

פתח דבר ל"סיפורי בעל ואהליבה".

בשנת 1981 נפרשה לפניי גרסה ראשונה של "סיפורי בעל ואהליבה". הספר הוא צרור של סיפורים דמיוני מתחילתו עד סופו. השימוש שנעשה כאן בשפע של עובדות שנשאבו ממקורות שונים, אף הוא שימוש שכולו פנטזיה ואיננו מדויק משום בחינה מדעית. לפעמים מעוותים הנתונים בכוונה. אין עדיין כל הוכחה כי התל העתיק, המצוי בנ"צ 2181. 1819 שעל מפת ישראל, הוא אכן יזרעאל המקראית או כל עיר מזוהה אחרת. אין כל הוכחה כי המערבי שבשורת מעיינות המעתק, הפזורים לרגלי צפון הגלבוע, הוא "העין אשר ביזרעאל". בעת חיבור הגרסה הראשונה כבר נסקר התל הגדול והשטוח, אך עדיין לא נחפר בידי ארכיאולוגים. ממילא לא נודע אז אם היישוב הקבור תחת התל היה מוקף אי פעם חומה בצורה.

החל מאמצע שנת 2001, במשך כשנה וחצי, חזרתי ושקדתי על שכתוב כל הספר תוך שינוי מעמיק של שפת הכתוב. בינתיים נחשף התל בחמש עונות של חפירה ארכיאולוגית מסודרת. לדעת החופרים, אותר בתל מתחם ישראלי - מקראי. המתחם כולל חומה, מגדלים, חפיר וחלקלקה. לכולם ממדי ענק, בהשוואה לכל ממצא אחר מאותה תקופה. החפירות עדיין בתחילתן. הממצאים מלמדים כי תקופת היות המתחם מבוצר הייתה קצרה – עשרות שנים בלבד. סגנון הבנייה זהה לזה של שומרון המקראית.

אמנון בקר

24.1.2003

קב' יזרעאל

אמנון בקר

סיפורי בעל ואהליבה

אשמורת ראשונה

סוף מחשה תחילה

כך זה היה לפני אלפיים ושבע מאות ושלושים ושתיים שנים ביום סתיו נאה שבו זרחה השמש. אז ראיתי אותה בפעם האחרונה, יפה וזוהרת. ביום אחד שקדם לו ראו הצופים שעל מגדל עֵינר וְחֶצְצוֹן את מה שממנו חששו כל תושבי העיר: טור של שבעת אלפים לוחמים אשורים, התנהל בנחת צפונה. הטור הארוך השתרך עד לבית-הגן. אחרי הגבעה, שהיא גֶן-גֶן של היום, פנה טור הלוחמים הישר לכיוון יזרעאל.

בצעקות רמות, בעשן משואות לבן וגם בזכוכית אספקלריה שמבליחה בקרני השמש, מיהרו הצופים לדווח על המתרחש. האותות נקלטו במגדל השער, במגדל הכלבים ובמגדל אֶחָרָח. אֶבְצָן, שר הצבא, בחן בעניין את הכוח האשורי. שבעת אלפי לוחמים, עזים ככל שיהיו, לא יכריעו את חומותיה האדירות של יזרעאל. מה כוונתם? להתחיל פה מצור של שלוש שנים? לא היה זמן להרהורים מיותרים. אבצן מיהר לעשות את מה שצריך ואפשר לעשותו.

אבל אבצן לא ידע שהאויב ימנה פי שלשה ויותר. רוב הכוח האשורי התגנב ממרומי הגלבוע, לא בדרך המלך ובחסות החשיכה. הלילה היה נטול אור ירח. בראש הכוח הזה עמד סִנְחַרִּיב עצמו. יום קודם לכן ניסה אֶסֶר-חֶדּוֹן, בנו הצעיר וחמום המוח, להכריע את העיר עם גודר אחד של פרשים. סופם ידוע.

במשך כל הלילה, בדממה מופתית, הוקפה החומה בגִּיס ותיק ומאומן להבקעת חומות. האשורים הביאו אתם מאתיים וארבעים סולמות מצור עשויים מוטות במבוק דקים וחזקים. המוטות והשלבים היו קשורים זה לזה בגידי פר. אורך כל סולם היה עשרים אמות, הוא גובה החומה. הנצורים לא ראו ולא שמעו דבר.

כך מפני שלא שיערו את התכסיס, כך בגלל עייפותם מהמלחמה ביום אתמול וכך מפני שבתחתית מגדל שָאוּל קרקר כל הלילה איל ניגוח. נקישותיו הסיחו את דעתם ואת חושיהם של המגינים. בינתיים פינו הלוחמים האשורים את כל בקתות החמר שעל שפת החפיר. האשורים לא היו טירונים במלאכת המצור.

סנחריב דאג להביא גם ארבע מאות ושמונים סולמות קצרים. אלה ישמשו לירידה וליציאה מהחפיר. בחסות החשיכה הם הורדו למקומותיהם. סולמות המצור עצמם הונחו בקפידה, רגליהם בקצה החלקלקה שבצד החפיר, וראשם כמעט נוגע בחומה. חבל דק וחזק שאורכו כפול ממידת הסולם, נקשר לראשו והונח גם הוא לאורך כל אחד ממאתיים וארבעים הסולמות האלה עד לפקודה.

כשטיפס הילל בן שחר מפאתי גלעד והגיע לקו הדמיוני שניתן למתוח בין פסגת מרוז לבין ראש גבעת המורה, הצמיד סנחריב את אצבעו אל פרק כף ידו השמאלית, עד שחש היטיב בדופקו. הוא עצם את עיניו ומנה ששים פעימות לב כפול שטים עשרה פעמים, הוא מספר המדרגות אל השאול. זה גם מניין התפילה לְאֶרְשָׁקִיגֵל, אלת התחתיות. בתום הספירה נתן סנחריב את האות. הדממה המוחלטת נקרעה לגזרים בשאון מקפיא דם של שבע מאות תופים ושבע מאות שופרות. בהישמע האות זינקו אלפי הלוחמים האשורים לעומק החפיר, סביב כל החומה, וטיפסו

בזריזות על החלקלקה. עשרים וארבעה לוחמים אחזו בכל סולם. עשרים וארבעה אחרים תפשו בחבל, אלה מושכים ואלה מרימים ומייצבים, עד שראש הסולם נגע ברום החומה.

עוד לפני שסולם נגע ממש בחומה, כבר גדשו אותו ראשוני האשורים. היה זה הימור מסוכן. דווקא ברגע הזה יכלו המגינים להפיל בעזרת מוטות הדיפה את כל המטפסים לאחור, אל החפיר. אבל כצפוי, תכסיס איל הניגוח הצליח. ההפתעה היתה שלמה. תוך רגעים היו כל הסמטאות שלרגלי החומה רוחשות קלגסים אשוריים צמאי דם ושואפי נקמת דם חבריהם שנקטלו אתמול. זעקות שבר פילחו את חשכת טרם הזריחה. הטבח החל. השמש העולה ראתה הכל.

כ פ ק ד ט

עכשו עולה פה כפורחת, משוכת נפילים של צבר ירוק וקוצני. ילדי הקיבוץ ממהרים לכאן בשבת חמושים בדליים, במטאטאים ובמוטות ארוכים, שאל קצותיהם מסומרות קופסות שימורים ריקות. כל זה בשביל לקטוף ולהידקר וליהנות מהפרי המתוק, הגרגרי והעסיסי. אחר כך לוקים הילדים בעצירות מעיים. אימא שלהם מכריחה אותם בכוח לזלול הרבה תאנים, סגולה כנגד עצירות.

אני בעל.

לפני הבראשית היו רק שקט, שלווה וחושך. הם מנעו כל פגיעה מצד איזו ממשות שמתחצפת להתרחש כנגד התוהו של מנוחת העולמים. אחר כך, בטבעיות מובנת, פיהק אור-קא, אבי אבות האלים ואבי אבות הכל. הפיהוק התפוצץ בברקים וברעמים על פני כל היקום עד שהעיר את ארץ ואת פלח. אור-קא הורה להם להתענג בצוותא על משגל הבריאה.

ארץ נפערה וכלח בא עליה ברעש אדמה אדיר. היא קלטה את עסיס אונו. אחרי תשעה ירחים ילדה ארץ את אל עליון ואת הנפילים ואת הנפילות, שהייתה להם דמות של גבר ושל אישה. הנפילים והנפילות פרו ורבו והצטופפו בתוך חומות ומגדלים ואכלו נפיל את בשר רעהו. ראה אור-קא וגם נוכח במה שהוליד פיהוקו. הוא הפיל את החומות ואת המגדלים על יושביהם.

אור-קא הבין כי במעשיו הפר את שלוות הנצח, ושעליו לכפר על החטאה הזאת ולהיעלם מן היקום. סר וזעף ומר נפש צלל אור-קא אל תוך ערוות הארץ, היא לועו הגועש של אררט. ההר בלע את אבי אבות הכול והתכסה בשלג עולמים. אל עליון שנותר גלמוד מיהר לברוא את גבר ואת אישה. את שניהם ברא מעצם ברכו. אחר כך בא על שניהם בשנתם ומתוך מוחם הוליד את בעל, את עשתורת, את ענת ואת מות.

רק אור-קא יכול היה לנחש, כי דחפור צהוב ואימתני יחריד אותנו לפני יומיים מנצח מנוחתנו. הוא נעץ את סכין הענק שלו תחתינו, הרעיש ודחק ונהם ושוב חזר ודחק, עד שחפר כאן בור עמוק, שבקצהו צמחה תלולית תחוהה של עפר דורות.

כך חשף גם אותנו מתחת לשרידי חצר נְפוּשָׁסִים, היותר משובחת מבין חצרות היוצר שבשוק הקדרים הישן.

גשם של סתיו ירד. אד ריחני של מטר ראשון עלה מהאדמה המאובקת. האד הפיץ ניחוח נוסך שיכרון. הגשם רחץ את התלולית מאבק דורות. ראשנו בצבץ ממנה לאור השמש. אחרי הגשם עברתם פה, כדרככם, לחפש חרסים ומטבעות שנחשפים תמיד אחרי גשם ראשון.

בנכם הקטן אבנר בחן בעין בולשת את מאות החרסים שהציצו מהתלולית. מבטו הזריז צד דווקא אותנו. הוא אחז בנו, הרים אותנו ושאל: "אבא, מה זה?" אלפיים שבע מאות שלושים ושתיים שנים תקועים אנחנו כאן בעפר בין אבנים, תחת שורשים, על עצמות ובתוך שברי קנקנים. איננו שומעים ואיננו רואים דבר, אבל יודעים הכל. עכשיו אנחנו מוכנים ומזומנים להתחיל ולספר לכם ולבנכם על החפץ המוזר הזה, אותו מצא: שבר צֶלְמִית של בעל, אותנו.

לפני שנשכח: אל תבנו חומה. חומה היא קטורת באף השטן. אל תבנו חומה כי כל החומות שבעולם לא הצילו נצורים. הן רק משכו אליהן אויב גדול יותר, אכזר יותר, מצויד יותר וגם נחוש יותר לפרוץ, להרוג ולהשמיד. רובו של סיפורנו עוסק בתולדות בניית החומה ובחורבנה. הִירוֹנִימוֹס אֶפִיקוֹרוֹס (אליו עוד תגיע ההיזכרות) עשוי לשלול את הדברים. הוא יטען שכל זה הוא בלבול מוח, לא חומה ולא תולדות. מה שאנחנו מנסים להגיד הוא שכאן חיו בני אדם כמוכם ותו לא.

נבואת אפוקליפסה.

מכאן אפשר היה להשקיף אל שער המים שבצפון החומה. ביום קיץ אחד, בסוף מאה וארבעים השנים הטובות, שנתיים לפני חורבן יזרעאל, הגיע אל שער המים איש מאובק. הוא היה לבוש אדרת שֵׁעֵר-עזים. האיש חלף על פני אוכלוסיית הסמטאות של הכנענים שמצפון-מערב לחומה. הוא התעלם מקריאות הבוז והלעג. השמועה אודות האיש עברה במהירות אל סמטאות העיר העליונה וגם אל השוק הגדול שממערב. כולם בישרו לכולם כי נביא לאדוני בא לעיר. אירוע כזה צופן תמיד התרחשות לא שכיחה. כשהגיע הנביא אל הרחבה, מול שער המים, כבר המתינו לו רבים, גם על החומה, גם בצל השער וגם מחוץ לחומה. כולם היו תאבים לשמוע ולראות במה ובמי יתקלס הנביא בפעם הזאת, כמנהג נביאי אדוני, לחרף ולגדף כל דבר שהדעת נותנת או שלא נותנת.

"שמעו עמים כולם!" צרח והכריז הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאָרִי. אחרי הודיעו ברבים את שמו ואת העובדה שהיה אליו דבר אדוני, הפשיל הושע את אדרתו עד למותניו. בחלציים חשופים עד אחוריים כרע והטיל מימיו ונפח בתרועה אדירה וגם החריא בעוז מעיים. אחר כך קם על רגליו וקרא בגרון: "כך ישים אדוני את גאון יזרעאל, שתן, נפיחה וצואה. גדול ונורא יהיה יומה האחרון, דראון עולמים."

נוכח המראה המוזר נאלמו פיות כולם. עיני הושע בן בארי התגלגלו בחוריהן והבריקו. קצף ניתז מזוויות פיו. לפתע נפל אפיים ארצה רועד ומפזז. עיניו

הבולטות האדימו וירו גצים. אחוז כולו עווית, הוא התגולל באבק. אחר כך שב וזינק על רגליו ושאג: "זונות יש בעיר הזאת?! הביאו לי אחת מהן, ואדע מה לעשות בה!"

מפי אלמונים, בתוך הקהל, נזרקו התגובות: "אין זונות בעיר הזאת! פה לא ירושלים. פה גם לא שילה! הישראליות ביזרעאל לא מפשקות רגליים לכל עובר ושב! לא בשביל כסף! מחוץ לחומה, אצל הישעננים יש זונות! כמה שתרצה! גובה האתנן כיום הוא שקל כסף! מאיפה תיקח?" דווקא את שאלת המימון, קלטו אוזניו של הנביא. הושע בן בארי תחב את כפו אל עומק קפלי אדרתו. הוא שלה משם צורת מטבע ונופף אותה באצבעותיו להראות לכולם, בעליל, שמטבע אמתי בידו.

אחר כך חזר וקרא בקול גדול: "הביאו אלי את הקדשה! מוטב שהיא תהיה ישעננית. ממילא עירכם כולה כלאיים ושעטנו! מחציתכם כנענים מזרע יששכר ומחציתכם יששכרים מזרע כנען. כולכם ערב-רב ותכל! כולכם בני נידה וגילוי עריות לתפארת חרפת ישראל! איפה הזונה? איפה היא? הנה כסף!" כך צעק הושע בן בארי בקוצר רוח ונופף למרחוק את מטבעו.

הקללות גרמו לשומעים גיחוך גדול. בעוד כולם אוחזים בכרסם וגועים בחוכה, מיהר פלוני מהקהל אל הושע בן בארי המופשל והעירום ושפך עליו דלי מים, על ראשו בעליונים ועל בשרו בתחתונים, שיטהר כראוי לפני הביאה. עדה של ילדים שובבים מיהרה אל שכונת הישעננים והביאה משם את גמר בת דבליים.

גומר היתה ישעננית עגלגלה ונאה, אישה רחבת אגן ומומחית מאד במשלח ידה, שלא לדבר על משלח שאר האברים. היא התייצבה מול הלקוח המוזר, ליטפה בכפות ידיה את ירכיה וכמו בהיסח הדעת אמרה לו: "בוא." דממה נפלה סביב. כולם רצו לשמוע מה יענה ומה יגיד הנביא הושע לקדשה לפני מעשה. הציץ בה הנביא ואמר: "אני בא עליך כאן עכשיו לעין כל."

גומר לא האמינה למשמע אוזניה. "כאן?!?" שאגה לעומתו. "כאן," השיב לה: "כאן ועכשיו למען יראו העמים כולם!" "כאן לא שער הכלבים," אמרה לו גומר. "שם באים הכלבים על הכלבות לעין השמש. מה אני בעיניך, כלבה? לבוא עלי בשער המים לעין כל? בוא אל ביתי ועשה והתענג ולך לשלום." חזר הושע והתעקש: "דווקא כאן ודווקא עכשיו. זה רצוני: כך להודיע ביזרעאל את דבר האלוהים."

הציצה גומר בכל הנאספים בשער, ברחבה וגם על החומה והכריזה: "שמעתם?! המשוגע הזה מתעקש להתנבא אל תוכי דווקא לעיניכם!" ענו לה כולם כאיש אחד: "יעלה ויבוא! יעלה ויבוא! וגם יתנבא בתענוגים!" אמרה גומר להושע: "יפה. אבל מחיר הטירוף הזה כפול ומכופל: ארבעה כסף תשקול." חזר הושע בן בארי ותקע כפו לעמקי האדרת ושלה משם עוד שקל כסף, שהוא שני בקעים ונתן, את שני השקלים לידי גומר.

נעצה גומר את שיניה במטבעות וראתה כי טוב. עכשיו חזרה והשקיפה על כל הקהל ואמרה: "יבוא עליי פה? לעיניכם?" ענו כולם במקהלה: "גם יבוא וגם יעלה. אנחנו גם נראה וגם נשמע." השיבה גומר בקול רם, בלי להניד עפעף: "אין שעשועים חינם. הוא ישלם שני שקלים. אבל כולכם תשלמו גרה לכל נפש, או שלא יבוא דבר אדוני לעולם, חי ערוותי."

כולם חזרו להתגלגל בצחוק ולצהול ולהתבדח. בינתיים החלו בקעים וגרות ושאר אסימונים שחוקים להתעופף באוויר אל עבר גומר. זאטוטים מרושעים לא היססו להשליך לעברה גם גושי טין ובוץ. אבל גומר לא איבדה עשתונות. היא כרעה במהירות ארצה וזחלה לאסוף בזריזות את כל הנזרק. רק אחרי שכילתה לאסוף הכל, קרבה גומר אל הושע, הפנתה אליו את גבה, כרעה על ברכיים והפשילה את שמלתה, חושפת היטב את החלציים.

הושע ננעץ בה בזריזות גדולה. עד שהיה נעוץ בתוכה היו עיני כולם לטושות ואוזניהם כרויות, שלא לאבד כלום ממה שאפשר עוד לראות וגם עוד לשמוע. הושע בן בארי קרא בגרון: "שמעו, שמעו בית יזרעאל! היה אליי דבר אדוני לאמור: בעוד שנתיים, כעת חיה, כך תישגלנה בנותיכם, נכדותיכם ואלמנותיכם לעין השמש! אתם תראו את החרפה ולא תוכלו להושיע. את החומה הארורה הזאת ואת המגדלים הארורים האלה תיאלצו לקרקר ולהרוס. משך שבעה שבועות יותן לכם להשלים את ההרס ואת החורבן, עד שתיעלם החומה לעולמים, נאום אדוני."

הושע סיים את הנאום, שאף אויר מלוא ריאותיו ונשלף מגומר. הוא קינח והתנשף עוד ועוד, בכבודות, והכריז בקול נחלש, אבל נשמע היטב באוזני כולם: "עדים כל העם הזה. בזה את מקודשת לי במוהר ובביאה. בעוד תשעה חדשים יוֹלֵד לנו בן. ביום ההוא עוד תשמעי ממני דבר." יותר לא יכלו עוד אנשי העיר הנאספים לעצור ולהתאפק. כולם נעו אחוזים בכאב בטן ומשתוללים ביללות צחוק אדיר. הצחוק הלך והתגלגל בכל העיר ובתוך החומה, משם עבר אל סמטאות היִשְׁעָנִים והגיע גם אל השוק הגדול. כשהסתיים אירוע הנבואה, התפזרו כולם איש לביתו. הושע בן בארי נטל את אשתו הטרייה, ושניהם פרשו אל בקתתה. הושע שהה שם רק דקות ספורות. הוא נתן לה מחצית הכיכר זהב למחייתה והסתלק מיזרעאל כלעומת שבא.

בעיר הזאת אין אוהדים לנביאים עוטי אדרת שיער. נביאים כאלה, העוטים אדרת שיער, מביאים בעקבותיהם רק אסונות. כך קרה בפרשת האריה. כך קרה גם בפרשת החורבן. פרשת החורבן החלה להבשיל ביום הארור שבו הרתה גומר בת דבליים להושע בן בארי. מאותו יום חדלה גומר ממלאכתה הרגילה. עלתה כרסה, תפחה והייתה אות וסימן לאסון גדול שאותו לא שיער איש מיושבי העיר.

עברית מודרנית

עכשיו אצלכם שנת 2001 להולדת ישוע. לכבודו בנו קדמוני הנוצרים כנסייה בתחתית החפיר שסבב את חומת יזרעאל, בצידה המערבי של הגבעה הזאת. עכשיו גם שנת ה'תשס"א לבריאת העולם על פי היששכרים שהיו ביזרעאל. הכרונולוגיה

חשובה גם לעניין השפה שבה אנחנו דוברים. נוח לנו לספר הכל בלשוננו, שהיא משקע עשיר של כל דרך הביטוי ואוצר הדימויים והמושגים, אותם רכשתם בספרי ילדותכם וברחובות נעוריתכם בתל-אביב של אמצע המאה שעברה.

ולמה החיוך? נכון. הסיפור של היום בוחל בכל מה שנודף ממנו ריח ישן-נושן: מליצה, לשון תנ"ך, תלמוד, תור הזהב בספרד וכולי כפי שהיה מקובל בעברית לפני ששים שנים. למשל: על פי המועדף כיום היה אמור הושע בן בארי להפליץ (ולא לנפוח), להשתין (ולא להטיל מימיו), לחרבן (ולא להחריא) וגם לזיין את גומר בת דבליים בפוס שלה (ולא להינעץ בחלציה, או לבוא עליה) וגומר. במהלך ההיזכרות הקדחתנית, אנחנו נשתדל לפזול אל הסגנון הזה. עד כמה שאנחנו מסוגלים.

אִלּוּמֵי אִלּוּמֵי

אנחנו עשויים טין פשוט. כורים אותו סמוך למעיין שלמרגלות העיר, בפאת שדה נמוכה, מקום שתמיד היה מוצף מי ביצה בעיקר בתקופות זניחה. נְפּוּשָׁסִים, הקדר הכנעני, עיצב אותנו משארית של עיסה, אותה לש כבר אביו-מולידו, שהמתינה מאז באגן האחסון. אחרי שסיים לכייר קנקן גדול וכרסתני, שמיועד לאצור שמן, לא ראה נְפּוּשָׁסִים טעם להחזיר את שארית החמר לאגן.

מלאי הצלמיות על המדפים שלו הלך וקטן. בגלל צירוף המקרים הזה התחילו חבלי בואנו לאוויר העולם. חיוך של פיזור נפש היה שפוך אז על פניו של הקדר הצעיר. שרעפים הוליכו את מחשבותיו אל היסח דעת. נפושסים שקע בהרהורים על כך שאנשים צעירים לא מוכרחים לבזבז את כל עלומיהם על האובניים. אנשים צעירים ויפים כמוהו מתאווים לנטוש, אחת ולתמיד, את אשתם הכעורה ורודפת המדנים, להותיר מאחור את הילדים הצרחנים והזבלגנים ואת כל שוק הקדרים הישן וגם את העיר הזאת ולצאת.

לצאת ולתור את העולם. להגיע אפילו עד מצרים האגדית שמעבר לנהר. לפעמים תעו חזיונות הנדידה שלו דווקא אל הודו ואל סְפַרְוִים, משם מגיעים התבלינים, השפחות החומות והשנהב היקר. תוך כדי לישה וגלגול עיסת החמר, היה נפושסים חוזר ומציץ אל פתח החצר בציפייה ללקוחות שיבואו לקנות ממרכולתו.

ביחוד חיכה נפושסים ללקוחה ההיא. לפני שבוע היא חלפה מול הפתח והציצה לאחור, שלא להחמיץ משהו. רגלה נתקלה במכשול שמלפנים והיא נפלה אפיים ארצה. שמלחה התנפפה מעל לראשה וכולה נחשפה, אין אונים. עד שנפושסים עצמו וגם כמה מהשכנות מיהרו לתמוך במסכנה ולהעמידה על רגליה קלטו עיניו של נפושסים את כתם הלידה דמוי עלה התאנה שהתנוסס שם, לתפארת, מעל לפלח השמאלי של עכוזה. עיניו של נפושסים היו אומדות וגם חומדות את הירכיים המעכסות של כל נערה ושל כל אשה החולפת בפתח. כולן ידעו היטב כי אין בשוק הקדרים הישן גבר צעיר ויפה תואר כמו נְפּוּשָׁסִים הכנעני.

אל תאריכו להציץ בנו תקועים פה עליונים למטה ותחתונים למעלה, ראשנו בולט החוצה מהתלולית ועינינו רואות שמש. מכאן, אם תסקרו את כל האופק ממערב

למזרח, כלומר, את החצי הצפוני של הנוף שרואים מיזרעאל העיר, תוכלו לראות שהפרמל קורס לים. אחרי בית שָׁעָרִים יטפס מבטכם אל שָׁרִיד ואל נְצֻרָת ואל גְּבַעַת המוֹרָה המחביאה מאחוריה את הַתְּבוּר. משם נופל המבט בצוקים אל שוֹנֵם ואל אַנְחָרָת ואל עֵיץ-חֶדָה ומגיע אל בֵּית-פֶּצֶץ. משם יגלוש למטה, אל בית-שאן.

מכאן, מהמקום שבו חפר הבולדוזר הצהוב שוחה ענקית לצורך המזבלה של הקיבוץ, יורד שביל אל המעיין. זה השביל שבקצהו העליון היו גם שער המים וגם שוק הקדרים הישן שקדם לו. לגיונותיה של רומא לא התעצלו וחצבו בתוואי השביל דרך למרכבות, העולה אל העיירה אֶזְדְּרָאֶלָה, הישר מדרך המלך שלמרגלות הגְּלְבוּע. אבל אז כבר לא היו כאן, לא שער המים, לא מגדל אַחְרָח ולא שוק הקדרים הסמוך. גם אנחנו נקברנו לאלפיים ושמונה מאות שנים מתחת להריסות. עכשיו אנחנו שבים ומתפנים להרהר ולעיין בַּתְּפִלוֹת הדור אשר לא ידע את בַּעַל, דור שאפילו את צלמיתו המחייכת של בעל איננו מצליח לזהות. כמו אותו ארכיאולוג זעום-קלסתר וחושד בכשרים שהבהלתם לכאן מהאגף לעתיקות להגדיר מה אנחנו, ללא הצלחה. אוי לך נפושסים בוראנו-מולידנו. אוי ואבוי לך אהליבה של כל הזמנים, שתמיד מתאלמנת מבעלים ולא להיפך, שבחיקך עשינו אז את מרבית חיינו. מי יקום ומי יגלה עפר מעיניכם שכל כך אוהבות את החיים? אתם רשאים לרחוץ אותנו, לקרצף היטב ולשטוף מעלינו את האבק ואת הבוץ. אחר כך תציבו אותנו על מדף של כוננית בחדר שלכם בקיבוץ. אז תוכלו להשתרע מולנו בעומק הכורסה, לבחון את ארשת צלמיתנו שמבטה אפוף תמיד בתימהון עולמים, ולהיזכר.

כָּא רַק אַנְחָרָת וְעַתָּה אַתֶּם

להיזכר כי גם אתם הייתם, פה על הגבעה, כשסוחר החלמיש השחור הגידו לראשוניה את סיפור אהליבה הקדמונית. להיזכר כי גם אתם כמעט ונחנקתם בעשן השריפה הגדולה ההיא, אות וסמל לרגע ההתנחלות היששכרית. להיזכר שאתם בעיניכם ראיתם את נס שלושת הנשרים החרוכים שנותרו שם מִבְּתְרֵי הַבְּרִית, אותה כְּרָתֶם לכנענים שאותם לא גירשתם מעולם. להיזכר שאחרי מותם של יהורם ואחזיהו האוהבים לא בכיתם וגם לא התאבלתם. ודאי שתוכלו להיזכר כי גם אתם השתתפתם בבכחנאלייה של היריקות ועם הִירוֹנִימוֹס אֶפִּיקוֹרוֹס הרביתם תמיד לריב, להתפלפל ולהתפלסף. תוכלו להיזכר כי אתם, כמו ידיכם, תחבתם את שבעים הראשים הערופים של בני אחאב אל תוך הדוֹדִים. את איזבל הצידונית היפה, יצחין זכרה ויזחלו אלף צפעונים אל שאול רחמה המיובל, הלא אתם השלכתם באופן אישי, ממרומי מגדל הארמון, מאכל לכל הכלבים של יזרעאל, לקול תרועת הנצחון של קהל חיילי יהוא. זוכרים?

ולא אתם שנוהרתם שלא לטפס על מגדל ענר וחצצון שלא להתכבד בהעלאת מְשׁוֹאָתָה של אלמנת הצורף השלשה-עשר? ולא אתם ששמחתם להיפטר מִאֶחֱיוֹנֵעַם היפהפייה, משוש כל גבר, שוחד ליצועי דויד? ולא אתכם אחז קבס מגיבנתו של מַרְקוֹס לוֹצִיוֹס אבל את אוצרו דווקא חמדתם? הרי אתם התנדבתם לסקול באבנים את נבות! אתם, באופן אישי, דרשתם מִאֶבְצָן להגיף את את מגדל השער בפני אחיכם המתדפקים מאימת האשורים!

היזכרות איננה רק עניין מאד נחמד. היזכרות היא יצור עצמאי, בלתי ממושמע לחלוטין, העושה במוח כרצונה. היזכרות היא עבודת פרך עבור עצבי שכלו של האדם. היזכרות היא ספירת מלאי של הרבה הרבה נתחי חיים. אתם סבורים כי אתם באמת זוכרים הכל ?

ואת בעשא? לא אתם גידלתם כמו נחש שאחר כך ירצח את אדוניו? אתם תוכלו לשכוח איך התחבאתם במרתפים מפחד קלגסי פושן וְשֶׁעֲתִיִּים ומפחד טבח וגלות מיד סָרְגוֹן?! הלא אתם הייתם בין אלה שהגיתו אחר כך מהמרתפים והתחפשו לפותים ולספרים כדי שלא לגלות עד להודו ועד לכוש?! ומי אם לא אתם שדחקתם במלך אחאב לבנות חומה בצורה לעיר, קטורת באף השטן?

לא אתם שמילאתם את כרסכם בנשף הזלילה והסביאה אצל גומר בת-דבליים? ולא אתם שעונייתם למוות במרתפיו של אַחֻמָּן שֶׁעֲשָׂהּ הפרסי? הרי אתם בחרתם להישען על פֶּתְבוּגָא מלוכסן העינים ולא על פִּיבֶרס, שדווקא הוא ניצח אבל הותר אחריו חורבן, שפל, כלימה ושממה, כמו בימים בהם פשטתם לשדוד וגם לרצוח כל נוסע אירופי תמים שבא לתור את ארץ הקודש? וכי לא אתם חירפתם את פקידיו של אַחֲרָח ביום המגפה האדומה?

שמא תרחיקו לזכור משהו על פרעה תְּחֻתִּימָס שחייליו שסו ובזזו ורוקנו את כל הממגורות וגם את עכברי השדה זללו לתיאבון? כך או כך, בחוסר ברירה וְלִנְצָח, תצטרכו לשוב ולהיזכר בנבות המוטל שותת דם וראשו מרוצץ באבנים, שגם אתם זרקתם בו, במצוות זקני העיר. למה דווקא נבות?! הכל פורץ בבת אחת. הכל דוחק ומפציר ותובע להיות נזכר ומסופר, חרות על לב ויותר לא קבור בתהומות הנשייה. אבל פרשת נבות, דווקא אותה לא שוכחים וגם לא סולחים לעיר הזאת. כאילו לא קרה פה מאום בחמש מאות השנים של יזרעאל והיא ולא בשלשת אלפים וחמש מאות השנים של התולדות כולן. אפילו מעיין העיר נקרא שמו, לאלפיים שנים, עין-הַמֵּת, ובערבית: עין אל מֵייתָה.

המת, בהא הידיעה, ביזרעאל של כל הזמנים, הוא תמיד נבות היזרעאלי. על מה מתו בסקילה גם שבעה עשר העבדים המואבים שברחו ולא רק נבות? לא בגלל החומה הזאת, קטורת באף השטן? מדוע עליהם לא כתבו בשום מקום וגם לא אמרו בשום מקום, שום דבר ?!

מתרווחים בכורסה ממול, תוכלו עכשיו להיזכר בכל. מבול הדברים גואה ונשפך וקשה לעצור את המילים. ודאי שלא את המחשבות שמתרוצצות ומסרבות להמתין בסבלנות עד שיגיע התור להיזכרותן. הקשה מכל הוא להקפיד שההיזכרות תתנהל בצורה מסודרת: דבר שני אחרי הדבר הראשון ודבר רביעי בגלל הדבר השלישי, בלי דוחק ובלי מהומה. אבל לנו יש הרבה זמן. הלילה עוד צעיר וכולו לפנינו. רק תשתדלו להיות נינוחים. את העיתון תניחו ובטלויזיה לא תפזפו, כך שלא תוסח הדעת אפילו לא מהקטן שבפרטים המתעקש שייזכרו דווקא בו.

י"א' מראשית החומה

למשל: פחות משנה אחרי שאריה טרף כאן נביא עוטה אדרת שער-עזים ובזה עוד נשוב להיזכר, הגיע לעיר עובדיהו אשר על הבית, שר ראשון למלך אחאב, הוא עובדיהו שעל פיו יישק דבר בכל הממלכה. אתו בפמליה היה ראש חכמי הבנייה של צידון, אַחְרָח, הוא רב-הבנאים שתיכנן ובנה גם את חומות צור, הוא עם כל צוות עוזריו. אז הייתה כבר יזרעאל בת מאות שנים. מאז פושן רשעתיים לא חרבה יזרעאל אפילו פעם אחת. להיפך. היא גדלה וצמחה ומספר תושביה, כנענים ויששכרים, כמה וכמה אלפים. משפחות צעירות וחדשות כבר לא מצאו די מרחב לגור בו, בתחום הגבעה. הן פנו לבנות בקתות ובתים חדשים בכיוון מערב וכיוון דרום הגבעה.

עכשיו התפרנסו אנשי יזרעאל לא רק מעבודת האדמה. חלקם היו לסוחרים בכל דבר ועניין. חלקם היו לבעלי מלאכה שהתמחו לא רק בקדרות, אלא גם ברצענות ובבורסקאות. גם תפרי שקים כבר היו בעיר וגם מומחים לאשפרה וגם חרשי ברזל היו, ואפילו צורפי כסף וזהב. אלה האחרונים, יחד עם עשירי העיר האחרים שצברו אסמים גדולים מלאים חיטה ויין ודבלים וגם תבלינים, כולם נזקקו לעוד מקום גם לעיסוק, גם למלאכה וגם לאיחסון. כך הפך צדה המערבי של הגבעה והיה לשוק ענק ומגוון. השפע וטיב התוצרת של היזרעאלים נודעו למרחוק. בימי שני וחמישי התאספו ובאו לכאן מכל הארץ, לסחור ולמכור ולקנות פה בשפע ובזול, תוצרת חקלאית ותוצרת חמר משוק הקדרים החדש, תוצרת שהייתה מן המפורסמות בכל ישראל. בית המלוכה עצמו ראה לקנות הרבה כדים בשוק יזרעאל. כל בית יוצר שבשוק הקדרים החדש, היה מצוייד בחותמות מגלל בנוסח: "מעשר למלך" ו"מס לעמרי" ו"יקבי אחאב", וכיוצא באלה.

בואם של עובדיהו ואַחְרָח הכה גלים ברחבי העיר. רבים נזעקו ללטוש עיניים בפמליה שהתמקמה מחוץ ליזרעאל. גברים, נשים וטף הצטופפו, לראות בפליאה, איך שר המלך בכבודו ובעצמו מצווה, פוקד, מתרוצץ ומפקח על הקמת אוהלי הפמליה המלכותית. עובדיהו אשר על הבית היה איש גוף בעל עיניים עירניות שמבטן אינו מאבד דבר. פיו לא חדל מלפלוט הערות קצרות ותכליתיות כיאות לבעל שררה. עד שתפשו אנשי העיר מה הוא סח ולאן אצים כל העבדים ושאר המשרתים, בפקודתו, כבר קמו והתנוססו שמונה אהלים מלכותיים עבור הפמלייה ועבור המשמר. אחרי שעה קלה של מנוחה ושל משובת נפש בלגימה ובטעימה, פקד עובדיהו להביא לפניו את זקני העיר.

שבעה עשר זקנים הגיעו, בהם גם שלשה כנענים. בראש הזקנים התייצב תולע, ראש משפחת אַחְיָה. עובדיהו זימן אותם להסב מולו בתוך האוהל. הוא הציג בפניהם את אחרח ואת עוזריו הפיניקיים ואמר: "בפקודת המלך אחאב מתמנה, מעתה, אחרח על בניית החומה. מצוותו לעשות כמותה כפקודת המלך בעצמו." הזקנים החרישו, כי לא ידעו במה אמורים הדברים. עובדיהו תפש, כי הם מחרישים מפני שאינם יודעים במה אמורים הדברים, והוא פירש להם: "אחרח ועוזריו ישהו פה שבוע ימים". הוא, עובדיהו, יהיה פה אתם. "במשך השבוע הזה, הבהיר עובדיהו, "אנחנו נבדוק היטב מה דרוש בשביל לבצע את הבטחת המלך לבנות פה חומה וגם ארמון לשבתו."

שמעו הזקנים ולבו של תולע בן אַחֲזִיָּה רחב משמחה. הוא השיב לעובדיהו אשר על הבית, כי טוב ויפה עושה המלך, למלא אחר הבטחתו. אנשי העיר מקדמים בברכה את כל הבאים לעשות לבניין החומה, לכבוד ולתפארת יזרעאל. בתום הדברים החוו הזקנים קידה נאותה בפני עובדיהו ואמרו לפרוש. אבל עיניו המתרוצצות ואינן מאבדות דבר של עובדיהו, לא החמיצו את העובדה ששלושת הזקנים הכנענים לא החוו קידה ולא אמרו דבר וחצי דבר על כל מה ששמעו. שאל עובדיהו: "מה יש לכם לומר בעניין החומה?" השיב זקן הכנענים: "אנחנו, כנעני העיר יזרעאל, נאמנים ומכבדים את מלכות ישראל ואת המלך אחאב." דחק בהם עובדיהו: "אכן, ואכן, ומה?" השיב לו הכנעני הזקן: " לנו אין חלק ולא נחלה בשאיפת היששכרים לבנות חומה סביב יזרעאל."

אמר לו עובדיהו: "יהי כך. רק אל תהיו כמו הגבעונים ההם, שבגללם צריך היה להוקיע בני מלכות על ראש הר ולנפנף בשק כדי לגרש מפגריהם את עוף השמים ואת חיית השדה." לא ידעו שלשת הכנענים על מה עובדיהו מדבר, אבל זה נשמע לא טוב והם החווירו ולא ידעו על מה יענו לעובדיהו, ועל מה לא יענו. עובדיהו אשר על הבית המשיך להציץ בהם. גם זקני היששכרים גלגלו לעברם מבטים דאוגים. חלף רגע ועובדיהו אמר: "תרצו או לא תרצו, גם אתם תבנו את החומה. חלק ממנה ייקרא גם על שמכם. כך לא תתבדלו. שלום ואחוה יוסיפו לשרור בין כנענים ליששכרים ביזרעאל, כידוע וכמקובל על הכול."

למחרת היום יצאו אחרת, עוזריו ואתם עובדיהו. הם סובבו את העיר והקיפו אותה שלש פעמים. הם נעו באטיות, עצרו במקומות שונים ונזקקו להסברים מפי אנשי העיר. חלק מן ההסברים נרשם בפקודת אחרת על לוחות טיץ שנשלחו לאהלי הפמליה והצטברו שם לערימה גדולה. ביום השני ירדו כולם למדרון המזרחי ועשו שעה ארוכה באתר שבע-עשרה המערות, שאליו נגיע בהמשך, ובתחתית שביל המים העולה מדרך המלך אל שוק הקדרים הישן. הם ספרו ומדדו את הסלעים וגם בדקו שברי סלעים. אחרת בעצמו נטל כמה אבנים, ליקק אותן בלשונו ורקק והנהן. אחר כך שבו כולם אל המאהל של המשלחת. ביום השלישי זימן אחרת עשרים מאנשי העיר וביקש להראות לו ולעוזריו את כל האזור, דרומה עד בית הגן וצפונה עד לאַנְחָרָת ומזרחה עד המעינות. במשך כל הסיור היו העוזרים של אחרת בודקים וסופרים את כל העצים, את גודלם ואת טיבם, עצי אלון וברוש ועצי אֶלֶה למיניהם.

ביום הרביעי אסף אליו עובדיהו את כל ראשי המשפחות הגדולות ואת כל סוחרי היבולים. הוא דרש וחקר ביסודיות על תכולת המחסנים והאסמים, על טיב היבולים ועל מידתם בשנים האחרונות. הנשאלים השיבו, ולא שיערו מדוע זקוק עובדיהו לכל המידע הזה. אבל עובדיהו לא פתח להם את החידה. הוא פקד לרשום את הדברים על גבי לוחות הטיץ ופניו חתומים. ביום החמישי הסתודדו אחרת ועוזריו עם עובדיהו ובילו משך כל היום באוהל המלכות. הם חזרו ועיינו בכל מה שנכתב על לוחות הטיץ, האריכו בהתייעצויות ולא ראו פני איש.

בעיר פשוט שמועות שונות ומשונות וסותרות בפשרן. מנהגו של עובדיהו לנצור את פיו היה לצנינים בעיני כול וּשְׁמֵן על מדורת הסקרנות. אנשים טענו כי ראו את אחרת, רב בנאי החומה, סובב בחוצות העיר באישון לילה יחד עם עוזריו ושני נערים רכים ויפהפיים, מוזגים לו יין וכרוכים אחר ליטופיו. אחרים נשבעו כי ראו את אותו אחרת, נכנס לחצר שלהם בלי לבקש רשות, מציץ בבור המים, שואב מהמים מלוא הכלי, מודד את אורך הקילון, מזעיף פנים ומסתלק כלעומת שבא. הוא לא השיב דבר לאיש, אפילו לא לשאלות שנוסחו אליו בשפה הפיניקית. אין פלא, שנוכח השמועות והדברים, לא יכלו אנשי העיר אפילו לנחש כיצד תיבנה כאן חומת העיר או היכן יקום ארמון המלך.

ביום השישי לא יצא עובדיהו מפתח האוהל. אבל הפיניקים השכימו קום ועוד בטרם זריחה שבו והקיפו את העיר. בפעם הזאת הם ביצעו את ההקפה במרחק קטן יותר ממרכז העיר. הם שבו וחזרו ומנו את פסיעותיהם ושבו וספרו עד שנחה דעתם והם חזרו אל המאהל המלכותי. כל אותו יום ששי, חזרו האורחים לשקול ולדון בממצאים, להתייעץ ולהתווכח עד שסיכמו ביניהם דבר. ביום השביעי, שבו אסורה המלאכה על הישראלים ומותרת לכנענים, והישעננים עושים בו גם כן וגם אחרת, קרא אליו עובדיהו אשר על הבית את זקני העיר והודיע להם כי הסתיימה מלאכת אומדן הבנייה. החומה והארמון קום יקומו. על אנשי העיר לדעת כי החומה לא תקיף את כל העיר בממדיה הנוכחיים, אלא רק שטח שארכו שש מאות ששים ושש אמות וששית האמה ורוחבו שלש מאות שלושים ושלוש אמות ושליש האמה. בתוך השטח הזה יקום גם ארמון המלוכה.

גודל החומה הוא פועל יוצא של כמות מים משוערת שתעמוד לרשות העיר בימי מצור ושל הממון העצום שיידרש למפעל בנייה כזה. אנשי העיר חייבים לדעת כי המלך לבדו לא יוכל לשאת בכל ההוצאות. אנשי העיר עצמם יצטרכו לשאת בנטל. נוסף על הדברים האלה הודיע עובדיהו, כי בעוד שני ירחים תתחיל העבודה. עד אז חייבים אנשי העיר לחטוב ולקושש ולערום סביב העיר את כל העצים שבסביבה, ממרחק של מאה מטחוי קשת. כשסיים עובדיהו את הדברים האלה יצא עם המשמר אל השוק הגדול. בנוכחות כל הסוחרים וכל באי השוק, הכריז כי מהיום והלאה אין למכור ואין להוציא מן המחסנים אפילו גרגר חיטה אחד. חיילי המשמר חתמו את כל השקים, את כל הכדים ואת כל פתחי המחסנים בחותם המלך אחאב. "אם לא תעשו כל מה שפקדתי לעשות", הסביר עובדיהו בארשת נינוחה אבל בנימה שאין לטעות בפירושה, "ישלמו האשמים על כך בחייהם." אחרי הדברים האלה קמה הפמליה והסתלקה בחזרה לשומרון.

אִיִּק עוֹשֵׂיִם 3 אִיִּת

מאות שנים קודם לכן, חזר נפושסים להציץ בנו כפי שהיינו, עדיין נקניק חמר גולמי וסתמי, שאולי יהיה משהו. באצבע מאומנת פישק צד אחד ועשה בו שתי רגליים עבות וקצרות שזכרות זקופה בראשן. אחר כך עיגל את ירכינו, הצר את מותנינו, משך החוצה שתי זרועות וחזר ושילב אותן על החזה. מכאן עברו אצבעותיו למשוך ולהבליט היטב את הלסתות ואת הסנטר. אחר כך לחץ נפושסים בשתי בהונותיו את שקעוריות עינינו, משך לנו אף קטן וסולד ובמיומנות עיצב את הקו

החוצה את הגב לאורכו, החל מן העורף למעלה וכלה במפתח הירכיים למטה. הקדר היה מרוצה מן התוצאה. הוא הציב אותנו על האובניים השובתות, הושיט את ידו אל שקע שבקיר מאחוריו, ונטל משם חט של דרבן. אחר כך חזר ואחז בנו בעדינות. בתנועות כמעט בלתי נראות לעין, חרט בנו זוג עיניים. השמאלית שבהן תמיד מוגבהת בתמיהת נצח. זה הסימן של כל הצלמיות מתוצרת נפושסים הכנעני, קדר אמן משוק הקדרים הישן. אחר כך העניק לפינו חיוך של השתאות וחרץ קווים, להמחיש את הזקן על הסנטר ועל החזה. לסיום ניקר באפנו זוג נחיריים זעירים והניח אותנו לייבוש על משטח המיועד לכך תחת סככה.

שוק הקדרים החדש, שכל קדריו הם יששכרים, נמצא במזרח העיר, סמוך לחלקת הקברים העתיקה. יש בעיר עוד שתי חלקות קברים: אחת בסמוך לתלולית הדחפור הצהוב שחשף אותנו. השנייה נחבאת מתחת לקרקעית מאגר המים, שאותו חפרתם זה לא כבר. בקברים הצפופים שבחלקת הקברים העתיקה, שכולם פונים כלפי מזרח, מונחים עכשיו רק מתיו של הכפר הערבי זַרְעִין. אם לדייק, רובם היו מונחים שם למעצבה, משך כמאה ותשעים שנים, עד שבאו ארכיאולוגים אנגלים וסילקו משם את תכולת כל בית הקברות הזה באין פוצה פה ומצפצף. כך הם עשו מפני שמה שהם חיפשו מצוי, לדעתם, מתחת לשכבות בית העלמין של הכפר הערבי.

מדוע מצוי שוק הקדרים החדש דווקא באתר הזה? יושביו מסבירים שזה כך מפני שהמקום פרוץ ברוחות, או היה פרוץ ברוחות, עד להקמת החומה. הרוחות יפות לשיטות צריפת החמר, שיטות שאותן הביאו היששכרים עוד ממצרים. הנימוק הזה מתקבל על הדעת, מפני שידועים כלי החמר מתוצרת השוק החדש בטיבם המעולה. דפנותיהם דקות, ידיותיהם אינן נשברות, זרבוביותיהן רוזות וצליל הקיש-קיש באצבע צרידה, שאין קניית קנקן הגון נעשית בלעדיו, הוא בהחלט צלול, עדין, גבוה ומתמשך.

למה משתחים צל קברים

ליושבי העיר הכנענים, הלא הם צאצאי הראשונים ובהם קדרי השוק הישן, גרסה אחרת לסיבת הימצאו של שוק הקדרים החדש דווקא אצל בית הקברות העתיק. הגרסה הזאת נמסרה ונשתמרה על פי סוחרי החלמיש השחור, וזה לשונה: הרחק הרחק בארצות הצפון, לרגלי האַרְרָט, היו שתי אחיות. האחת, שמה אֶהְלִיבָה, ולה כתם דמוי תאנה מעל פלח עגבתה השמאלי. השנייה שמה רִיחָה. שתי האחיות אהבו מאד עלם צעיר ויפהפה, שהיה גם עשיר גדול וגם עצלן גדול. את עושרו עשק העלם מאחיו. את עצלנותו המופלאה ירש מאביו. שמו היה פַחַש. תחש אהב רק את עצמו ורק את רכושו ולא שת את ליבו לשתי האחיות שנפשן יצאה אליו.

לילה אחד לא יכלה אהליבה עוד להתאפק. היא זחלה אל משכבו של תחש ובאה עליו באישון לילה והוא לא ידע בשכבה ובקומה. כאשר הבחינה ריחה אחותה, באותות האירוע על כרסה של אחותה הבכירה, אילצה את אהליבה לספר לה מה קרה. אחר כך ילדה אהליבה את בנו של תחש וקראה את שמו: "גְנוּבְתִי-לֵיל". הלכה ריחה הצעירה אל תחש בצהריי אחד מהימים ואמרה לו: "עד מתי אתה מונע עצמך ממני?" השיב לה בזחיחות: "עד מתי? עד שאני חושש לזיעה הכרוכה בעמל הרב הזה." אמרה לו ריחה: "תנוח דעתך אהובי ואל תחשוש כי לא תזיל

ולו אגל זיעה אחד ויחיד. אתה תשכב ואני אעשה." תוך כדי מעשה סיפרה ריחה לתחש על אהליבה אחותה, שילדה את בנו, וגם כיצד ילדה אותו. אחר כך סיימה וקינחה את תחש בעדינות, שלא יזיע חס וחלילה, ואמרה לו: "ידעת את שתינו קח את שתינו לך לנשים."

לקח תחש את ריחה ואת אהליבה לא לקח. קינאה אהליבה באחותה ולא ידעה מה תעשה לקנות את ליבו של תחש ועוד לא עשתה. לימים נדד גנובתי-ליל, בנם של תחש ואהליבה, מירכתי צפון עד לגבעה הזאת. הוא מצא במדרון את דוֹדָאֵי יזרעאל הנודעים בסגולתם, לא רק לרפא עקרות ולעורר אהבה עד שתחפץ, אלא גם להראות בהקיץ חלומות אהבה נפלאים במינם. חזר גנובתי-ליל אל אימו, אל ארצות הצפון למרגלות האררט ונתן לה את הדודאים.

אהליבה ארבה לתחש בשביל שומם, משקה הדודאים בכדה ופניה מכוסים ברעלה. כשעבר שם תחש, ראה אישה וכד בידה. הוא ביקש מים לשותות כי היה צמא מאד. השקתה אותו אהליבה במשרת הדודאים. גמע תחש את כל מה שהיה בכד והתעורר מאד ותבע לבוא אצל האישה, שפניה מכוסים ברעלה. אמרה לו: "מה תיתן לי בשכר זה?" אמר לה תחש: "לא חשבתי שאת זונה ואין עמי כסף אבל עז חפצי לבוא עלייך תכף ומיד. אחר כך אשלם. אמרה לו אהליבה: "כל הגברים אותו דבר: מבטיחים ולא מקיימים. אנחנו נשתווה, רק אם תיתן לי עירבון."

תאוותו של תחש העבירה אותו על דעתו וגם על אהבת עצמו ורכושו. הוא הסיר מאצבעו את טבעת החותם ואמר לה: "הנה, קחי והניחי לי לבוא כי חלצי כואבים ללא נשוא." אמרה לו אהליבה: "יפה, ואיך תרצה לבוא?" אמר לה: "בכל דרך, רק שלא אזיע." השתרע תחש על גבו, פניו וזכרותו כלפי מעלה. הפשילה אהליבה את שלמתה וכרעה עליו, כשהוא רואה את גבה, ועשתה בבשרו בחריצות כף יד ובחלקת לשון עד שתחש נאק וכמעט התפקע. רק אז באה עליו כדרכה, היא בעמל ירכיים והוא באפס מעשה. חדור בתוכה, נהנה הרבה ומשקה הדודאים מערפל את מוחו, שמע תחש קתרוסים וחלילים וראה את הכתם דמוי התאנה עולה ויורד במעלות גן-העדן.

עברו ימים ואהליבה באה אל תחש ואמרה לו: "נתת לי עירבון. קח אותי או שאת מחיר טבעת החותם תשלם. גם בנך, גנובתי-ליל, אתי." יצאה נפשו של תחש אליהם והוא לקח את אהליבה על פני אחותה ריחה. כשנולד בנם השני קראה לו אהליבה יִשְׁשָׁכָר כי אמרה לעצמה, יש שכר לתחבולות. כשהלכה אהליבה לעולמה קברו אותה, על פי בקשתה, במקום בו מצא גנובתי-ליל את הדודאים. חלקת הקברים העתיקה בעיר הזאת היא מקום קבורתה של הקדמונית הזאת. הקבר עצמו נעלם כשחצבו פה אבנים לחומה. "מאז", אומרים הכנענים, "ידועים בני יששכר כעצלנים נוראים שדבר לא יחריד אותם מרבצם: פיהוק מחריש אוזניים תמיד פעור בפיהם, אפילו כשהם נקלעים לעסוק בין המִשְׁפָּתִיִּים הפשוקות."

המעשייה הזאת שנואה על יששכרי העיר והיא מעלה את חמתם עד להשחית. כנענים נזהרים שלא לספר אותה בנוכחות יששכרים. לעומת זאת, אין עצלנות ואין שום פיהוק אצל היששכרים בכל מה שנוגע לכבוד המשפחה או לתאוות שלטון או

לרוממות שם יזרעאל ברחבי הממלכה. במיוחד אצל משפחת אַחִיָּה. בזה עוד ניזכר הרבה מאד.

בחלקת הקברים העתיקה קבורים הראשונים וראשוני הראשונים. על פניהם ובתוכם נקברו כל הדורות, דור מעל דור, עד שלא יכלו הקוברים לנעוץ מכוש ולחפור קבר בלי להעלות עצמות של קודמיהם. כך נתערבו עצמות אחרונים באלו של ראשונים ומי שבא להתאבל על מתו ממילא מבכה את הרבים. מנהג שאתמול התחדש, היום הוא שגרה שקשה להבין אותה ומחר הוא קודש קודשים ליהרג עליו. קל וחומר כשמדובר בקבורת מתים ונהרגים מאוכלוסיית המקום, אפילו שהראשונים היו רק כפריים כנענים, צנועים בשאיפותיהם, שבחייהם לא ביקשו להיקבר בצל חומה שגיבה, קטורת באף השטן, בה ניזכר שוב ושוב כל הלילה.

כזה היה המנהג בימים שבהם נוצרנו בכל הקשור לקבורה. להבדיל מאורח כיבוד המתים אלף שנים מאוחר יותר, כלומר, אצל תושבי אַזְדְּרָאָה הרומאיים. העשירים שבהם נהגו לחצוב תיבות אבן אדירות מן ההר, לסתת אותן בקפידה, להתקין להן מכסה כבד מאד, סגולה כנגד שודדי קברים ולהיטמן שם יחד עם חפצי ערך. כל זה לא באתר אחד אלא כל תיבה (שקוראים לה סארקופג) במקום אחר כמטחוו עין אחת מהשנייה.

אנחנו יודעים. מתים מאזדראלה נקברו גם ליד חלקת הקברים העתיקה וגם במרחק מה ממנה: למשל: בשמונה הקברים החצובים בשורה זה ליד זה, ממש תחת עיקול הכביש היורד לעמק. אלה הם שרידים של אנשים ענקים מימים עתיקים. ישנו גם כוך הקבר של תַּגְּלֵת-שְׁרֵבֶק, נציב פחוות שומרון האשורית, שם, קרוב לאנדרטת לוחמי הפלמ"ח המתנוססת עכשיו קרוב לחלקת הקברים העתיקה. אפילו תושביה הארעיים של המעברה, שהייתה פה ואיננה, הותירו אחריהם אחד-עשר קברים אלמונים. באלה לא נרבה להיזכר הלילה. גם לא בתושביו הערביים של הכפר זרעין שברחו מכאן לפני חמישים וארבע שנים, שצעיריהם שכבר הזדקנו לא חדלים מלחלום ולממש זכות שיבה אל הגבעה הזאת.

לא פירטנו די בהיזכרות על קברה של אהליבה הקדמונית. המסורת מספרת שזה היה קבר מוזר, כולו אבן ענקית אחת שבטבורה חצוב חור שחור. בעד החור השחור הזה משתלשל לעומק צינור חרס. דרך הצינור יכלו האבלים לשוחח עם יקיריהם הטמונים באדמה, לשאול לשלומם וגם להוריד למטה כל מיני מזון, משקה ומתנות שהיו חביבים על המתים. בגלל זה היו נוהגים, בימים ההם, להשתטח על קברי האבות. לא לעלות אליהם.

כַּעַם הַשְּׁנִיָּה זֶה יִצְיָח

בתום שבוע הייבוש נטל אותנו נפושסים ונעץ בנו את זוג עיניו שתמיד מבקשות אחר מעשה ליצנות. הוא קרב אל האור, הציץ בנו שוב ושוב ואמר לעצמו: " עכשיו אל האש, בחור, הבה ונראה איך תיראה באמת וכמה חדה תהיה קרן שפעתך הזקורה, לאחר שתיצרף שם יחד עם קנקנים, כדים, צפחות, מנורות, אסוכים ובזיכים. אתה כבר התייבשת דיין. "

דווקא באותו רגע נכנסה אל החצר אהליבה, יששכרית מנשותיו של אַצְבוֹן . היא ביקשה לדעת מה אוחז נפושסים בידו. הוא חיך אליה ואמר: "צלמית נאה של בעל יש לי בידי. הבעל הזה זקוק לצריפה באש גדולה." ביקשה אהליבה לראות אותנו מקרוב והושיטה את ידה לפנים. קרץ נפושסים בשובכות ואמר לה: "היזהרי! האש בעיניך לוחטת והאש בלבי בוערת. אולי נצרוף את הצלמית בלהט גופינו?" ציחקקה אהליבה ואמרה: "רק את הצלמית רציתי לראות היום. היא הושיטה שוב את כפה, אחזה בנו וראתה מקרוב את תפארתנו הזקורה. פניה הסמיקו. היא משכה את ידה כנשוכת נחש. אנחנו נשמטנו ארצה והדבר נִקְטָם. נפושסים געה בצחוק. היששכרית פנתה לאחור ונמלטה משם בלחיים סומקות.

על חמר ועל ראשונים

תוצרתו של שוק הקדרים החדש משובחת יותר מזו של הישן. אפילו הכנענים בעצמם מעדיפים לקנות סירים ופנכות אצל היששכרים. כך, מפני שכלי החמר שלהם נצרפים בחום גבוה והם אטומים ומבריקים ומאריכים ימים. לעומת זה מומחים הכנענים, כלומר, קדרי השוק הישן לעשות כדי מים שדפנותיהם עבות, מחוספסות והמים המחלחלים בעדן, מתאדים בחום השמש. זה מצנן את המים שבתוך הכד. בשוק הישן יודעים גם לעשות את כדי הענק המשמשים לאיסוס חיטה. מאותו הטעם שהדפנות נקבוביות והמים מחלחלים בעדן, כך גם האוויר. האוויר, כידוע, יפה לאסוס הדגן שבמקום אטום וחסר אוויר, הוא נשחת. כך יש לשני שוקי הקדרים מרחב מחייה לעשות בחמר לפרנסתם, כל אחד בשטח מומחיותו ואלה לא מתחרים באלה. השוק החדש עושה קרמיקה בשיטות מצריות. השוק הישן עושה בחמר על פי מסורת הראשונים.

מי הם הראשונים? הראשונים הגיעו אל הגבעה בשלהי קיץ אחד, לפני שלשת אלפים וחמש מאות שנים. הם עמדו להגיע מצפון בדרך ההר, לא מדרום בדרך הגבעה. ההר והגבעה הם אותו מקום, זאת אומרת, המקום הזה. הבלבול נובע מהטופוגרפיה ולא מהסימנטיקה. אם אתם מגיעים ליזרעאל בדרך ירושלים, נראית לכם יזרעאל כמו גבעה נמוכה משמאל לגלבע שבינה לבינו חוצץ נחל הרקפות שנשפך לעמק, מערבית למעיין חרוד. אם מכיוון חצור אתם באים, בדרך עין דור, העוקפת את גבעת המורה ממערב ומשתפלת אל העמק ומגיעה לכאן מהצפון, נדמית לכם יזרעאל כאילו רכובה על הר שאיננו אלא הרכס המערבי של הר הגלבע.

הראשונים באו בשירה עמוסה לעיפה, משתרכת לאט לאט, בעגלות מגושמות אופנים ורתומות לשוורים. בין העגלות פסעו חמורים, פרדות, כבשים, עזים, ילדים מצווחים ואנשי השירה עצמם. עוד כשהתנהלה השירה בצל הר תבור הודיעו סיירים מהירי רגליים לעַנְר וְלְחֻצְצוֹן, מנהיגי השירה, שאי אפשר לפנות מזרחה או מערבה. עמק יזרעאל הוא שטח ביצות ואינסוף דרדרים, ברקנים וגומא. אם ירצו להמשיך לכיוון דרום יצטרכו להקפיד ולהתקדם על פרשת המים. זו נמתחת ממערב לגבעת המורה, היישר אל הרכס הנמוך שבמערב הגלבע. פרשת המים מחלקת את העמק לשניים. בקצה הדרומי מצוי רכס נמוך, חשוף וסחוף ווחות. בפסגתו קבורה אהליבה הקדמונית, זו שקברה מצוי תחת אבן ענקית שבטבורה חור שחור.

דְּמִיתוּת אֶסוֹר. דְּמִיתוּת אֶסוֹר

עד שהראשונים יגיעו ולפני שיגיעו אל הגבעה, להיזכרות מסודרת, מיהר נפושסים להרים אותנו מהרצפה אחרי שנשמטנו מידה של אהליבה. מיד נוכח שאיבר תפארתנו נופץ. נפושסים ראה ונחרד מאד. אסור על קדר להוציא מתחת ידו צלמית בעל פגומה, שלא לדבר על פגימה בסמל הפריון של בעל, שעל שמו הוא נקרא: "בעל." על פחות מזה מעניש בעל את מי שחטא בסירוס דמותו והוא מביא עליו את מגפת המעיים, את מכת הברק, את צרעת העור, את העיוורון ואת הגרוע מכל – את אבדן כוח הגברא. לכן, בלי לאבד אף רגע, טבל אותנו נפושסים בצפחת מים הטבל היטב, המתין קמעה ומעך אותנו לגמרי עד שחזרנו והפכנו להיות גוש חמר חסר צורה. אחר כך שב ולש ועיצב אותנו בדמות בעל ובצלמו, כלומר, צלמיתו. כך זכיתנו להיוולד בשנית.

לפני שחזר לעשות פֶחַט הדרכן הניח אותנו נפושסים, לרגע, ויצא מהחצר אל הסימטה. שם, מחוץ לחצר, שלף חריט והחזיק בשלוש גרות בידו האחת ובארבע גרות בידו השנייה. אחר כך עצם את עיניו ורקק ארבע פעמים לארבע רוחות השמיים כדי לטהר את פיו. אחר כך לחש ברעדה: "בעל, בעל, אני מבקש ממך שתסלח לי על מה שעוללתי לך, שלא בכוונה, אנא, אנא." כאן השליך נפושסים בכוח רב את המטבעות ולא ראה לאן נפלו, קרבן מנחה לבעל. אחר כך חזר אל בית היוצר, נטל את חט הדרכן וחרט בנו זוג עיניים שהשמאלית מהן מוגבהת בתמיהת נצח. הוא העניק לפינו חיוך של השתאות ולא שכח להמחיש את הזקן, סנטר על חזה. גם נחיריים ניקר נפושסים באפנו. כשחזרנו שלמים אל דמותנו הושבנו, אחר כבוד, אל משטח הייבוש למשך שבוע נוסף שסופו ינעם לכולנו – זיכרון חשוב ומענג.

לא רק מחשש לזעמו של בעל חרד עלינו נפושסים כל כך. אם היינו נצרפים ויוצאים פגומים, לא היה איש קונה אותנו, שלא לדבר על כך שאיש לא היה מעז להכניס אותנו אליו הביתה. צלמיות, פסלונים, שקעיות, מזוזות וכיוצא באלו – מכניסים אנשים אל ביתם בכוונה לשמור על המשפחה מפני פגיעה רעה של שדים ושל מזיקים. על מנת שהתִּרְפִּים ימלאו את תפקידם על הצד הטוב ביותר, עליהם להיות שלמים ומושלמים. אסור להכניס אל הבית צלמית בעל פגום אבר, מחשש לאונו של בעל הבית. אסור להכניס לבית צלמית עשתורת שדדיה אינם תאומים נאים ומחודדי פטמה ושבין ירכיה אין הנקב ראוי לשמו, לכבוד בעלת הבית, לבריאותה ולכושר פריונה.

אוי למי שעושה ואבוי למי שמכניס אל ביתו צלמית פגועה של בעל או של עשתורת. כפל כפליים יאשם מי שמתעה ומחטיא בזה את האחרים. עליו ועל כל בני ביתו לדורי דורות תחול מארת התועבה, על שביזה כך את בעל ואת עשתורת. אם יתפשו האנשים האלה, העושים צלמיות פגומות, יוטל עליהם עונש כבד, לא רק מידי בעל אלא גם מידי הזקנים של הקהילה. אם במזיד עיוותו את צלם האלים, יסקלו אותם בראש חוצות או יגרשו אותם אל מקום המנודים והמוקצים. בעמק

הזה יש כפר שהוא מקלט לכל המשוקצים, החרופים וסתם בני בליעל, אליו הם נוהרים מכל רחבי הארץ. הכפר הזה נמצא בתחתית גבעת המורה. שמו: שונם.

שמם של השונמים נודע לדראון בעולם כעושי צלמיות פגומות במזיד. שמם נודע גם כמאכילי אורחיהם ובני ביתם בבשר נבלות ושאר פיגולים. הם ידועים גם כבועלי בנותיהם בכוונה או שלא בכוונה. ולמה? בכל שנה, בזמן הבציר, יוצאות כל נשי שונם ובנותיו אל הכרמים כשפניהן רעולות. הן יוצאות כדי להחיות מחדש את בעל-עריות, פטרונה ומגינה של שונם מימי בראשית. עד חצי הלילה ילכו הנשים והבנות אל גיא העריות, שם ייברא בעל-עריות מחדש, בצליית נבלות של צפורים על אש התופת. אותה שעה ידוע וגלוי כי בעל עריות פֶּמֶשׁ והזדקן ושרביטו התדלדל ונכפף. אין לדעת אם יוכל עוד להוליד, או יישאר חסר אונים לנצח, הנשים והבנות לא תוכלנה יותר להיות לו ולא יהיו להן ילדים.

אם יצליח הטקס, יחזור כוח פריון של הנשים וינץ כושר פריון של הבנות בשונם. אם לא – אין ברירה אלא להשליך שני תינוקות זכרים אל אש התופת, מה שמתרחש בשונם רק פעם בתריסר שנים. בהינתן האות ועשר נבלות הצפרים כבר נצלות על האש, מתחילות הנשים לצרוח: "בעל! בעל!" כך, עשרים וארבע פעמים. אחריהן זועקות הבנות: "אבא! אבא!" עשרים וארבע פעמים. בתום הקריאות מזנקים כולם, גברים ונערים, נשים ונערות שכולם רעולי פנים ואלמוניים לבלי הכר. כולם חוטפים את כולם: אישה ובת את תשוקתן ואיש ונער את תאוותם. אף אחד לא יודע אל מי בא. אף אחת לא יודעת אל מי נפעה. כך מתערבים השונמים אלו באלו מפני שכתוצאה מפרי הלולת טקס בעל העריות, נבעלות בנות לאביהן ובנים לאחיותיהם עד עצם היום הזה.

לא רק בבשר נבלות סוחרים השונמים ולא רק בצלמיות פגומות הם עוסקים. עיקר פרנסתם בא להם ממכירת בניהם ובנותיהם לכל דורש. בנות שונם נודעות ביופיין. הן נלקחות כסגולה בדוקה לחמם את בשרם של זקנים באים בשנים. עשירים שבהם נוהגים לבוא לשונם מכל קצווי הארץ ולקנות ילד או ילדה לצורך זה. מעוטי אמצעים באים אל שונם, משלמים מעט וזוכים לעדנת מעט, כמעשה הירונימוס מיודענו. אין פלא ששמו של הכפר שונם נודע לשימצה. אמהות ילדי העיר נוהגות לאיים על טף סורר שאם לא ינהגו כמצווה – יגרשו אותם לשונם. זה איום נורא. עושים בו שימוש רק כשכלו כל הקצים ואין דרך אחרת.

עֲנַר וְחַנְּנִי

בכל הקצים שפלו צריך להתחיל. אנחנו עוסקים בהזכרות מסודרת בראשונים המגיעים אל הגבעה הזאת. ענר היה נמוך קומה ורחב גרם, שחיוך תמיד שפוך על פניו השופעים טוב לב. רק כפות ידיו הענקיות לימדו שחבוי בהן כוח לפצפץ גולגולת שור במכה אחת. לעומתו היה חצצון גבר כחוש וגבוה, בעל סבר פנים חמור, שעניו לעולם אינן חדלות להתרוצץ ולחפש סכנות ודאיות האורכות בכל מקום. שניהם רכבו על חמורים. שניהם עטו בגדי אריג גס ופשוט ונשקם בידיהם: אלות עשויות ענפי אלה מסוקסים. ענר, חצצון וכל אוכלוסיית השיירה סחופת השמש והרוחות, היו פליטים בני כפר אחד.

דורות רבים ישבו בעמק עיון. האדמה שם פורייה. הגשם יורד בשפע והתושבים הכנענים חיו שם תמיד בטוב. בצאת כל שנה אחרי קציר, בציר, קטיף ומסיק, היו המגורות מתמלאות, בתי הבד שופעים שמן והגתות מגירות יין. פרי הבטן שנולד באביב היה לתינוקות חייכנים ומאושרים. אז היו נערות ונערים יוצאים בחבורות אל הר הלבנון, להיות עם בעל תְּשָׁרִי ועם עשתורת תשרי, על מנת לחזור כשהם מוכנים ומזומנים להקים משפחות חדשות. זקני הכפר ידעו להסב ולספר בנחת על מבול שכיסה את כל הארץ ועל אור-חא, אבי האלים, שרקע ברגלו והחריב את מגדל הַזִּיגְוֹרָא. כך מפני שאסור על אנשים להצטופף. הרבה אנשים מצטופפים הופכים להרבה אנשים רעים. בכפר היו עשרות ספורות של בקתות חמר. הוא לא גדל ולא קטן ומספר הנולדים היה כמספר ההולכים לעולמם בשיבה טובה. כך עד שפשטו חֲתִים בגבֵל ובצידון והותירו את פיניקיה ללקק פצעים. גבולה המזרחי נעשה פרוץ. בעל ועשתורת התעלמו מהמתרחש והאסון לא נמנע:

יום אחד הגיחו מן ההרים אל תוך הכפר חמישים פרשים עוטי עור דוב, קרני ברזל לראשיהם, חרבותיהם עשויות ברזל ובקצה הרמחים קלשון משולש עשוי ברזל. הם הדפו את כל הגברים אל תוך חצר אחת, משספים ללא רחם כל מי שניסה למחות. את הנשים ואת הנערות אנסו. את הבקתות ואת האסמים רוקנו מכול וכול והודיעו: "מעתה זה המס שחייבים לשלם להם בכל שנה." אחר כך נעלמו אל ההרים כלעומת שבאו.

כעבור שנה חזרו עוטי עור הדוב, התייצבו בכיכר הכפר ותבעו את שלהם. עוד הם משתהים, ומכל פתח זינקו כל בחור וטוב, מזוינים במקלות ובמגלים. בקרב פנים אל פנים נהרגו שלושים שודדים. עוטי עור הדוב נסוגו וקראו לאחור בזעם כי למחרת ישובו ולא ישאירו בכפר אבן על אבן או נפש חיה. עשרים וחמישה מבני הכפר נהרגו בתגרה.

לפני שהתפנו לקבור את המתים התאספו כולם, זקנים, צעירים, נשים וטף להתפלל לבעל, לעשתורת, לענת ולמות. אחר כך שאלו הצעירים את הזקנים: "מה נעשה?" אותו רגע קפא האוויר וקפאו על מקומם כל עוף השמיים וכל חיית השדה. דממת מוות השתררה סביב. אחר כך התחילו העורבים לקרוע, הכלבים לנבוח בשיגעון, אבק גדול עלה מכל הארץ והאדמה זעה. אנשי הכפר מיהרו אל בקתותיהם. למרבה תימהונם גילו כי כל תרפי בעל ועשתורת נופלים לארץ, ראשיהם כלפי דרום. ארזו האנשים את כל הרכוש והמזון ככל שיכלו להעמיס ולשאת. תלו הנשים את צלמיות עשתורת על חזיהן והגברים תקעו את צלמיות בעל שלהם בחגורתם. אחר כך קברו את מתיהם יחד עם פגרי השודדים, כולם בבור אחד ותחת גל אבנים אחד, נטשו את המקום ופנו דרומה. לעולמים.

אל הראשונים שעמדו להגיע לכאן ובראשם ענר הגוץ וחצצון הכחוש והזועף, עוד נחזור. הרבה. ממילא לא יקשה להיזכר בהם מפני שהם היו אנשים אמיצים ונערצים שזכרם אף פעם לא נשכח. הגבעה, עליה היה פעם דיר כבשים וכיום בנוי ועומד שם מרכז המזון של רפת הקיבוץ שלכם, קרויה בפי אנשי העיר יזרעאל,

גבעת ענר וחצצון. בימי מלחמה היו מציבים עליה צופים. בימי היות החומה סביב העיר בנו כאן מגדל צופים, לצפות ממנו למרחק ולהדליק עליו משואות אזעקה.

13 זרפי השוק החדש

כאמור, צורפים היששכרים, דרי השוק החדש את החמר בנוסח מצריים. קודם מייבשים את הכלים בתהליך שהוא סוד השמור רק להם שעניינו קצב הייבוש ומידת החשיפה של הכלים לשמש ולרוח לפני הצריפה. אחר כך חוברים כולם ובונים יחד כבשן מיוחד לאותה צריפה. אורך הכבשן שש אמות, רוחבו שש אמות וגובהו ארבע אמות. בתוכו הוא עשוי שתי קומות. הקומה התחתונה מיועדת להסקה והעליונה לכלי החרס הנצרפים. בדפנות הקומה התחתונה פותחים חורים מפולשים בכיוון מערב-מזרח, הוא כיוון הרוחות ביזרעאל. אחרי זה גודשים את הכבשן בכלים ואוטמים את פתח הקומה השנייה. את הקומה התחתונה ממלאים חמרי בעירה: זרדים, גזרי עצים ונעורת. לבסוף מכסים את כל הכבשן באותם חומרי בעירה עד שלא רואים כבשן אלא ערמת מוקד אחת גדולה. בזה לא הסתיימה מלאכת ההכנה. במרחק מה מהכבשן עורמים ועורמים גזרי עצים, ענפים יבשים, קש, תבן וגללים שימשו להארכת זמן הצריפה. לפעמים טורחים להביא ממרחק, מתחתית הביצות, טין מעורב ברקבובית צמחים. רגבי הטין האלה יפים ללהט זמן רב.

כשנחה דעתם של קדרי השוק החדש מסדר ההכנות עוברת השמועה בעיר שעוד מעט צורפים כלים בשוק החדש. עשרות ומאות ילדים וזקנים שעתותיהם בידיהם נוהרים אל מזרח העיר לחזות בשריפה הגדולה. גם הנשים מתפנות לבוא, בהן הכנעניות שגון שנהב ולבושן פשוט, פניהן זורעותיהן מגולות, ותליוני עשתורת על חזן. הכנעניות הן נשים עליזות וקולניות ותמיד מוכנות לדבר היתול עסיסי. גם יששכריות יגיעו, רעולות ודקות, ששמלותיהן רקומות ונודפות נרד, משיחות בלחש ועיניהן בורקות בתוך הרעלה. אבל לא רק הן. כל אוכלוסיית העיר מגיעה לבסוף, כולם באים לחזות במדורת הצריפה בשוק הקדרים החדש שהוא חגיגה לכולם.

שעה קלה לפני שתגיע השמש לגובהי שמיים תתחיל לנשב רוח מערבית. אבל עוד לא מדליקים. כולם ממתנים לטקס קצר וקבוע שיערך קודם לצריפה. ברגע הנכון, לא קודם ולא אחר כך, צועד זקן הקדרים, הוא ראש הטקס ותמיד בן למשפחת פֶלֶע, ופונה כלפי דרום ומרים את ידיו. כולם משתתקים. היששכרים בחרדה וביראה. הכנענים בסקרנות. הזקן מכריז ואומר בקול רם ובכוונה מרובה: "אדוני נורא וכביר, בורא לַבַּת האש! מתוך הסנה תדבר! מתוך הסנה הבורע באש ואיננו אוֹפֵל. אתה בורא עמוד האש. אתה משמיע נפץ האש. אתה משלח את הברקים, האש ועשן הכבשן בסיני! אתה אדוני מצית הלפידים באש! אתה המוציא אותנו מארץ מצרים מבית עבדים בדם, באש ובתימרות עשן. ברח את שלהבת כבשננו הדל!"

על מלותיו האחרונות של הזקן עונה כל הקהל אמן ואמן אבל עוד לא מדליקים. בתום התפילה מופיע נער צעיר, עוטה חלוק פשתן, ובידיו טס גדול. על הטס ערוכות ארבע יונים ערופות – קרבן לאדוני. תחת עיניו המפקחות של הזקן ולעיני

כל העדה, ייגש הנער אל המוקד, יניח את הטס בתוך עצי המערכת, יכסה את הטס בזרדים וישוב למקומו. הגה לא יישמע. כולם ינעצו את עיניהם במתרחש. חסר מנוחה, יגניב הזקן מבטים חפוזים לאחור אל רוח הצפון.

אין כוהנים לאדוני בעיר הזאת. יש אומנם לוויים בעין דור הסמוכה. לא אותם ולא כוהנים מירושלים עצמה, אין מזמנים לטקסי צריפה מפני שהם דורשים שכר מוגזם, מתנות ואת בשר הקורבן. צריך גם לארח אותם ואת משפחותיהם כמה ימים לפני הטקס ולאחריו. טעם נוסף לאי-צירופם של כוהנים הוא: לא תמיד עולה האש יפה, הצריפה משתבשת, הכלים נפגמים ולא ראויים לשימוש. ואז – אוי לאותה בושה! כוהני ישראל שבירכו את האש וגם אלוהיהם, האחראי לאמינות הברכות, צפויים לחרפות ולגידופים. לכן פוזל זקן הקדרים, שהוא תמיד ממשפחת בלע, גם כלפי צפון, כלומר אל מולדת בעל ועשתורת. האלים האלה מקובלים על רבים מאנשי העיר שאינם דווקא כנענים טהורים. לכנענים עצמם אין התנגדות להטיל על האלים שלהם חלק מן האחריות להצלחה או לכישלון. קדרי השוק החדש לא ששים להקריב בכבשנם לבעל ולעשתורת, אבל זהו הרע במיעוטו.

לכן מתחכמים ומשליכים לאש צלמית בעל הממתינה לצריפה, משוק הקדרים הישן. כך יוצאים ידי חובת כולם. הדברים נוסו, נבדקו וצלחו לשביעות רצון כל הצדדים. כך המנהג עוד מימי ההתנחלות. את הצלמית יש לקבל מידיו של קדר כנעני מפני שבשוק הקדרים החדש אין עושים צלמיות של אלילים. צריך שהצלמית תהייה כשירה לצריפה כמו כל כלי חמר שייבשו אותו כראוי, לפחות שבוע ימים. על פי המנהג לא מזמנים את הצלמית מראש. מי שיש לו צלמית מוכנה לצריפה – ממנו לוקחים. כשיש צלמיות בשפע אין כל קושי והדברים פשוטים. לא כך כשאין צלמית מוכנה לצריפה על מדפו של אחד מקדרי השוק הישן. אם אין – ימתין זקן הקדרים היששכרים עד בוש ולא מדליקים וכל הכנענים שבקהל ישאגו: "בעל לא יבוא! בעל לא יבוא!" כשהרוח תתחיל לנשוב ועדיין אין צלמית – יבעירו את המוקד בכל מקרה. בלי ברכת בעל עלולה הצריפה להיכשל והרבה כלים ייסדקו ויושלכו.

אחרים הם פני הדברים, אם וכאשר, תימצא רק צלמית אחת ויחידה בכל שוק הקדרים הישן, כלומר במשטח הייבוש של אחד מקדריו. במקרה כזה, כשיעמוד זקן הקדרים וימתין, יפזול לאחור לכיוון צפון, הזמן יחלוף וסבלנותם של הנאספים תפקע, באותו רגע ממש, תישמע הקריאה: "בעל יבוא רק בשלוש גרות!" בתגובה תפרוץ שאגת כעס מגרונותיהם של כל קדרי השוק החדש, הם, נשותיהם וטפם, כך בגלל המחיר המחוצף וכך בגלל החרדה לתוצרתם.

לאיטו יפנה אז זקן הקדרים ויתייצב מול קהל הכנענים כלפי צפון, יירק מעט כית, ישתעל קצרות כדי לנקות את מיתרי קולו ואז, בטקסיות ראוייה, יקרא בקול רם: "הוי מנוולים מהשוק הישן המתחזים לקדרים! אינכם אלא חלאה, זוהמה וטינופת ביבים, שטובים מכם נושכי הנשך ובוקקי החללים, יאכלו אתכם הכלבים! איך החציפה נפשכם הצוֹאָה לדרוש שלש גרות, כסף עובר לקדר, במחיר צלמית בעל עלובה שמחירה אולי מחצית הגרה? בשוקי צידון מוכרים אותן תריסר בחצי גרה ובפחות מזה! האיך גבול לדמיונכם המטורף?! מנין הגיח אותו משחית חמר, בן

הזנונים, שבשר פיגולים בשר אביו וזרמת שופכין זרמת אביו, שהרחם בתוך המשפתיים של אמו, מצורעת ?! איך מעז אחד כזה, משוקקם המלוכלך, בצחנת פיו שכמוה כנפיחת אחוריים, לדרוש מחיר כזה ?! קדשות בעל בגבל לוקחות פחות משלש גרות בשביל קירצוף רחמן, יבואו אל תוכו קללות השחין, היִלְפֶּת, השידפון והירקון ! זוללי נבלות ! מנקרי פגרים ! בועלי בנותיכם ! לא פה מקומו של שוקכם ! למה לא תלכו אל שונם הנאלחת ?! אתם קדרים, אתם ? הלוואי שייסדקו אצלכם הזרוביות ! שיתנפצו לכם הקנקנים ! שתישפך מררתכם ושיצוף רק שתן על כל שוקכם, שהוא מאז ומתמיד רק ביב עולמים ורפש נצחים....

ככה ימשיך זקן משפחת בלע לחרף כיד הדמיון הטובה עליו וכל הקהל נהנה מאד. הכנענים אוחזים בבטנם וגועים בצחוק. היששכרים שותים בצמא את מבול החרפות ואת שפע הנאצות הבאים באוזניהם כשמן בעצמות. הבתולות מצחקקות, הכנעניות קורצות בהנאה ונשות היששכרים גוערות בזאטוטים. הקשישים עוצמים עין ופולטים אנקות, אי ! אי ! אי ! ומשבחים את כושר ההמצאה של אצבון בן-בלע, כך עד שתש כוח הקללה, יבש מעיין הגידופים והזקן נכנע ומכריז: "יהי כן."

עכשיו ממהרים שלשה מקדרי השוק הישן להשיב את נפש הזקן בספל יין ובכוס מים. הם נוטלים מידיו את שלשת הגרות, מחיר הצלמית, ונעלמים בתוך קהל הכנענים. זקן הקדרים כבר אוחז בידו לפיד בוער אבל עוד לא מדליקים. לא לפני ששליחי בעל עצמו, צעיר וצעירה לובשי לבן ונועלי לבן, קרבים אל הכבשן. השניים, בניגוד למנהג בטקס קורבן העשירים, אליו עוד נגיע בהיזכרות, אינם בני העיר הזאת. אותם מזמנים לטקס הצריפה משונם הסמוכה. הצעיר פונה אל הצפון, הצעירה מולו, פניה כלפי המוקד וכידה הצלמית הכל-כך מבוקשת. לרגע יקפאו איש נוכח רעותו. לפתע היא מזנקת ללפות, פעורה, את בשר הצעיר תחת שמלתו הנפשלת. כשתחוש בפרצו תשליך את הצלמית אל המוקד ותצהל בקול דק: "בעל בא ! בעל בא !" בעקבותיה ישאג כל הקהל: "בעל בא ! בעל בא !" זקן הקדרים ימהר להצית את המוקד. בעוד שני הצעירים כושלים ונסים על נפשם, מפני האש, תתפשט הלהבה בכל המוקד בן-רגע. פצפון זרדים יישמע, הרוח תשוב בחזקה, ענן לבן ייתמר, כולם יצפו בדליקה המרקיעה ויברכו בכל לב שיהיו הכלים טובים ונאים. אחר כך יפנו כולם איש אל ביתו. ליד הכבשן יישארו רק השוליות, לשמור על האש במשך יומיים, שהוא משך הצריפה.

כך נצרפה צלמיתנו בשוק הקדרים החדש. אותה שעה המתין נפושסים בחצרו ולא הלך להשתתף בחגיגה. כשהתרוקן השוק הישן מיושביו וכולם נהרו לחזות במוקד, התגנבה היששכרית אהליבה, אחת משלש-עשרה הנשים של אצבון, אל חצר נפושסים. לפי שאגות ההמון ידעו השניים כמה זמן יעמוד לרשותם. הם לא בזבוזו אותו על דיבורים. אנחנו חייכנו בתוך האש כי ידענו מה המחיר האמיתי ששילמו היששכרים לכנענים עבור השתתפותנו בצריפת כליהם. אנחנו היטבנו לחייך וכל הכלים יצאו שלמים וצרופים כהלכה. עקב עוצמת האש התעקמו זויות פינו יתר על המידה. כך באנו לעולם כשחיוך נצח ממזרי שפוך על פנינו. זקן הקדרים של השוק החדש, אצבון בן-בלע בכבודו ובעצמו, כינה אותנו אז ברוח בדוחה: "בעל הצוחק". אם היה יודע למה צחקנו היה מעדיף שייסדקו כל הקנקנים ובלבד שאנחנו לא נצחק ככה. כאן ההזדמנות להעמיק ולהיזכר באצבון הקדר עצמו, לא

לפני שנדלג ארבע מאות שנים לפנים ונוסיף נדבך לתולדות הבנייה של החומה, קטורת באף של השטן.

כא אכמים

חודש לאחר ביקורם של עובדיהו אשר על הבית, אחרת רב הבונים וכל שאר הפמליה, השכימו אנשי העיר לקולות בהלה בסמטאות. השמועה פשטה כי ארמים עולים על העיר. עד שכולם התעשתו מהתדהמה ומההתלבטות אם עדיף להימלט אל הגלבוץ או להתחבא במרתפים, העזו אמיצים לצאת, להשקיף ולבדוק מי בעצם הבאים. התברר כי ההמון שקרב אל העיר לא היה צבא ארם. שיירות על שיירות של אסירים ושבוים כבולים התנהלו אל העיר כשהן משתרכות לכאן מכל רוחות השמיים: ממגידו, מבית שאן, מעין דור ומבית הגן. תוך שעה הגיעו חמשת אלפים נושאים בסבל. עליהם היו מופקדים נוגשים, שומרים, משגיחים וקצינים. הכבולים הובלו אל דרום העיר, עצרו כארבע מאות אמות מבתי היששכרים, כרעו תחתיהם בחום השמש, אין אונים. עכשיו הם המתינו לפמליה שתגיע משומרון. הפמליה הגיעה בזריזות. בפעם הזאת היו בה אחרת, עוזריו ואתם אֶחָיו בן שְׁמֶרֶת שר שמינית הרכב, המושל הראשון של יזרעאל מטעם המלך אחאב.

בעת שכולם זכו למעט מנוחה הגיעה ממגידו עוד שיירת פרדות ארוכה ועמוסה לעייפה בשלל כלי בנייה, פטישים וגרזינים, מפצים ואיזמלים, חבלים וגלגילות ועוד שפע של חפצים שונים ומשונים. הכבודה נפרקה. שיירת הפרדות סבבה לאחור וחזרה למגידו להביא עוד. כל אנשי העיר התקהלו ללוטוש עיניים במתרחש בלא שהבינו מה מתרחש ואיך מתרחש. כך עד שאֶחָיו עצמו יצא לקראתם, רכוב על סוס. הוא פקד לזמן אליו את זקני העיר, את ראשי המשפחות הגדולות ואמר להם: "אני אחיו מושל העיר. דעו לכם כי נתמנתי על ידי המלך אחאב למשול על יזרעאל. כל מה שייעשה בבניית החומה, בפקודתי ייעשה ובשם המלך. עכשיו שמעו היטב: חמש שנים תיבנה החומה. חמש שנים יגורו פה חמשת אלפים בונים ונושאים בסבל, שכלכלתם, חצייה מאוצר המלך וחצייה עליכם. מהיום והלאה לא ירדו אנשי העיר לשאוב מים מהמעייין בשלושת השעות שלפני שקיעת השמש. מהיום והלאה יפשו העושים בחומה לכרות, לאסוף ולקושש עצים לבנייה ולבעירה. אתם לא תמנעו בעדם.

מהיום והלאה כאן יהיה מחנה הבונים. אסור יהיה לכם להיכנס אל תוכו. ליושביו אסור יהיה להיכנס העירה. כל מי שיפר את פקודתי בעניין זה אחת דתו למות. אחת לשבוע יורשו הבונים לקנות אצלכם כל מה שירצו, בשוק מיוחד שיתקיים בקצה המחנה, בפיקוח שוטרים. ולעניין חשוב אחר: זקני יזרעאל: אין בדעתי לעסוק בענייני העיר עצמה אלא רק במה שנוגע לבניית החומה, שהוא די והותר. מהיום והלאה אסור עליכם באיסור חמור לפתוח או לגעת במחסני המזון, אותם חתם עובדיהו בחותם המלך לפני חודש ימים. המחסנים האלה הם רכוש המלך והם חלקו בהזנת בוני החומה. ועוד למען הסר כל ספק: אסור באיסור חמור, משום סיבה, להפריע לבונים במלאכתם. את כל תלונותיכם עקב מלאכת הבניין, אם יהיו, עליכם להביא ישירות לפניי."

בתנועת יד חפוזה פטר אָחיו את זקני העיר לנפשם, פנה אל המהומה הרוחשת מאחור ונבחה פקודות אל קציניו. אלה חילקו הוראות לשוטרים. השוטרים המטירו שאגות על הנוגשים. הנוגשים מיהרו להעיז את כל חמשת אלפי המסכנים הסרוחים והמתגודדים, התירו את הכבולים והקימו אותם למהר ולעשות. חלק מהפועלים נפוץ לסקל ולפנות קוצים. חלק אחר פנה לאסוף ולהביא אבנים לבניית המחנה. אחרים ירדו לשאוב מים. אחרי שהובאו אבנים, מים, קש ותבן, ענפים וגללי בהמות התעסקו הפועלים בחומר. לאט לאט החלה לצוץ בדרום העיר מעין עיירה גדולה של בקתות. תוך יומיים היא תעמוד על תֵּלָה למשך חמש השנים הבאות.

שבו זקני העיר לשבת בצל התאנה שבכיכר השוק ואתם גם ראשי המשפחות הגדולות. שעה ארוכה שתקו כולם ולא אמרו דבר. אחר כך פתח נְבוֹת, ראש משפחת יָשׁוּב, ואמר: "ימים רעים באים." גער בו תולע, ראש משפחת אחייה, ואמר: "מאות שנים פיללנו ליום הזה, בו לא ניאלץ יותר לנוס להרים או להתחבא במרתפים מפחד כל אויב. מאות שנים ייחלנו שלא ייפקד מקומה של יזרעאל כעיר ואם בישראל בין כל הערים. אתה יודע, נבות, כי לנו מגיעה בכורת השלטון – לא לרמה, לא לתרצה ולא לשומרון. פה הייתה עיר בישראל, שנים הרבה לפני שדויד קנה את גורן אֶרְוֹנָה היבוסי. הדברים ידועים וגם זכורים עוד מימי ההתנחלות. מה אתה טוען עכשיו כנגד בניית החומה? אנחנו ביקשנו אותה. בעקבות החומה יוקם פה ארמון. בארמון יגור מלך ישראל. יזרעאל תהייה לבירת הממלכה ולנו יהיו כל הכבוד, כל הגדולה וכל היקר."

התרתח נבות והשיב בקוצר רוח: "ומה עם כל מחסני השוק החדש וגם הישן שחתם המלך, לפני חודש, והחרים את כל תכולתם לרשותו? כמה ממון הפסדנו בגלל ביטול שמונה המועדים של השוק? אני שמעתי כי עובדיהו הפיץ בכל רחבי הארץ שמועה שאין מה לקנות ביזרעאל, שכל סחורתנו היא רכוש המלך ולא ניתנת למכירה?!!"

שמעו הזקנים והחרישו. צוֹפֵר ואָחוּחַ, ראשי משפחת ענר וחצצון הכנעניים, נענעו בראשיהם באי רצון בולט וקמו לפרוש. תולע הפנה אליהם את קולו ושאל לאן ילכו? השיב אחוח: "לאן? הביתה." אמר להם תולע: "בתיכם קרובים. על מה יש לכם למהר? אם יש בפיכם דבר שראוי לשמוע ולשקול אותו – דברו ונשמע." אבל צופר ואחוח שתקו ורק החליפו ביניהם מבטים. היששכרים הבינו כי יש, יותר מסתם ספק, בליבם של שני הכנענים וגם בליבם של אצבון ונבות, ראשי משפחת בלע וישוב. הם שבו והפצירו בהם לחכות, לא לפרוש ולהגיד מה שבלבכם. אחרי דממה ארוכה פתח צופר ואמר: "יהי כן. דעו לכם שאנחנו כנעני העיר לא רוצים בחומה. אנחנו מתכוונים להודיע למושל אָחיו, ואם צריך גם למלך עצמו שלא נסכים כי חומה כזו תסגור עלינו ועל בתינו." שאל אותו תולע: "מה רע יש בחומה?" אחרי הרהור ממושך השיב הכנעני אָחוּחַ במתינות:

"מסורת עתיקה של אבות קדמונים מלמדת כי חומה ומגדלים נולדו לעולם מתוך רחמה הקשוח של אור-מא אלת הרשע, המלחמות ושפך הדם. אור-מא הרתה את החומות ואת המגדלים לשטן בעצמו. אחר הלידה נותרה אור-מא בבתוליה שהיו

קשים כאבן. לכן התכחשה לוולדות האלה ואת גורלם מסרה לידי אביהם, לשטן. עד שבאו לעולם בַּעַל, אחיו מות ואחותם ענת, שהיו יוצאי חלציו של אל עליון ונולדו ממוחם של גבר ושל אישה – היה השטן כל-יכול בעולם. השטן חילק את כל הבריות לשניים: אלה שמאז ומתמיד הסתגרו בתוך חומות ומגדלים ואלה שמאז ומתמיד רצו לקרקר ולהחריב חומות ומגדלים. אלה וגם אלה פרו, רבו והרבו לפשוע. אור-חא בעצמו נאלץ לעלות מן הנשייה, לרקוע ברגלו, להחריב את כל החומות ואת כל המגדלים. אחר כך הטביע אור-חא את כל העולם במבול ואת החומות ואת המגדלים קילל לנצח נצחים. אנחנו הכנענים, טוב לנו לחיות פה בשלווה, בעיר פְּרָזוֹת. אנחנו לא שואפים לגדול ולהתעצם. אנחנו לא רוצים בכבוד ובתפארת של היות עירנו עיר מלוכה.”

בין זקני העיר שהאזינו לנאומו של אחוח היה גם אצבון, דור שמיני לצאצאי משפחת בַּלְע. אצבון אחר, קדום יותר, היה זקן קדרי השוק החדש ומאבות תולדותיה של העיר. הוא שָׁרַף אותנו, אז, במוקד. כבר אמרנו קודם שנרצה להיזכר בו. צאצאיו של אותו אצבון שולטים תמיד בשוק הקדרים החדש. בני אצבון הם בניו של בלע ממטה יששכר, הוא בלע מימי ההתנחלות, שהגיע לכאן והוא כבר בן שמונים ושלוש שנים. בלע ההוא עוד זכר את פיתום, את רעמסס ואת הר סיני. הוא היטיב לזכור דווקא אותם ולא דבר אחר מפני שהעדיף לשכוח מה שאירע אז לכל בניו, בעיקר מה שקרה אז לאצבון בן זקוניו שנותר בן יחיד. מה שאירע אז הוא משל ושנינה לתושבי יזרעאל עד עצם היום הזה. לשמעו תצחקנה גם אבנים בקיר. מאז מה שאירע, מביטים בני בלע בכל בני עירם הבאים לקנות קדירה, בעין בולשת: שמא, שמא זהו האיש? וכל כך למה? הרי לכם סיפור המעשה בבני בלע:

קוּמוּ תּוֹצֵי מִדְבַּר

בתקופת המדבר שאחרי יציאת מצרים היו שלשה עשר בנים לבלע בן פּוֹאָה : עוֹזִי, עוֹזִיאֵל, יְרִימוֹת, עִירִי, אֶרְד, נַעֲמָן, חוֹפֶם, שׁוֹתְלָח, גּוֹנִי, יֵצָר, רָקֶם, תְּלַח והאחרון אֶצְבוֹן. את שנים עשר הראשונים הוליד בלע משלוש נשים: מצרית, עמלקית ומדִיָּנִית. את אצבון ילדה לו אשתו העברייה, גאולה שמה, בת לכהנים ממטה אהרון. אילן היוחסין שלה השתרג והגיע עד לאברהם, נחור ומלכיצדק, כהן לאל עליון בעיר שָׁלֵם. מכל ארבע נשותיו התאלמן בלע ביום אחד. זה היה היום הנמרה בו קמו ישראל לשבות במדבר כנגד משה, לדרוש ביד חזקה ממנו ומאדוני יותר לחם ויותר מים. העם נחלק אז לשני מחנות. שלוש מנשות בלע, היותר וולדניות, הצטרפו אל המתלוננים השובתים. הרביעית, גאולה הכוהנת, התייצבה בשצף קצף לימין משה. היא נדרסה למוות תחת רגלי ההמון. ההמון הדורס נושך כולו ונספה בארס הנחשים השרפים. בַּלְע התאלמן מכולן ביום אחד ובשעה אחת. מאז לא לקח לו אישה ואת בניו גידל בעצמו.

כשהתעכבו בני ישראל בשיטים כבר היו כל האחים, בני בלע, במיטב שנותיהם ועסקו ברעיית הצאן. רק אצבון הצעיר פנה ללמוד את מלאכת הקדרות. האב ובניו התגוררו באותו אוהל, ארבעה עשר גברים בינם לבין עצמם, בלא אישה ובאין

פוצה פה. יום אחר כינס עדיאל, ראש מטה יששכר, את כל זקני השבט ואת בלע בן פואה בתוכם והודיע בבהילות כי ביום שלמחרת מחלקים את הנחלות בארץ ישראל היעודה. "שבט יששכר", הבהיר עדיאל: "יקבל נחלה ככל השבטים. גודל הנחלה ייקבע לפי מספר המשפחות. מחר הוא היום הקובע, בו יעברו שוטרים וימנו את מספר המשפחות בכל שבט. אותנו", הזהיר עדיאל: "יפקדו שוטרי שבט דן הידועים בתאוותם לדקדק במלאכה. לא יועילו תכסיסי התעייה. איש לא יצליח להתפקד פעמיים ושלוש כפי שאירע בפרשת זכויות המרעה ובארות המים בקדש ברנע. לכן, מוטב שמחר יהיו הרבה משפחות בשבט יששכר. מאז ומתמיד", המשיך עדיאל: "נחשבנו עצלנים ובטלנים, חמורי גרם שרובצים בין המשפתיים. עוול גדול נעשה אנחנו לדורות הבאים אם לא נקום כולם, כאן ועכשיו, לעשות מעשה אמיץ ונחשוני על מנת שיהיו ברשותם של הבאים אחרינו גם נחלה ראויה להתכבד בה וגם מקורות מים. היום נחרוץ אנחנו את גורל השבט! לכן אני פוקד ומצווה על כל גבר, על כל עלם, על כל אישה ועל כל עלמה שלא נישאו לקום כולם כאיש אחד וכאישה אחת ולמלא את חובתם לא יאחר מצהריי יום המחרת. שמעו יששכר ודעו מה לעשות!"

בלע חזר אל אוהלו ונועץ בחיפזון עם שכניו. למחרת בבוקר השיא את כל שלשה-עשר בניו לשלש-עשרה בנותיהם של יששכרים אחרים, בהן אהליבה שנישאה לאצבון – בתולה נאה ופקחית שתמיד יש לה כתם דמוי עלה תאנה מעל לפלח השמאלי של עכוזה. עד לאותו רגע בתולדות שבט יששכר, לא ידעו בני בלע אישה מה היא. תכף לאחר החתונה גילו האחים כי התייחדות עם אישה היא עיסוק נעים ביותר. כשחלף שבוע השמחה הסתבר לכלות הטריות כי האחים, בני בלע, הם בעלי יצר וחשק שעד עתה היו חבויים אבל עכשיו הם פורצים ולא יודעים שבעה וצריך לשמש אותם במשכב כל היממה. עם שחר היו האחים משכימים להיזקקות ראשונה. הם היו מתחלפים ביניהם בשמירה על העדר, ממהרים למלא אחר חובת סיפוק עונתה, כך שלש, ארבע וחמש פעמים ביום אחד. גם בלילה לא נחו ולא שקטו במילוי מצוות פרו ורבו בכל אופן ובכל דרך עד שלא היה מפלט לאומללות אלא להמתין בכליון עיניים ובלות ערווה לבוא הפסק החודשי הנותן לעייפה כוח.

כולם אמרנו ולא דייקנו. תריסר בני אצבון הראשונים, בני המצרית, העמלקית והמדיינית הפליאו לעשות כאמור. לעומתם היה אצבון הצעיר, בנה של גאולה הכוהנת, קם בבוקר, נושק לאשתו אהליבה וממהר לעשות כדי חמר. אומנות עשיית הכדים היא עניין מתיש מאד. הקדרות לא מותרה לעוסק בה פנאי או כוח לצרכים אחרים, שלא לדבר על פרישה לאוהל כדי לתנות אהבים באמצע היום. אצבון היה חוזר אל אוהלו עם רדת היום שמח וטוב לב ומוצא את אהליבה אשתו צוהלת, אוהבת ונינוחה. תריסר האחרות היו שרויות כל הזמן בפתח מפני הבאות ובאימה מפני הבאים, נרגנות, מנאצות ואדומות עיניים. פעם שאל אצבון לפשר התנהגותן של נשות אחיו. אהליבה סיפרה לו את הפשר: תאוותם המוגזמת של אחיו.

שמע אצבון מה שלא ידע עד אז. הוא זינק אל מרכז המאהל ושאג: "תועבה! תועבה! רק זה בראשכם?!?" אחיו העסוקים מאד לא שמעו את השאגות אבל השכנים שמעו היטב וגם מיהרו לברר על מה הצעקה. סיפר להם אצבון על מה

הצעקה. הוא הפשיל את יריעות אוהלי אחיו. ראו הוא וראו כל השכנים על מה הצעקה. השכנים געו בצחוק גדול. השמועה התגלגלה בכל שבט יששכר והמון סקרנים התאסף לראות על מה שמועת הצעקות. ראו האחים וזינקו מן האוהלים החוצה. עכשיו הטיח בהם אצבון כי הם דומים לנחיל עמלקים שבשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם, משחתים את אונם כל היום, שעה שעדריהם נפזרים והצאן נגנבות.

ניגש אליו עוזי, בכור האחים, לחבוט בו וללמד את אצבון לקח. אבל אצבון הצעיר בן שבע עשרה השנים היה גדול כמו אחימן ורגון כמו תלמי. בסטירת אדירים הטיל את עוזי, אחיו, ארצה המום ומפלבל. התנפלו עליו עוזיאל וירימות, שניים על האחד. אצבון תפש בגרונו של עוזיאל, נעץ את שיניו באוזנו של ירימות עד שלא היה להם מפלט לא מהלפיתה ולא מהנשיכה. שאר האחים, במקום להציל את השניים, אחזו באהליבה אשת אצבון והפליאו בה את מכותיהם. היא שיוועה לעזרת בעלה וכל העם ראו את הקולות.

למראה הזה לא עמדו שאר הנשים מנגד. חלקן מיהר לחלץ את אהליבה מידי האחים. נשותיהם של עוזיאל וירימות פנו להציל את בעליהן מן החנק ומן הנשיכה. אותו רגע אזרה אהליבה את שארית כוחה וזעקה: "בלע! בלע!" כל הקהל ענה אחריה: "בלע! בלע!" אבל את בלע בלעה האדמה. עוזי, בכור האחים, התאושש מעט מן הסטירה האדירה שספג. בברק מחשבה יעץ עוזי לנשים המורטות את שערן סביב המתגודדים כי יצליחו לחלץ את בעליהן אם ימשכו בחזקה בשרביטו של אצבון, סגולה יפה להרפיית לסתות נושכות וכפות ידיים חונקות.

השתיים קרעו את שמלתו של אצבון מעליו ולא התקשו לאתר את מה שראוי למשיכה. בצריחה נוראה זינק אצבון, הרפה מאחיו והשליך מגופו את שתי הנשים. דממת מוות השתררה בקהל הצופים. מתוך הנאספים יצא עדיאל, ראש מטה יששכר, והכריז באוזני כל המשתאים: "חרפה! חרפה! יש לחשל את רוח המשפחות ואת רוח השבט לקראת ההתנחלות בארץ המובטחת! במקום זה שולחים אחים את ידם איש ברעהו ונשים בבשר גיסן?!" אחר כך פנה אל שתי הנשים שניסו להציל את בעליהן ואמר להן: "דין אחד יהיה לכן." מיד קוצצו ללא רחמים כפות ידיהן הימניות של שתי הנשים. כל שלש עשרה נשות בני בלע הוכרזו אסורות למשך שלושה חודשים עד שיירגעו הרוחות במשפחת בלע.

רצה המזל ומקרה הביש הזה אירע סמוך להתנדבותן של כל יפהפיות מואב לבוא ולשרת את הפעור ליד בני ישראל. במצוות מלך מואב הן נצטוו להרבות שעשועים לגברים הישראלים שהגיעו מן המדבר. כך, סבר מלך מואב, תצלחנה הבנות לשבור את רוח העם ולקעקע את אחדותו, משימה שבה נכשל, כידוע, בלעם באופן מוחלט. שנים עשר האחים מבני בלע מיהרו למצוא ניחומים ופורקן בחיקן של כוהנות הפעור שנפערו לכל דורש. באו פנחס ואלעזר הכוהנים בראש כל תופשי רומח, דקרו אל קובתן את כל כוהנות הפעור ואת כל מי שבא בשעריהן – עשרים וארבעה אלף נשים וגברים ביום אחד.

נותרו במשפחת בלע רק בלע עצמו, אצבון בנו, אהליבה אשת אצבון ושתיים עשרה אלמנות צעירות שעוד לא היה להן פרי בטן, שתיים מהן קצוצות כף ידן הימנית. הלכו שתיים עשרה האלמנות אל עדיאל, ראש מטה יששכר, שטחו את צרתן הצרורה בפניו ואמרו לו: "מה נעשה?" אמר להן: "צרת רבות חצי נחמה. מאז קטל הפעור אוחזות כל שבע נשים באיש אחד. רק הדור הבא ייושע מן הקללה. אתכן יושיע רק אצבון, האח הנותר. באו הנשים אל אצבון ותבעו ממנו לייבם אותן כאן ועכשיו. השיב להן אצבון: "מה לי ולכן?" אמרו לו האלמנות: "את פתנו נאכל ואת בגדינו נלבש. אתה, רק יבם אותנו והסר מעלינו את החרפה. כך לא יותרו אחיך בלי שם, בלי זכר וכלי חלק ונחלה בישראל. אבל אצבון סירב לייבם אותן.

שבו הנשים אל בלע וסיפרו לו את מצוקתן. פָּלַע התרתח, נגרר אל בנו וגמגם אל אוזנו שצפוי לו טקס חליצה כפול שתיים-עשרה. כל מטה יששכר ואולי גם כל ישראל יתאספו לראות איך יורקות תריסר הנשים בפניו ואיך חולצות תריסר הנשים את נעליו. ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ולהשומע ינעם. אבל אצבון התעלם מגערת אביו והמשיך בסירובו. באה אליו אהליבה ואמרה לו: "אישי היקר, עד מתי אתה מתעקש?" השיב לה: "עד מתי? אינני יודע. אבל מדוע ולמה הרי שאת יודעת!" השיבה לו: "זה גורלי וגורל כולן. על מה נתלונן?"

שמע אצבון, זימן את כל נשי אחיו אל אהלו, מעשה יָבֵם, והביא אותן מן המדבר להתנחל בעיר הזאת אצל שוק הקדרים החדש. תיכף לייבום ילדה אהליבה בן יחיד ולא הוסיפה ללדת. כך אירע גם לכל תריסר האלמנות. אצבון עצמו התרכך מאד, מאז, ויצורי גוו התעגלו. שער זקנו לא צימח יותר וקולו הפך דקיק. הולכי רכיל ריננו כי שתי נשותיו, קצוצות הכף, הפליאו למשוך אצלו אז, עד לנתק גמור. כך נקמו האחים גם באצבון וגם בנשותיהם. עם חלוף הזמן החלו כל שלש-עשרה הנשים ללדת גם בנים וגם בנות. אצבון, שהיטיב ללמוד את לקח הדיבור המיותר, ראה והחריש. אתו הפליאו לנצור פיהם כמה וכמה מגברי העיר הזאת, לרבות כנענים שבהם. מה שאין יודעים לא קיים. אלא שמאז בוחנים צאצאי אצבון, אלה שהתוודעו לסוד הזה של המשפחה, כל קלסתר של בן עירם מקרוב, שמא הוא הוא אביהם מולידם. הירונימוס טען פעם שהישָׁעֲנָנוּת ביזרעאל היא – מקורה בפרשה הזאת. אל הירונימוס אפיקורוס עוד נגיע כאשר נגיע. עד כאן סיפורו של תושב העיר אצבון בן-בלע - בן פואה וסיפורם של שנים עשר אחיו שלא הגיעו ולא זכו למנוחה ולנחלה ביזרעאל.

אתנחתא לזכר

מה שנצליח לדלות הלילה מנבכי התל הוא פחות מכלום. הרבה יותר מתדפק על דל השפתיים, גואה ומבקש לפרוץ בשיטפון. אסור על ההיזכרות שתהייה מייגעת. לכן, מוטב שתעשו אתנחתא. מדפכם הוא, עבורנו, מקום נוח ומכובד. כך. אנחנו רואים כי תחתינו מצוי אלבום ציורים של פיטר ברויגל. אנחנו אוהבים את האיכרים הפשוטים האלה שענים בכוס וקיבתם בקדירה. אנא. גמעו בנחת ספלון קפה "מגדן" חריף ומתובל. טעמו גם מן הכעכים שאפתה אשתכם וזרתה עליהם שומשום, זעתר וגם אוג הבורסקים ממיטב ניחוח הארץ. אל תשכחו לפטם את

מקטרתכם. גם לעברנו תנשפו, בבקשה, מעט קטורת. כך תרווח הדעת ויתפנה די כוח ומקום ליבול נוסף של היזכרות.

נתי התנבא ה'על

ראוי שנחזור לעיין ולפרט במה שכבר נזכרנו בו: כשנפרש כאן עניינו של הושע בן-בארי, הזכור בעיר הזאת ולא לטובה, צדה עינינו השמאלית המוגבהת את מבטכם. ראינו בו אי נוחות ואי הסכמה. ניחא. מוטב לברר זאת ברוח טובה ועל כוס קפה בלי להסתבך. אמת. אנחנו מודים כי ישנן כמה גרסאות על ביקורו של הושע בן-בארי ביזרעאל. על כך כבר עמד הירונימוס לפני אלפיים ומאתיים ושמונים שנים.

כשיתפנו הארכיאולוגים לחפור גם פה, כוונתנו לאנשים בעלי דמיון יותר נועז ויותר פורה משל אותו זעוף קלסתר שלא הצליח לזהות אותי – ודאי שיגלו כאן גם את גנוך הירונימוס אפיקורוס האזדראלי. אז יתחוויר כי הירונימוס, במהלך חקירותיו את תולדות העיר, נקלע פעם לשונם המוקצה ולא בעניינים האסורים. שם הוא מצא, לתמהונו, יהודים מוזרים. בידם היו הרבה ידיעות, גם בעניינינו וגם בעניינים אחרים, ידיעות שיש בהם כדי לכפור בנוסח הנביאים הראשונים שזכה לקאנוניזציה שלא בצדק. אותם היהודים שכוחי האל לא היו אלא צאצאיהם של רוצחים בשגגה שמצאו מקלט בשונם. הם יכלו לצטט פרקים שלמים על פה, גם מספר דברי הימים למלכי ישראל וגם מספר הושע בן-בארי. על פי ציטוטיהם העלה הירונימוס כי הנוסח המקובל כיום איננו מדייק, לא בתאריכי פריחתו של הנביא הושע, לא בסדר דבריו וגם לא בתיאור עלילותיו.

על פיהם התנבא הושע בן בארי בזמנם של עוזיה, יותם, ואחז מלכי יהודה. זה לא היה בימי ירבעם בן יואש אלא בימי פקחיה, פקח, והושע בן-אלה מלכי ישראל שמלכו עד חורבן העיר הזאת. אותו זמן היה הנביא הושע כבר בן שמונים שנים, מהן רק שלושים שנים נביא בפועל. משום כך לא ייתכן כי הושע בן בארי ביצע תעלולים כמו אלה שתיארנו אנחנו. בגילו המופלג היה הושע סומא, רכוב על אתון ומונהג בידי ילד. חודשיים לפני בוא סנחריב נזעק הושע לבוא לכאן ולהזהיר את המלך הושע בן אלה מפני הסכנה המרחפת. אותו זמן שהה המלך ביזרעאל ולא בשומרון. הנביא מיהר להגיע הנה, לדבר אל המלך. שומרי הארמון הרחיקו את הזקן העיוור ואמרו לו: "כלך ולך". אבל הושע לא זו והתעקש לדבר דווקא אל המלך. שלשה ימים ושלשה לילות לא זו הושע בן-בארי משער העיר שממול הארמון. הוא לא אכל, לא שתה וכמעט מת בצום הזה עד שכל העיר דיברה על הישיש המוזר שבא לכאן מירושלים להתנבא ולמות. ביום הרביעי יצא המלך הושע לשפוט את העם בשער. שמע הנביא כי המלך יצא. הוא אמר לילד להוביל אותו אל מול פני המלך וכך אמר למלך: "אתה יוצא לשפוט את העם ואדוני שופט את יזרעאל. בעוד חודשיים יצור צבא סרגון על העיר. הוא לא יותיר ביזרעאל משתיין בקיר, עצור ועזוב ולא אבן על אבן בחומה." השמועה אודות צבא אשור עשתה לה כנפיים כבר כמה שבועות. כששמע המלך הושע את דברי הנביא הושע, קם ועקר לשומרון.

קהל אנשי העיר שמע גם הוא את דברי הושע. תכף אחזו אנשים בנביא, טלטלו אותו ואת אתונו ואמרו לו: "מה הנבואה הזאת? או שאתה חוזר בך ממנה או שאנחנו מורידים כאן ועכשיו את שיבתך לשאול!" השיב להם הושע בן בארי: "אדרבא מהרו בבקשה להוריד אותי לשאול דווקא כאן ודווקא עכשיו. כך לא אזכה אפילו לשמוע נהי מקוננות על חורבות. אלא מה? אני נידון על פי דבר אדוני לא רק לשמוע את הקולות אלא גם לראות את המראות הנוראים של טבח ושל חורבן. ביום ההוא יפקח האלוהים את עיני ואני, הושע- בן בארי, אשקיף על העיר השרופה והחרבה ממרום המרוז, רוצה או לא רוצה."

האנשים נרתעו ולא שלחו את ידם בזקן כי הדברים חדרו אל ליבם. רק תולע ראש הזקנים נזף בהושע בן-בארי ואמר לו: "נביא משוגע! לפני שמנפצים לך את הגולגולת – שא רגליים מן העיר הזאת ואל תרפה כאן את הידיים." עד כאן גרסת הירונימוס האזדראלי בכל מה שקשור להושע בן-בארי ונבואתו על יזרעאל. בשניהם עוד נשוב ונוסיף להיזכר.

קצת על הירונימוס

מסתבר כי מה שזכרנו אנחנו מהחורבן, אנחנו שהיינו שם, ראינו את הכל בעינינו ושמענו את הכל כמו אוזנינו, איננו אלא רכילות מרושעת או השערה בלתי מבוססת. לכל היותר הוא בבחינת גזירה תמימה של ספיחי עובדות ועריכתן לכלל תמונה דמיונית על מנת סבר דעתם של הדיוטות. כך לפי הירונימוס אפיקורוס האזדראלי. הוא היה חוזר וטוען, שוב חוזר וטוען, לעולם לא מוותר ותמיד מקפיד לזכות במילה האחרונה בכל ויכוח או חילוקי דעות. עוד לא נולד האיש שינצח את הירונימוס בפולמוס, שלא לדבר על כך שעדיין לא נברא ילוד אישה שהירונימוס אפיקורוס האזדראלי יניח לו לומר את המלה האחרונה בעניין כלשהו. זאת אנחנו מדגישים בכדי להסיר כל ספק בדבר נחישותו של הירונימוס לצדוק תמיד.

כיוון שלא כך נהגנו אנחנו בהירונימוס ובהגינות יתר טרחנו להביא את גרסתו, תיכף לזאת שלנו וכך הענקנו לו פתחון פה נדיב, אין סיבה שלא נקנח ברכילות קטנה אודותיו. אנחנו נפרט בנסיבות, בהן קנה הירונימוס את המידע לביסוס גרסתו על נבואת החורבן של הושע בן-בארי, נסיבות ששילשו את הכנסותיו של פלוני משונם תמורת שירות מסוים.

מניין רכש הירונימוס את הידיעה המדויקת כל כך על השתלשלות העניינים בביקורו של הנביא הושע בן בארי ביזרעאל חדשיים לפני החורבן? הוא רכש אותן בשונם. הירונימוס לא נקלע אל שונם, עקב חקירות מדעיות כלשהן אלא מכוח חולשתו לילדות. אחת לחודש במחזור שריר וקבוע היה הירונימוס המלומד הולך לשונם וקונה שם בממון שהשתכר מהרבצת תורה לילדים את חסדיה של ילדה שונמית קטנה ויפה. יום אחד כשנפנה לעשות עם ילדה, שהייתה פטפטנית גדולה במיוחד, הרבתה היא להקשות ולהתעניין בתולדות אזדראלה. הירונימוס כעס וטלטל את הגברת הצעירה ואמר לה: "תורה אני מלמד לילדים שם. לא כאן. מהרי בתי לעשות." אבל הקטנה הערמומית לא הרפתה ולא הניחה לו עד שפירש לה דבר זה ואחר מתולדות העיר. רק אז נתרצתה והייתה לו חבל בנעימים, ברוב כשרון ונועם, עד שאוזניו של הירונימוס צללו ושמעו צלילים של קתרוסים וחלילים.

כשסיימו אמרה: " אתה משול בעיני להושע בן שמונים שבא לנבא את חורבן יזרעאל." קפץ הירונימוס כנשוך נחש ושאל אותה מנין לה שהושע בן- בארי היה כבר בן שמונים כשבא לנבא ביזרעאל. אמרה לו הקטנה: "אבא שלי יודע. שאל אותו." הירונימוס הנדהם פנה לחפש אחר אביה ומצא אותו גובה שכר הצצה מכל באי שונם. כשסיים לגבות ציטט האב הטרוד באזני הירונימוס, תמורת תשלום מתאים, את תוכן הפרק הי"ט מספר תולדות מלכי ישראל, הוא הפרק אודות המלך הושע בן אלה. כך שילש השונמי את ההכנסה – גם עבור עמל בתו, גם עבור הנאת כולם למראה מעלליה וגם עבור ציטוט מכתבי הקודש האבודים, סך שלש סטרציות.

הראשונים מ'א'צ'ים

כשקרבה לכאן שיירת הפליטים מהצפון היו עיני ענר וחצצון נשואות בעניין אל מרומי הגלבוע אל פסגת המרוז שהערבים עתידים היו לכנות אותה "מזאר". הם השקיפו גם אל מרגלותיה, אל נורית. ענר וחצצון לא התכוונו לעצור במקום קרוב יותר או נמוך יותר. עכשיו עמדו רגליהם על גבעה חשופה וקרחת שצמחייתה נחרכה כליל בדליקת קיץ. כפות רגלי האנשים והילדים, טלפי הבהמות ואופני העגלות שדשדשו כאן השחירו כולם מפיה הרמץ. הייתה שעת לפני הצהרים. ענר וחצצון החליטו לפוש פה, ציוו על השיירה לעצור וגם לסעוד. הנשים פנו לשפות קדירה ושילחו את הטף לקושש. הגברים התאספו להתיעץ ולסקור את הסביבה. מצד מזרח נדמתה להם הגבעה מורמת כהר הצופה היטב לכל עבר. לרגלי הגבעה התגלה כתם ירקרק. מישהו הפטיר כי מן הסתם יש שם מעיין. ענר הורה לשני סיירים לרדת לשם, לבדוק אם יש שם מעיין. הסיירים שבו והודיעו כי מצאו מעיין שופע מים זכים וטעימים להפליא. עינם, עין חקלאי מומחה, גילתה שם שטח ישר ונרחב שמשתרע מתחת לפני המעיין, שאפשר להשקות אותו בתעלות. המקום שומם ועזוב ללא עקבות של קודמים.

מצדה המערבי הייתה זו גבעה נמוכה. חלקתו של המישור כלפי מערב אפשרה תצפית לכל מטחוי העין. בכיוון זה לא נראה דבר חוץ מים של קוצים ודרדרים שנחרך בדליקות. עוד הם סוקרים, נועצים ומעירים על דבר זה ואחר באו הילדים, מצווחים וסיפרו כי בראש הגבעה יש אבן מוזהה שבטבורה חור גדול, ממנו יורד צינור חרס אל תוך האדמה. פנו הגברים להציץ באבן ומצאו כאן את קברה של אהליבה הקדמונית.

אותו רגע הכה בגבעה משב רוח חזק. מן החור שבטבור הקבר עלתה שריקה צורמנית. בעקבות הרוח באו עלעולים והעלו ענן אבק שחור מרמץ הצמחייה שנשרפה. עורבים שנלכדו בעלעולים צווחו: "קרע! קרע!" כלבים התרוצצו ונבחו כמוכי שיגעון. האדמה זעה. כשנחה האדמה, העלעולים חלפו ולא היו עוד, פקחו אנשי השיירה את עיניהם וראו שהגבעה נוקתה מפיה, ושקט פה ושלווה. השמש האירה בנחת. השמיים הפכו כחולים וצחים מאד. ידעו האנשים כי בעל בעצמו שרק, הרעיד וטיהר את הגבעה החשופה עבורם. ענר וחצצון הורו לפרוק מטענים ולהקים את הכפר מחדש במקום הזה.

כחודש התגוררו האנשים בסוכות רעועות, באהלים עשויים קרעי יריעות, ככל שיכלו לקבץ ולהטליא מרכושם המעט, אותו הביאו מעיון. היה עליהם להמתין עד בוא הגשם כדי שיוכלו לבנות בקתות. הגברים ירדו אל העמק בסביבת המעיין, חזרו והציתו את ים הקוצים שנותר מן הדליקה האחרונה. האש אכלה בקוצים, פנתה הרחק מזרחה וכילתה את כל צמחיית הברקנים העבותה שלא נשרפה זה שנים. האש נעלמה אל תוך הלילה השחור, הותירה אחריה גלבוע שחור ועמק משחיר, חום, שטוח וממתין למחרשה. בינתיים טרחו הנשים, הילדים והזקנים, לקושש ולאסוף גבעולי ברקן יבשים שלא אוכלו בדליקה. גם אבנים קטנות וגדולות ליקטו. מעט העצים שבסביבה סיפקו ענפים הדרושים לקרוי הבקתות. כשנשלמו ההכנות לחריש וזריעה המתינו אנשי הכפר לגשם. אבל הגשם לא מיהר לבוא.

ראו האנשים כי הגשם מאחר לרדת. הם ידעו כי עשתורת ממתנה לקרבן וצריך להפיס את דעתה על מנת שתשלח עננים שימטירו גשם. הגבעה, עליה התיישבו, הייתה קרחת לחלוטין. צמחיית המעיין שלמרגלות הגבעה הייתה רק גומא ועשב נמוך. כשהגיעו לכאן צדה עינם של אנשי הכפר עץ אלון-פְּכוּת הניצב בעמק על אפיק חרב, שרוף ומרוט אך עתיק מאד. לילה אחד הופיעה הלבנה כשהיא מוקפת הילת כסף ענקית. האוויר דמם. תנים לא יללו ועוף הפוס לא צעק. האנשים ידעו כי זה אות למהר ולהקריב לעשתורת. מבעוד יום לכדו נערים זריזים ארבעה תורים לבנים וכל העדה כאיש אחד ירדה אל האלון הבכות.

תחת העץ בנו האנשים מזבח פשוט מאבנים פשוטות וערפו עליו את ארבעת התורים. אחר כך פנה שורבֶּעַל הזקן כלפי צפון וביקש גשם. שבע פעמים חזר שורבֶּעַל וביקש אך דבר לא אירע. השמש עלתה והחלה קופחת כבכל יום. עד שלא מתרחש דבר – אסור להעלות אש במזבח. המתינו האנשים והמתינו עד בוש. שורבֶּעַל הישיש נוכח כי עשתורת לא שמעה ולא ראתה. הוא קרא לנכדו, לשופים, שיקרב אליו. הנער קרב, שורבֶּעַל נטל אותו בידו ושניהם ניצבו מול המזבח. שורבֶּעַל אחז והרים את יד הנער אל מעל לארבעת התורים הערופים. אחר כך שלף סכין צור מושחז, חתך שרטת בכף ידו של שופים והטיף ארבע טיפות דם מדמו של הנער, טיפה על כל תור ערוף. "עשתורת עשתורת, לחש שורבֶּעַל: "דם בננו באדמתך. לא נזוז מן העץ הזה עד שאין ממך גשם ברכה על האדמה הזאת." אותו רגע קרע משב רוח קריר ולח את דממת האויר. מעל הרי מנשה נראתה עב שחורה עולה וגדלה. שורבֶּעַל פקד למהר ולהצית את המוקד סביב המזבח. עשן לבן עלה ופנה כלפי מזרח. נהמה עמוקה וגדולה נשמעה מרחוק. עד שהאנשים עשו דרכם בחזרה אל הגבעה השחירו השמיים במהירות. לפתע התפוצץ מעליהם ברק אדיר שרעמו התגלגל מקצה העולם ועד סופו. הברק התפצל לשלשה. חזיז אחד הכה במעיין. חזיז שני הכה בעץ האלון הבכות שנותר מאחוריהם ועשה אותו לפיד בוער. חזיז שלישי הבזיק בראש הגבעה ונעלם בעומק החור השחור שבקברה של אהליבה הקדמונית. עד שהגיעו האנשים לגבעה, החל לרדת גשם. הגשם הזה לא פסק מלהמטיר בחזקה, משך שבוע תמים.

על סיפורי שמירה איפה?

לכבוד הגשם הראשון שיורד ולא פוסק נראה שחלפה מחצית האשמורת הראשונה של הלילה הזה. בימי שלום ורגיעה מבטלים את צרכי ההגנה והביטחון מפני צרכי הפרנסה, ממתנינים ולא ממהרים לנעול את שערי החומה. בסבלנות מניחים לעובדי אדמה להגיע משדות רחוקים. גם לשיירות, המאחרות להגיע מרחוק, מניחים להיכנס ורק אז נועלים בשלשה מקומות: את שני הפתחים שבשער הגדול ואת שער המים.

גם אצלכם נוהגים כך. שומרים אינם נחפזים להתייזב על משמרתם קודם לאמצע האשמורת הראשונה. תחילה יעלו אל מגרש החנייה, לא קודם שבדקו ופשפו בחדר השומרים וראו כי יש די שמן לטיגון צ'יפס ושיש בכלל מה לאכול. אחר כך ייגשו לנעול את השער המערבי המעוקם, יחרפו את האידיוטים שתמיד דופקים את השער עד שבקושי אפשר לסגור אותו וגם זה רק בעזרת שרשרת ארוכה. אחר כך יגשו להגיד "ערב טוב" לרפתנים. הם יכינו לרפתנים כוס קפה ויגישו להם את הקפה בתוך בור החליבה. כשיווכחו שהכל בסדר ברפת יפנו, יחזרו אל הטנדר ויכריחו אותו לקפץ בכל המהמורות שבין הלולים, סככות הקורל ושלוליות המוסך. היות וצריך להפגין נוכחות גם בשיכון, ייסעו השומרים בדרך המערכת מסביב ויציאו מכליו את הכלב ז'אק. נביחותיו הקולניות מוציאות מכליהם את כל השכנים וכולם יודעים שהשומרים עוברים פה עכשיו.

שומרים שמקפידים יסיעו את עצמם למטה עד לפינת-חי ויעברו משמאל למגרשי הטניס המוארים. משם יעלו אל הגנרטור החדש, יפנו מזרחה ויחזרו סביב סביב עד ללולים ובחזרה אל מגרש החנייה. תם הסיבוב הראשון. גבתכם השמאלית מתרוממת בתימהון. נא להירגע. אנחנו מודעים לכך שאלה זוטות שאינם בגדר מה שמחייב היזכרות. אלה הם עוללות הווה. ואולם, שמא יהיו פעם הדברים נושא לגיטימי להיזכרות? לפחות בעיני בתכם או בנכם, כפי שאורחות השמירה שלכם לפני שלושים שנים הם, בהחלט, עניין להיזכר בו? אז למשל, יצאו שומרים מהצריפים אל הדיר עוד לפני רדת החשיכה, כלומר, לפני תחילת האשמורת הראשונה וחזרו משם אל הצריפים רק עם אור השחר, אחרי שרכצו במתבן כל הלילה, רועדים מכל אוושה, בעיקר אחרי שמנצ'ו הפלמחניק הניס ביריות שמונה גנבים מדיר הכבשים. אז הייתה גם שומרת לילה להשגיח על הפעוטות שבצריף. אז נקטל השומר שלכם, בליל אדר אחד שחור משחור, הותיר את בתו ברחם אמה ואת כולכם כואבים ונדהמים.

אבל לא בזה ביקשנו להיזכר הלילה. לכן לא נרחיב בענייני שמירה. גם לא על שמירה בתקופה הרומנטית שלכם, מתישבי יזרעאל החדשה, כשעוד הייתם בכפר הערבי הנטוש על תְּלֵה של העיר. מאליו מובן שלא נספר על סוכת שמירה אחת, עשויה פח גלים משולש, שרצפתה רפודה קש. הסוכה הזאת שימשה עוד לפני שהיו ילדים בקיבוץ אבל שומרות לילה כבר היו. ויכן היו תקועים מעייניכם, שרעפכם וכל מאודכם באמצע האשמורת השלישית של לפנות בוקר טלול אחד? עד ששבו כל המעיינים וכל השרעפים למקומם כבר יצא העדר למרעה ואתם לא שמעתם, אפילו לא את פעמון המשכוכית, מפני שמתחתיתם זחלה והגיחה אהליבה

הפלמ"חניקית וציינה: " טוב שלא לכלכתם לי את המכנסיים". אף על פי שזה היא שהתעקשה בלי להוריד כי הקש דוקר ושבפעם הראשונה זה לא היה מי יודע מה אבל בשנייה זה היה בכלל לא רע, והיא המשיכה: " איפה מלמדים אתכם כאלה קונצים עם הלשון שם למטה? חי! חי! חי! איך שהצעירים של היום – ממזרים אמיתיים. אל תחשבו שאני כזאתי ושתסתמו את הפה. אם לא אז מחר אני לא יבוא יותר לברר מה שלומכם פה."

אנחנו, שהיינו קבורים למעצבה, לא יותר ממאה מטרים משם, יכולנו לחוש איך זינקה אהליבה הזאת ומיהרה לחדר האוכל להרתיח מים לפלחים ואתם נוכחתם פתאום שהעדר איננו, אולי נגנב, אתם יודעים מתי, ונבהלתם לצלצל בגונג. כולם התעוררו ויצאו עם נשק. רק מנשה קדישמן, הדירניק שצובע לכבשים את התחת, כמעט התפוצץ מצחוק כששמע את הגונג, ממרחקים, כשהוא עם העדר בשלפים, למטה בעמק.

עופים הלא 610N k31

שבוע לאחר הגשם ההוא יצאו גברי חבורת ענר וחצצון לחרוש בעזרת מחרשות עץ ותומות לשוורים. הם חרשו את כל השדות הקרובים למעיין וזרעו בהם חיטה שהביאו אתם מעיין. הבוץ שלאחר הגשם היה עמוק ודביק. הנשים והילדים פנו לבנות בקתות עשויות בוץ מעורב באבנים ובגבעולים עבים ויבשים. את הבקתות קרו בענפים שעונים שתי וערב מקיר אל קיר. על הענפים הניחו שכבה עבה של בוץ פלול בקש. מאוחר יותר יצטברו, בחצרות ובין הבתים, גללי בהמות בכמות מספקת. הם ייאספו בקפדנות. מן הזבל ומן הבוץ ילושו הנשים עיסת טיח, בה יטוחו את הקירות מבחוץ ומבפנים. כך תשלם הבנייה. לקראת האביב הקרב והקציר שבעקבותיו מנה הכפר עשרות בקתות. לידן הוקמו מאות ממגורות נמוכות שצורתן כיפה עגולה, נמוכה ואטומה. אוכלוסי הבקתות הרבו להתפלל לעשתורת שתמלא את הממגורות אחרי שתצמיח, לעיניהם, עמק מלא דגן ירוק וכבד שבולים. ענר וחצצון מנהיגי העדה חרדו מאד. ברוב החיפזון להימלט, אז, מעוטי עור הדוב לא היה פנאי ולא היה מקום לקחת אתם גם כלי קציר – מגלים, קלשוני זרייה ומורגים. רק מחרשות הצליחו האנשים לקחת. כך ייאלצו השנה לקצור יבול ראשון בידיים ריקות.

בוקר אחד שלחה מי שתהיה סבתו של נְפּוֹשְׁסִים את בנה הקטן, שופים, ללקט גבעולים של חרחבינה מכחילה, שאוכלים אותה קצוצה, טבולה בשמן זית ובמלח. גם שיחי חלמית שלמים היה שופים אמור להביא, טריים וירוקים, חלמית שחותכים ועושים אותה קציצות מטוגנות וערבות לחך. פירות החלמית צמחו בשפע על מדרון הגבעה. הלך שופים ולא חזר אלא כעבור כמה שעות. בידו האחת היו אגודות הצמחים. בידו השנייה נשא מגל משובח, עשוי עצם-לחי משובצת היטב בלהבי צור. שאלה אמו של שופים את הבן השובב שהלך לאיבוד: "מנין לך המגל?" הזאטוט חשש לספר באוזני אמו כמה הרחיק בחיפושיו אחר החרחבינה וחלמית. לכן קפץ שופים את שפתיו ולא אמר מנין. אמרה לו אמו: " שמא גנבת את המגל? אוי לי ואבוי לי, סרפד בן פקועה!" מי שתהיה הסבתא של נפושסים לא בזבזה זמן, חשפה את שתו של בנה, שטחה אותו על ברכיה והפליאה לחבוט

בישבנו עד שהאדים מאד מאד. כשנמאסו על שופים החבטות פצה את פיו וסיפר כי מצא את המגל באחת מהמערות שנקרו בדרכו. שאלה אותו אמו: "איזה מערות והיכן?" "שם" השיב לה הילד והצביע לכיוון מזרח. מיהרה אמו של שופים אל ככר הכפר וצעקה: "היכן ענר! היכן חצצון!" מיהרו האנשים להבהיל את ענר ואת חצצון. לאחר בירור קצר אמר ענר לחצצון: "נלך. חשוב מאד שגם שוֹרְבֵעֵל הזקן יבוא." לאחר שהוזעק גם שורבעל הוליך שופים את אנשי הכפר אל המערות שגילה.

שבע- עשרה מערות היו שם, במדרון המזרחי של ההר. שש-עשרה מהן היו פעורות בפתח צר, עמוקות ומרווחות כדי להכיל את מה שהוצפן בהן: אנשי הכפר נדהמו למצוא במערות מאות מגלים עשויים עצם-לחי או ענף אלה מעוקם. המגלים היו משובחים ומשובצים שיני צור. היו שם מאות קלשוני זרייה שקתותיהם עשויות ענפי אלה, שיניהם עשויות זרדי אלה קשים ומחודדים, נעוצים במומחיות בבסיסה העבה של קת הקלשון. היו שם מרצעים עשויים ענפי אלון, סכיני צור משובחים, מחרשות עץ בעלות להבי צור, מורגי עץ כבדים, משובצים גושי צור חדים, חיצים עם ראשי צור, קנקנים ושברי קנקנים עשויים טין לא צרוף. כל הכבודה, כאילו הונחה שם אתמול ורק המתינה לבעליה שיבואו לעשות בה שימוש.

לאחר חיפוש מדוקדק התגלתה גם המערה השבע-עשרה. פתחה נחבא מאחורי שיח צלף ענקי שנחרך אבל לא נשרף כולו ועדיין היטיב להסתיר את הפתח. פי המערה היה סתום בסלעים. ענר וחצצון הורו לפרוץ את הפתח. כשנפתח, הדליקו לפיד ושלשלו אותו אל תוך המערה על מנת להבריא נחשים. שני גברים זחלו פנימה. לאחר שהות קצרה שבו וזחלו החוצה. בידיהם הייתה צלמית גדולה מאד של אישה, עשויה חמר לא צרוף. לאישה היו ארבעה שדיים. בין ירכיה נמצאו שני נקבים ולא אחד. מראשה בלטו שתי קרניים של פרה. שני היוצאים סיפרו כי במערה הרבה שלדי אדם, בהם שלדי ילדים. כל פנים המערה מפוחם משריפה גדולה. השתאו האנשים ולא שיערו מי היו הקדמונים המסתוריים האלה, כיצד נשרפו ומי סתם עליהם את פי המערה השבע-עשרה.

חַפְּנֵי הַסִּיבּוֹר שֶׁלֵנוּ

הקדמונים האלה היו פה לפני הראשונים. אילו התרצתה אור-מא, האלה בעלת ארבעת הדדים, שני הנקבים וקרני הפרה לספר – היה מתברר כי פעמיים בשנה היו ראשוני הראשונים שמים את נפשם בכפם, יורדים מן ההר, ממהרים לחרוש ולזרוע, ממהרים לקצור ותכף שבים ובורחים אל פסגות הגלבוּע כלעומת שבאו. בעת ההיא הטיל תְּחוּתִימָס השלישי מצור על מגידו. כל משך המצור היו לוחמיו הכושיים והנוביים של תחותימס פושטים על אלפי הממגורות בעמק הפורה שהיה כל כך פורה עד שביבול מוצלח אחד היה יכול להאכיל את כל אוכלוסי מצריים במשך שנתיים. זהירים שבין עובדי האדמה הקדמונים של העמק שמעו על מעללי חייליו של תחותימס, נסו על נפשם ולא שבו יותר אל העמק. גם אֶתְרֶחֶל האמורי ומשפחתו התכוונו לברוח מפני המצרים אבל לא לפני שיצילו משהו מיבולם, לפחות שלושים מידות חיטה על תריסר חמורים.

בגלל זה השתהו הקדמונים האלה לגדוש ולהעמיס ממה שעוד אפשר ליד המערות. הם לא ראו את הפרשים הנוביים הולכים וקרבים. כשראו אותם כבר היה מאוחר ואי אפשר היה להימלט. אחרת בחר להסתתר דווקא במערתה של אור-מא. הוא ידע שהדבר אסור. מי שנכנס אל משכנה של אור-מא – דינו סקילה ושריפה. אחרת רצה להאמין שגם הקלגסים לא יעזו להתקרב אל אור-מא.

הפרשים הנוביים הגיעו, עצרו והמתינו לשיירת העבדים אוספי השלל שהשתרכה אחריהם. כשהגיעה השיירה רוקנו העבדים את המערות מכל החיטה שנאסמה הן. גם חמוריו הנטושים של אחרת, על מטענם, צורפו אל השלל הממתין להישלח למגידו. כל העת לא גרע הקצין הנובי את עיניו מפתחה של המערה השבע-עשרה. כשסיימו העבדים את הביזה פקד הקצין הנובי על כולם, עבדים וחיילים כאחד, להתייצב בחצי עיגול מול פתח המערה. אחר כך ניגש בעצמו וקרא למסתתרים לצאת. הגה לא נשמע ואיש לא נענה. המתחבאים ידעו כי במקרה הטוב יומתו רק הילדים והזקנים. הגברים יילקחו להיות עבדים לתחותימס והנשים יהיו שפחות לכל המרבה במחיר. הקצין חזר שוב על קריאתו. הדממה נמשכה. אז פקד הקצין להצית אבוקה גדולה ולהשליך אותה אל תוך המערה. לאחר רגע נשמע שיעול. יד נעלמה הציבה בפתח המערה את צלמיתה של אור-מא הנוראה, האלה בעלת ארבעה השדיים, שני הנקבים וקרני הפרה בראשה. היד הנעלמה רעדה. אור-מא נפלה והתגלגלה כמה אמות הרחק מהפתח. ראו העבדים את אור-מא וידעו כי משכנה נפרץ וחולל. נדהמים אחזו בראשיהם, נפלו והתגלגלו ארצה, מייללים וצורחים מפחד נקמתה של אור-מא.

הקצין הנובי ופרשיו נסוגו מעט, למען הזהירות. הקצין קרא לזקן העבדים, איש בעל תואר והדר. הזקן היה כוהן לאלים באנחרת עד שנשבה להיות לעבד למצרים. הנובי דרש מהכוהן הסבר על מה שמתרחש: "כולנו ארורים וכולנו נידונים למות ממכת ברק" השיב הכהן. "גם אני וגם אנשיי?" שאל הקצין. הנהן זקן ואמר: "כולנו. גם אתם. אור-מא היא אשתו של השטן. היא לא תמחל ולא תסלח על שהיינו פה, ראינו כיצד חדרו בני תמותה למערתה ולא עשינו דבר למנוע את חילול כבודה." הקצין הנובי לא ידע ולא שמע מימיו על אור-מא, אבל העדיף שלא להכעיס אותה. "מה צריך לעשות בשביל לפייס אותה?" שאל. השיב לו הכוהן: "אין ברירה. עלינו לסקול ולשרוף את הנבלים בני הפלִיעֵל על חטאם." "כדברך יעשה" אמר לו הקצין המצרי: "ובלבד שניפטר לדרכנו מהר ובשלום."

על ברכיו זחל הכוהן עד לצלמיתה המושלכת של אור-מא. כשהגיע אליה הפך את עצמו אפרקדן לצידה. בידים רועדות הרים את הצלמית הכבדה והניח אותה על עיניו. כשהוא על גבו והיא על עיניו זחל הכהן על גב, על עורף ועל אחוריים מפתח המערה בחזרה כלעומת שבא. כל העת לא הפסיק ללחוש, להתפלל ולנהום שבועות ואלות, עד שהציב את אור-מא בתווך, בין הנאספים, כשפניה של האלילה מופנים אל המערה. מאותו רגע כרע הזקן נוכח אור-מא. הוא לא גרע ממנה את עיניו ולא פסק מן השבועות, מן האלות ומן התפילות. לבסוף רמז בידיו לקצין. הלה הורה לשני גברתנים להיכנס למערה. אחד אחד הוצאו משם בני משפחת אחרת. הם נכפתו והושלכו ארצה לרגלי אור-מא, ערמת אדם המומה, נשים גברים וטף.

הגה לא נשמע, רק לחישותיו של הכהן. לפתע חדל האיש למלמל ונסוג לאחור בלי לגרוע את עיניו מאור-מא. הוא נופף בזעם אל מול ערמת האדם. זעקה נוראה פרצה מגרונו. זה היה האות. עשרות העבדים, הנוגשים והפרשים הזדרזו לסקול, לרגום ולרטש עד מוות את פקעת האדם הכפותה. הקצין הנובי היסב את מבטו. אחר כך הושלכו כל פגרי משפחת אחרחל אל תוך המערה יחד עם הצלמית של אור-מא שכבודה הושב לה כראוי. העבדים קוששו גבעולים יבשים, קוצים וזרדים ומילאו בהם את חלל המערה. אחר כך הציתו בה אש. כשכבתה האש נסתם פתח המערה השבע-עשרה באבנים גדולות והשיירה פנתה לחזור למגידו.

המארה השמא-עשרה

כעבור מאות שנים, באותו מקום, שבו ויצאו שני הכפריים, בני עדת ענר וחצצון מן המערה השבע-עשרה ובידם צלמית אור-מא. עוד לפני שהאנשים תפשו מה קורה, זינק שורבעל הישיש וחטף מידם של השניים את הצלמית הקדושה. כאחוז דיבוק מיהר שורבעל אל פתח המערה, השליך את הצלמית בעד הפתח פנימה והחל לסתום את הפתח כמו ידיו. כמה אנשים הזדרזו לעזור לו במלאכה. כשסיימו פנה שורבעל אל הקהל ואמר בשקט ובפנים חמורות: "אני משביע אתכם למחוק את הדמות הזאת מזכרוכם לעולמי עולמים. עלינו יגנו רק בעל וענת. את שפעת הכלים לעבודת האדמה, זימנה לנו רק עשתורת האהובה. לא יהיו לנו שום אלים אחרים תחתיה. חי מות אחי ענת."

רק אלים טובים יכולים להושיע את האדם במצוקתו. מוטב שיהיו לו, לילוד-אישה ולבן תמותה, אלים טובים כלשהם שיוכל להיעזר בהם בעת הצורך וגם לפייס אותם בעת רצון. עד לזקנתם ועד לפאתי זכרונם היו אנשי הכפר חוזרים לספר בנפלאות הקציר הראשון ההוא, בו המציאה להם עשתורת הטובה את כל כלי הקציר והצמיחה להם בעמק מאה שערים. שני ירחים תמימים עמלו אנשי הכפר לקצור, לאגוד אלומות, להביא אל הגורן, לפזר על משטח הגורן ולחמר אחר צמד השוורים הרתומים למורג הכבד. אחרי שזרו ואספו את היבול בממגורות חילקו את התבן שווה בשווה בין כל המשפחות לבניית בתיהן. בצלמית האישה בעלת ארבעה השדיים, שני הנקבים וקרני הפרה לא העז איש להיזכר. ילדי כל הדורות, המיטיבים לשחק באיקס-מיקס-דריקס יודעים לספר סוד אודות מערה אחת שאיש איננו יודע איפה היא. מה שיודעים הוא כי במערה הזאת דרה אישה נוראה שנוהגת לאכול ילדים. ילד המעז להיכנס למערה – תופסת אותו האישה הנוראה שיש לה שבעה שדיים ורק עין אחת באמצע המצח. האישה הזאת כופתת אותו, מפצחת את גולגלתו בעזרת אבן, מוציאה לו את המוח, צולה על אש וזוללת. את מה שנשאר היא משליכה החוצה, מאכל לתנים, לצבועים, לנשרים ולתולעים. מאות שנים נשמרה המסורת בדבר המערה. אף אחד לא ניסה לחפש ולחדור אל תוכה, להוציא את חרנפר ואת נבות הסהרוריים ולהוציא את ההיום המר, בו פרצו קלגסי סנחריב לקטול את כל המגינים ולשרוף עליהם את העיר. רק תריסר פליטים ממשפחת

אחייה הצליחו אז למלט את נפשם דרך ניקבת המפלט שהוליכה אל המערה השבע-
עשרה ושם להסתתר עד יעבור זעם.

סוחרי החמיש השחור

ביום האחרון של הקציר הוא הביא כל ראש משפחה שק ובו עשירית המידה של חיטה משובחת אל המעיין שלמרגלות הגבעה. בלי מקדש עם פסילי בעל ועשתורת ראויים לשמם ובלי עץ אלה גדול, שתול על פלגי מים ומצל עליהם, אי אפשר להקריב כראוי. אבל אנשי הכפר ידעו כי בעל ועשתורת הנחו אותם אל הגבעה הזאת, להתיישב מחדש בארץ טובה ופוריה והכרח הוא להודות להם על כל הטוב הזה. הוחלט כי בהיעדר מקדש ועץ אלה על מעיין לא ייערך טקס. רק הקורבן יובא. שורפֶּעַל הזקן, אבי הַצִּצוֹן, ידבר בשם כולם וגם יתנצל בפני בעל ועשתורת.

ערמו האנשים קש וגבב וקוצים על ערימת החיטה המשובחת, תחבו חומרי בעירה גם בתוכה וגם תחתיה. אחר כך נבדלו הנשים והגברים מהטף ומהזקנים והתייצבו בשני טורים איש נוכח רעותו. אז יצא שורבעל הזקן, פנה כלפי צפון ואמר: "אנו מודים לכם בעל ועשתורת על שמילטתם אותנו מידי חמסנים, רוצחים ומחריבים והבאתם אותנו אל הארץ הטובה הזאת. אנו מודים לכם, בעל ועשתורת על שנתתם לנו גשם ומאה שערים מן הדגן הטוב, די והותר לשנים באות. אנו מודים לכם בעל ועשתורת, על שהענקתם לנו כוח לחרוש ולקצור, לגברים הענקתם און, לנשים נתתם פריון, להוליד וגם ללדת לכבוד תפארתכם ולאהבת ארצכם. סלחו לנו בעל ועשתורת על שאין בידינו הדלות לפאר ולרומם את גדולתכם בטקס יותר הולם, נוכח צלמכם ודמותכם במקדש תחת עץ אלה, על מים. נשבענו כי בעוד שנה כעת חיה יעמוד במקום הזה מקדשכם ובו דמותכם. גם עצי אלה נדאג להביא ממרחקים לשתול פה אצל המעיין. הפעם אנו מביאים רק קורבן צנוע ליבול ולאונים. אנא!
"אנא!"

לאחר שסיים הניף שורבעל את ידו לאות. הטף והזקנים פנו אל הצפון. שורבעל נטל לפיד והבעיר את הקוצים על קרבן החיטה. הגברים והנשים קרבו אלה לאלו בשקט, ביראה והקפידו להשחית ארצה. עד שלא אופל הקורבן ונרצה לא סר איש מן המקום. שלש שנים תמימות הניחו האלים את אנשי הכפר לנפשם בלי פגע, העניקו להם פנאי לרוב לזרוע, לבנות, להוליד ולהוסיף עוד ממגורות ועוד בקתות. כבר בצאת שנה הראשונה יצאו שלוחי הכפר לעכו ורכשו שם זוג פסלי בעל ועשתורת עשויים שיש לבן שהביאו אניות מארצות הים. גם בנאים מומחים הביאו אתם. הבנאים, אנשי העיר גבל, יגעו וטרחו בעזרת אנשי הכפר לחצוב מהגבעה את היפות שבאבנים. הם סיתתו את האבנים גזית והסיעו אותן ממזרח הגבעה אל המעיין. על פתחו בנו מקדש נאה בעל שמונה עמודים עטורי כותרת. שלש מדרגות הקיפו את רצפת המקדש הגבוהה. בצדו הצפוני של המקדש, למרגלות בעל ועשתורת, ניצב מזבח – לכבוד ולתפארת הכפר.

רק את הקנקנים, הכדים וכל כלי החמר הצרוף לא מצאה יד אנשי הכפר לעשות, או ללמוד לעשות ואותם רכשו בבית-שאן הסמוכה. באותו עידן עוד נהגו לאחסן את הדגן בממגורות מעוגלות, מטויחות היטב כדי לאטום בפני פגעי מזג האוויר, פגעי

הרמשים ועכברי השדה למיניהם. עד שלא באו סוחרי החלמיש השחור לעשות כאן מיקח וממכר לא ידעו אנשי הכפר כי שלש שנים קודם לכן רשם פְּדָרְלֵעוּמֵר מֶלֶךְ צְבוּיִים בלוחות החמר שבספרייתו: רעש אדמה גדול אירע. ברגע הזה נלחמים האל ית באל רַע. חתים זורעים פירוד וסכסוכים במחוזות הצפוניים של מצריים. המושלים המצריים שבערים סביב אינם מצריים אלא בני אותן ערים. הם נחטפו למצריים בילדותם, שם התחנכו ואולפו כדי לחזור ולמשול בשמה. כאשר רפה יד השלטון, מתעוררת האיבה הישנה בין שכנים בכל מחוז. מגידו מלשינה על בית שאן. בית שאן פושטת על שכם. שכם מתחברת אל גרש על מנת להכות ביריחו. דרכי המסחר שוממות ומצודות גבול נעזבות. בימים האלה אין מלך בארץ ואיש הישר בעיניו יעשה. זה הזמן לממלכות חדשות להיוולד. לקום ולכבוש את הארץ."

באו סוחרי החלמיש השחור אל הכפר ועצרו באמצעו. הם מיהרו לפתח את צרורותיהם ולפרוש את מרכולתם. הנשים כולן התעוררו מאד מאד ואצו לראות, למשש ולמשמש מפני שהרבה זמן רב חלף מאז שהן ראו רוכל אמיתי וסחורה משובבת עיניים. שאלו ענר וחצצון את הסוחרים מי הם ומנין? השיבו אלה בתמיהה: "אנחנו סוחרי החלמיש השחור אנחנו. איך לא תדעו ואיך לא תכירו אותנו? אנחנו, אבותינו ואבות אבותינו סוחרים בארץ הזאת זה עידן ועידנים. אתם חדשים פה. מתי הגעתם?" ענר וחצצון הציצו אף הם בסחורה. הם ראו איך שולפים הסוחרים מתוך שק עור מיוחד עשרות סכיני צור שחורים ומבריקים, ראשי חצים, חרוזים ומגרדות, גרזינים ועוד כלים שונים. בין הכלים, עשוי חלמיש שחור, היה סכין מוזר מאד, מעין מגרדת שבתחתיתה משולש חד ומשונן פנימה שאפשר אולי להקציע בו זרד דק משני צדדיו בבת-אחת.

שאלו ענר וחצצון בשביל מה מיועד הכלי הזה. ענו להם הסוחרים כי הוא מיועד למילה. "ומי זקוק למילה?" שאלו האנשים. השיבו להם הסוחרים: הרבה אנשים נזקקים למילה. הם משתייכים לשבטים המגיעים מהמזרח ומהמדבר הגדול." מצאו אנשי הכפר את כלי הצור השחורים, משובחים ויפים ביותר לתכליתם וקנו הרבה. כשתם המיקח והממכר הנשים לקחו אל בכתותיהן בדים וחרוזים, בזיכי בושם וקרנות פוך צררו הסוחרים את הנותר ואת התמורה – חיטה, שומשום ואזוב מיובש וכתוש. אחר כך ישבו כולם סביב האורחים שהתכבדו בשפע מאכל ובמשקה. אחרי ששבעו, רוו וגם גיהקו כראוי לכבוד התקרובת, התפנו הסוחרים לספר באוזניים כרויות על מה שמתרחש בארץ: הם סיפרו על מאורעות גדולים, קטנים, קרובים ורחוקים. הם ציינו כי לפי מסורת אבותיהם מצוי על הגבעה הזאת קבר קדמון עשוי אבן גדולה ונקב בטבורה, שצינור חרס יורד שם לתוך האדמה.

אישרו להם אנשי הכפר כי אכן ואכן. אמרו סוחרי החלמיש השחור כי לפי מסורת אבותיהם היו פה פעם עובדי אדמה שהיו יורדים מן ההרים אל המערות, זורעים בעמק, קוצרים ושבים אל פסגות ההר מפחד חמסנים ומאימת קלגסים. זה היה לפני מאתיים שנים. פעם באו אבותיהם לסחור עם עובדי האדמה הללו, לא מצאו אותם אבל מצאו את העמק שרוף וחרוך. מאז היה העמק שממה וקוצים. גם עכשיו לא פיללו למצוא פה נפש חיה. "מה שם הכפר הזה?" שאלו סוחרי החלמיש השחור את האנשים: "שם הכפר?" מלמלו האנשים ולא ידעו מה להשיב: "אנחנו

הגענו לכאן מעיון לפני שלוש שנים. עיון היה שם כפרנו. עד עתה לא נזקקנו לשם אחר ומכנים אותנו: "אנשי ענר וחציון". אמרו להם סוחרים החלמיש השחור: "יזרעאל", הוא שם המקום. האמורים ההם כינו את הגבעה הזאת ואת כל העמק הזה בשם "יזרעאל". כך סיפרו הסוחרים, עלו על פרדותיהם, ברכו לשלום ופנו לדרכם.

הקץ הוא אפליה

אתם נוטים להירדם. כורסתכם נוחה לא רק להסבה אלא גם לנמנום שלאחר יום עמל. מכשיר הטלביזיה ממתין שידליקו אותו ושנוכל כולנו לצפות בפרק ב' של קנוניית ריגול בינלאומית שתחילתה בחשש נורא לקץ העולם וסופה באנחת רווחה. קץ העולם יידחה בשלב זה עד לשבוע הבא, באותו יום ובאותה שעה. אתם יכולים לשקוט בכורסה בביטחה: קץ הוא אפליה. אפוקליפסה היא תעלול פרסומת. אני, בעל, אומר לכם כי משך הדברים הוא שריר וקבוע ואי אפשר להיפטר ממנו. ההנחה כי יש התחלה, אמצע וסוף לכל, איננה אלא המצאה של כותבי ספרים, חכמי פואטיקה ולוגיקה. בידיהם לא מופקד הניהול השוטף, לא של העולם הקטן שלכם ולא של הקוסמוס כולו.

נתפסנו להפליג, לספר בראשוני הראשונים וגם בראשונים. לפי סדר הדברים יוצא שראשוני הראשונים היו אַמּוּרִים, הראשונים היו כנענים מהצפון וקודם היו אלה ואחר כך אלה. איזו חשיבות יש לכך שהקודם מקדים והמאוחר מאחר? הדברים עצמם, הם שמושכים את הלב, לא הסדר המדויק, המתוארך והממוין לפי נושאים שאין בו אלא לנסוך שעמום. השעמום מרדים בכורסאות לא רק אנשים אלא גם ממלכות. כל הממלכות נחרבות מפני השעמום. קודם הן בונות חומה סביבן, קטורת באף השטן, על מנת להסתתר, לחסות בתוכה ועל מנת שניתן יהיה להשתרע, לפהק ולנחור באין מפריע. חומה ונרדמים בתוכה קורצת לרחוקים ולשאפתנים לבוא ולנפץ אותה. כך בשביל להשביע את תאוות הניפוץ ללא שום נימוק אחר חוץ מן הערגה לניפוצם של כל חלומות הגדולה: הרהב, ההתנשאות ואשליית הביטחון שהם חזונן הנצחי של פרות הבשן.

אפליה היא מצ'אות

טוב לשכב תחת הגפן, בצל בעל ותחת התאנה, בצל עשתורת מלהסתופף בצל חומה. ביום ההוא לא יושיעו ולא יגוננו מגדלים, שערים ומנהרות. ביום ההוא לא היה, לא הווה ולא יהיה לאן לנוס כי לא יהיה בשביל מה לנוס. את זה לא חפצו יששכרי העיר הזאת ללמוד ולדעת מפי כנעני העיר, להוציא את אהליבה שלא ידעה ולא למדה אך תמיד צפה על גלי התולדות. אין לעיר הזאת פרק בלי אהליבה. להיזכר באהליבה הוא עניין נעים כשלעצמו. אהליבה תמיד יפה ותמיד יודעת לאהוב הרבה.

יוט האמסה האקלומה

אחרי שפירש אחות, זקן העיר הכנעני את מהותה של קללת אור-מא קמו כול זקני העיר כנענים, יששכרים וישעננים, רקקו שלוש פעמים לכל עבר ופרשו איש לעברו בלי לדעת מה יהיה מחר. בינתיים פשטו אלפי שבויים ועבדים בפאת הגבעה ובמדרון והתחילו לחצוב אבנים. העושים במלאכת החציבה ואחרת בראשם לא השאירו אבן גדולה אחת בכל הסביבה בלי שבדקו את טיבה. את האבנים המבוקשות סימנו בצבע כחול. את הפסולות סימנו בצבע צהוב ונזהרו שלא לערב אלו באלו. חודשים רבים עשו החוצבים, שואבי המים והמשגיחים למיניהם על צלע ההר ועמלו בו עד שאלפי אבנים העתקו ממקומן. חלקן היו קטנות, חלקן ענקיות – ארבע אמות לאורך, אמה לרוחב ואמה לגובה. כל כך כבדות היו האבנים האלה עד שנצרכו לעשרות פועלים כדי להעתיק אבן אחת ממקומה. את זה עשו בעזרת מוטות וחבלים שעשו אותם מנוף.

עד שמרבית העובדים טורחים בחציבה ובהזזת אבני הענק ממקומן, פנו מומחים פיניקיים לנסר, להקציע ולכופף ענפים ושברי גזעים. בעזרת יתדות עץ דקים ומסמרות ברזל התקינו הרבה זוגות גלגלי עץ נמוכים ועבים לצורך הסעת האבנים. אחר כך פנו חרשי עץ להכין ולבנות את המנופים להרמת האבנים. אלה נראו כמכונות מצור ענקיות. לכל מנוף עמודים עבים, קורות מחוברות בחבקי ארד, גלגילות וחבלים גלולים על תופי עץ. כל מנוף נבנה לשמש בגובה מסוים: הנמוך – עד שבע אמות. הבינוני – עד חמש עשרה אמות. הגבוה – עד שלושים אמות ולא פחות מזה. למראה ההכנות המופלאות פערו אנשי העיר את פיהם בתדהמה. מידי יום היו הולכים ומספרים את מה שהתרחש באותו יום, גדולות ונצורות. בתום חמשה חדשים של הכנות קרא אחיו, מושל העיר מטעם המלך, לזקני העיר ואמר להם: "מחר יעברו אַחַרְח וראשי הבנאים, יסמנו ויקבעו את תוואי החומה. את התוואי הזה יש לפנות ולנקות כדי שאפשר יהיה להתחיל בבנייה עצמה עוד לפני בוא החורף. ושוב: את כל טענותיכם בדבר התוואי של החומה תביאו לפני אך דעו לכם: אנחנו לא נסטה מן המתוכנן אפילו כמלוא הנימה."

באותו יום עברו קציניו של אחיו אצל צַבְעֵי האריגים והחרימו על פי הוראת אחרת תריסר קנקנים גדולים, מלאי בוץ אדום ויקר שקונים אותו בממון רב הרחק באכזיב שעל שפת הים. הקנקנים נלקחו אל אוהלי הפמליה. שם נמהל תוכנם במים – להרבות את הכמות כפל כפליים. למחרת בטרם זריחה יצאו רבי הבנאים לעשות בבוץ האדום. כך החל מה שמאז יכונה: "יום המגפה האדומה", יום שנחשב אסון בתולדות העיר עד עצם היום הזה. שואבי המים, המשכימים תמיד לקום, היו ראשונים לראות בנעשה ולא להאמין למראה עיניהם. חבורות חבורות סבבו רבי הבנאים, עוזריהם ואחרת בראשם, ומתחו חבלים דקים וארוכים סביב לעיר. הם אמדו, בדקו, חזרו והשוו אתרים ופינות, הציבו מוטות, חזרו וצפו לעברם בעד אגרוף מפולש, חזרו וסימנו אמות, חצאי אמות ואפילו רבעי אמות. כשנחה דעתם ציוו על העבדים למשוך ולסמן קוים אדומים על משקופים, על מזוזות של בתים, על גדרות, על קירות ועל גגות, כך בכל רחבי העיר.

ראו האנשים ושאלו: "מה הקווים האדומים?" נאמר להם: במקום שיש בו קוים אדומים תקום החומה. עכשיו התברר כי התוואי האדום חוצה את העיר מצפון ומותיר את כל בתי הכנענים מחוצה לו. מדרום הוא מותיר מחוץ לחומה בתים רבים,

חלקם של משפחות בלע ורובם של משפחות יָשוב. כמו כן נוכחו האנשים לדעת כי כל השווקים נותרו מחוץ לקו האדום. הגרוע מכל היה שלכל ארכו, במיוחד בקרב בתי משפחת ישוב, חצה הקו בתים וחצרות באמצעם כאילו נידונו אלה להריסה בשל החומה. לתמיהה לא היה מקום. הקו האדום, המיועד לחומה, היה ישר כסרגל. בניית העיר נמשכה ארבע מאות ותשעים ושבע שנים, לא תוכננה בידי רבי-בנאים ולא נבנתה לא בסרגל ולא בחוט. כל דור בנה לפי צרכיו ולפי טעמו חצרות, בתים וסמטאות נפתלות לנוחיות הדורות, המשפחות והעדות בלי להביא בחשבון בניית חומה.

עד מהרה נודעו הדברים. השמועה פשטה כי בכל מקום בו מצוי הקו האדום תיבנה חומה וייהרסו הבתים והחצרות. העיר הייתה כמרקחה. בתחום משפחת ישוב המתין נבות, ראש המשפחה, לרבי הבנאים. כשהגיעו אלה לעשות אמר להם נבות שיאמרו לעבדיהם למהר ולמחוק את הסימנים האדומים. השיבו לו הצידונים כי בפקודת אחרח סימנו את הבתים. מה שסומן לא יימחק. פקד נבות על צעירי המשפחה, על הנשים ועל הטף לגשת, לגרד ולהסיר את הסימנים האדומים. עד שהצידונים ועבדיהם נסוגים ובני משפחת ישוב מקרצפים את האדום מעל לקירות בתיהם, נזעק ובא למקום אחיו בעצמו בראש משמר המושל. הוא פקד על הסרבנים ובראשם נבות לנטוש את האתר ולהניח לבנאים להמשיך במלאכתם. אמר לו נבות: "לא נניח לכם לבנות את החומה על בתינו." הציץ אחיו נבות ואמר לו: "אתה מזקני העיר אתה. אתם ביקשתם חומה. עכשיו בונים פה חומה. בתיכם שבתוואי החומה ייהרסו. אתם תוכלו לבנות לכם אחרים תחתיהם." השיב לו נבות: "אנחנו לא נזוז מפה. אתם תבנו את החומה מעבר לבתינו ולא תגעו לרעה בחצרות." פקד אחיו על העבדים הצובעים לחזור למלאכתם ולמשוח את הקירות בקו אדום. עד שאלה ניגשים למלא אחר הפקודה תפשו צעירי משפחת ישוב, בראשם בַעְנָה הגברתן חמום-המוח, בנו של נבות, את קנקני הצבע מידי הצובעים, שפכו את תוכנם האדום על הארץ וגם על פניהם של עבדי הצידונים. ראה אחיו ואותת למשמר להתקרב ולהפיץ את הסוררים. התנפלו פרשי המשמר על בני משפחת ישוב, גברים ונשים, והיכו בהם ללא רחם במגלבים ובאלות והניסו אותם לאחור הרחק מקירות המריבה.

אחר כך הורה אחיו להבהיל פועלים נוספים מן החוצבים ואתם כלי מפץ. כשאלה הגיעו, הורה למשגיחים שיפקדו על הפועלים להרוס את ביתו של נבות. נאלצו צעירי המשפחה ובראשם בענה שלוח הרסן, לראות כיצד הורסים הפועלים את הבית, מנתצים את הקירות ומפילים את הגג ארצה. בענה היה צעיר בעל שרירים וגם אלים. הוא הטיל אימה סביבו. אפילו בני משפחתו לא נמלטו מחמת מזגו הנמרץ. שבוע קודם לכן נשא לאישה את אהליבה בת משפחת בלע וכבר היה מפליא להכות ולחבוט גם בה, בוקר וערב, עד שגופה הכואב התכסה שריטות וחבורות. למראה ההרס בערה חמתו של בענה עד להשחית. הוא פרץ קדימה ושגא באוזני ההורסים: "חי אני אם לא בני מוות אתם!" אחר כך הרים אבן והטיחה באחד המשגיחים. עכשיו לא יכלו יותר צעירי המשפחה לשבת בחיבוק ידיים. הם התחילו ליידות אבנים בהורסים ובפרשי המשמר. אחיו תפש כי כאן ועכשיו תישפט מרותו לאוזלת יד או לזרוע נטויה. הוא לא היסס ופקד על המשמר לפגוע במתמרדים. הפרשים תקפו את המתגודדים בחרבות שלופות. עד שאלה

הצליחו לברוח נותרו, נופלים על הארץ, בענה הדקור למוות ואמו שמיהרה אל בנה הקורס ונדרסה תחת פרסות הסוסים.

שמע ההתכתשות נודע בעיר וכל אוכלוסיה מאסו באדום האדום הזה. כולם החלו למחוק בשצף קצף את הסימנים האדומים מעל קירות הבתים. בריונים תרו אחר הצידונים רבי הבנאים והפליאו בהם מכות נאמנות. אחרת עצמו נמלט בעור שיניו. כל כך מהר נמלט עד שבמהלך המהומה אבדו לו שני הנערים היפהפיים ולא חזרו אלא רק בסוף היום, מייבבים ומספרים כי קבוצה של חוצבים מואבים התעללה בהם. עד שהפועלים מחריבים את בית נבות, המושל אָחיו והמשמר מונעים בעד משפחת ישוב להפריע להם במלאכה, הודיעו שליחים מבוהלים על המתרחש לאורך כל התוואי המסומן אדום. אָחיו פקד על המשמר לאסור ולהחזיק שתי נשים ושני גברים ממשפחת ישוב ולמהר אל אוהלי הפמליה עד יעבור זעם.

המהומה הגיעה גם אל החוצבים סביב העיר. הנושאים בסבל שבתו ועבודת החומה פסקה. המשגיחים התרוצצו אנה ואנה בלי לדעת מה יעשו ומה לא יעשו. לבסוף פקדו על כולם להניח לעבודה ולשוב מיד אל המחנה שמדרום לעיר. כשהתקבצו העובדים במחנה, נמנו והתפקדו. התברר כי שלושים וחמישה שבויים מואבים נעלמו ואינם, הם ומשגיחיהם הנוגשים. הקצין האחראי על אותם המואבים נמצא מוטל באתר העבודה וראשו מנופץ במקבת. אָחיו התייעץ בבהילות עם עוזריו. אחר כך הורה לאלפי העובדים שלא לצאת מהמחנה. את העיר הניח בינתיים לנפשה. את מחצית פרשי המשמר שלח אָחיו לדלוק אחר הבורחים. גם לשומרון הריץ שליח, להודיע לעובדיהו אשר על הבית על מה שאירע.

אחר הצהרים חזרו פרשי מחצית-המשמר מן הגלבוץ ואתם שבעה-עשר מן הבורחים המואבים. אלה נכפתו והושלכו, ערימת אדם אחת, ברחבה הגדולה שבין בתי העיר הדרומיים לבין מחנה העובדים. אָחיו הזעיק את זקני העיר והורה להם לכנס שמה את כל אנשי העיר למען יראו מה ייעשה למפריעים את עבודת החומה. שעה קלה לפני בוא השמש כבר ניצבו אלפי העובדים מזה ואנשי העיר שהתרוקנה כולה מזה. השמיים הכחולים הזהיבו באור של טרם שקיעה. הגלעד כבר הכחיל אך העצים והאנשים עוד הטילו צל ענוג מזרחה. בסקרנות הציצו הנאספים לראות מה יקרה, חלקם חרד וחלקם לועג לגורל הנידונים.

בתחילה דחפו אנשי המשמר לפני כולם את שתי הנשים ואת שני הגברים ממשפחת ישוב – אלה שנתפשו במרדנות. הם נכבלו איש אל גב רעהו ואישה אל גב רעותה. באמצע הרחבה ולעיני כולם הולקו הארבעה ארבעים מלקות בפרגול. לפני שהותרו ושולחו לנפשם קרא אָחיו אל נבות ואמר לו: "שמעתי כי שכלת בן והתאלמנת מאישה במהומת הבוקר. לכן אני מניח לך עכשיו, אך עוד תדע את נחת זרועי." אבל עיקר מעשה הענישה עוד לא נשלם. רכוב על סוסו יצא המושל אָחיו, הניף את ידו, היסה את ההמון וקרא בגרון: "דעו כולכם, אנשי יזרעאל והעושים במלאכת הבנייה כי הוזהרתם בשם המלך. כל מי שיפר את פקודותיי וכל מי שיעז לחבל במהלך הבנייה אחת דתו. למען תדעו מה ייעשה למעזים פנים ייסקלו עכשיו הבורחים בני הבליעל. אתם כולכם תראו וגם תדעו מה לא לעשות עד שנשלים את בניית החומה." כשסיים אָחיו את דבריו ניגשה חבורת אסירים אל המוטלים הכפותים. החבורה רגמה את ערמת האדם עד שכיסו האבנים את

המרוטטים ואת המרוטטים למחצה. כל הנאספים התפזרו איש לביתו. השמש עוד לא שקעה. בשמיים דאה נשר הממתין לסעודה.

על אנדראלה של הרבי עזריה ואהליבה

תושבי אנדראלה הרומאית ידעו לכרות, להרחיב ולטוח כראוי בורות מים די צרכם לכל השנה, מגשם עד גשם. אבל בעיר הזאת אין די בבורות מים משובחים. על מנת לאגור את מי הגשמים כראוי צריך מערכת גדולה ושמורה היטב של ניקוז כל טיפת מים שנופלת על הגבעה. צריך שהרחובות יהיו ישרים. צריך שיהיו בהם תעלות עשויות לדבר במחשבה תחילה. צריך גגות אטומים ומנוקזים כהלכה אל מרזבים ואל תעלות המושכות מים, בשיפוע מתאים, כך שאף טיפה לא נפסדת וכל המים זורמים רק אל תוך הבורות ולא במורד הגבעה, אל העמק.

בימי דיוקלטיינוס הקיסר, ההוא שהיה פעם סתם רועה חזירים, ניתנה פקודה מפורשת לקרות את גגות הבתים ברעפים עבים עשויים חמר. הרשות עצמה דחקה בקדריים להמציא רעפים לכל דורש, הקצתה לכך את חלק התשעה-עשר מן המס ובלבד שייאגרו יותר מים לרווחת אוכלוסי כל העיר. חלק התשעה-עשר מן המס היה עדיין פחות ממחירם של גגות רעפים עשויים חמר. את הסכום החסר היה על תושבי אנדראלה להשליש מכיסם. מי שלא קרה את גגו למועד – באו סרדיוטיו של מושל העיר פליקס פורקיוס ובפקודת הקיסר דיוקלטיינוס רועה החזירים לשעבר, היו מחרימים את רכושו, הורסים את ביתו וכולאים אותו לשנתיים ימים או לפי מידת הפיגור. כשלא הועילו האמצעים האלה – גורש המסכן ונמכר לעבדות ברומא.

יהודי אנדראלה של אז אינם רבים. הקהילה מונה מאות ספורות ואין באפשרותה לפרנס את רב העיר, הרבי עזריה, בכבוד המגיע לרב בישראל. אותו רבי נודע כליצן גדול. כל יומו היה עובר עליו בשחיטה ובבדיקה, במלמדות, בדיינות, במילה, באשכבת נפטרים וגם בשתדלנות אצל פליקס פורקיוס מושל העיר. כשהקשו ושאלו את הרבי עזריה מה הוא עושה? היה הרבי נוטל לגימת אוויר חנם אין כסף ופולט: "אני משתדל אצל בהמות, שוחט את המתדיינים, מל את המתים ומלמד את עצמי תורה." הרבי עזריה דר בבית קטן ועלוב שאין בו כלום מלבד אשתו הצעירה והיפה, אהליבה שמה. רבי עזריה אוהב את אשתו מאד מאד. ביום הוא טרוד בענייני הקהילה. עד בוא הערב קצרה רוחו והוא ממהר הביתה לאכול מיד אשתו את תבשיל החומץ שליקטה אהליבה בשדה, רחצה את העלים, הרתיחה והוסיפה מעט בצל מטוגן, מלח, חומץ, שמן זית, פלפלת אדומה ובישלה במהירות והגישה בקערה אחת לשניהם. אחר כך ירבו לאהוב ולאהוב עד אור הבוקר.

חודשים ספורים לאחר נישואיה לרבי עזריה קצה נפשה של אהליבה בדלות, בתבשילי הירק למינהו ובאהבת עניים. נפשה חשקה בבית נאה, בכלים נאים ובמלבושים נאים. אהליבה לא ידעה מה לעשות על מנת לשפר את מצבה. ידי שכנותיה ברובע היהודים קצרו מלהושיע. הרבי עזריה, ככל שהיה לץ ואוהב את אשתו, לא הסכים לקבל מתנות או גמילות חסד והיה אומר לה: "את עצמנו נמכור

במחיר הוגן ובלבד שלעולם לא יזדקקו רבי עזריה ואשתו לנדבה. באזדראלה חי אז קדר יהודי ושמו אצבון. אותו אצבון הייתה לו חצר בית-יוצר ענקית במרכז שוק הקדרים החדש. עשרות שכירי יום היו טורחים אצלו משמש עד שמש לייצר ולספק כדים, צינורות, רעפים וכל מעשה חמר צרוף גם לתושבי אזדראלה ולא רק להם. שמע תוצרתו הזולה והמשובחת של אצבון יצא למרחקים ועד לסקיתופוליס הגיע. מעת שנתאלמן חי לו אצבון בגפו, עשיר כקורח. כל ממונו נצבר ונשמר כי אישה אין לו עד שנתן את עניו באהליבה אשת עזריה. הייתה אהליבה מזדמנת לחצר היוצר אצל אצבון הקדר, פרוטה אין לה ועיניה יוצאות אחר כלי נאה זה ואחר. אבל היא הייתה מנועה מלקחת דבר אפילו כמתנה. בכל זאת שמח אצבון הקדר לקראתה שמחה גדולה התלויה בדבר.

כשחוייבו אנשי העיר לקרות את הגגות ברעפים בושש רבי עזריה למלא אחר הפקודה. מושל העיר שלח להודיע לרבי עזריה כי עד מחר עליו להתחיל במלאכה. אם לא – יענש. קצרה ידו של הרבי להשיג את הסכום הדרוש והוא חרד מאד משני טעמים: הראשון: שיגיע לכלא או לגלות. השני: החשש שייאלץ להתנזר מאהליבה היפהפיה. שאלה אהליבה את אישה: "מה יעשה?" השיב לה: "כסף אין. מחר אני כלוא בבית האסורים או מושלך לגלות. מה נותר לי לעשות? רק לנשק אותך ולגפף אותך שוב ולהציץ אצלך בכתם דמוי עלה תאנה שיש לך מעל עגבתך השמאלית, עד שיבואו לקחת אותי." בלהט האהבים אמרה אהליבה: "לא אניח לך לגלות או להיכלא ויהי מה, אפילו במחיר אהבתנו." אמר לה הרבי עזריה: "לאהבתנו אין מחיר. דבר לא יגזול אותה משנינו." אמרה לו אהליבה: "אתה דיברת."

מיהרה אהליבה, אצה אל אצבון הקדר וסיפרה לו מה שסיפרה. אמר לה אצבון: "לכי אל בעלך ותפגיעי בו שישלח אותך הוא אלי ללוות ממני את הסכום הדרוש." השיבה לו אהליבה: "אישי לא יוכל ללוות ממך. איש לא יערוב לו מפני שכידוע הוא דלפון גמור." אמר לה אצבון: "תשבי את אצלי שלשה ימים ושלשה לילות, ערבות מטעם בעלך עבור חובו." הזדרזה אהליבה אל ביתה ובישרה לרבי עזריה: "ניצלת מכלא ומגלות. הגג יהיה במהרה אם תשלח אותי אל אצבון הקדר ללוות ממנו את הסכום הדרוש. הכסף מזומן לך תכף ומיד." הישיר רבי עזריה מבט אל עיני אשתו והחריש. אמרה לו אהליבה: "זאת הלוואה שנחזיר לו. כל הערבות היא שאשב בבית אצבון שלשה ימים ושלשה לילות." אחר כך השפילה את עיניה ובכתה. הביט הרבי עזריה לשמיים וחרק שיניים. אחר כך בכה יחד עם אשתו.

נחושה בהחלטתה מיהרה אהליבה אל אצבון הקדר ואמרה לו: בעלי שלח אותי ללוות. היכן הכסף?" אמר לה אצבון: "אני לא בזבזתי זמן. כבר שלחתי בנאים עם מיטב רעפי החרס מחצרי. עוד היום תושלם המלאכה." שהתה אהליבה אצל אצבון שלשה ימים ושלשה לילות. שפחותיו של אצבון האכילו אותה, השקו אותה, רחצו אותה והלבישו אותה. דבר לא היה חסר. ביום הרביעי בא רבי עזריה אל אצבון הקדר ואמר לו: "היכן אשתי, מה עשתה אצלך?" השיב לו אצבון: "אתה יודע מה עשתה אצלי. היא שהתה וכך ערבה לממון שהלוויתי לך. אני לא גנבתי ממך דבר." המשיך הרבי עזריה ושאל והקשה: "כמה פעמים לא גנבת דבר?" אמר לו אצבון: "לפי מנייני שבע פעמים בשלשה ימים ובשלשה לילות לא גנבתי

דבר. עצתי לך שתגרש את אהליבה. אמר לו עזריה: "כתובתה של אהליבה חתומה בסכום עתק. אי אפשר לי לגרש אותה. מנין אקח את הכסף הזה?" אמר לו אצבון: "שלח אותה אלי ואלווה לך את הממון הדרוש. אתה תגרש אותה והיא תיתן לך את כתובתה." טען כלפיו הרבי עזריה: "מנין אקח לפרוע את חובי בעד גג הרעפים ואיך אשיג עוד כסף להחזיר דמי הכתובה? אפילו הקב"ה לא יודע מנין ואפילו הוא לא יסכים לערוב לי בעניין הזה."

הציץ אצבון הקדר, אחד מעשירי הקהילה היהודית באזוראלה, ברבי שלו ואמר: "קושייה היא אלא שניתן ליישבה. תשב אהליבה אצלי עוד שלשה ימים וגם שלשה לילות. כך תערוב לסכום שאלווה לך, כופר כתובתה." תקעו השניים כף ואהליבה נותרה אצל אצבון בביתו עוד שלשה ימים ועוד שלשה לילות ושפחותיו מאכילות, משקות, רוחצות אותה ודבר לא יחסר לערוב למימון גירושיה מהרבי עזריה. בבוקר יום הרביעי אמרה אהליבה לאצבון: "הב לי את הכסף כופר כתובתי." השיב לה: "למה? הרי אנחנו מתחתנים. עוד היום את אשתי וממילא יישאר הכסף במשפחה. שאלה אותו אהליבה: "מתי אתה נושא אותי?" אמר לה: "תיכף ומיד." הוסיפה אהליבה לשאול: "וכמה דמי כתובה תנקוב לי?" שאל אותה אצבון: "כמה? השיבה לו, מחיר גג הרעפים ומחיר כתובתי הראשונה, כפול שניים. אצבון התאוה לאהליבה מאד מאד והסכים. באין רב אחר לקהילת אזוראלה התיר הרבי עזריה בעצמו את נישואיו לאהליבה היפהפיה והשיא אותה לאצבון. הוא לא דקדק באיסור על בעלה ועל בועלה.

שתי שקתות אבן

בזמנים שקדמו לאזוראלה של אהליבה והרבי עזריה היו בעיר בורות מים מעטים. אגירת מי הגשם הספיקה רק לימי החורף ואף זה בקושי. מחודש אדר עד חשוון היו אנשי העיר יורדים לשאוב מים מהמעייין שלמרגלות הגבעה. אל מקדש בעל ועשתורת, שכבר התנוסס שם ושנבנה על ידי הכנענים, הוסיפו היששכרים שתי שקתות אבן. שוקת אחת הייתה קטנה וסמוכה לפי המעיין. ממנה שאבו מים לתושבים. השוקת השנייה והגדולה יותר, הונחה בצדו האחורי של המקדש. משוקת זו נמשכו תעלות השקייה. השוקת הגדולה שימשה גם להשקות את העדרים. בעת ההיא יורדים כולם לשאוב. העניים יורדים בעצמם. העשירים שולחים את עבדיהם או את משרתיהם או קונים מים אצל שואבי המים שעל כך פרנסתם. בעידן שלפני הקמת החומה יורד שביל המים הישר משוק הקדרים הישן. מאוחר יותר יוקם בתחילת השביל – שער המים. עכשיו מצויה שם משוכת הצבר ההיא שילדי הקיבוץ שלכם זוללים את פירותיה וכאמור, לוקים בקוצים בלשון ובשפתיים וגם בעצירות מעיים שיפה לה זלילת התאנים.

שתי נחלים ואריה אחד

שלשה ימים אחרי מלחמת אֶפֶק, שבמהלכה הכה חיל הרכב של המלך אֶחָאָב מאה אלף ארמים בשדה הקרב ועוד עשרים ושבעה אלף ארמים בתוך העיר, היו המשכמים לשאוב מים במעיין עדים להתרחשות מוזרה. מנחל הרקפות שבקצה

הקרוב של הגלבווע, בחסות האפלולית שלפני הזריחה, הגיחו ובאו אל הרחבה שלפני המעיין שני אנשים: אחד גבוה ואחד נמוך. הם היו מגודלי שיער, לגופם עטו אדרות שיער ועיניהם בערו. בצעדים מהירים קרבו השניים אל השואבים. אלה היו עסוקים בשאיבה אל כדיהם בלי לשים לב למתרחש. שני הזרים עצרו מול מקדש בעל ועשתורת, התכופפו, אספו אבנים, השליכו אותן במקדש וגם ירקו לעברו בהעויית גועל.

רק עתה השגיחו השואבים בשני הזרים המוזרים. חֲרַנְפֶּר הכנעני, שואב המים, ביקש לדעת מי הבאים. השניים התעלמו ממנו ונעצו עיניהם בשפתיים קפוצות. חרנפר היה איש נוח מזג ונעים הליכות שמטבעו תיעב התנהגות גסה וחריגה. הוא היה גברתן, בעל שרירים שהיה יכול להרים גם שור כאילו זה היה תינוק בן-יומו. חרנפר ניגש אל השניים בכפות מושטות קדימה, לאחוז בעורפם וללמדם פרק בהלכות נימוסים ויראת המקום. פתאום זינקו השניים ואצו אל השוקת הגדולה. הם קפצו לתוכה, צללו במים הקרירים ויצאו ממנה רטובים עד לשד עצמותיהם. אחר כך חזרו אל הרחבה, נפלו ארצה מתפלשים באבק, מתגוללים בגללים וכולם משתאים למעשיהם. "אלה שני משוגעים!" נהק חרנפר. מלמול של הסכמה ומבוכה נשמע מפי הסובבים. חרנפר קרב אל השניים אך נזהר שלא לגעת בהם. עוד הם זוחלים ומתפלשים החלו השניים להשמיע קול יבבה ארוכה ומתמשכת שגברה, התעצמה והייתה לצריחה. כך עד שהגבוה מבין השניים קפץ על רגליו וקרא בגרון: "היה אלי דבר אדוני! היה אלי דבר אדוני!" אחר כך פנה אל חברו הנמוך וקרא לו: "קום נבל! הכה אותי מכות נמרצות! קום! אתה הלא נבל ומנוול! אתה גנב, בועל בנותיך וגם שקרן ידוע ברבים! קום מרביץ בן בליעל והכה אותי!" כך עמד האיש הגבוה וצרח, תובע מחברו הנמוך שיעשה בו מעשה. הנמוך רק הציץ בו. על פניו היה שפוך חיוך מוזר. הוא השיב לחברו בשמחה משונה: "אני לא אגע בך! אפילו יטרוף אותי אריה – אני לא ארים עליך יד!"

שמע הגבוה את התשובה, פנה אל הצופים הנדהמים והכריז: "שמעתם מה ענה לי זה? אתם עדים כי אתם שמעתם מה ענה לי זה." אחר כך שב אל חברו ונשף לעומתו בזעם: "אתה לא שמעת לקול אדוני! את הרע בעיניו עשית! אתה סרבן קשה עורף אתה! עכשיו תלך ממני. לא תספיק להתרחק! תכף תהייה טרף למלתעותיו של אריה! לך! כלך ולך!" לאיטו התחיל הנזוף לצעוד ולהתרחק מרחבת המעיין. הגבוה עוטה אדרת השיער, לא הסיר את עיניו מעמיתו המתרחק. ידיו היו פשוטות אחור כאילו מתאמץ להרחיק ולהדוף סקרנים. עיניו דלקו. שמש בוקר הציצה ממזרח. אור כחול-זהוב שטף את גיא החיזיון. חרנפר התעשת וחזר והעיר כי אלה משוגעים. כולם אישרו במנוד ראש את המסקנה וביקשו להיפטר לעסקיהם.

אז קפא הדם בעורקי כולם. את האוויר פילחה שאגה אדירה. מתוך נחל הרקפות פרץ ודילג אריה גדול. במהירות הבזק שעטה החיה, נוגעת ולא נוגעת באדמה, גופה מבהיק בקרני השמש ורעמתה הצהובה-שחורה מתבדרת לאחור. כהרף-עין הגיע האריה אל הזר הנמוך. הוא זינק על טרפו. במחי כף ריסק את גולגלתו, נשך בגרונו ושסע אותו בחרחור. בנפנוף ראש ולסת החל האריה לקרוע את האיש

לגזרים. רגלי הנוכחים דבקו למקומן. הם לא יכלו לזוז מרוב פחד. שערותיהם סמרו למראה הנורא. הזר הגבוה צעד נכחו, ניצב בידיים ריקות מול האריה ונעץ בו מבט מצווה. הציץ האריה בזר ונעץ בו עיניים צהובות. מתחתית גרונו בקע גרגור מבשר רעות. אך האיש לא נרתע ולא הסיר את מבטו מן האריה. לבסוף פנה האריה לאחור ושעט בחזרה אל תוך נחל הרקפות כלעומת שבא, מותיר את קרבנו המשוסע מאחור.

כמכושפים הביטו האנשים באריה עד שנעלם. אז פנו לנוס על נפשם אל העיר. אבל הזר הגבוה ועוטה אדרת השיער היה זריז מהם. הוא רץ לפניהם, עצר והתייצב שטן בדרכם, הביט בהם בעיניים בורקות ושאג בקצף: " איש לא יברח! כולם נשארים כאן, עדים לחזיון. רק אחד מכם יעלה העירה ויזעיק לכאן את כל אנשי העיר. מוטב שיביאו אתם, אנשי יזרעאל, לחם ומלח והרבה מאכל והרבה משקה כראוי למלכים! מוטב שיביאו עמם, אנשי יזרעאל, גם שמן מור לסוך בו רגלי מלכים כי בעוד שעה מגיע למקום הזה אחאב מלך ישראל!"

כרדוף שדים רץ אחד משואבי המים אל העיר למעלה. הוא דהר בסמטאות, הקיש בפתחים, הבהיל ישנים להתעורר החוצה והזעיק גם את זקני העיר יששכרים וכנענים כאחד. נבוך ומבולבל, חזר וסיפר לכל שומע כי אריה טרף אדם על יד המעיין. השיבו את נפשו בלגימת מים וניסו לחקור אותו אודות האריה בחשד כי האיש השתגע. אבל כל מה שהוא הצליח לומר היה כי משוגע עוטה אדרת שיער הביא אריה בשביל לטרוף משוגע אחר שגם הוא עוטה אדרת שיער. אחרי שהאריה טרף את המשוגע הנמוך גירש המשוגע הגבוה את האריה מטרפו. שואבי המים האחרים עדיין תקועים שם מפחד האריה והאיש. גם המלך אחאב עומד לעבור אצל המעיין. גם הפגר של הנטרף, עוטה אדרת השיער, עדיין מונח שם.

השומעים לא הצליחו להבין את האיש. הם חזרו וטלטלו את שואב המים המסכן, סטרו לו על לחייו בחזקה כדי שיתעשת ויספר דבר דבור על אופניו. אבל יותר לא יצא מפיו כלום. המסכן היטיב לדעת כי איש לא יאמין לסיפור הדמיוני והוא נאלם כאילו הכה אותו ברק. בין הנאספים על האיש היה גם שׁוֹרְפֵעַל הכנעני, הוא נינו של נינו של שורבעל ההוא מימי הראשונים. עכשיו נחשב גם הוא זקן מופלג. אמרו עליו שהוא בן מאה וארבעים שנים. נכדיהם הזאטוטים של בניו היו ממונים לגרש ממנו את הזבובים. כששמע שורבעל את פרטי המעשה קבע מיד כי עוטי אדרת שיער שפוקדים על אריה לטרוף את חבריהם אינם אלא מנביאיו של אליהו איש הדמים, זה ששחט ארבע מאות כהני בעל ביום אחד על אבן אחת. עד היום זוכרים האנשים את אליהו מטיל האימה המגיע בריצה מפסגת הכרמל עד יזרעאל והמלך במרכבתו אחריו. עד היום זוכרים שאחר כך ירד מבול גשם שלא פסק משך שבועיים ימים.

שמעו האנשים את דברי שורבעל, חרדו, התגודדו וחשו באסון קרב. הם הניסו את הטף ואת הנשים להסתגר בבתים ושמרו משמר על העיר. רק גברים, זקני העיר וראשי המשפחות הגדולות – אחייה, בלע, ישוב, ענר וחצצון ירדו אל המעיין בלי לדעת מה ממתין להם שם.

אהליבה וחינה

כבר אמרנו כי ההיזכרות מעצם טבעה, מתעבת את המיון למדורים, את הסיווג לתחומים ואת סדר הזמנים. לא אמרנו? הנה אנחנו טוענים כך עכשיו. למה? מפני שצירוף המלים: "ירדו אל המעיין בלא לדעת מה ממתין להם שם", מן הפסקה הקודמת, איננו נחלתו הבלעדית של המעשה שתחילתו בארי טורף וסופו בגאון מלכים. בלא לדעת מה ממתין להם שם ירדו, כעבור שנה, לאותו מקום ובאותה שעה רק שניים. היא לחוד והוא לחוד. היא הייתה אהליבה אלמנת בענה וכלתו של נבות ראש משפחת ישוב. הוא היה חטוש, סתם קדר מכנעני יזרעאל. היא ירדה לשאוב מים. הוא ירד עם אתונו לחפור ולגרוף מעט טין משובח באפיק החרב של נחל חרוד.

הייתה שעת בוקר מאוחרת. השמש קפחה ואהליבה התקשתה לשאת את כד המים על ראשה. ראה אותה חטוש בדרכו למטה. הוא עצר והציע לה להעמיס את הכד על גב אתונו. איש לא ראה את השניים. אהליבה שמחה לפגוש בחטוש. שניהם התרועעו בימי ינקותם, בשוק הקדרים הישן במעיין ובשדות. אהליבה היססה ואמרה: "איך תיטול את כדי? אני עולה ואתה יורד? חייך אליה חטוש בשיניים צחורות ואמר: "איך? כמו שעולים וכמו שיורדים. בואי עמי לאסוף מעט טין באפיק ונזכר בימים רחוקים. אחר כך נזדרז ונחזור אל הימים האלה." הציצה בו האלמנה הצעירה. היא צחקקה, לגמה מלוא ריאותיה אוויר שדות וחדוות ילדות וחשה איך שכרון נעים בא בנחיריה ומערפל את החושים. היא אמרה: "נלך ובלבד שנמחר, אני אלמנה. עיני כולם בולשות אחרי. הותירו השניים את המעיין מאחוריהם וצעדו במשעול מתפתל בין גפנים. בשולי המשעול ראו את פרחי ילדותם: שושנת העמקים, פרג אדום, ברקן סגול וחרחבינה מכחילה. נפעמה אהליבה למראה ונטלה בידה חרצית זהובת כותרת. היא עצרה, עצמה את עיניה ותלשה את עלי הכותרת, אחד לה ואחד לחטוש. כמו אז. כשפקחה את עיניה היו חטוש ואתונו רחוקים. חטוש נופף אליה בידו ורמז לה כי הוא יורד אל תוך האפיק. שם הוא נעלם. רק אתונו נותרה ממתינה.

השקיפה אהליבה סביבה ונוכחה כי עדיין אין איש מלבד האתון. היא תלשה שיח חלמית, קלפה בזריזות את העלעלים וכססה בהנאה את הפירות הזעירים. כשקרבה אל האפיק ראתה את חטוש, מיוזע ומאובק, גורף ועורם אבק טין אל תוך השקיים. ירדה אהליבה, ישבה לנוח בצל שיח צלף גדול והמתינה לחטוש עד שיסיים. חטוש צרר את השקיים והניף אותם אל גדת האפיק לרגלי האתון. אחר כך נטל נאד מים, ניגש אל אהליבה, ישב לצידה וגמע בשקיקה מן הנאד.

ראתה אהליבה את אצבעותיו הארוכות של חטוש אוחזות בנאד, את זרועותיו החלקות, את תלתליו השחורים ואת פיקת גרגרתו עולה ויורדת, עולה ויורדת. פקח חטוש את עיניו, מחה את פיו והציץ בעיני אהליבה. מה שראה שם ידענו אנחנו בכל רגע. האתון שליחכה מעלינו זכתה לשמוע כמיהה, כוסף וחשש. האתון ראתה גם איך אהליבה קורעת עצמה מחטוש וכובשת פניה באדמה. כך נחשפה אהליבה מאחור. חטוש מיהר להפשיל, להידחק וגם לראות את הכתם דמוי התאנה. הוא נשק לו. אז העזה אהליבה להסתובב לפנים, אלא שאז כבר הייתה

נפשלת שלמתה. חטוש המופתע ראה גם אותי ושאל: "מה זה?" היא גיחכה, נבוכה אך מחבקת ולוחשת: "זאת צלמית בעל, מעשה ידי אחד מאבי אבות אבותיך. אצלי הוא קמיע. חטוש. מוטב שנמהר לעשות. אנא. אנא."

בין המלכות לעיר יזרעאל

עכשיו שהנחתם לנו לתבל את ההיזכרות כאשר אהבנו, קשורים בשרוך של עור תחת לטבורה של אהליבה של כל הזמנים, נחה דעתנו. נחזור לעניין האריה והמשוגעים. הירונימוס אפיקורוס האזדראלי, תוך כדי חיטוט באפו האדום מרוב חיטוט, עשוי לטעון ולא בלי צדק שלפי הידוע לו, ממקורות מהימנים שתוכן דיווחם מצטלב באקראי, ידעו אנשי העיר היטיב מה פירוש הדברים עליהם סיפר שואב המים המבוהל. כוונתנו למה שמצפה להם במעיין אם וכאשר יעבור בו המלך אחאב. "מפני", ימשיך הירונימוס אפיקורוס האזדראלי, ילעס עלי זוטה לבנה כנגד הצטננות, יגלגל את פליטת אפו הקרושה לכופתאות חוטם ויתקשה לנערן מאצבעותיו: "שתמיד זכרו אנשי העיר כי איבה שרויה בין המלכות לבין העיר יזרעאל."

פעמיים גזלה המלכות את הבכורה מהעיר: פעם אחת עקב מעשי בעשא. בפעם השנייה – בגלל משוא הפנים שנקט כלפיה עומרי המלך אבי אחאב. יששכרי העיר לא יכלו ולא רצו לשכוח את חיסול בית בעשא. אפילו שלא הרבו להתאבל אחרי מותו הנבזה של אלה, בנו, עדיין היה בית בעשא הסיכוי היחיד של העיר להפוך לעיר מלוכה. היה זה בעשא, בן למשפחת אחייה היזרעאלית ושר מחצית הרכב, שניהל בכישרון ובגבורה את המלחמה נגד הפלישתים בגֶּתוֹן. לבם של אנשי יזרעאל רחב וגאה אז לשמע גבורות בן עירם. הם ציפו שבעשא יניח לתרצה ויבוא לשבת ביזרעאל עיר מולדתו, יעשה אותה בירתו ויבנה אותה לתלפיות. העיר תגדל, תפרוץ ותהייה מרכז הארץ והעולם. גם חומה יבנה בעשא סביב העיר. כך תזכה יזרעאל לכבוד וליקר המגיעים לה, בצדק, בהיותה הותיקה שבערי ישראל.

אבל בעשא שר מחצית הרכב וגיבורו המהולל של קרב גבתון קטל את אדונו, הקפיד לבער אחר כל בית ירבעם ולא השאיר להם שריד ופליט. הוא לא חזר אל העיר הזאת דווקא מפני שלא שכח את ימי ילדותו. כל כך למה? מפני שביזרעאל נודע בעשא לא רק כגיבור ישראל אלא, קודם כל, כבעשא רשעתיים. כך לא רק מפני רשעתו מלידה אלא מפני שנדמה לכושי. עד כאן הירונימוס ומה שנודע לו כרכילות או כאפשרות מסתברת, זָכַר לאגדות שהילכו על מאורעות עתיקים ביותר.

לבד מכמה פרטים שוליים כותב פה הירונימוס את האמת לאמיתה. מה שראינו אנחנו בעינינו לא ראו הירונימוס ואחרים כמותו. אנחנו יודעים, מקרוב, כי בעשא רשעתיים הזאטוט אמנם היה נצר לאהליבה של כל הזמנים, פרי עלילותיה בדורות קודמים כנגד קלגסיו של כושן רשעתיים שכולם, כידוע, היו שחורים כדיו. כיצד ראינו וכיצד שמענו? לכך כבר הגענו בהיזכרות נאותה. כיוון שלא עולה בנו דבר אחר להיזכר בו, דווקא עכשיו, אין זה מעלה ואין זה מוריד אם נפרט כאן מה שהירונימוס כתב או שלא כתב על פני מגילותיו הנתונות בכדים בענין בעשא. כשהארכיאולוגים יטרחו להמשיך ולחפור בתל הם ימצאו גם אותן.

סמוך לבואו אל אוויר העולם, בן לפלוגית אהליבה ולאב ממשפחת אחייה, היה בעשא הקטן לְשֵׁעֵתַיִם גדול, קלס, שימצה ואסון מהלך על שתיים על ראשם של אמו ושל אביו. לא הם ולא הוריהם לא יכלו לשער מדוע ולמה בראו חלציהם צאצא שחור, מקורזל שיער, שרוע אף, ומדוע הוא כל כך רשע ומרושע מבטן ומלידה ומהריון. מכל מקום, על מנת לקדם את הרעה בכל בוקר ובכל יום היו אביו ואמו מפליאים את מכותיהם בעכוזו ומורטים את אוזניו. כל העיר סייעה להם, ובנדיבות, באורח החינוך הזה של בעשא הקטן. כשגדל הילד לא יכלו עוד אמו ואביו לשאתו. על דעת כל שאר המשפחה השליכו אותו מהבית שיניח להם וידאג לעצמו תחת השמש. היה בעשא ישן בשדות, גונב בחצרות ונבעט בסמטאות עד שיום אחד מאס במנת חלקו. הוא יצא את העיר, הלך בשדות, הלך והלך עד שהגיע לשונם, שם מאכילים אנשים איש את רעהו בבשר נבילות, את ילדיהם וילדותיהם הם מוכרים למרבה במחיר וכל הכפר מלא וממולא מוקצים ומחורפים עד שאיש אינו יודע מי אביו, מי אמו ומי אחותו.

ראו השונמים את הנער בעשא ואמרו: "מה נעשה בו? ניתן לו לפשוט את הנבלות, לבתר אותן, לייבש את בשרן למאכל ואת שלחיהן לבורסקאות. היה בעשא רשעתיים הקטן לפושט נבלות. ריחו היה הולך לפניו עד למרחוק. אפילו השונמים המורגלים בניחוחות כאלה היו נסים למראהו. שלש שנים עשה בעשא רשעתיים בשונם. שם גדל והיה לעלם ענקמון ואלים. כולם נזהרו מפניו. כולם ידעו כי הוא מסוגל לבתר לנתחים גם בהמה גסה וגם את שנואי נפשו. לכן למדו כולם להקפיד בכבודו אפילו שהיה רק פושט נבלות מומחה.

יום אחד קם בעשא רשעתיים ונעלם. הוא חזר משונם אל העיר הזאת ונכנס אליה באישון לילה. לאחר שמצא את בית הוריו, פרץ פנימה, העירם משנתם והפליא בהם את מכותיו. אחר כך העלה באש את הבית על יושביו. כשסיים ירד בעשא בשביל המים אל המעיין, פשט את בגדיו וטבל בשוקת הגדולה עד שנמר לחלוטין ריחו הנורא. אחר כך עטף את עצמו בשלמה שהחרים מאביו והלך לתרצה להיות רָכָב בצבא ירבעם בן-נבט מלך ישראל. איש מתושבי העיר לא ידע מדוע ולמה נשרפו חיים כל בני בית אביו של בעשא אותו לילה. גם לא נודע מי הפושע. לכן, כשעלה בעשא לגדולה, ציפתה מאד כל העיר לשובו. ואולם, לאחר שביסס את מעמדו העדיף בעשא למלוך בתרצה מפני שביקש לרצות את האפרתים על קטל נדב. זעמו היזרעאליים וכל היששכרים על בעשא. את מסייהם למלך היו מעלים בחירוק שיניים ובמלחמותיו לא לקחו חלק.

מסיבה זו לא התאבלה העיר על מות אלה בן-בעשא מיד זְמָרִי, שר מחצית הרכב. רק בית אחייה ספדו לנרצח. כששרף זמרי הבוגד את הארמון על עצמו ועל כל בני ביתו יצאה כל העיר מכליה מרוב שמחה לְאִידָה של המלוכה. בכל מקום, בשוקי הקדרים, בככר העיר ובחצרות, חזרו האנשים וסיפרו ודרשו בכל פרט מפרטי הקשר – איך מצא זמרי את אלה בן-בעשא מתגולל שיכור, מריע לכבוד שריו ולכבוד עבדיו שידם האחת מחזיקה בגביע והשנייה אוחזת באחת מפילגשי המלך. אנשי העיר השתאו לשמוע ושמחו לחזור ולספר איך שלף זמרי בעצמו את חרבו, דקר את מלכו לא פחות מתריסר פעמים ולא נח ולא שקט עד שכרת את ראשו והוקיע את

הראש בשער העיר תרצה. גם על סופו של זמרי טוו האנשים תלי תלים של מעשיות: שלא הוא ששרף את הבית על יושביו. האש יצאה מפיו של בעל בכבודו ובעצמו והייתה לכדור מתגלגל. כדור האש התגלגל ורדף אחר זמרי בכל פינות הארמון, שורף כל מה שבדרכו. במנוסתו מן האש גרם זמרי עצמו לדליקה שכילתה את כל ביתו.

כשנחלקו ישראל בין תְּבַנִּי האפרתי לבין עומרי בן המואביה, נטו אנשי יזרעאל אחר עומרי מפני שהניחו כי בהיותו רחוק מהאפרתיים ניתן יהיה למשוך אותו מתרצה ליזרעאל. הרבה פעמים הריצו משלחות ושליחים לדבר על ליבו של עומרי שיבוא וישב בעיר הזאת, שהיא מרכז הממלכה ושאצלה מצטלבות כל דרכי המלך. הם לחשו באוזניו כי העיר מוכנה ומזומנה להעניק מקום של כבוד למלך החדש ורב הפעלים, לבנות לו ארמון כיאה וכיאות, אפילו חומה יבנו לתפארתו אם יואיל לבוא. אלא שעומרי הפיקח בחר שלא להיתלות באיש. הוא קנה את הר שומרון, בנה עליו במיטב כספי הממלכה עיר גדולה וחדשה, מבוצרת היטב בחומת ענק, במגדלים רמים ובשבעה שערים. מעשהו זה של עמרי היה מקור לקנאה אוכלת בלבב אנשים ביזרעאל הותיקה, הפרוזה והנשכחת.

בדעתו מה יעשה ומה לא יעשה, לא מינה עומרי מלך ישראל שרים מקרב אנשי יזרעאל ולא מקרב שבט יששכר כולו. את גובי המסים שלח לעיר בליווי משמר כבד ולא היסס להשליך לבור את זקני העיר בכבודם ובעצמם, שלא לדבר על ראשי המשפחות החשובות, כאשר אלה סירבו להעלות את המס כחוק. אין פלא כי נחישותו של עומרי רק חיזקה את שלטונו ואת עצמת המלוכה בכלל. באורוות שומרון ומגידו עמדו הכן שלשת אלפים מרכבות מלחמה על סוסיהן. הפלישתים הוכו ולא קמו עוד. ארם מיהרה לכרות ברית עם ישראל ולפתוח את שוקי דמשק בפניה. היזרעאלים גנזו את חלום הגדולה והתפארת עד למלך הבא. תקוותם בענין זה נרדמה ולא הקיצה עד לבוקר ההוא –

המאמר ההוא

בו ירדו אנשי העיר למעיין ונוכחו כי אמת ונכון. איש מוזר עוטה אדרת שיער ניצב שם על איש מת ומשוסע. אמרו האנשים לזר: "מה לך פה?" הוא לא השיב, רק טען והודיע כי המלך קרב. אמרו לו: "או שאתה מפרש לנו מה מעשיך פה או שתיפגע. העביר הזר את מבטו על הבאים. עיניו צדו את חרנפר הכנעני שואב המים. הוא שוב ניגש אל חרנפר ואמר לו: "בשם אדוני הכה אותי!" ראו כולם כי אכן מטורף האיש. חרנפר צחק לו ואמר: "מה לי ולאדוני שלך, כנעני אני." אמר לו עוטה אדרת השיער, הגבוה: "אני הטלתי אבן וגם ירקתי בפניהם של בעל ועשתורת שלך." שמע אותו חרנפר, אחז בו והניף את המשוגע כמו שמניפים שק של תבן מעל לראש. הוא פיתל את זרועו, עיקם את שוקו, השליך אותו ארצה בכוח רב, לא הרפה ממנו והיה הולך ובוועט בצלעותיו כל כמה שניסה הזר לקום. חזקה על חרנפר שהיה מרסק את כל עצמותיו להנאת כל הנאספים אלא שפתאום באו קריאות מבוהלות מאחורי הקהל: "המלך! הצבא! המלך! המרכבות!"

כולם איבדו עניין בזר, מיהרו לסגת ולהשקיף מזרחה נוכח השמש העולה. השמועה על בוא המלך והצבא עשתה לה כנפיים. כל אנשי העיר נשים זקנים וטף, כולם נטשו כל עיסוק ואצו לרדת בשביל המים אל המעיין. כולם ראו ענן אבק גדול עולה מכיוון מעיין חרוד, משפשפים את עיניהם, משתאים ולא מאמינים. עד היום, להוציא את האירוע הקצרצר והנמהר של אליהו שרץ מהכרמל עד ליזרעאל לפני מרכבת אחאב, לא ראו אנשי העיר הזאת מלך. אפילו שדרך המלך לרוחב הארץ מבית שאן אל הים עוברת למרגלות העיר מצפון ואפילו שדרך המלך לאורך הארץ מדמשק לשומרון עוברת ממערב לעיר ומלכים עושים את דרכם בדרך המלך האלה, הנה, מעולם לא עצרו מלכים ביזרעאל לפוש או להחליף כוח. שלא לדבר על כך שמעולם לא עצר פה מלך אמיתי להתארח, להתכבד וגם לחלוק כבוד מלכים לעיר.

תחילה קרבו ובאו מאה פרשים רוכבים על סוסי מערכה חתיים, כולם עוטים שריון עשוי קשקשי ברזל וקובעי ברזל לראשיהם, כולם תופשים רמחים שלהביהם נוצצים בקרני השמש. הפרשים חלפו, מתעלמים מההמון המריע והמשתאה. עוד אלה עוברים ועיני היזרעאלים נקרעו לרווחה: שלוש אחר שלוש, על יצוליהן המפורזלים ארד, על גלגליהן שחלקם מצוידים בלהב מתהפך, החלו לעבור בסך מרכבות המלחמה. כל מרכבה רתומה לסוס אביר שרתמותיו עשויות עור משובח עם לולאות וחבקים עשויים נחושת קלל. בכל מרכבה נוהג לוחם מזויין בחרב מאכלת עקומה. צמוד לו, אחריו, ניצב רעהו מורה החצים. שניהם לובשים שלמות קלות. שריוני הלוחמים העשויים עור גס תלויים על דופן המרכבה יחד עם הקשת המחזקת שפיסות גידים וענף אתרוג קפריסין מודבקים על גבה, לחזק ולהגביר את המיתוח. ראשי כל החצים היו עשויים פיסות ברזל. ריקועי המגינים היו ברזל. חישוקי הגלגלים, הווים, הסגרים והקרסים, כולם היו עשויים ברזל. מעולם לא ראו אנשי העיר כל כך הרבה ברזל שכולו הובא ממדינות הצפון וממדינות הים. עכשיו יכלו כולם לראות וגם לחוש כי בברזל טמונה עוצמת המלחמה.

שלוש אחר שלו חלפו המרכבות וכאילו אין סוף לטור – לא פחות משלשת אלפים מרכבות !! שרי רכב זוטרים ובכירים, רכובים על סוסים קלים, דהרו הלך ושוב לאורך טור המרכבות, זירזו, נפנפו, שאגו פקודות והניסו סקרנים לוטשי עיניים שהצטופפו לרוב על דרך המלך לפני המעיין. אלף וחמש מאות מרכבות כבר חלפו בדרכן מערבה. רק אחריהן התגלו, צועדים במהירות אך בפסיעות קטנות ומדודות, פלוגות קשתי המלך. הקשתים עטו שלמות שריון עשויות קשקשי עור עבה וגס וכיתפו את קשתות הענק, ארבע אמות גובה כל קשת. הקשתות האלה היו עשויות לירות חץ עד למרחק מאתיים אמות ויותר. מראיהן היה לפליאה בעיני הצופים. גוף הקשת מודבק ומחובר מחמש פיסות עץ. כל פיסה הייתה חטובה ומהוקצעת ממין שונה של ענף: ברוש, ארז, אלה, תדהר ואתרוג קפריסין. זרועותיה של הקשת היו עשויות עץ מיוחד במינו וגמיש מאד. המאחז והקצוות היו מורכבים משני מיני עץ נוקשה וחזק. קרוב לקצותיה הייתה הקשת קעורה. בעזרת הקיעור ניתן היה לבלום את העצמה האדירה המשתחררת בירי – שלא ייזרק היורה לאחור.

אחרי הקשתים צעדו בסך נושאי צינות הענק. תפקידם היה לסוכך על שרי החמישים, על שרי העשרה ולפי הצורך גם על נגחים המקרקרים חומה בעזרת איל. רק לאחר שחלפו הפרשים, המרכבות, הקשתים ונושאי הצינות – מחציתו של צבא המלך, הגיעה פמליית אחאב. כאן נראו יותר שרי מלחמה זוטרים, דוהרים חסרי סבלנות כשפיהם פולט פקודות על פקודות. לפני הפמליה רכבו פרשי משמר המלך, על חליצותיהם הזהובות, קובעיהם השחורים וחרבותיהם הישרות. בין הסוסים הרוקעים צעדו רגלי, חמושים בחרבות ברזל עקומות ובמגיני עור מבהיקים, שומרי ראש המלך שכולם יוצרים חומה חיה סביב הפמליה. בתווך על כתפי ארבעים עבדים גברתנים נישא אפיריון גדול עשוי עץ ארוז, מחופה וילונות ובתוכו המלך.

מהמעין עד לפתחו של נחל הרקפות הצטופפו כל אנשי העיר: גברים ונשים, זקנים וטף, כולם צובאים על הדרך ואינם שבעים ממראה שפעת הצבא. אחרי האפיריון התמשך מחנה החיילים הצועדים והשתרך הרחק לאחור, שם התנהלו עוד רכב מלחמה ועוד פרשים. ביניהם, לסירוגין, צעדו מאות עבדים מכתפי האיל והשתרכו שיירות של שבויים ושביות, מקרטעים, כפותים וקשורים ברגליהם. אלה היו שלל המלך ושלל הצבא בלבד. אלפי העם שהתקבצו למלחמה התפזרו עם שללם איש לביתו יום קודם לכן, בדרכים אחרות. יששכרי יזרעאל לא נטלו חלק במלחמת אפק.

כשחלף האפיריון מול הנקהלים בצד הדרך התהדקה חומת המשמר. סקרנים נהדפו אחורה ולא יכלו להבחין בדמות המלך אחאב. רק הילדים צווחו והריעו: "יחי המלך! יחי המלך!" כשהגיעה הפמליה אל המעין, מול מקדש בעל ועשתורת ועץ האלה הענק המצל עליהם ועל השקתות, אירע השיבוש. מתוך הנאספים פרץ במהירות איש עוטה לבן. האיש הצליח לפלס דרך בין אנשי המשמר, השתחל בין העבדים נושאי האפיריון, הגיע קרוב למלך וקרא בקול גדול: "משפט המלך! משפט המלך!"

כהרף עין אחזו בו שומרי ראש נזעמים וטלטלו אותו הרחק מהמלך. הם הכריעו אותו ארצה, עמדו לגרור אותו לצד הדרך ולהמית אותו כנהוג לעשות במתפרצים להתנקש במלך. היתה מהומה. איש לא ידע בדיוק מה אירע. אנשים נמלטו על נפשם. שרים ושלישים גידפו ופלטו פקודות. שמועה עשתה לה כנפיים כי קושרים רוצחים את המלך כאן ועכשיו מול פני העם והצבא. דבר המהומה הגיע אל משלחת המכובדים הממתינה בקצה שביל המים. הפחד והחשש מפני זעם המלכות גברו. רק את הירצחו של המלך כאן היו אנשי יזרעאל חסרים כיום והם נבוכו ונבהלו. רגעים מספר נמשכו ההתגודדות וההתרוצצות עד שלפתע הושלך הס. פמליית המלך עצרה, האפיריון הורד ארצה ומשמר המלך הזדרז להתייצב לימין ולשמאל האפיריון. בפתח, בצד וילון המופשל עמד המלך. הוא הניף את ידו ופקד להביא לפניו את המתפרץ.

האיש הובא מוכה ופצוע. גלימתו הלבנה הייתה מוכתמת בדם. עיניו היו עצומות. שני שומרים חמושים אחזו בו שלא יקרוס. המלך, ששיבה זרקה, בצדעיו שאל את האיש בקול צלול: "מה משפט המלך אתה מבקש ומה טענתך?" אסף האיש

את שארית כוחותיו ופלט בקושי: "משנה לשליש הייתי במלחמה באפק. כשניטש הקרב לכד השליש שר ארמי, על רכבו. עוד הקרב מתחולל, הפקיד השליש את השבוי בידי והשביע אותי לשמור עליו – נפשי תחת נפשו או ככר כסף אשקול אם יאבד השבוי. כשהפכו הארמים לנוס אל תוך העיר הייתה מהומה ולא יכולתי לחוש כיצד נעלם השבוי. עכשיו תובע ממני השליש ככר כסף שלמה או את נפשי. ישפוט נא המלך בעצמו."

כל עוד דיבר האיש עקבו אחריו עיניו החומות המרוחקות זו מזו של אחאב ואמדו אותו במבט ספק מפוכח, ספק משועשע. צל של חיוך ניכר בזווית שפתיו של המלך. החיוך היה לאה, חשדני ומלמד על קוצר רוח. "קיצך קרב" אמר המלך: "עוד מעט ותמות. אתה בעצמך חרצת את משפטך. למה תטריד אחרים, אפילו הם מלכים?" המלך פנה לשוב ולהיכנס אל תוך האפיריון. לפתע בקע חרחור מוות מגרון האיש. השומרים האוחזים בו התכוונו לסלקו אבל הוא, בקולו הניחר ביקש מהם שיסירו ממנו את שלמתו הלבנה, להקל עליו כביכול. כשקרעו ממנו את השלמה התגלה אותו גבוה עוטה אדרת שיער, ההוא שזימן את האריה לטרוף את חברו. עכשיו הוא התגבר, קם וניער מעליו את השומרים והישיר עיניים אל המלך. המלך מיהר להציץ בו ואמר: "אתה איש הרוח אתה מן המטורפים של אליהו הלא? לבי ניבא לי."

הנביא לא השיב. הוא הסתובב לאחור, ניצב נוכח הקהל וזעק בקול גדול: "כה אמר אדוני: יען כי שילחת את איש חרמי בן-הדרד ולא שיספת את ראשו למען שמי ולמען תורתי – ישים אותך אדוני כשואל שלא שיספך את ראש אנג העמלקי. אתה תמות בידי בן-הדרד! כל ביתך יומתו בידי המשוח תחתך. כה אמר אדוני!" עוד המלך בוהה בו, סר וזעף לשמע דברי החוצפה, צנח ראשו של הנביא. כששמטו אותו השומרים מאחיזתם כבר היה מת.

לא כך שיוו בנפשם זקני יזרעאל את הרגע הנכסף בו יזכו להתפייס עם המלכות ולשטוח בפני המלך את בקשותיהם. דממת מוות הייתה באוויר. כל אנשי העיר עמדו מנגד ולא זעו. כל הצבא קפא על מקומו. אחרי רגע פקד אחאב להביא לפניו את זקני העיר ואת נכבדיה ושאל: "מי האיש? איך ולמה הופיע בעיר הזאת ומתי? השיב לו תולע בן אחייה כי באותו בוקר באו שניים כמוהו. אומרים שאריה טרף אחד מהם. אנשי העיר לא יודעים מי האנשים ומנין הם. כעס המלך: "מה לכם, יושבי יזרעאל, שמחציתכם כנענים, מה לכם ולנביאים אדוני הזוחלים על גחון במערותיו של אליהו הנחש!?" פניהם של זקני העיר החווירו והם החרישו. חזר המלך והציץ בפגר הנביא. אחר כך הקיש באצבע צרידה על אגודל. למשמע האות הקיפו פרשי המשמר, ידיהם על ניצב חרבותיהם, את הזקנים הנבעתים. המלך אחאב קרא: "פֶּה קְפוּץ על תועבה בלב. דברו! ולא – כאן יהיה סופכם." פיות הנכבדים נאלמו. רק צופר ואחוח הכנענים, ראשי משפחות ענר וחצצון, החוו קידה והעזו להודיע למלך: "אנחנו כנענים אנחנו. אין לנו דבר ולא חצי דבר עם נביאים של אליהו. אנחנו מעידים כי שני אלה, עוטי אדרת השיער, היו זרים. מעולם לא ראו אותם בעיר הזאת."

פני המלך לא התרככו. הוא בחן את הנכבדים בקפידה ואמר: "יש פה ראש משפחת אחייה?" יצא תולע ואמר: "אני תולע ראש משפחת אחייה". אמר לו המלך: "היטב אתה יודע מדוע לא אחפוץ לבוא אל עירכם. אתם הסתתם את בעשא, שר מחצית הרכב ובן למשפחתכם להכות את נדב בן ירבעם ולרשת את כסאו. אתם בני נעוות-המרדות אתם. אולי התכוונתם היום לרצוח גם אותי נפש? אולי שיסיתם בי אתם את בני הכלבים האלה ממערות אליהו! ? להמריד עלי ועל ביתי את כל ישראל?! ?" שמעו הזקנים והנכבדים את הדברים וחרדת מוות ירדה עליהם. תולע גמגם: "יואיל נא המלך... ארבעים ושש שנים חלפו מאז. לא משפחתי, לא אנשי העיר הזאת, לא ידענו דבר וחצי דבר על מעללי בעשא ועל תחבולותיו."

שמע אחאב ואמר: "ידברו גם אחרים ואשמע דברי אמת. אל תיחפזו. מוטב שיהיו הדברים נכוחים". יצא ראש משפחת בלע ואמר: "אני אצבון ראש משפחת בלע. יואיל נא המלך לזכור כי בגבתון אירעה פרשת בעשא ונדב. בעשא הכה את המלך בעצת שרי המלחמה מכל צבא ישראל, לא בעצת איש מיזרעאל. אנחנו לא היינו במלחמה ההיא." אצבון חזר למקומו. אחריו יצא נבות ואמר: "אני נבות ראש משפחת ישוב. אני מעיד כי אפילו בעודו נער היה בעשא לצנינים בעיני כל העיר וגם בעיני כל משפחתו. גם כשהיה מלך שנא בעשא את העיר הזאת, לא שעה לבקשותינו ולא הסכים להתארח ביזרעאל. אדוני המלך! אין לנו שיג ואין לנו שיח עם נביאי אליהו. אפילו כוהנים אין בעיר, לוויים אין בה ולא נערי שרת. ליזרעאל אין חלק ואין נחלה בכל עדת שליחי אדוני. עוטי אדרת השיער באו מן ההרים. איננו יודעים מי הם ומי שלח אותם."

האזין המלך לדברי נבות ואמר: "יהי כן. המתינו. אני אדבר אליכם עוד מעט." אחר כך רמז לעובדיהו אשר על הבית שיקרב אליו. השניים הסתודדו. עובדיהו הרבה לנענע בראשו מעלה ומטה לחיוב. אחר כך נסוג עובדיהו, ניגש אל יהוא שר מחצית הרכב ואמר לו מה שאמר. שמע יהוא ואץ להעיז את כל הטור. כל הצבא התעורר בקריאות רמות, ברקיעת פרסות והתחיל להשתרך לכיוון מערב. שוב נופף המלך לעובדיהו והשניים שבו להסתודד. בפעם הזאת הרבה עובדיהו לנענע בראשו ימינה ושמאלה לשלילה, בפנים חמרמרים. המלך לא הרפה ממנו והפגיע בו לקבל את דעתו. נכבדי העיר ראו את פני עובדיהו מתכרכמים ולא ידעו על מה. הם ניחשו כי המלך עדיין רוגז עליהם ונשמתם כמעט פרחה.

אז רמז המלך לתולע שיקרב אליו ואמר לו: "ירדתם להקביל את פני – ודאי תרצו לבקש דבר מן המלוכה. דבר ואשמע." אמר לו תולע: "ארבע מאות וששים שנים עומדת על תלה העיר הזאת, נחלת אבותינו מיד יהושע. ראש וראשונה הייתה יזרעאל בכל רחבי הממלכה, עוד לפני היות שומרון ותְרַצָּה, צְרָדָה ורְמָה, גְבַעָה ואפילו לפני היות ירושלים עיר עברית. מאז ומתמיד לא אבו מלכי ישראל לכבד בנוכחותם את העיר. היטב חרה לאבותינו ולנו ולכל בית יששכר כשבנה עמרי אביך, את שומרון ועשה אותה בירתו. אנחנו ידענו כי לנו משפט הבכורה."

"אני הייתי פה גם הייתי!" שיסע המלך את דברי תולע: "אתה יודע כי הייתי פה לפני עשר שנים! אתם לא יצאתם לקראתי! את מלככם לא יצאתם לברך או שמא פרח הביקור הזה מזיכרוןך?" דברי תולע לעו. חוט מחשבתו ניתק מפני התפרצות

המלך לדבריו. הוא מיהר להתעשת והשיב: "בי אדוני..... הלא תזכור איזו מהומה היתה אז בעיר, שרבים בה כנענים שאלוהיהם בעל ועשתורת. אותו לילה, בו הקדימך אליהו בשובך מהכרמל, ביקשנו אנחנו להימנע מקבלת פנים חגיגית שלא לסכן את המלך במהומה שהייתה בעיר ושהגיעה עד שפך דם." גער בו אחאב ואמר: "אתם לא חרדתם לשלומי! חרפה, קצף והביזיון היו בעירכם בלילה ההוא. בגלל מי? האם לא בגללכם, משפחת אחייה, אירעה המהומה? לא אתם שהסתתם לפרוע ולטבוח בכנענים במצוות אליהו!" החוויר תולע וגמגם: "לא אנחנו. אליהו היה פה. הוא הסית." אבל המלך הוסיף בכעס גובר: "מה לי ומי לי אליהו? אתם דיברתם עם עוכר ישראל הלז. אתם עניתם לו: בואו נעשה וכוואו נשמע. יחד אתו לקחתם חלק בשחיטה! שמונה מאות וחמישים נביאי בעל ואשרה טבחתם אתם בנחל קישון! אחר כך מיהרתם אתם להביא את בשורת הרצח ואת נפלאות הטבח של אליהו גם לעירכם! אתם רציתם להמשיך את טבח הכנענים גם ביזרעאל! רק בואי מנע אותו! חי אני אם לא בני מוות כולכם!!!"

ראו נבות ואצבון כיצד עולה חרון אפו של המלך. פניו האדימו, נחיריו ריטטו ואגרופיו נקפצו. הם מיהרו למשוך ולהדוף את תולע לאחור. אחר כך שב נבות והשתחוה ואמר: "יואיל נא המלך לשמוע: אליהו היה פה. הוא הסית ושיסה קומץ חמומי-מוח לקום ולאבד את הכנענים ולהרוס את מקדש בעל ועשתורת העומד על תלו, כאן למולך. אבל לא כמו ביוקנעם ולא כמו בתענך, שם שפכו אנשים את דם שכניהם, לא כמותם אנחנו. בעיר הזאת לא הומת אף לא כנעני אחד. היו חילופי מהלומות אך איש לא נהרג. את קומץ מחרחרי הריב ממשפחת אחייה דנו בני אחייה בעצמם לגירוש עולמים מן העיר."

שמע אחאב את נבות ונרגע. חמת זעמו שככה והוא הפטיר: "יהי כן. מה אתם רוצים ממני?" עכשיו הזדרזו נבות ואצבון להחזיר את תולע ראש משפחת אחייה שיתייצב נוכח המלך. תולע השתחוה ואמר: "אם יואיל המלך.... גם היום עיר ואם היא יזרעאל. את פרשת דרכי המלך היא שומרת ובתווך הממלכה היא יושבת. אנחנו רוצים חלק ונחלה במלכות. ישב נא המלך גם פה." למשמע הדברים הפשוטים והחדים נענעו הנכבדים, להוציא את צופר ואחוח, לאות הסכמה. הציץ אחאב בכל הנכבדים ואמר: "אם באמת ובתמים אתם רוצים שהמלך ישב בעירכם – דעו כי אין מלך יושב בעיר אלא אם יש בה חומה, ארמון לשבתו וגם אדמה יש לצרכי הארמון. בעוד חודשיים אודיעכם דבר. עתה הניחו לי ואפנה לדרכי."

בלי שהיות פנו המלך וכל הצבא הנותר לדרכם. אנשי יזרעאל נופפו שלום למלך. איש לא זכר לשאול מה ייעשה בשתי גוויות הנביאים עוטי אדרת השיער. אחרי כמה דקות ראו הנותרים מקהל יזרעאל כיצד עשרה פרשים ובראשם אחיו, שר שמינית הרכב, ממהרים לחזור למקום. הפרשים עצרו. אחיו הודיע כי מצוות המלך היא שלא לקבור את שני הנביאים. בשרם יהיה מאכל לעוף השמיים ולחיית השדה. כל המפר פקודה זו אחת דתו. המשמר ימתין פה ארבעה ימים להקפיד ולהשגיח שמצוות המלך תתמלא עד תומה. האנשים שמעו ופנו איש לביתו. שמש אחר הצהריים כבר הייתה קופחת על סביבת המעיין, על מקדש בעל ועשתורת, על השקתות וגם על שני הפגרים של עוטי אדרות השיער. כשהרימו חיילי המלך את

עיניהם אל על ראו שלשה נשרים חגים מעל לסעודה המזומנת להם.

צוּמְדִיהוּ אַחֲרָהּ אַחֲרֵיהֶן

הארכנו מעט בפרשה האחרונה. למה? כי היא הראשונה למעשה החומה - קטורת באף השטן. הגם שההיזכרות קשה, שוטפים הפרטים ועולים בבהירות ובדקדוק. אפילו הירונימוס אפיקורוס, שעל קנקנו נתפנה לתהות עוד מעט, נוטה להסכים לגירסה הזאת של ההתרחשויות. אצלו מתועדים בהרחבת יתר שניים מן העניינים שהעלינו. אם נטלנו כבר שהות לציין את עצם התרחשות הדברים ראוי שלא נקפח את הירונימוס ונביא אותם בפירוט. כך תהיה התמונה שלמה יותר, אפילו אם תסתרבל מעט. מדובר כמובן בשאלה המסקרנת: מדוע נענע עובדיהו אשר על הבית בראשו פעם למעלה ולמטה לחיוב ופעם לימין ולשמאל לשלילה? אשר לניענוע הראשון: הירונימוס טוען, לפי העדויות ששמע, מפי שונמים שקטעים מספר דברי ימי מלכות ישראל היו שגורים על פיהם, כי אחאב שאל את עובדיהו אשר על הבית אם יש די ממון באוצר המלך שיספיק לבניית חומה ביזרעאל ואם כדאי, לדעת עובדיהו, כל העניין. עובדיהו השיב שכדאי וכדאי: יזרעאל תיטיב לשמש את המלוכה כבסיס קדמי במאבקים הצפויים נגד ארם. לכן ניענע ראשו לחיוב. אשר למימון טען עובדיהו כי אין באוצר המלך כל הכסף הדרוש. נוכח בהילות של אנשי יזרעאל לזכות בכבוד המלכים – ניתן יהיה לסחוט מהם את מרבית המשאבים ובעיקר את המזון הדרוש לאלפי הבונים, שהוא עיקר ההוצאה.

אֲחֵרֵיהֶן יִסְוּ

לניענוע השני של עובדיהו בראשו נגיע אחרי שנגזר מעט בהירונימוס עצמו. הרי הבטחנו שלא נקפח את הירונימוס. לא הבטחנו? מה לא הבטחנו? אין חשיבות למה שהבטחנו. ממילא אתם משוכנעים שהירונימוס יוצא פה תמיד מקופת, הן מפני שעניינו לא מגיע להיזכרות, דבר דבור על אופניו, והן מפני דחיית ההיזכרות בו. האם נראה לכם כי יש בידו של הירונימוס להאיר את הפרשה האחרונה באור אחר לחלוטין? או מה? בגבתנו השמאלית המורמת אנחנו נשבעים: הירונימוס עצמו אילו היה פה – היה טוען שכל ההיזכרות הזאת פסולה. לשיטתו יש כאן ערבוביה לא אפריורית, כלומר הבנת המתרחש מתוך מה שיקרה בעתיד וגם ערבוביה לא אפוסטריורית, כלומר הבנת המתרחש מתוך מה שכבר אירע. אחרי שיסיים הירונימוס, בנוכחותנו, חיטוט אדיר תנופה בנבכי מערות חטמו – הוא יאלץ את כולנו, בדקדקנות אריסטוטלית, להבחין בין מה שקודם למה בסדר הטבע לבין מה שקודם למה בסדר גילוי והיזכרות בכל מה שידוע לנו מקודם. אחרי שנדע או שלא נדע להבחין בין הדברים, בעיקר מבחינת חשיבותם עבור המיתודה היחידה המאפשרת להבין את אורח חשיבתו של האדם – יקבע הירונימוס בבטחון מוחץ כי אנו נוטים להאיר את הדברים אפוסטריורי, כלומר מן התולדות אל הסיבות ולא אפריורי, מן הסיבות והנחתן כיסוד הגיוני וסביר אל התולדות. רציתם הירונימוס – קיבלתם מלוא החופניים הירונימוס.

צובדיהו אהנהן אפיליה

מדוע נענע עובדיהו אשר על הבית בראשו לשלילה ואפילו החוויר מעט? מפני שאחאב שהיה ליצן מטבעו לא קיבל את הטענה של חוסר כסף בקופת האוצר. הוא החליט לדחוק בעובדיהו שיבדוק להיכן יוצא כסף מן האוצר וגם לייעץ לו היכן ניתן לחסוך. נוכח שני פגרי הנביאים המוטלים לפניו העיר אחאב לעובדיהו כי להבא יקפיד לחסר את מחירן של שתי מנות מזון ומים ממה שהוא, עובדיהו, מכלכל בסתר על חשבון המלוכה את מאה הנביאים שהחביא מעין איזבל המלכה, שכידוע פקדה לכרות את ראשי כולם. עובדיהו החוויר מאד למשמע הדברים. הוא הכחיש את הכל מכל מפני שהאמין כי אחאב איננו יודע אלא סתם מנחש. אבל המלך חיך אליו, הרגיע אותו ואמר לו: על מה אתה נבהל? הרי זה חשבון פשוט: פחות שני המשוגעים האלה. זה הכל.

דעתכם לא נוחה. אתם טוענים כי לא זה מה שיש להירונימוס אפיקורוס האזדראלי להוסיף ולפרט כאן? יפה. הירונימוס גורס כי למחרת אותו היום, כשהתעוררו משנתם פרשיו של אחיו שהיו מצווים לשמור על שתי הגופות, מצאו במקומן את חברם מוטל ארצה באין זכר לפגרים. הם ביקשו לברוח לקצווי הארץ מפחד זעמו של המלך. הפרשים המבוהלים לא ידעו וגם לא שיערו כי מפקדם אָחיו, יפה התואר, מקורב מאד למלכות, יותר ממה ששיער המלך. הדברים אמורים בנאמנות מיוחדת במינה של אחיו שר שמינית הרכב דווקא למלכה איזבל. אחד מהיבטיה של הנאמנות הזאת, הייתה היותו גם איש סודה של איזבל. אחיו ידע כי ערכם של שני נביאים מתים הוא כלום לעומת המידע אודות מקום הימצאם המשוער של שאר נביאי אליהו החיים עדיין. כל פיסת מידע בעניין זה הייתה נאספת ונבדקת בקפדנות על ידי המלכה. מי שהביא לה ידיעות כאלה זכה לתמורה בלא שייפגע. כשנודע לו מה קרה, שכנע אחיו את פרשיו שלא לברוח, אלא למהר ולרכב לשומרון. הם הגיעו לשומרון לפני פמליית המלך שהשתרכה עם כל הצבא דרך מגידו. כך נודע דבר היעלמם של שני הפגרים עוטי אדרות השיער למלכה לפני שנודע למלך. עד שהגיע גם הוא לארמון כבר נשלחו עשרת הפרשים ובראשם אחיו, להצטרף למשמרות חיילי איזבל בחיפושים אחרי אליהו ונביאיו, בכל פינה.

אהליבה האליבורה

מאה ועשרים שנים חייתה אהליבה שנולדה במדבר ונישאה לאצבון בן בלע. אחרי אותו מאורע ילדה היא לאצבון עשרה בנים וארבע בנות. גברים הרבה ידעה אהליבה עד שקמלה. לא את כל הגברים שידעו את אהליבה – ביקשה היא לדעת אותם. השמועות על מעלליה עם קלגסי פושן רָשְׁעָתִים עשו לה שם מעורר יראת כבוד וגם הערצה גדולה. אף גבר לא ההין לסרב לה אם תבעה אותו כמו את נפושסים בשעתו, שמא תעשה בו מה שעשתה לקלגסי כושן רשעתיים. וכך היה המעשה בקלגסי כושן רשעתיים ובאהליבה, מעשה שאירע פה ביזרעאל, בתחילת תולדותיה היששכריים:

בוקר אחד פרצו הקלגסים האלה לכפר הקטן וחסר המגן. הם טבחו, בזזו והעלו באש כל מה וכל מי שנקרה להם בדרכם. מרבית אנשי יזרעאל, יששכרים וכנענים

הצליחו להימלט בעוד חיילי כושן רשעתיים עסוקים בביזה. מי שלא נמלט – נטבח או נשבה. הפושטים נפלו כחתף. כל בית אצבון איחרו לנוס ונאלצו להיחבא במרתף מסתור גדול שנכרה תחת ביתם. כאשר נוכחו הפושטים כי התושבים נסו להרים פנו לרדוף אחריהם. כמה מהם נותרו בכפר, לסיים כהלכה את מלאכת הביזה ולשרוף הכל, כדרכם. הקלגסים לא הניחו פינה או חור בחיפוש אחר מסתתרים שלא ברחו. כשנכנסו שניים מן הפושטים לחצר ביתה של משפחת אצבון צפתה בהם אהליבה בעד חרך שבקיר. היא ידעה כי רק נס יציל את בני הבית מקטל נורא.

אבל נס לא קרה והקלגסים לא התכוונו לפסוח על חצר משפחת אצבון. אהליבה החליטה להקדים תרופה למכה. בחיפזון היטיבה את מראיה, יצאה אל החצר, נראתה לשני חייליו של פושן רשעתיים ואמרה להם: "גברים חזקים ונאים שכמותכם. עד שאתם בוזזים אותי והורגים אותי בואו והתענגו עלי תחילה." אישה צעירה ויפה הייתה אז אהליבה. החיילים לטשו עיניים, גיחכו בהסכמה שלמה ולקקו שפתיים בתאוה גדולה. אהליבה מיהרה לכרוע לפנייהם, הפשילה את שמלתה על ראשה ונחשפה. עד שבא האחד נחפו השני לשתף בחוויה ארבעה קלגסים נוספים. כולם באו עליה וכולם ראו את הכתם דמוי עלה התאנה שמעל לפלח עכוזה השמאלי. כשסיימו לעשות אמרה להם אהליבה: "הכפר ריק ומרוקן. זמנכם בידכם לבוז אותי ולהרוג אותי שבע פעמים כשיעלה מלפניכם. אם כך, למה לא תשובו לבוא עלי עוד, כהנה וכהנה?"

עשו הקלגסים הפושטים כדבריה עוד ועוד עד שתש כוחם לבוא. באפס אונים התיישבו לנוח מן העמל המענג. אז התרוממה אהליבה מרבעה וקירטעה אל תוך הבית. היא הוציאה משם קנקן גדול של יין משובח, הגישה אותו לקלגסים היגיעים והשקתה אותם גם לרווייה וגם לשכרה. אחר כך כרעה שוב ואמרה: "למה לא תוסיפו להתענג עלי?" אמרו לה חיילי כושן: "כמוך כענת אחותו של בעל שירכיה קלים ומהירים להכריע גדוד שלם. אנחנו רק ששה. תחילה נישן מעט. אחר כך נקום אליך שוב. כשנגמור נבוז אותך ונשחט אותך כדברך." כך אמרו חיילי כושן רשעתיים ונרדמו הלומי יין, רופסים כמו ארנבים לאחר מעשה. קמה אהליבה ונטלה אזמל צור ארוך בידה האחת. בידה השנייה נטלה מקבת עץ גדולה. בשש מהלומות עמלים מחצה אהליבה את גולגולותיהם של ששת הנרדמים. אחר כך קראה אהליבה לגברים הנחבאים במרתף והורתה להם לכתף את מפוצחי הגולגולת, לשאת אותם ולהניח בקצה הכפר, בתחילת הדרך העולה לגלבווע. לפני שהושלכו שם פגרים מתים, דאגה אהליבה כמו ידיה לכרות את חלציהם – שרביט על אשכים כאחד. את תפארת המבושים המקוצצים תחבה אהליבה אל תוך פיהם הפעור של מי שהיו בעלי התאוה. חזרו שאר הפושטים מן ההרים בידיים ריקות וראו את ששת חבריהם מושלכים והבלע הזה בלועיהם. הם היו משוכנעים כי אורב נורא ממתין להם בכפר. הם מיהרו לנוס על נפשם, בלי להביט לאחור, עד שעברו את הירדן בדרכם לארם הרחוקה.

יום תמים ולילה תמים נחבאו אנשי יזרעאל בהרים. מרחוק יכלו לראות את העשן מתאבך על הגבעה. כששככה האש העזו להתגנב ולחזור. בעיניים קמות התהלכו בין חורבות הבתים והחצרות, רואים כי הכל נבוז ונשרף, הטבוחים מוטלים בסמטאות, תלויים על קירות החצרות ומפוחמים לבלי הכר בעומק המרתפים.

בעיניים מושפלות הביטו הרבים במעטים שנשארו וניצלו. כולם סיפרו וכולם שמעו על עלילות הגבורה של אהליבה. הם הביטו בה. הביטה היא בעיני כולם ואמרה: "עד מתי אנחנו בוהים ותוהים? צריך להתחיל הכל מחדש. צריך לקבור מתים, לנקות הריסות, ללקט סרפד וגדילן וחרחבינה מכחילה כי אין דבר אחר לאכול." כך אמרה אהליבה והתחילה לעשות. מאז נחשבה אהליבה אישה דגולה ומורמת מעם. זקני הכפר נדרשו לעצתה. רבים מבני יזרעאל, יששכרים וכנענים כאחד, היו מביאים לה דורונות ושוטחים לפניה את טענותיהם שתשפוט היא ביניהם. שמע גבורתה וחכמתה של אהליבה השופטת יצא למרחוק. אצבון בנה לה בית מיוחד לשבתה ונערות נתן לה, לשמש לפניה. אהליבה הקפידה שלא לערב את עצמה, לא בענייני בית בלע למשפחותיו ולא בעסקי אצבון עצמו כך שלא לשבש את סדרי העולם, שהגברים יחושו כאדוני הבית. רק בעניין אחד עשתה עצמה אהליבה פוסקת יחידה: בחירת כלות וחתנים לבני ולבנות אצבון.

כאמור, עד מאה ועשרים חייתה אהליבה. עד יומה האחרון לא כהו עיניה ולא תש זכרונה. עד מאה ושש-עשרה שנים לאחור ידעה אהליבה לזכור כל פרט וכל עניין ממשיך חייה. יותר מכל זכרה אהליבה את עיניו הבוערות של נפושסים, את מגע ידו המגששת מעדנות אל עגבותיה ואת לשונו המלחכת בתנוכיה. כשקרבה שעתה של אהליבה כבר היו אתה רק ניניהם של אנשי העיר מתקופת ההתנחלות. אהליבה עצמה הייתה להם אגדה חיה מהלכת שכל עלילותיה נשמרות ומסופרות כדי הדמיון הטובה על זקנים, על אמהות ועל ילדים. כשידעה אהליבה כי קיצה קרב אמרה לסובבים אותה שיניחו אותה לנפשה, רק נינתה החביבה עליה תישאר אתה. כולם יצאו. אהליבה הישישה הורתה לאהליבה הצעירה להביא לפניה קנקן חרס עתיק, דק ומארך, מאלה המשמשים לטמון בהם תעודות, שטרות וכיוצא באלה. "כאן", אמרה לנינתה: "חבוי סוד משפחת אצבון בן בלע – שמות מולידי בניו ובנותיו משתים עשרה היבמות הקדמוניות וממני. דעי לקרוא, לנצור את הסוד לעצמך ולייעץ היטב למשפחתנו בדבר בחירת כלות וחתנים. כך תמנעי גילוי עריות, ערוות דבר, תבל, דמים וערירות."

אחזה אהליבה אחזה בקנקן ואהליבה הישישה אמרה: " עוד דבר אחד לפני שנסיים". הישישה שלפה אותנו מחיקה, הציגה אותנו לנינתה ואמרה: "את זה שמרי בחיך. זה קמיע. יש לקשור אותו בזהירות בין הטבור לאותו מקום." אהליבה הצעירה בחנה את קלסתרנו בשים לב. אחר הפשילה את שמלתה, קשרה אותנו בשרוך עור אל גופה והקפידה שנהייה נחים לנו תחת הטבור ומעל לאותו מקום. כשהרימה אהליבה את עיניה נוכחה כי נשמתה של הישישה יצאה. על פני הזקנה המתה היה שפוך חיוך דק. גבת עינה השמאלית הייתה מורמת בפתיעה מפוכחת, לנצח. תמה האשמורת הראשונה של סיפורנו.

אשמורת שנייה

בין הטבור לאותו מקום

השעון מורה עשר בלילה, תחילת האשמורת השנייה. בתום חילופי המשמר נוהג הקצין התורן לטפס אל ראש מגדל השער ולסלסל בגרונו: "ש-ו-מ-ר-י-ם, מה מ-ל-י-ל?" אז פונים השומרים בראש מגדל אחאב ושואלים מה מליל את עמיתיהם שבמגדל אחר. אלה ממשיכים עד שהקריאה הולכת וסובבת את ראשי כל המגדלים שבכל החומה: מגדל המים, מגדל האריה, מגדל הסתתים, מגדל המתים, המגדל האדום, מגדל הכלבים דרך מגדל איזבל ובחזרה אל השער. לא דומה האשמורת השנייה לראשונה. גם לא לשלישית. האשמורת השנייה היא המועדת לפורענויות מצד מתפרצים המבקשים לבצע את זממם ולהספיק להסתלק בחסות העלטה. בגלל זה מקפידים להכפיל את מספר השומרים באשמורת השנייה – שני שומרים בכל מגדל. האחד נשאר לצפות בעוד השני יוצא לסייר לאורך הקדמה ומחצית הנסגה שמימין ומשמאל למגדל. מאליו מובן כי בימי מלחמה או חשש מצבאות פושטים גובר המתח לקראת סוף האשמורת השלישית. את חצייה הראשון ינצל האויב להיערכות, קרוב ככל האפשר לחומה ולשערים. בחצייה השני עם אור ראשון – יסתער.

כך היה כשבן-הדד השלישי מלך ארם ניסה את מזלו בכיבוש העיר ונסוג מפני גובה החומה ועוצמתה. הוא פנה לעלות על שומרון, מניח ליזרעאל בלא שתישפך כאן אפילו טיפת דם אחת. כך גם היה כשאסר-חדון ניגף בשער העיר. לזה עוד נשוב בתום ההיזכרות. שמורות עיניכם כבדות ונופלות. אנחנו יודעים שהדברים מתארכים ואפילו גדושים מעט. גם הקיטוע מכביד על רצף הזכירה ועל מְטוּה ההתרחשות. בעניין הזה הזהרנו אתכם קודם. עכשיו אפשר לקחת פסק זמן. אתם תיגשו אל השירותים להתרווח. לילדים תגידו "לילה-טוב" כי הלילה עוד ארוך לפנינו. את הנקודות ואת הפסיקים ואת שאר סימני ההגה, הצורה והתחביר, תיאלצו למקם בסיפור הזה בעצמכם. לנו לא איכפת היכן. גם לא איכפת לנו מתי.

יפה. במהלך פסק הזמן הבחנו באחד מהמשובחים שבספרים אותו חיבר גדול חוקרי תולדות הארץ, מומחה מאין כמוהו לזיהוי מקומות ושמות מקומות. שם כתוב שחור על גבי לבן כי שם הכפר הערבי זְרַעִין נגזר מהשורש ז ר ע ומהשם יזרעאל. זאת שטות שלא תסולח. הצלבנים, הם שהדביקו למקום את כינוי החיבה לַה פְּטִיט-זְרַיִן, לאמור "זרין הקטנה". כך על מנת להבדיל מה"גדולה", לַה גְּרַנְד זְרַיִן, היא ג'נין בפי הצלבנים. בג'נין נרצח במהלך "מאורעות 1936" המושל הבריטי אנדרוס. אין בזה שום פלא. רצחנותם של אנשי המקום מקורה עוד בימי אחזיה מלך יהודה כשאנשי בית הגן חיסלו אותו בכוונה לרצות את יהוא. משם בא השם "זְרַעִין" שהיה שגור כבר בפי אנשיו של החליף מועאנויה האומי ובפי הערבים בכל הזמנים.

אגב כך: אם ביקשתם להיזכר איך הגענו לקירבה אינטימית כזאת אצל אהליבה ובאילו נסיבות – הרי מה שביקשתם להיזכר בו: תכף לאחר שנצרפנו בשוק

הקדרים החדש אצה אהליבה אשת אצבון הקדר אל שרידיו העשנים של כבשן הצריפה. בזמן ששוליותיו של קדרי השוק החדש היו אוספים בזהירות את הכדים, הקנקנים והפארורים לאחר הצריפה, חיטטה אהליבה בערמת הרמץ. בלהיטות חיפשה אהליבה אותנו, את מַכְרָה זה לא כבר. היא לא הרפתה עד שגילתה אותנו מוטלים בצד המוקד, פיסת חימר צרוף ומשחיר. שאל אותה אצבון בעלה שנוכח במקום: "בשביל מה לך צלמית בעל הצוחק הזה?" אהליבה החרישה. היא צחקה בליבה, נטלה אותנו אל קיטונה, רחצה אותנו, שפשפה ומירקה עד שהיינו נקיים וחלקים למשעי. אחר כך גזרה שרוך עור דק וחזק וקשרה אותנו בעזרתו אל חיקה בין הטבור לבין אותו מקום. שם בילינו אצלה מאה שנים. גם אצל אחרות עשינו שנים הרבה.

כך התוודענו מקרוב מאד אל הווייתה של אהליבה, אל שארה, אל עונתה ואל כל רגעיה הגדולים והקטנים. גם אצל נינתה של אהליבה ההיא לא התגלינו לעין זר כראוי לקמיע אמיתי שאסור לחשוף אותו בשום מצב. אז לא נהגו נשים להתערטל, אפילו לא בשעת תשמיש אלא רק בעת טהרה הנעשית בסתר. מיותר לספר כי בטקס קבורתה של אהליבה שנערך בחלקת הקברים העתיקה השתתפו כל אנשי העיר – יששכרים וכנענים. כולם באו לחלוק כבוד אחרון לאישה הדגולה. זקן היששכרים לא שכח אז לציין כי אהליבה הייתה האישה האחרונה לדור הנפילים שעוד היה במדבר, דור שבעינינו ראה את משה ולחם אצל יהושע בתקופת ההתנחלות. לשמע מעלותיה אלה של אהליבה נענעו האבלים בצער ובכו מאד אף על פי שלא כולם ידעו במה הזקן סח ומה הייתה תקופת ההתנחלות.

החומה והצונן

זאת תזכורת מתאימה לכך שצריך לשוב ולהיזכר התנחלות, לא לפני שנוסיף נדבך על מעשה בניית החומה – קטורת באף השטן. לא פחות משלושים נשרים נקבצו ובאו מכל רוחות השמיים לקחת חלק בסעודת המזומנת לנשר הגלבווע, כלומר לנקר ולזלול לשובע מפגרי שבעה עשר המומתים שברחו מעבודת החומה ונסקלו בפקודת אָחיו מושל העיר. מה שלא זללו הנשרים ביום אכלו הצבועים והתנים בלילה. הם חילצו כל מה שאפשר מתחת לאבנים ושבעו והותירו גם לרימה וגם לתולעים. בתוך שני ימים ושני לילות לא נותר מן המומתים שריד. נותר רק גל של אבנים לעדות. נחישותו של אחיו המושל והעונש שהטיל – מלקות וסקילה בפומבי עשו את פעולתם. הרוחות בעיר ובמחנה הבונים שקטו. כל תוואי החומה פונה מהמבנים שבדרכו. התושבים מפונים חרקו שיניים אבל עקרו ממקומם ונאלצו לבנות להם מעבר לתוואי החומה, בעיקר בדרום מערב העיר. כמחווה להרגעת הרוחות הכריז אָחיו כי אחרי שתושלם החומה יותר למפונים לחזור ולגור בתוכה, רק בתוך בתי החומה, כלומר בחללים שיווצרו בה, שניתן יהיה להשתמש בהם גם לצורך מגורים.

להשקטת המרדנות תרם גורם נוסף. שלשה ימים אחרי פרוץ המגפה האדומה, כך כונה אותו יום בו סומנו הבתים באדום האדום ההוא, הגיעו משומרון חמש מאות חיילים, רגלים ופרשים. זאת בפקודת עובדיהו אשר על הבית לאחר שנודע לו מה שאירע. החיילים התמקמו על גבעת ענר וחצצון שממערב לעיר. כך יכלו להיטיב

לצפות, למהר ולסכל כל מרידה או בריחה. מעתה היה על אנשי העיר לכלכל גם את חמש מאות החיילים. זה נוסף על כלכלתם של חמשת אלפי הנושאים בסבל, האכלת כל השומרים, הפקידים ושאר אנשי מנגנון שעוסקים בבניין החומה. האסמים שתמיד היו מלאים דגן וברכה לרוב שנים החלו להתרוקן בזה אחר זה. כל משפחה הוכרחה לשאת בעול ולהעלות מכסה כבדה של מיני מזון שצריך לספק למחסני המושל: חטה, שעורה, שמן, יין וצימוקים. משפחה שלא עמדה במס המזון – אולצו גבריה לעבוד בבניית החומה. את מזונם של הכפויים לא סיפק המושל אלא סיפקו משפחותיהם שלהם. עבודת הכפייה בחומה לא פטרה את המפגרים בתשלום מס המזון, גם מלעשות לביתם וגם מלדאוג למזון שהם חבים למושל. כך הגביר אחיו את הלחץ. במהרה מצאו אנשי העיר את עצמם עמלים בפרך מחושך עד חושך ולא נפנים יותר לעיסוקים אחרים פרט להשגת מזון. במיוחד לא העזו יותר אנשי יזרעאל להתפנות להתמרדויות מכל סוג שהוא כנגד המושל אחיו או כנגד כל מה וכל מי שקשור לבניית החומה.

חט, אהליבה ואנחנו

מה הופך צלמית בעל, צלמית עשתורת, חרפושית קטנה, עצם איחול או סתם אבן וחרוז להיות כשרים לשמש קמיעות? כולם כשרים, טובים ובלבד שלא יהיו פגומים מעצם עשייתם ושלא יתגלו. קמיע שנחשף איננו יותר בבחינת קמיע. כפי שלא היטיבו לנצור אותו מעין רואה ומיד ממשמשת כך לא ישמור יותר הקמיע את בעליו מצרות, מפגעים ומאסונות. להפך. הוא יביא אותם עליו. מעולם לא רצינו להיות מוקש בגורלו של משהו. בפרט לא בגורלה של אהליבה. אבל דעת לנבונה נקל שאסור היה עליה להפער אפרקדן אל חטוש כשאנחנו לכודים בין חיקה לחיקו. בליטותנו דגדגה את בטנו ושיבשה את פעילות מוחו. החמימות הלחלוחית למטה מבטנה שם, טרדה את צלילות דעתו עד שזו התבלעה והוא ראה גן-עדן, שמע קתרוסים וחלילים וכך איחר להשחית ארצה.

חט, אהליבה ואהריון

כך התחילה לתפוח כרסה של אהליבה, אלמנתו הצעירה של בענה וכלתו של נבות, עד שלא יכלה יותר להסתירה. ראו נשי משפחת ישוב את אורחה ואת רבעה של אהליבה. בלי לאבד זמן מיהרו לספר מה שראו באוזני נבות חמיה של אהליבה, ראש משפחת ישוב. נבות היה עובד אדמה תם וישר ונוח לבריות. אחרי מותם של בנו ואשתו ביום המגפה האדומה, הפך נבות רגזן, עיקש וקפדן מאד בכבודה וברכושה של המשפחה. שמע האיש מה ששמע, הבהיל אליו את אהליבה ושאל אותה על מה זנתה ועם מי. החרישה אהליבה, לא ענתה לו דבר ולא חצי דבר. רתח האיש מזעם ואמר: "בת-מוות את! דברי ואשמע." ענתה לו: "אם בת-מוות אני, מה אשיב לך?" המשיכה אהליבה לשתוק ולא הסגירה דבר. כעסו של נבות בער להשחית. הוא קם ואמר לה: "עוד תשיבי גם תשיבי בת-אשפתות!" אחר כך אחז בעורפה, גרר אותה בחצר וקרא בגרון: "זנונים! זנונים! קראו למשפחה כולה! נבלה נעשתה בישראל! נזעקה כל משפחת ישוב, גברים, נשים, זקנים וטף. לעין כל קרע נבות את הרעלה מעל ראש אהליבה, סטר בכוח על פניה

והתריס: "פרוצה! מנאפת! את גילית את ערוות בני המת בַּעֲנָה, את ערוות כולנו ואת ערוותי! מי האיש? למי נתת את שְׁכַבְתְּךָ?"

נדהמים הביטו גברי המשפחה באהליבה. הזעם גאה. הכלימה היתה גדולה. כבוד כל גברי המשפחה הוכפש וחולל. נשות המשפחה הביטו באהליבה ולא הסתירו את הלעג. האלמנה הצעירה שנאלצה להמתין עד שתתייבם או תחולץ צודדה זה מכבר את לבם של הבעלים והעלתה את קנאתן של הנשים עד להשחית. לסוף קרא נבות ואמר לגברים: "הוציאו אותה אל מחוץ לעיר ותישרף!" הגברים אחזו באהליבה וגררו אותה מהחצר החוצה. כל משפחת אצבון יצאה אחריהם במהומה גדולה. עוד לפני שיצאו אל מחוץ לעיר עברה השמועה בכל הסמטאות וגם אל חצרות בית בלע הגיעה, אל משפחת מוצאה של אהליבה. הוריה של אהליבה הזעיקו את כל גברי משפחת בלע. כאיש אחד נטשו כולם את שוק הקדרים החדש, השיגו את תהלוכת משפחות ישוב, עמדו שטן נכחם ואמרו להם: "לא תמיתו ולא תשרפו את אהליבה, עצמנו ובשרנו, בלי משפט." אמר להם נבות: "האישה הזאת זנתה. בבטנה שתול ממזר של בשר-חמורים אלמוני ובלתי ידוע. היטב אתם יודעים מה ייעשה למי שגילתה ערוותה לזר. היא לא תזכה למשפט, לא היא ולא זנוניה. הניחו לנו ונעשה את המוטל עלינו. גם כבודכם מונח על כף המאזניים המבישה הזאת."

יצא אצבון ראש משפחת בלע ואמר לנבות: "לא תפילו אף שערה מעל ראשה של בת משפחתנו עד שלא יהיה משפט ועד שלא תצא האמת לאור. מוטב שתחסוך בחרפות. את הדין יעשו במי שיעשו – רק אחרי משפט." השיב לו נבות: אתם בני בלע מוטב שתלכו ותחזרו לעסקיכם. מוטב גם שתיזהרו להקפיד שלא לגדל זונות בין קדירות החמר." אצבון התרתח והטיח בנבות ובבני משפחתו לכל ירדו אל כרמיהם. הוא הציע להם להיטיב לעשות אם יתייצבו בפתחי בתיהם כדי לגבות כראוי את האתנן הזורם ונכנס אל נשות משפחת ישוב מכל גברי העיר ובעת האחרונה גם מידי הסתתים הצידונים. למשמע הדברים לא התאפק עוד נבות ולא התאפק עוד כל גברי משפחת ישוב: במו-לשונם שילחו את אצבון ואת בני ביתו כולם להשתטח על קברותיהן של שלש עשרה היבמות המפורסמות מאד בדברי ימיה של משפחת בלע, הנודעות מאד גם בדברי ימי לילותיהם של כל גברי תקופת ההתנחלות.

לשמע החרפה הקדמונית לא יכלו בני בלע לעצור. הם התנפלו על בני ישוב, ידי הגברים הולמות, ידי הנשים מורטות ועוד מעט ונשפך דם. הרינה עברה בעיר, מן העיר אל בוני החומה, מבוני החומה אל אוהלי הפמלייה ומשם אל חייליו של אחיו הממתנים ומפקים באפס מעשה על גבעת ענר וחצצון. האחרונים מיהרו להתנפל בהנאה על הנצים, פיזרו אותם באלות ובמגלבים, עד שאֶחָיו עצמו יחד עם זקני העיר נחפזו להגיע ולחקור את פשר המהומה. אחרי בירור ודרישה פסקו הזקנים כי ייערך משפט. אֶחָיו הסכים שהמשפט ייערך בחסותו. כולם פנו אל שבת הזקנים שבכיכר העיר.

בעידן הזה נערכים המשפטים לא בשער העיר אלא בכיכר של העיר מפני שבעידן הזה עוד אין לעיר הזאת שער אמיתי. באי-רצון מופגן באו בני משפחת ישוב אל

המשפט כשהם גוררים אתם את אהליבה הקרועה, המוכה וחשופת הראש כיאה וכיאות לבזויה ומנודה. כיכר העיר שחדלה להתקיים אחרי בניית החומה, מצויה בדיוק בין השכונות היששכריות לבין רובע הכנענים, דרומית מזרחית לשוק הקדרים הישן. כאן רוחש, כבר מאות שנים, כל השיג וכל השיח של אנשי העיר.

דרך ככר העיר עוברות, וגם מתעכבות בה לרגע, תהלוכות חתונה ומצעדי אבלות. לכאן מגיע כרוז המלך. פה הוא מכריז באזני כל העיר את דבר המלכות. בכיכר העיר לא מוכרים ולא קונים. זה נעשה בשווקים עצמם. אלא שעסקי קניית ומכירת אדמות ומכירת יבולים מראש, נעשים דווקא כאן, בשובה ובנחת, בין הולכי בטל לבין אנשים שעתותיהם בידם. כיכר העיר היא מקום שְׁבֵת הזקנים. על אבן ענקית שבמזרחה – יושבים הדיינים, מורמים מעט. האבן חלקה ומצוחצחת למשעי. ניכר בה ששימשה לצרכי הציבור שנים הרבה. על פי מעשייה העוברת מדור לדור שימשה האבן את מושבה של השופטת בישראל, אהליבה. מכל קצווי ארץ היו באים אנשים לשמוע את גזר דינה ולשעות לעצותיה. מעשייה אחרת נקוטה בפי הכנענים: האבן הזאת מכסה על אבן אחרת, עתיקת יומין. באבן העתיקה מצוי נקב שממנו משתלשל ויורד צינור חרס אל עומק האדמה. שם טמונה אישה קדמונית מאד.

עד שכל העם נאסף אל הכיכר, התיישבו הזקנים על האבן. בראשם הושיבו את תולע ראש משפחת אחייה. לאצבון ולנבות נאמר: "זקני משפחותיכם לא ישבו במשפט הזה אתנו, שלא ישאו פנים בדין." תולע הרים את ידו. בקהל הושלך הס ותולע אמר: "הביאו את האישה לפנינו והניחו לה." הדפו גברי משפחת ישוב את אהליבה, בגסות לפנים, עד שנפלה לרגלי הזקנים אצל האבן. אמר לה תולע: "קומי, אישה." קינחה אהליבה את פניה מהבוץ, התרוממה בקושי על רגליה וניצבה לבדה בתווך. כל הנאספים נעצו בה את עיניהם. קולות לעג נשמעו וקריאות בוז נזרקו לאוויר. רק נוכחותם של חייליו של אחיו הרתיעה את חמומי המוח והשיבה אותם למקומם. באוזניים כרויות שאל תולע את אהליבה אם אמנם היא ממשפחת בלע שנישאה לבענה בן נבות והתאלמנה ביום המגפה האדומה שנה קודם לכן. נענעה אהליבה בראשה והפטירה: "אכן." שאל תולע: "אישה, הרה את?" החרישה אהליבה מעט. אחר כך הזדקפה, הישירה מבט ואמרה לתולע: "הרה אנוכי."

שמש חורף האירה את הככר הבוצית. האור היה קר וחיוור. רוח דקרה בפני הנאספים והם התכרבלו בבגדיהם. אהליבה, בלבוש קרוע, עמדה לבדה והרעידה בקור. כשהשיבה מה שהשיבה לתולע נפלה דממת מוות בקהל. אפילו תולע הותיק והמנוסה, ראש לזקני יזרעאל, לא יכול היה להסתיר את פליאתו נוכח התשובה הנחרצת וחורצת דין כשלעצמה. הוא אמר לה: "יודעת את אישה מה פירוש הדברים ומה יהיו תוצאות המעשה? שמא מיהרת להודות במה שהוא עדיין שמועה?" אהליבה השיבה לו בקול בוטח וצלול: "הרה אני. לא תצטרך למשמש בכרסי." אמר לה תולע: "יודעת את מהו דין ניאוף?" השיבה לו אהליבה: "יצא משפטי לאור וידעו כולם אם בת-מוות אני או לא." שאל אותה תולע: "מי האב?"

שמעה אהליבה את השאלה הגורלית. שמעו גם כולם ונשימתם נעצרה מפני שכך עושה הנשימה כשחיים ומוות נחרצים ביד לשון. אהליבה פנתה לימין, ראתה את אביה ואת אמה בוהים לעברה. היא ראתה את רעותיה שאֵתן גדלה והייתה לאישה. אתן חילקה את סודות עלומיה הקצרים עד שניתנה לאיש. אחר כך פנתה לשמאל ונעצה את מבטה הישר אל תוך עיני נבות הבורות. היא הזדרזה להציץ גם בעיני נשות משפחת ישוב הרכלניות שהסגירו את סודה. עכשיו עצמה אהליבה את עיניה. היא ידעה כי אם תיסוב לאחור ותפקח אותן, תפגוש במבטו הנכלם ואובד העצות של חטוש שניצב בתוך עדת הכנענים. אלה הקפידו להגיע וגם לראות בחרפתה ובבושתה של עדת היששכרים. אבל אהליבה לא פנתה לאחור. היא פקחה בהחלטיות עיניים מול תולע, שלחה את ידה אל חיקה ואחזה בנו בחזקה. אז הרימה את קולה והכריזה בקול שקט, יציב וברור: "נבות היזרעאלי, חמי ואביו של בענה אישי המת – הוא אביו מולידו של פרי הבטן שבכרסי."

כל הקהל שמע את הדברים המפורשים והמבישים. הכנענים לא יכלו להסתיר גיחוך של שמחה לאיד. היששכרים הוכו בתדהמה. נרעשים למשמע הדברים החלו בני ישוב עצמם, בלי משים, לסגת ולהתרחק ממושב זקני העיר. התְּבָּל, הטומאה והחרפה שהסתברו מדברי אהליבה היו נוראים. אבוי לקרב אל מי שחטא בכך או אפילו אל מי שנחשד כי חטא בכך. לפתע מצאו עצמם גם נבות וגם אהליבה מופרשים מהקהל: הוא במבוכה מהממת. היא באפיסת כוחות, עוד מעט ונופלת. חלפו כמה רגעים ונבות הרים את עיניו, התעשת, תפש את המתרחש וזעק קבל עם ועדה: "שקר! שקר ענתה הזונה! לא היה ולא נברא! אין אשם, אין עדים, כל דבריה הבל הבלים!" ביקש נבות להתקרב אל השופטים ולהעמידם על הטירוף שבדברי השקרנית. אבל תולע פקד עליו לעצור ולא להתקרב, שלא יטמא יותר איש. במר יאוש פנה נבות אל אהליבה ושאל לעומתה: "מנין שאבת אל פיך את התועבה, מנין?! ענתה לו אהליבה: "מנין? אתה! אתה באת עליי! בכוח באת עליי! אתה אמרת: "אישה אין לך ולי אין איש וגם אין יבם! אני נאנקתי תחתך! אתה אמרת – אוי ואבוי לך אם תסגירי את שכבתנו, איש לא יאמין לך. אני אהליבה, מילאתי פי מים בגלל החרפה ומפני הפחד. תריסר פעמים באת עלי באונס. תריסר פעמים עֵנִית אותי. עכשיו ידעו כולם."

יפה ונוגעת ללב הייתה אהליבה בחרפתה. הדברים הקשים מצאו את דרכם אל לב השומעים. תולע ציווה על השניים להמתין ועל כל הקהל שלא ינטוש את ככר העיר עד שייוודע הכל לאשורו ועד שיצא המשפט. שעה קלה אחרי שהחלו הזקנים להתדיין קם תולע, ניצב מול פני כולם והכריז בקול רם: "אין עדים והמשפט קשה. על דעת המקום ועל דעת הקהל אני שב לשאול את אנשי משפחת ישוב ואת כל האחרים: היש פה מי שראה במו עיניו את המעשה בו אנחנו דנים עכשיו?"

איש לא זע. משפחת ישוב קפאה על מקומה. הגה לא נשמע, לא מפי גברים, לא מפי נשים ולא מפי זקנים או טף. אחרי כמה רגעים קרב מישהו אל מרכז הככר. זה היה חטוש הכנעני. הוא סקר בעיניים שלוות את כל הקהל, פנה אל תולע ואמר: "האשה הזאת השתגעה. אני אביו של פרי הבטן הזה, שבכרסה. ליד המעיין היה המעשה לפני חמשה חודשים." דברי חטוש עוררו מהומה גדולה בעדת הכנענים שצפתה בכל מן הצד. חמשה גברים מיהרו למשוך את האיש ממרכז הכיכר אל תוך

קהל הכנענים. צעקות ודברי כיבושין נשמעו עד ששוב הושלך הס. תולע הציץ לעבר הכנענים ושאל: "ולדבריו של זה יש עדים? יש?!"

גם אז לא נשמע הגה. עכשיו פנה תולע אל אהליבה ושאל: "מה יש לך לומר על דברי הכנעני?" ענתה אהליבה בקול שלו ובוטח: "אין לי ולא היה לי עמו דבר. מעולם לא פגשתי בו. אינני יודעת מה ועל מה אמר מה שאמר." תולע שמע וחזר אל שבת הזקנים על האבן הגדולה. שעה ארוכה חלפה עד שסיימו הזקנים להתדיין. כשסיימו יצא תולע בפנים חמורות, עמד על האבן והכריז: "אוי למי שבא על כלתו כמנהג השונמים! אוי לחותן אלמן ושפול שכלתו לא נתייבמה לבניו אלא לו עצמו! ארורה האלמנה המנאפת! אוי לאישה שהתאלמנה והרתה לחמיה במקום ליבמה! אין עדים לתבל הזה. על כן אחד יהיה דין השניים, לא למוות בסקילה כנהוג וכראוי. וזה גזר-דיננו: טמא נבות כי ספק גילה את ערוות בנו המת. על כן יטהר באפר פרה אדומה, יפרוש מן העיר לעולמים ויגור על אדמתו שמחוץ לעיר עד יום מותו. טמאה אהליבה כי גילתה ערוות אישה המת ולא נודע למי נתנה את שכבתה. על כן תפרוש ותגור בקצה העיר בגפה עד שתלד. אסורה תהיה לעולמים על משפחת ישוב, היא, בניה ובני בניה. עד שתלד – לא תצא האישה הזאת מפתח ביתה. איש לא יבוא לראותה. מזונה יונח על מפתח הבית כחוק, ביד נערי הבורסקים. כך יהיה על פי דין התורה ודין המקום."

עכשיו תפש נבות מה אירע לו. הוא נפל, קרע את בגדיו, חפן מלוא כפותיו מבוץ ככר העיר, הכפיש את פניו ואת שערו, בכה ויילל: "אשתי! בני! מה היה לי?! אחר כך רקק מלוא פיו נוכח הזקנים ובני משפחתו וזעק: "אני הגבר הפְּתִי! אבל כולכם ארורים ארורים!" הוא לא המתין עד שִׁיָּזְרוּ עליו אפר של פרה האדומה, קם, יצא מן העיר, ירד בשביל המים אל חלקתו שמאחורי המעיין ולא שב יותר, להוציא אותו יום בו ילדה אהליבה את בנה.

אבן-פנינה פאט ראולנה

מתחילת הבנייה חלפו ארבעה חדשים. הרבה אבנים נחצבו והוסעו אל מקומן סביב העיר. בוקר אחד החליט אחרת, רב-הבונים הצידוני, לקדם את מהלך הבנייה שלב נוסף: בפקודתו קיבצו הנוגשים חבורה של עשרות שבויים מואבים אל הקצה הצפוני-מערבי של תוואי החומה. הפועלים נצטוו לנקות את המקום, היטב ולקרב אל מקומן היעוד כמה מאבני הענק המסותתות גוויל שקצותיהן מסותתים גזית. כאן עמדו לירות את אבן הפינה לחומה. גם אַחֲרָח וגם אַחִיו ביקשו להקפיד על קיום טקס. נכבדי העיר זומנו לבוא ולחזות בהנחת אבן הפינה לחומה. שאר אנשי העיר עייפה נפשם מהגדולות, הנצורות והנפלאות של בניית החומה. רק מעטים הגיעו.

תוך כדי הזזת האבן למקומה החלו העובדים לריב. חלקם ניסו למלא אחר הוראת הנוגשים. חלקם התנגדו ולא הניחו להזיז את האבן. הם ביקשו לדבר עם המושל אַחִיו. "עבדים לא מדברים עם מושל של עיר" אמרו להם הנוגשים והפרידו בין הנצים במכות ובאיומים. אחרי שהאבן הונחה על מקומה, בנוכחות כל הפמליה, הכריז אחיו על חג לעיר יזרעאל ושילח את כל אלפי הנושאים בסבל אל בקתותיהם, לחוג את המאורע בחצי יום מנוחה.

בבוקר שלמחרת נמצאו שלושים עבדים מואבים מתגוללים בבקתותיהם, אחוזי עווית וכאבי בטן נוראים. כולם צָאוּ מי חיריונים, עיניהם התהפכו, שפתייהם התבקעו ופניהם הכחילו. שכנים מאוכלוסי הבקתות הסמוכות מיהרו לברוח אל קצה המחנה, מתגודדים בלי לדעת מה יעשו. כשהגיעה אל אחיו השמועה על פרוץ מגיפה, צוה הוא על השבויים לגרש את הניגפים, להרוס את בקתותיהם ולשרוף אותן. על החולים הניגפים היה לזחול ולהשתרך בכוחות עצמם הרחק מן המחנה עד לנחל הרקפות. שם הושארו להם מזון ומים לימים ספורים ואיש לא העז להתקרב אליהם. מי שאפס כוחו ולא הצליח לזחול ולהיחלץ מבקתתו, נשרף חיים תחתיה. אחר כך פקד אֶחָיו על כל שאר אלפי העבדים-השבויים לצאת ולנטוש את כל הבקתות. לפנ שנטשו, נצטוו למלא אותן בחומרי בעירה ובזרדים ירוקים, להבעירם ולהרבות עשן כדי לגרש את רוחות המגיפה. שבוע ימים טרחו הנושאים בסבל לשרוף ולשוב לשרוף את פנים הבקתות. כל אותו שבוע הושבתה מלאכת הבנייה. בתום שבעה ימים התברר כי המגיפה נעצרה. שלושים המואבים שניגפו מתו כולם בנחל הרקפות, בלא שנגעו במים ובמזון שהונחו לידם. חמישים נשרים נקבצו ובאו לסעודה הזאת. תוך יומיים לא נותר מן הניגפים מאום, רק עצמות מלבינות.

הבונים שבו לבקתות, ניקו את האפר ושבּוּ לעבודת החומה. כשחזרו רבי הבונים אל אבן הפינה, שהונחה שם בשבוע הקודם, והתכוונו להמשיך ולהניח אבנים החל מאבן הפינה והלאה – אירע שוב שיבוש. השבויים שזומנו לעשות במלאכה סירבו לזוּוּ. הם כרעו במקומם ומלמלו תפילות בלשון מואבית. שאלו המשגיחים את השבויים מדוע ינהגו כך. השיבו להם: "קללת המגיפה מכאן יצאה. איננו רוצים להינגף." אצו המשגיחים אל אחרת ואמרו לו מה ששמעו. אחרת מיהר אל אחיו ומסר לו מה שטענו המואבים. אחיו חש אל המקום ופקד על המואבים לקום ולגשת לעבודה, אם לא – אחת דתם. אמר לו מואבי צנום אחד ששערו כבר האפיר ואֶשְׁחֹר שמו: "בי אדוני המושל, איננו מבקשים להשכית את המלאכה. שלושים חברינו שניגפו היו אלה שבמו-ידיהם הניחו את אבן הפינה הזאת כפי שהונחה. כולם מתו בעוון הגדול. שאל אחיו: "מה העוון?" השיב אשחור: "בי אדוני המושל! אשחור שמי. שר בנאים הייתי בקיר מואב עד שנשביתי לאחאב. אתה יודע כי חומות מואב צלחו תמיד ומעולם לא הובקעו בקרקור מפני שבעל פעור ברך את החומות. בעל פעור לא יברך חומה בלי קורבן ראוי לאבן פינתה ולכבוד קדושתו. אם תיבנה חומה בלי קורבן ראוי, יִנְגַּפוּ בּוֹנֵיהָ בּוּ בַמְקוֹם. בי אדוני המושל! יובא כאן הקורבן כהלכה ואנו נשוב לעבודה."

הציץ אחיו באיש ואמר לו: כֵּאֵן לֹא מוֹאֵב וְלֹא קִיר מוֹאֵב. שׁוּבוּ לַמְּלֹאכָה וְלֹא – בְּנֵי מוֹוֹת כּוֹלְכֶם. הַמּוֹאֲבִים הַכּוֹרְעִים וּמַמְלֵמֵלִים שְׁבוּעוֹת וְאֵלוֹת הַצִּיצוּ בְּאֶשְׁחֹר מִנְהִיגֶם. הוּא הַבֵּיט בָּהֶם, הִישִׁיר עֵינָיו אֶל אֶחָיו, קָרַע אֶת בְּגָדוֹ מֵעַל חֻזְרוֹ, חִשַּׁף אֶת לֹחַ לְבוֹ וְאָמַר לְאֶחָיו: "מוֹטֵב שֶׁתִּהְרֹג אֹתִי עַכְשָׁיו. מִמִּילָא יִמִּית אֹתִי בְּעַל פְּעוֹר אַחַר כֵּךְ אִם אֶעֱשֶׂה כַּמְצוּוֹתֶיךָ." רָאוּ עִמִּיתוֹ שֶׁל אֶשְׁחֹר וּמִיִּהְרוּ גַם הֵם לְקוֹם וּלְקַרְוֵעַ אֶת לְבוּשָׁם וּלְקַרְוֵא בַּמְקַהֵלָה: "הִרוֹג אֹתָנוּ! הִרוֹג אֹתָנוּ!" מֵה שֶׁהַמּוֹאֲבִים עָשׂוּ, רָאוּ כֹל הַעוֹבְדִים מִיָּמִין וּמִשְׁמָאל. גַּם הֵם הִחְלוּ לְקַרְוֵעַ אֶת בְּגֵדֵיהֶם, לְתַלוֹשׁ אֶת

שערם ולקרוא לקדושיהם: לכמוש ולבעל, לַדְּגוֹן וּלְפָעוֹר, גם לבעל זבוב ואפילו לאדוני שיסירו מהם את איום המגיפה.

היסס אחיו ושקל בדעתו מה יעשה. אחר כך ניגש אל אשחור המואבי ושאל אותו: "מה צריך להקריב על מנת שיתרצה בעל פעור ועל מנת שתימשך מלאכת הבנייה?" השיב לו אשחור: "ילד קטן. עולל. צריך לשַקֵּעַ עולל בעודו חי תחת אבן הפינה." אמר לו אחיו: "כך יהיה." הוסיף אשחור: "בי אדוני, אנחנו נחזור למלאכתנו מיד אם יותר לנו לעקור את אבן הפינה הקיימת ממקומה לפני שייעשה מה שצריך. השניים הביטו ארוכות איש ברעהו. הם חייכו בארשת סיפוק. המואבים עקרו את האבן הענקית ממקומה ופנו לעמול בהסעת אבנים אחרות אל מקומן. אחריהם המשיכו כל השאר. שוב נשמעו קולות הנוגשים, צלצול כלי המפץ והסיתות. העבודה שבה והתחדשה ואחיו פרש אל אוהלי הפמליה.

נות הפסולת

חמישים שנים חיו הכנענים שהגיעו מעיון על הגבעה שנודעה להם בשמה הקודם "יזרעאל", כך מפי סוחרי החלמיש השחור. ענר וחצצון מנהיגים את העדה בכל השנים האלה והכפר שוקט באין מפריע. מרבית שטחו של העמק עדיין שוממת. מלכויות מצרים וחת הולכות ושוקעות. כך נופלת הזדמנות לשבטים בלתי ידועים להישאב אל תוך כנען, לפלוש, לפשוט ולתפוש את הארץ. הכפר לא גדל ולא קטן. אנשיו לא ביקשו שיתרחב ולא רצו שיתעצם. תמיד הסתפקו במועט, במה שנתנו להם בעל ועשתורת מן השמיים האלה ומן הארץ הזאת. יבול העמק היה להם מספיק. די היה בדגן ובענבי הגפנים, בזיתים, בתאנים ובחרובים לכל צרכי מזונם. די היה בבקתות הפשוטות, שעצי תאנה יפים מצלים עליהן, למגוריהם. אצל המעיין צמח וגדל רק עץ האלה. שתול על פלג פרש העץ את ענפיו הרחק וצמרתו הטילה צל על המקדש כולו. בעל ועשתורת שבמקדש היו פטרוני הכפר. הם קיבלו בשלווה אלוהית את הקורבנות הצנועים שהובאו להם. יותר מזה לא אירע הרבה ולא השתנה הרבה.

חוץ מן העובדה ששופים הקטן והסקרן, הזאטוט שאמו נהגה לשלוח אל המדרון ללקט עשבי מאכל, אזוב וקורנית – שופים הקטן גילה באחד ממסעי השיטוט חלקת טין משובח באפיק נחל חרוד. הילד לש ומולל את הטיין, עשה ממנו קערה עגולה וצרף את הקערה במדורה גדולה. יצאה הקערה מן האש, חזקה, טובה ויפה לשימוש יותר ממה שהצליחו עד עכשיו נשות הכפר לכייר בלא לצרוף. כעבור חמישים שנים היה שופים לבעל בעמיו. מכבר נשא אישה והוליד בנות ובנים. גם בנו, נְפוֹשְׁסִים, היה חרוץ וזריז מאין כמוהו בכל מעשה הקדרות. בית היוצר שלהם צלח וסיפק לאנשי הכפר כלים מכלים שונים. החמר עצמו היה גס ומחוספס, אבל עמיד להרבה שנים. מאז שגילה שופים את צריפת החמר התחילו אנשי הכפר לאכסן את החיטה בכדים ענקיים ולא בממגורות העגולות והמטויות. אלה האחרונות מעולם לא עמדו כהלכה בפני רמשים, נברנים ופגעי הלחות.

היבולים היו מבורכים. כך גם הדרישה לכדי-ענק. עיסוקו של שופים גדל וחצרו התרחבה. לא את כל הביקוש יכולים היו, שופים ובנו נפושסים, לספק. כך

התפנתה פרנסה גם לקדרים אחרים שהקימו חצרות ובתי יוצר סמוך לזו של שופים ובנו נפושסים. אחרי חמישים שנים הפך המקום לשוק קדרים של ממש. תכף להחנלות היששכרית ביזרעאל זכה המקום לכינוי: "שוק הקדרים הישן".

ה'יששכר'יט בא'יט

מאז ומתמיד היו פסגות הגלבווע, גיאיותיו ונקיקיו, מקום מסתור אליו היה ניתן להימלט בעת צרה. היתרון הזה משך אל הגלבווע לא רק תמימים וישרים שנרדפו אלא גם פושטים, חמסנים ואפילו רוצחים כמו אלה שרצחו את מוישה'לה אוריון שומר הקיבוץ שלכם. מעת לעת היו בני בליעל מתגנבים לפאת הכפר כדי לגנוב כבש או שק חיטה. אנשי הכפר העדיפו שלא להסתכסך עם פורעי החוק וכך למנוע שפיכות דמים שגוררת נקמת דם שאין לה סוף. בוקר אחד גילה חצרון, בנו של חצרון, כי שלושת אתונותיו נגנבו. זה היה בבוקרו של היום האחרון לקציר ולאסוף. חצרון ישן בשדה, סמוך לאלומות. עם שחר התכוון להשכים, להעמיס את מטען החיטה האחרון ולהביאו אל הגורן. אלא שהאתונות, שסימנן היה שלשה משולשים בירך הימנית, מכוות אש, נעלמו כלא היו. חצרון מיהר לכפר והזעיק את אָחיו. שניהם מיהרו לגשש אחר העקבות ואלה הובילו אותם הישר אל פסגת המרוז. כשהגיעו אל הפסגה וחלפו במהירות על פני המזבחות העתיקים, סחופי הרוחות, שמעו המון קולות אדם עמומים, קולות געייה ונעירה. הם הבינו כי יש אנשים, צאן ובקר בקרבת מקום. הם פנו דרומה, לבלוש אחר מה שמצוי בגיא שמעבר לפסגה.

מה שראו שם הדהים אותם. לא גנב אחד, לא שניים, לא תריסר גנבים ולא רק שלוש אתונות היו שם. לפחות אלף אנשים היו שם. הם לא היו צבא זר או גדודי פושטים. הם נראו כשבט זר וגדול על נשיו, זקניו, טפו, מקנהו וצורותיו. כולם התגודדו שם, העמיסו חפצים על אתונות ועל פרידות, מתכוונים לזוז. גברים צעירים ונמרצים רכבו שם אנה ואנה על סוסי מרוץ מצריים. עד שחצרון ואחיו עומדים ומשתאים למראה ניתקו כמה מן הפרשים ונועצו ביניהם. צופים נסתרים הבחינו בחצרון ובאחיו, קראו בקול מפסגות אחרות ונופפו בידיהם לאזהרה. הפרשים פנו הישר אל השניים והורו להם להתקרב. אחיו של חצרון ביקש להימלט. אמר לו חצרון: "אל תזוז. ממילא ישיגו אותנו. מוטב שלא ננהג כעוינים. לאט, לאט, קרבו חצרון ואחיו אל הפרשים שהמתינו להם לרגלי הפסגה. הזרים בחנו את השניים בחשדנות ופקדו עליהם לבוא אתם. כשהגיעה החבורה אל המחנה התברר לחצרון ולאחיו כי הם מובלים אל שבעה זקנים. כל העדה הזרה והלא מוכרת מצטופפת סביבם בסקרנות.

האנשים צעקו ודיברו ביניהם בלשון בלתי מובנת. חצרון ואחיו דימו לזהות בה מלים מצריות. בלי גינוני טקס, שאל אותם אחד הזקנים בכנענית עילגת, מי הם ומה מעשיהם פה. השיב חצרון כי אנשי הכפר יזרעאל הם ושלוש אתונות גנובות הם מחפשים. הזקנים שמעו ונועצו ביניהם. אחר כך הפתיע אותו זקן ושאל: "מה סימנים יש באתונות? איך יוכיחו כי אמנם אתונות חיפשו ולא באו לרגל אחרי המשפחות משבט יששכר?" אמר לו חצרון: "איננו יודעים מי הם יששכר. לא באנו לרגל. זו ארצנו וכפרנו סמוך לכאן, את מה אנו אמורים לרגל?" המשיך

הזקן לשאול: "פסגת ההר ממנה באתם, מה היא? מה יש בה?" אמר לו חצרון: "מזבחות עתיקים לאלים לא ידועים יש בה. לפעמים משמש המקום מפלט שאפשר להגן עליו בקלות, אבל אין שם מים." חזר הזקן לשאול: "מה סימנים נתתם באתונות?" השיב לו חצרון: "שלשה משולשים בימין אחוריה של כל אתון, מכוות אש." הציץ הזקן לאחור ורמז לעשרה גברים צעירים. הללו פרשו מהקהל, חזרו ואתם שלש האתונות. על גב האתונות היו מוטלים כפותים שלשה אנשים עוטי עור חיה ולא גלימות לבנות, כשאר בני העדה הזרה והמוזרה.

אמר להם הזקן: "אלה אתונותיכם. קחו אותן. רכושכם הוא." ניגשו חצרון ואחיו אל האתונות ואחזו באפסריהן. הזקן הוסיף לשאול: "מה תעשו בשלשת הגנבים? אמר לו חצרון: "נשחרר אותם ללכת כלעומת שבאו." פני הזקן הביעו פליאה והוא הקשה: "זה דינם של גונבי אתונות בכפרכם? השיב לו חצרון: "בכפרנו מניחים לשכמותם מפני שחוששים מחבריהם השורצים בהר הזה. אם נפגע בהם, יבואו האחרים וישרפו את הכפר על יושביו. יזרעאל הוא כפר קטן ואנחנו מעטים. נהוג, אמנם, לכרות את ידו הימנית של גנב שנתפס. אבל באנשי הכנופיות האלה איננו נוגעים לרעה." אמר לו הזקן: "לפי דיננו יימכרו אלה לכם לעבדים אלא אם ישלמו קנס, כפליים ממחיר האתונות. השיב לו חצרון: "איזו תועלת תצמח אם נכרות את ידם, ניקח מהם קנס או נשבה אותם לעבדים? אין בכפרנו מי שירדוף אחרי עבדים בורחים, אין מי שיילחם ואין מי שיניס בני-בליעל מהגלבוע.

אותות של אי רצון ושל אי הסכמה נראו על פני שבעת הזקנים. הם חזרו לדון במה שיעשה. לאחר שעה קלה קם אותו זקן, התייצב נוכח כל העדה והכריז: "אנחנו באנו לשבת במקום הזה. לא נרצה לסבול מגנבי אתונות ולא נרצה לחשוש מכנופיות ריקים ופוחזים. למען יראו וייראו חבריהם של שלושת אלה ואתם כל העדה הזאת וכל אנשי הארץ, ייסקלו גונבי האתונות כאן ועכשיו. הם לא ייקברו על ידינו, אלא על ידי מרעיהם שימצאו אותם וידעו מה היה סופם. לרמז מצד הזקן גררו כמה גברים את שלשת הגנבים הרחק מהעדה, הטילו אותם כפותים ארצה ורגמו אותם למוות לעיני כולם. אחר כך אמר הזקן לחצרון ולאחיו: "אתם ואתונותיכם שבויים בידינו עד שתביאו אותנו יזרעאלה בשלום. הניף הזקן את ידו. כל השבט חזר אל צרורותיו, אל האתונות, אל הפרידות, ההמולה חזרה ותוך רגעים ספורים זזה השיירה בדרך אל הכפר. בראש הלכו הזקנים, חצרון ואחיו ושלש האתונות. נשר הגלבוע חג בשמיים, מאחור, אות וסימן לסעודת נשרים.

מה פסגת הירון'אוס ולס אנתנו א'א יוצ'א'ט

היזכרותנו מפליגה אל האשמורת השנייה של הלילה. בהקשר לפסגת המרוז, לידה חלפנו לפני רגע, ראוי לציין יוצא מן הכלל אחד, המצביע על הכלל. חרף מה שאמור להיות מובן מתוך כלל ההיזכרות שאנחנו עושים, זאת אומרת, שהעיקרון הבסיסי כאן הוא זה שאנחנו, צלמית הבעל שמצאתם בתל, יודעת הכל בכל מכל מה שנוגע למתרחש סביב עניינו של הסיפור, הנה: לא הכל אנחנו יודעים. אם תשאלו, למשל, מדוע קיללה דבורה הנביאה את אנשי מְרוֹז, פעם ב"אורו" ופעם ב"אורו אָרוֹר"? מדוע ולמה היו תושביו הקבועים של הגלבוע, שהם כידוע תמיד בני-בליעל למיניהם, מחוייבים בכלל, להילחם בסיסָרָא? הם היו יששכרים? לא

היו? האם התכוונה דבורה הנביאה לאנשים אחרים, אפרתים או חצי המנשה או מה? למי בדיוק היא התכוונה? במשך עשרים השנים בהן לחץ יבין, מלך חצור, את שבטי ישראל: האם היו יששכרים ביזרעאל או לא היו? אולי היו? אבל אולי ברחו אל המרוז וחיו שם כל עשרים השנים הארוכות? אם כן, מדוע לא הצטרפו למלחמה כנגד הצבא הכנעני? אולי מפני שמחצית אנשי יזרעאל, אז, היו כנענים? כנענים שאַתם נכרתה ברית בין-הבתרים ושאַתם צריך היה להמשיך ולחיות גם אחרי המלחמה? לא ידוע. גם הירונימוס אפיקורוס האזרדראלי לא שפך אור על מה ולמה שפכה דבורה הנביאה את חרפותיה.

הירונימוס, מיודענו, גם לא טרח להבהיר מדוע לא נזכר שבט יששכר בכל עלילות גדעון בן יואש, שהוא כידוע, אישיות משבט המנשה. למה? הרי כל סיפור המלקקים ותבוסת מדיין היו עלילות שהתרחשו דווקא בנחלת שבט יששכר?! מה עשו שם השכנים, אנשי שבט המנשה? רמז לתשובה מצוי אולי בצוואת יעקב אביכם, שכל מה שהיה לו לומר על יששכר היה: "יששכר חמור גרם. יששכר רובץ בין המְשַׁפְּתִים (מה זה? אולי תחומים? אולי מזבלות של כפר, שם שופתים קדרות? אולי משפתיים הן שפתיים של ערווה, שם נעים מאד לרבוץ?). יששכר אוהב מאד לנוח בארץ הנעימה, מסוגל לסבול הכל ומוכן לשלם מס לכל מי שיתן לו לנוח." משהו על כל אלה היינו אמורים לדעת אם כך – שכחנו. עד כאן הערת ביניים ארוכה מאד.

יום חשון בתולדות

נחזור אל יום אחרון של קציר, בו מדייקים סוחרים החלמיש השחור להגיע ליזרעאל. כדרכם הגיעו אלה על פרדותיהם ופרקו את מרכולתם בכיכר הכפר. הנשים מיהרו בהתרגשות להפוך בכל הבדים, החרוזים, הסיכות והשהרונים. עכשיו הציעו סוחרים החלמיש השחור גם כלים מברזל, בהם פגיונות, מגלים וגם גרזינים. הברזל היה עדיין יקר מאד אבל לא כבשנים שעברו. עכשיו הוא היה יותר שכיח. מלכות חת נחרבה. תושביה היו נסים דרומה – הרחק מהרי החושך ומִיָּם החושך. רבים מהם הגיעו עד לגְּבֹל. אתם באו חרשי הברזל, סודות כריית הברזל וחיטולו. החדש לא הוציא ישן. בכלי הסוחרים עוד היה שק עשוי עור ובו שלל כלים עשויים חלמיש שחור. ביניהם נמצאו גם סכיני המילה המוזרים.

עד שנשי הכפר מתמקחות וקונות, גברי הכפר מתמקחים ומוכרים וסוחרים החלמיש השחור, קונים, מוכרים ושבים לספר בקבר אהליבה ובְּרִיחה ובתחש הקדומים, הגיעו אל הכיכר נשותיהם של חצרון ושל אחיו, שתיהן זועקות ופוכרות את כפות ידיהן. כשנשאלו על מה הצעקה? אמרו הנשים: "בעלינו יצאו עם עלות השחר לחפש אתונות ועדיין לא חזרו." בקהל השומעים היו גם ענר וחצרון. הם היו כבר בני שבעים וחמש אך עדיין גברים שלא תש כוחם ושעיניהם לא כהו. ענר וחצרון שאלו את הנשים: "לאן פנו בעליכן?" השיבו הנשים: "אל הגלבוע." שמע חצרון שבניו הלכו אל הגלבוע ואמר לענר: בגלבוע לא הולכות אתונות לאיבוד מרצונן." ענר הסכים בשתיקה. תוך שעה קלה יצאה קבוצה של עשרה גברים צעירים לגלבוע, לחפש אחר חצרון ואחיו.

המחפשים עלו והגיעו אל מרגלות המרוז. עד שהם בולשים בכל נקיק ומאחורי כל סלע הוקפו במפתיע על ידי עשרים פרשים. אלה באו מדרום מערב מהדרך העולה אל פסגת המרוז מדרום. הפרשים רכבו על סוסי מירוץ מצריים, לבשו גלימות לבנות והיו חמושים בחרבות ארד עקומות. צעירי הכפר לא ידעו מה עומד לקרות ומי הזרים האלה. הזרים לא זזו והמתינו בכוונה עד שענן אבק גדול היתמר בעיקול הדרך. לעיני הצעירים התגלתה שיירה ענקית, מתקרבת אליהם.

למרבה הפליאה נראו בראש השיירה חצרון ואחיו, שלמים ובריאים ואתם שלשת האתונות האובדות. כשהגיעה השיירה רמזו הפרשים לעשרת הצעירים שיצטרפו אל חצרון ואל אחיו. השיירה המשיכה בלי להתעכב עד שעקפה את נחל הרקפות מימין. אחר כך פנתה מערבה, חלפה על פני הכפר מדרום והמשיכה אל הגבעה שממול לכפר ממערב, שם בנוי עכשיו הקיבוץ שלכם. כאן עצרו הזרים ופנו להשקיף מזרחה אל הכפר. הם לא השגיחו בעננת עשן שהחלה לעלות מכיוון תענך, מגידו ויקנעם. אנשי הכפר נזעקו ועקבו אחר המתרחש. הם ראו גם את השיירה המוזרה וגם את העשן שהיתמר מרחוק. חדי-עין יכלו להבחין בחצרון ובאחיו ובשאר צעירי הכפר, מובלים בידי הזרים. שעת הצהרים חלפה. השמש עשתה את דרכה להאיר את הרי המנשה. קומץ אנשי הכפר ידעו כי המון הזרים יכולים, אילו רצו – למחות את הכפר בלי מאמץ. אבל איש לא זז. כל היקום קפא. רק שני נשרים מפסגות הגלבוע הגיעו לדאות בגיא החזיון, אולי יזדמן גם להם דבר מאכל. זריזים מהם כבר הקדימו לנחות ולתפוש חזקה על הפגרים של שלשת גנבי האתונות שנרגמו ולא נקברו ליד המרוז.

לאחר שהות ארוכה יצא חצרון וקרב אל הזרים. הוא התקדם לעבר שני בניו האוחזים באתונות. לידם המתינו בסבלנות זקני היששכרים. חצרון ניחש כי אתם צריך לדבר. בפשטות ובארשת חרדה שאל חצרון את הזקנים מדוע יחזיקו בבניו, מי הם ומה להם פה? עד שחצרון אומר מה שאומר התרוממו עיניו המנוסות והמפוכחות של אַחִיָּה, זקן בית האב ומנהיג היששכרים, אל על. בכחול השמיים יכול היה אחיה, גם הוא, להבחין בשני הנשרים הממתנינים.

עסקי נשרים

לשלושה קצים בטרם עת נידון אדם אם חטא: מיתה, גלות והיות מאכל לעוף השמיים ולחיית השדה. הראשון הוא עונש לגוף. השני הוא עונש לנפש. השלישי הוא עונש כפול ומכופל, גם לגוף, גם לנפש, שהוא מְחִית שמו וזכרו – עונש חמור ונורא מכל. תשווה לו רק מחיקת השם והזכר, כפי שעולל יהוא בן יהושפט בן נמשי לכל בית אחאב. בפקודתו נמחו שמות אחאב ובני ביתו מכל הקירות, מכל המצבות ומכל הלוחות. אפילו את הכדים, עליהם טבוע היה חותם אחאב, ציווה יהוא לנפץ לחרסים ולרסיסי חרסים, ביום בו ניקרו הנשרים בבשרם של יהורם מלך ישראל ואחזיה מלך יהודה. הכלבים סעדו אז בבשר איזבל. וכך היה המעשה: אלא שקודם למעשה הזה, ראוי לחזור ולהיזכר בנשר הגלבוע שאין תולדות העיר מתרחשים בלעדיו.

נשר הגלבוּע אמרנו ולא נשר סתם מפני שנשר הגלבוּע נבדל מן הנשר הרגיל. הוא גדול ממנו, כהה ממנו ומאריך שנים יותר ממנו. בזה דומה נשר הגלבוּע דמיון מפליא לבן מינו המפורסם, החי הרחק מכאן בארץ האנדים: הגיפס-פולו-גוס הוא עוף דורס יום ממשפחת הפזיזים והוא מן הגדולים שבדורסים. אורכו כשתי אמות. אורך מוטת הכנפיים שלו כחמש אמות. צבעו חום אפרפר. קצוות כנפיו שחורים. ראשו וצווארו קרחים, מכוסים פלומה לבנה-אפרפרה. קרחת זו באה לשמור את ראש הנשר מזוהמת הנבילות, ממנה אין הוא יכול להתנקות בעזרת מקורו. הנשר הרגיל שוכן תמיד בהרים. הוא מרבה להיעזר בזרמי האוויר המתרוממים לצורך דאייה. הוא מיטיב לראות מגובה רב ולמרחק עצום. כשמוצא הנשר פגר כלשהו לסעודה ומתחיל לרדת לעברו, רואים הנשרים האחרים את כיוון מעופו. הם ממהרים להתאסף ליד הפגר, ממתינים לתורם לצלול ארצה, לבלום בנפנוף כנפיים, לנקר מנה ראוייה להתכבד, לפנות מקום לבא אחריו ולעכל בנחת עד לניקור הבא.

הנשר אינו יתום או בן בלי משפחה חלילה. להיפך. הבזיים הידועים גם בשמם המכובד: הפלקונידאי, הם הגדולה שבמשפחות דורסי היום. הם נבדלים מן האחרים ברגליהם הקצרות ובמחיצה שבין נחיריהם. גם הם מתפצלים לשלש תת-משפחות עיקריות. הראשונה היא תת-משפחת הבזיים. היא כוללת את אֵית הַצָּרְעִים, הַבּוּ, הַדְּיִיה, הַחַיִּיָּאִי, הַגֵּן, עֵיט הַיָּם, הַעֵיט הַנָּצִי והַעֶקֶב. השנייה היא תת-משפחת הנשרים ובה הנשר, הַעֲזֵנְיִיה, הַפָּרְס והַרְתָּם שכולם זוללי נבילות מושבעים. הם ניכרים בראשם החשוף ובטפריהם הקהים. שלישית בתת-משפחות הפלקונידאי היא תת-משפחת השלף. בתוכה ממויין ומסווג אחר כבוד – רק השלף עצמו.

בזה לא תמה שושלת היוחסין של הנשר. הפלקונידאי אימת כל חי, אינם אלא חלק מענף דורסי היום שבין העוף למינהו. ענף זה הוא סידרת הבזיים או הפלקוניפורמס שכולה צפרים מעופפות ודואות בהצטיינות. המיוחד להם הם האצבע האחורית המפותחת וחוזק הפרקים הראשונים של האצבע הרביעית, הקצרים והמותאמים לאחיזה בטרף. לסתם העליונה כפופה כאנקול ויפה לשיסוע קל של הקורבן. לא כל הפלקוניפורמס זוללים נבילות, דווקא. להיפך. רובם מעדיפים את הבשר כשהוא נא וטרי ושייך לבעלי חוליות רכים וטעימים. הם מתנפלים על הטרף מגובה רב, דורסים אותו ברגליהם ומכאן כינויים.

נוסף לבזיים, אותם ציינו כבר, מצויות כאן שתי משפחות נוספות, הלא הן משפחת המזכיר ומשפחת הקונדוריים. המזכיר, או הסגיטריוס סרפנטריוס, קרובו הרחוק של הנשר, הוא המין היחיד במשפחת הסגיטרדאי. על פי צורתו ניתן לטעות בו בקלות ולחשבו לחסידה, זאת בשל רגליו הארוכות. אבל המזכיר גדול מן החסידה. העוף הזה עשוי לטרוף לארוחת הבוקר כל נחש ארסי, ללא קושי. הוא תופס אותם ברגליו ומגן על עצמו, תוך כדי כך, בכנפיו הפרושות. הוא נזהר מאד שלא להתחיל לאכול את הנחש עד שהוא בטוח במותו. המזכיר מקנן על עצים וגם ישן שם. אין דרך להשוות את הסגיטריוס סרפנטריוס, כלומר המזכיר, למזכיר הקיבוץ שלכם. האחד הוא דורס יום. השני הוא בבחינת נדרס כל היום וכל הלילה. הצד השווה ביניהם הוא אולי, עובדת היותם שוהים תמיד בבדידות מזהירה.

בקצה העיון הזואולוגי הקצרצר אנו מגיעים אל מטרתנו כלומר לדמיונו של נשר הגלבוּע לגדול הדורסים – הוא הקונדור. זהו עוף דורס ממשפחת הקונדוריים

שהשכיחים בה הם האורובו, הנִשְׁרוֹן והקונדור עצמו. אורכו של זה הוא שלש אמות. אורך מוטת כנפיו שש אמות וצבעו שחור. הוא מכונה וּלְטוֹר גְּרִיפּוֹס, הוא גרגרן נבילות הדומה מאד באורח חייו לנשר הרגיל ולנשר הגלבוּע. לנשר הגלבוּע הוא דומה לא רק באורח חייו אלא גם באורך החיים. שני אלו: הקונדור ונשר הגלבוּע חיים כמאה וחמישים שנים. רק צב הים החי מאה ושמונים שנים והקרפיון שבבריכת מנזר יואוּשִׁימִיטִי שביפן ושוחה שם כבר שש מאות שנים, רק הם מאריכים ימים יותר מן הקונדור ומן הדומה לו: נשר הגלבוּע.

לפי זה ניתן להניח כי נכדיו של אותו נשר שלקח חלק בטעימת שלשת הגנבים, אותם סקלו היששכרים ביום ההתנחלות והותירו אותם מאכל לעוף השמיים ולחיית השדה, הם שנחתו ארצה לנקר את יהורם ואת אחזיה אבל לא את איזבל. ממנה זכו לטעום רק הכלבים של מגדל הכלבים. בנביחות של הכלבים הללו עוד ניזכר. קודם מתדפקת היזכרות ביהורם ובאחזיה. אי אפשר להימנע מלעשות אותה עכשיו ורק אחר כך לשוב אל פרטי רגע ההתנחלות היששכרית עצמו, שהוא חשוב ומאלף מאד.

יהורם ואחזיה

שלוש מאות שמונים ושש שנים חלפו מיום ההתנחלות עד שהבחינו הצופים במגדל ענר וחצצון בענן אבק חשוד שעולה מצד מזרח. כשהבחינו בו מיהרו להצית משואה. העשן הלבן הברית את השלווה מן העיר. השערים עמדו להיסגר. מי שביקש להסתתר בין החומות מיהר להיכנס פנימה. מי שהעדיף להימלט, צרר רכוש, העמיס על בהמה ונס על נפשו. אותה שעה היה המלך יהורם שוהה ביזרעאל לצורך החלמה מפציעות שספג בקרבות נגד צבא ארם. כשנפצע הניח את הצבא על יהוא, שר מחצית הרכב, ובא לפוש ולהירפא ביזרעאל. אחזיה מלך יהודה, אהובו של יהורם, שמע את קורות אהובו. הוא נטש את בירתו ומיהר יזרעאלה, ישב אצל יהורם, בעצם ידיו האכיל אותו, השקה והוליך אותו לטייל בגן הארמון עד שהחלים יהורם ונרפא כליל.

כשנודע דבר המשואה ליהורם, מיהר יחד עם אחזיה וזקני העיר אל מגדל האריה להיווכח בעצמו במהות הסכנה המתקרבת. נראה היה שצבא גדול עולה ממזרח אבל עוצר בקצה שדות העיר וממתין. ביקש יהורם להיוועץ באחזיה ובזקני העיר ושאל: "מה נעשה? מי הבאים?" אמרו זקני יזרעאל: "יהיו הבאים מי שיהיו – סגור את השערים. בשלושה גדודי החיילים שבעיר, שלך ושל אחזיה, של המלכה איזבל ובעזרת החומה, נתגבר ולא ניפול." אמר יהורם: "דומה שלא ארמים ולא מואבים שם אלא צבא ישראל שנטשתי על יהוא לשמור לנו את רמות גלעד. אולי נפל דבר ויהוא הכה את חזאל מכה ניצחת?" אמר לו אחזיה: "ריח בגידה עולה באפי. מוטב שנתחזק בעיר, אתה תשלח להזעיק עזרה משומרון ואני אשלח לירושלים."

הציץ יהורם באחזיה שנפלאה לו אהבתו מאהבת נשים. לרגע הפליג מבטו אל מקום רחוק שמעבר לאופק. אחר כך פקד לאסור את רכבו ויצא בראש גדוד המשמר לקראת האורחים הלא קרואים. הזקנים הזהירו את אחזיה ואמרו: "לא

טוב עשה המלך. מוטב היה אילו הקשיב לעצתך ונשאר פה. עכשיו שיצא, מוטב שתמהר אתה לצאת לירושלים לפני שיהוא ישיג גם אותך. חומה לא תושיע באין חיילים. אם יעלה יהוא, נפתח לו את השערים שלא יישפך דם אנשים תמימים במריבה לא לנו." אחזיה נבהל. הוא הרגיש כי הקרקע בוערת תחת רגליו. כהרף עין מיהר לצאת עם גדודו בעקבות יהורם, למנוע בעדו מלנפול במלכודת הפרושה ביד יהוא, להציל אותו מהפח היקוש הממתין לו ביזרעאל וגם למלט את נפש שניהם אל שומרון. אבל יהורם כבר הרחיק מכדי לחזור אל הצבא האלמוני הממתין ללא פשר בקצה שדות העיר.

יום אחד ייחשפו ויפוענחו לוחות האוסטרקון של הירונימוס אפיקורוס האזדראלי שעדיין טמונים בעמקי התל. אז יסתבר כי צודק מי שקובע כי המקובל והידוע בתולדות איננו שופע דווקא מדדיהם של חובבי מלכות ישראל. בקטע הזה של התולדות בולט הדבר בהשמטת אהבתם של אחזיה ויהורם. אהבת הזכר הזאת הייתה משוקצת בעיני הכוהנים חרף העובדה שבחצרות בית המקדש הקפידו שלא יופקע מחיר האתנן ואף לא מחיר הכלב. עיוות התולדות, מצד הסופר, בולט גם בהעלמת גרסה אחרת לנסיבות מותו של אחזיה:

קודם כל, טוען הירונימוס, הייתה תשובתו של יהוא לשאלת יהורם – "השלום יהוא?" ארוכה יותר משמונה המלים המובאות לפי הסדר: "מה השלום עד-זנוני איזבל אמך וכשפיה הרבים" וגומר. יהוא, לפי הירונימוס, פלט באותו פרץ חרפות לא פחות מעשרים ואחת מלים סדורות במשפט שאיננו בהכרח דבר דבור על אופניו אך בהחלט בלתי משתמע לשני פנים. הוא אמר: "מה השלום עד-זנוני איזבל אמך ותזנותיך על פילגשך מלך יהודה! את שלושתכם אני עושה היום מאכל לעוף השמיים ולחיית השדה." תוכן הדברים מלמד מדוע נמחק חלק מהמשפט, אם לקבל את ההנחה שבוראי התולדות הכתובים היו תמיד אנשי יהודה וצאן קדושים, לא אנשי ישראל פשוטי עם.

אתם, שהייתם אז בזמן ובמקום תוכלו לאשר כי יהורם, כשנוכח במזימה, פנה לאחור וזעק: "מרמה אחזיה! נוס על נפשך!" תוך כדי זעקה פילח החץ את ליבו. אבל אחזיה לא פנה לברוח אל בית הגן על מנת שייתפש שם. אחזיה ירד מעל סוסו, חיבק את יהורם, נשק לו ואימצו אל ליבו, ממרר בבכי. את סצינת הפייטה סיים יהוא שבעצמו דקר את שניהם בנעיצת חרב. אחר כך ציווה להשליך את גוויות שני האהובים בגן הירק של הארמון טרף לנשרים, לצבועים, לתנים ולתולעים.

ההתנחלות

היזכרות בנשרים ובטרפם מחזירה אותנו אל הרגע החשוב בתולדות יזרעאל, בו תלש אחייה זקן היששכרים את מבטו מן הנשר הממתין שם למעלה, נועץ בזקנים שלידו והשיב לחצצון בכנענית רצועה: "באנו לשלום. עברים אנחנו מבני יששכר." חרף גילו נותרו חשדנותו וחום מזגו של חצצון בעינם. הוא מיהר להטיח: "באתם לשלום? למה תחזיקו בבניי ובאתונותיהם?! שחררו אותם מיד!" קולות של כעס נשמעו מביין היששכרים שמאחור אבל אחייה התעלם מהקולות. בנחת אמר

לחצצון: "אתה אבי האחים? קח את הצעיר, שוב אל בני כפרך וראה שישוב הנה במקומך מי שאפשר לשוחח עמו במתינות." חצצון לא הבין את הרמז. אפו חרה, פניו האדימו מכעס וחמתו כמעט ונשפכה אלא שבנו הצעיר מיהר אליו, אחז בו ומשך אותו לאחור. עד שחצצון גוער בו ומחרף את הזרים הפציר הבן באביו ואמר: "אבי! תנוח דעתך ואני מספר לך מה טיבם של היששכרים האלה."

חזרו חצצון ובנו הצעיר אל עדתם הניצבת מנגד. אחיו של חצרון סיפר בהתרגשות לאנשי הכפר את מעשה האתונות. הוא העיד במפורש כי הזרים אינם חבורת שודדים אלא שבט נוודים מן המדבר. הם לא יודעים את הארץ. את מעשיהם יכלכלו לפי דת ולפי דין בלתי מוכרים. חצצון עצמו אישר כי אלה, על פי דבריהם, הם יששכרים והם טוענים כי פניהם לשלום. שמעו סוחרי החלמיש השחור, שעדיין שהו בכפר, את השם "יששכרים" והתפלאו מאד. הם חזרו וסיפרו על קבר האבן העתיק שחור בטבורו ושצינור חרס יורד ממנו אל מעבה האדמה. הקבר הזה על פי המסורת הוא קברה של אמו הקדמונית של פלוני יששכר. שמעו אנשי הכפר את הדברים ומבוכה נפלה עליהם.

אז החלה לנשב רוח המערב. זה היה פרץ רוח חזק מן הרגיל בשלהי קציר. השמיים הכחולים העכירו. היששכרים פנו לאחור וראו תימרת עשן ענקית עולה במרחק. אנשי הכפר ידעו כי זו אש העולה מיוקנעם. ענר וחצצון שיערו כי אין זו בעירת קיץ: העיר עצמה עולה באש. עד שאלה משתאים לאחור ואלה רואים מקור לדאגה מלפנים יצא ענר בן השבעים וחמש, ניצב מול אנשי הכפר והתנבא: "רוח, אש וקבר קדמון חוברים יחד לזרים רבים המשקיפים על הגבעה! חי בעל ועשתורת אם לא תמו כיום השנים בהן הונח לנו לשבת פה לבד, באין מפריע. בעיני רוחי אראה את יום בואנו לכאן – יום טוב ומיטיב, משיב נפש נרדפים. חי בעל ועשתורת! הנה שוקע יומנו ההוא לנצח. חי בעל וחי עשתורת! הנה הוא שב ועולה מחדש דווקא על ידי הזרים האלה, שם ממול."

חצצון שמע את הנאום הנבואי, שיסע את דברי ענר בריתחה והתריס: "מוטב לנו למות כאן ועכשיו במקום לשמוע או להשמיע נבואת בלע כזאת. !!!" ענר הציץ בחצצון הסמוק מכעס. זיק משובה ניצת בעיניו והוא אמר: "פה זקנתי יחד אתך. אפילו שכהו עינינו, הרי לא כהו עד שלא תוכל לראות איך יוקנעם עולה באש, איך האש פושטת ואוחזת בים הברקנים בכל העמק, מלחכת את דרכה במהירות אלינו." השיב לו חצצון: "יוקנעם עיר בצורה. חומה, מגדלים והרבה אנשים יש בה. מה אתה סח?!"

השיב ענר: "חומה ומגדלים והרבה אנשים יושבים בתוכם סופם שאור-חא, אבי האלים, רוקע ברגלו ומחריב את החומה על המגדלים. הרבה אנשים מצטופפים הופכים להיות הרבה אנשים רעים. עכשיו עולה משם עשן. אין עשן בלי אש והאש הזאת אוכלת את יוקנעם. מדוע חצצון ידידי תתעקש למות ולא לשמוע דברים? למות ולא לראות דברים? הם מתרחשים בעליל מול עינינו. לא טוב להתעקש ולמות על האדמה הזאת. טוב להתעקש לחיות עליה ויהי מה. אני ענר מבקש ממך שליבך יקשיב ושכולנו נשכיל לדעת מה נעשה."

חצצון החריש. כולם הציצו בשניים, תאבים לדעת על מה יסכימו שני האנשים. נטל ענר את חצצון בידו ואמר: "בוא. ניגש אליהם וניקה עמם דברים. שנינו. עוד הם משתהים פנתה האש דרומה ואחזה בכל העמק מבית שערים עד לתענך. כל פאתי השמיים השחירו. ענר וחצצון ניגשו אל היששכרים ועמדו נכחם. ענר אמר: "שמי ענר ושמו חצצון. אנחנו נשיב אתכם דבר." כנענים אנחנו. באנו לכאן מעיון שבצפון אל כפרנו זה – יזרעאל. באנו לכאן לפני חמישים שנים מפני שעיון הפכה להיות ארץ רעה האוכלת את יושביה. המקום הזה היה עזוב ונטוש יובלות של שנים. אנחנו לא גירשנו מפה איש. מה לכם פה?"

יצא אחייה משבט יששכר ואמר: "אני אחייה משבט יששכר, מבני ישראל. שנים-עשר שבטים אנחנו. באנו להתיישב בארץ הזאת כולה. היום באנו להתיישב כאן. הארץ הזאת היא נחלת אבותינו הקדומים." אמר לו ענר: "בעל ועשתורת הביאו אותנו למקום הזה. מי אלוהיכם?" השיב לו אחייה: "אלוהינו הוא אדוני." שאל ענר: מי הוא ואיזה הוא אדוני? אנחנו לא שמענו אודותיו." אמר אחייה: "אדוני הוא אלוהי ישראל והוא אחד." שאל ענר: "האין לאדוני שלכם אשה וגם אלים אחרים שיעזרו לו להיות?" השיב אחייה: "אדוני הוא אחד ואין שני. הוא מלא את כל הארץ." אמר לו ענר: "אנחנו לא ראינו אותו בארץ הזאת. כיצד הוא נראה?" השיב אחייה: "איש לא ראה אותו. מי שראה – לא נותר חי. רק משה, נביאנו במדבר, רק הוא זכה לראות, לא את אדוני כולו אלא רק את אחוריו שדמו בצחותם ללבנת הספיר. ענר התפלא מאד ואמר: "מה שאין רואים אין יודעים ומה שאין יודעים לא קיים. איך תבקשו דבר ממי שאין רואים ואין יודעים?" השיב לו אחייה בסבלנות: "רוחו של אדוני מצויה במקום שקוראים לו אוהל מועד. רק הכוהנים של עמנו רשאים לפנות אל אדוני בבקשות."

תוך כדי השיחה הייתה האש הענקית קרבה והולכת מאחור. ביקש אחייה לקצר ואמר: "רצוננו להתנחל במקום הזה. אדוני נתן לנו אותו. יש כאן מקום הרבה." לשמע הדברים הברורים לא יכול עוד חצצון להתאפק. הוא פרץ וקרא בזעם אל אחייה: "אתם באתם לנשל אותנו! לגרש אותנו מכאן! אם לא נלך מרצוננו, תשרפו את הכפר כפי שבני עמכם מעלים עכשיו באש את יוקנעם ושורפים את מגידו ואת תענך! בכוח אתם באים עלינו, למה תחזיקו את בני ואת בני הכפר?! " אחייה הקשיב בשקט לדברי החרון. אחר כך חזר ופנה אל ענר ואמר: "הניחו לנו להתנחל במקום. שערה אחת לא תיפול מראשיכם ארצה. מוטב שנזדרז לגמור בינינו דבר. האש מאחורינו. עוד מעט לא יהיה מפלט מפניה."

עכשיו פרצו לשונות האש את דרכן בים הצמחייה היבשה שממערב ליזרעאל והגיעו אל השלפים שבעמק, למטה. מדרום עלה נחשול נוסף של שלהבות וטיפס בשלוחה הרחוקה של הגלבוע. את גבעת המורה שמצפון אפפו ענני עשן שחור עוד קודם לכן. עדת היששכרים הציצה לאחור בחרדה. אנשים תלו את עיניהם בשבעה הזקנים המתדיינים עם ענר וחצצון. ילדים החלו לצרוח. נשים צווחו. בהמות נערו וגעו. הצאן פעה בבהלה. ענר הציץ באחייה, בזקנים ובכל העדה הזרה. הוא נשם עמוקות ואמר בקול רם: "אם כל כך גדול וכל כך יכול לתת לכם את כל הארץ הזאת, אדוני שלכם, בקשו ממנו לעצור את האש הזאת." אחייה מיהר לפנות לאחור ולהחליף מבטים חפוזים עם עמיתיו. הוא חזר, פנה לענר ופלט

קצרות: "אין אתנו פה כוהנים או נביאים. לא נוכל לדבר עכשיו עם אלוהינו. מה תעשו אתם כנגד האש?" השיב לו ענר, בקול שקט ובוטח: " אם נניח לכם לשכון פה איזו שבועה נוראה תישבעו לנו, ממנה לא תחזרו בכם לעולם?"

השיב לו אחייה בקצרה: "אנחנו נישבע לכם שבועה משולשת – בברית בין בתרי קורבן, ביד תחת הירך ובמילה." ענר הקשיב בדריכות. הוא שמע על מנהג המילה אבל מעולם לא ראה מילה. הוא הניח להסברים ואמר: "יהי כן." שאל אחייה: "מתי ואיך נישבע? אין זמן. מתי ואיך נביא עגלה, עז, אייל ותור? איך נמול? אפילו יש לנו רך ילוד למול אותו הרי אין לנו סכין מילה עשוי צור ורק באלה מותר לנו לעשות?" האש כבר שרפה והשמידה הכל במרחק אלף אמות מגבם של היששכרים. עשן ירד על העדה והדמיע עיניים. אנשים הגבירו את צעקותיהם, נאלצו להסתיר את פניהם ושוועו לעזרה.

שאל ענר את אחייה בחיפזון: "אילו יכולת לקיים את השבועה המשולשת איך תוכיח לי שכך אמנם תנהג?" בבהילות רמז אחייה לאנשים מאחוריו. הפרשים שיחררו את כל בני הכפר, את חצרון ואת שלשת האתונות. אז פקד ענר על המשוחררים למהר ולהבהיל אליו מן הכפר עגלה ועז ואייל ותור, כולם מחצרו שלו. על אחרים פקד להביא עשרה לפידי אש בוערים ואת שק העור של סוחרי חלמיש השחור. עד שאלה רצו למלא בזריזות אחר הפקודות אמר ענר לאחייה: " בואו והישבעו לנו תחת לירך כאשר דיברת." ניגשו אחייה וישוב, זקני העדה היששכרית, אל ענר ואל חצרון. אחייה הפגיע בשני הכנענים להושיט כף יד ימינם ולאחוז בין ירכיהם של שני היששכרים בלי להסס כי זו שבועה נוראה. היששכרים הפשילו את שלמותיהם. ענר וחצרון עשו כדבר אחייה. הם הושיטו את כף ידם, בחיל וברעדה אחזו במבושי הזרים. בעוד הם אוחזים שם הכריז אחייה בקול, קבל עם ועדה: "נשבעים אנו בני יששכר, משפחות בלע וישוב ואחייה לעדת הכנענים שמצאנו יושבים לפנינו בכפר יזרעאל, כי לעולם, לעולם ולעולם לא נפגע בהם. נצח ישראל לא ישקר."

כשסיימו את השבועה הגישו אנשי הכפר ליששכרים את הקורבנות, הלפידים ואת שק העור של סוחרי החלמיש השחור. כמה יששכרים מיהרו לטבוח ולבתר את העגלה, את העז ואת האייל. את התור לא בתרו ואת הקורבנות ערכו בין העדות, בתווך. אחייה זימן את ענר ואת חצרון ואמר: "אתם לכו אחרי." השניים צעדו בזהירות אחריהם. שלושתם עברו בין הבתרים שלוש פעמים. שלוש פעמים דלגו גם מעל לתור. כשסיימו הכריז אחייה: "ברית בין הבתרים תהייה לנו, יששכרים וכנענים ביזרעאל לנצח. נצח ישראל לא ישקר."

אחר כך מיהרו אנשים להביא לפני אחייה תינוק יששכרי בן שמונה ימים שאמו ביו מביטים בחרדה על הנעשה. ענר הרים את שק העור של סוחרי החלמיש השחור ושפך את תוכנו על הארץ. הוא התכופף ובקדחתנות חיטט בתוכן השק השפוף. כשהזדקף הניף את ידו והראה לכל הסובבים כי בידו סכין מילה משובח, עשוי

חלמיש שחור וחד כתער. הוא הושיט את הסכין לאחייה המשתאה. אמר אחייה: "מעולם לא ראיתי את החלמיש השחור הזה." ביד אמונה נטל אחייה את הילוד, מל אותו, מסר אותו לידי אמו ואביו והכריז: "במילת תינוק עברי נשבעים אנחנו לכם, כנעני יזרעאל: עד עולם תשרור בינינו ברית ושלוש. נצח ישראל לא ישקר!" אחוז תדהמה הציץ ענר בטקס המילה. אחר כך אמר לאחייה: "מעולם לא ראיתי מעשה כזה. פקוד על כל אנשיך כולם שיעמדו בשורה נוכח הכפר, אנא, מהר לעשות. הורה אחייה לעשות כך. ענר פקד על אנשי הכפר, נושאי הלפידים הבורעים, שיתייצבו לאורך השורה ברווחים שווים. כשכולם היו ערוכים, נתן ענר אות. תופשי הלפידים הציתו את הקוצים ואת העשב היבש בשדה שבין עדת הכנענים לכפר.

רוח נשבה בחוזקה מאחור וליבתה את האש. ענר שאג אל היששכרים: "לכו כולכם בעקבות האש!!! לכו כולם על הרמץ הלוהט ועל האדמה החרוכה בין הגצים ולא תמותו!!!" ממולם אחזו כל אנשי הכפר בשקים ריקים, באגודות זרדים ירוקים, בבלואי יריעות והמתינו עד שהאש תשרוף כברת אדמה די נרחבת כדי להכיל את כולם. אז התנפלו כולם בשצף קצף על האש שאימה לשרוף את כל הכפר. ראו היששכרים והתנפלו גם הם על הלהבות וחבטו בהן וחבטו עד שדעכה האש. כשדעכה האש תחת רגליהם ניצבו כולם, כנענים ויששכרים, בין האודים העשנים, חרדים ונבהלים אבל שלמים ובריאים. ים האש עצר במקום בו עמדו קודם. באין חומר בעירה לפניה, פנתה האש להקיף את הכפר מצד העמק ומצד נחל הרקפות. כל הנוכחים התערבו זה בזה, השתאו והיללו את התושייה שגילה ענר.

כל הלילה בער העמק. כשהאיר השחר והשמש זרחה ראו אנשי הכפר והמתנחלים החדשים כי הכל שחור, חרוך ועשן. רק ליד המעיין נותר כתם אדמה ירקרק ובתוכו מקדש בעל ועשתורת ועץ האלה המצל שלא נחרכו. אמרו הכנענים: "בעל ועשתורת גוננו עלינו." אמרו היששכרים: "אדוני הביא אש על כל הארץ כי אדוני הולך בעמוד האש. דליקה שורפת-כל היא סימן למעשה בראשית ואות להתחיל דבר מבראשית. אפילו שאבד כל העשב למרעה – אתו נשרפו גם גבעולי הקוצים היבשים. הם לא יהיו מכשול לחריש וגם זה לטובה." את הלילה הראשון עשו היששכרים באוהלים. הם חנו מדרום לקבר הקדמון ומזרחה לו. בבוקר קמו והתפקדו למשפחותיהם. שבעת הזקנים עברו וחילקו וסימנו בעזרת אבנים את כל החלק הפנוי של הגבעה. הם הורו לכל משפחה היכן מקום ביתה. אחר כך ציוו על רווח של ארבע אמות בין החצרות לצורך סמטאות. גם ככר גדולה השאירו בינם לבין הכפר הכנעני וגם מקום נרחב בין מושב היששכרים לבין חלקת הקברים העתיקה שהכנענים כבר טמנו בה את מתייהם.

עוד כולם טורחים בבניית בקתות התרוצצו ילדים בכל מקום וגם אל הגבעה שממערב הגיעו. הם ראו שם מה שראו וחזרו, מצווחים, להזעיק את הוריהם. ההורים סיפרו לזקני העדה. השמועה הגיעה גם אל הכנענים. כולם נטשו את מלאכתם וניגשו לראות מה שראו הילדים. כשהגיעו אל אתר כריתת הברית, נדהמו לגלות כי האש, ממנה ניצלו כולם אתמול, שבה ושרפה כליל את הקורבנות עד שלא

נותר מהם זכר. במקום הקורבנות נמצאו, חציים חרוכים, שלושה נשרים ענקיים שמוטת כנפיהם ארבע אמות. האנשים הזדרזו לקבור את הנשרים בכור עמוק. על הכור ערמו גל גדול של אבנים. את גל האבנים כינו: "גל שלושת הנשרים". לגבעה קראו: "גבעת ענר וחציון" וזה שמם עד עצם היום הזה.

מרקוס לוציוס האיבן

אזרחי אזדראלה, העיירה הביזאנטית שעל הגבעה הזאת, כינו את הגבעה שממערב לעיירה "גבעת ענר וחציון". השם שרר והגיע מזמנים עתיקים. תושבי העיירה לא ידעו מנין לקוח השם. ילדים שובבים היו מפחידים את חבריהם בסיפור אימים כי ענר וחציון הם שני נשרים ענקיים שמתנפלים על כל מי שמעז לשלוח יד בקברים שבמדרון. המדרון הצפוני של הגבעה, המתון יחסית, שימש לכמה וכמה רומאים עשירים מקום להיקבר בו בתוך תיבות אבן ענקיות בעלות מכסה כבד דמוי טרפזיה. קבורתם של עשירי אזדראלה הייתה תמיד עניין קשה וכבד מאד גם מפני החשש משודדי קברים. בגללם ובגלל העיתוי של הפטירה, נעשו המכסים כך.

כל כך למה? את תיבות האבן האדירות היו חוצבים במדרון המזרחי של גבעת אזדראלה או שהיו מוצאים אבנים מתחתיתה של החומה העתיקה ועושים מהן תיבת קבורה. אחרי שסיתתו את האבן, עשו אותה תיבת קבורה והתקינו לה מכסה, היו גוררים את גוש האבן הכבד למקום הרצוי. העבודה הזאת נמשכה כמה חדשים. מכאן, שאי-אפשר היה להיטמן כראוי בתיבת אבן תכף למות האיש.

הירונימוס האזדראלי מניח שבזמנים קודמים, כשהתחילו לקבור בסרקופגים, היו מכינים עבור המת את קבר האבן רק לאחר מותו, זאת מחשש עין הרע. לכן היו קוברים זמנית במקום כלשהו. כשנשלמה התיבה, היו מוציאים את המת מקברו הארעי וטומנים אותו, בטקס מפואר, בתוך התיבה יחד עם חפצי החן, הערך והיקר כנהוג. מה שמניח הירונימוס הוא נכון. צריך להסיק כי הפילוסוף האזדראלי המהולל הגיע למסקנה בדרך ההיקש הלוגי ולא-דווקא מתוך הכרה אישית של המאורעות עצמם. ההיקש הלוגי הוא עיקר תאורתם של חכמי הפילוסופיה ואינו מלמד דבר אפילו שהוא מנסה ללמד על אופנו הַכּוּר של כל דבר. מכאן התהייה על התועלת שבפילוסופיה. בני-אדם נמשכים תמיד אחר הדבר עצמו. שורשיו של אותו הדבר הקבורים עמוק באדמה אינם מעניינים איש מלבד את הארכיאולוגים ואינם מעלים ואינם מורידים. כך נראו הדברים גם בתמונת עולמו של מַרְקוּס לוציוס תושב העיירה אזדראלה.

מרקוס לוציוס היה זקן קמצן ואשמאי. עיניו הקפוצות וגיבנתו הענקית הבריחו ממנו את בני משפחתו ואת כל תושבי אזדראלה. כל כך שנוא היה על כולם עד שכשרצו להטיח במישהו כי דבריו הם שקר גם היו אומרים לו שקיבל סטרציה ממרקוס לוציוס – דבר שלעולם איננו מתקיים. מרקוס לוציוס מעולם לא העניק חיוך. הוא חי בבית אבן גדול. את הבית הזה לא הוא בנה. הבית הוחרם מלקוח שירד מנכסיו ונאלץ לשלם את חובו בצורה זו. הבית היה תמיד מסודר, נקי וריק מכל חפץ מיותר. מרקוס לוציוס הזקן גר בגפו, גלמוד וערירי. חמישה עבדים נרצעים שרתו

אותו בביתו, בחנות היין וביקב שעליו הייתה פרנסתו העיקרית. כל היום וכל הלילה היה לוציוס הזקן בולש אחר מעשי העבדים ותעלוליהם: שלא יגנבו, שלא יבזבו את ממונו ושינהגו מידה גדולה של חסכנות גם בהוצאות ההכרחיות ביותר. את הונו החביא מרקוס לוציוס בכד שהוצנע בפירת סתרים בתוך הבית. הסוד היה ידוע היטב לבני משפחה אחרים שהיו עתידים לרשת אותו באין לו צאצאים. מרקוס לוציוס ידע כי הם יודעים על קיומו של הכד ועל אוצר מטבעות הזהב החתום בכד. לכן הזמין מרקוס לוציוס עשרה כדים בעלי אותה צורה, הטמין אותם בכל פינות הבית, להסוות ולהטעות גנבים או קרובי משפחה חטטנים. גם בעניין הקבורה של עצמו לא סמך מרקוס לוציוס על קרוביו. הוא טרח והזמין בעצמו תיבת קבורה בעלת מכסה אבן כבד מאד. את התיבה ציווה להציב בתוך בור עמוק ורחב, באמצע המדרון הצפוני של גבעת ענר וחציון. המכסה הכבד נגלל עד לשני שלישי ארכה של התיבה, כך ששליש מחללה נותר פעור. עם החוצבים היתנה מרקוס לוציוס שמחצית הכסף עבור התיבה תשולם רק אחרי מותו.

את אותה המחצית בסך עשר סטרציות הפקיד מרקוס לוציוס למשמרת – לא ביד קרוביו אלא בידו של שותפו לסחר היין, פלוני מהכפר שוּנָם. השוּנָמי הלז היה גם סוחר ביין וגם מהדבקים בעיסוק החביב והעתיק של יושבי שונם המוקצים: להאכיל זרים בבשר נבלות ולמכור את בנותיהם ואת בניהם לזקנים שמתאווים להחם את בשרם ולעורר את אונם הקמל בבשרים צעירים. מרקוס לוציוס לא האמין גם באותו יין פיגולי קטינים. לכן עיכב במתכוון תשלום חוב גדול שהוא, מרקוס לוציוס, היה חייב לו במתכוון. כנגד החוב הוא הפקיד בידו של הסוחר השוּנָמי שטר חתום כדת וכדין שעניינו: החזר החוב תמורת תשלום עשרת הסטרציות לחוצבים וכיסוי שאר הוצאות הקבורה. את כספו של הסוחר משונם הפקיד מרקוס לוציוס, רומאי למהדרין, דווקא בידי הרבי קלונימוס, רבם של יהודי אזוראלה. עם הרבי היהודי סוכם שהוא, הרבי ישלם את עשר הסטרציות למי שיציג בפניו את השטר האמור – לא לפני שהוא מרקוס לוציוס בעצמו יפטר מן העולם הזה. תמורת השירות לא שילם הקמצן הזקן לרבי קלונימוס אף פרוטה שחוקה. בנדיבות נדירה הוא התיר לעזיו של הרבי לרעות אצל היקב הגדול שלו. עד יום מותו של הקמצן וזמן רב אחרי מותו היה רבי קלונימוס היה אסיר תודה על כך ועוד יתברר מדוע. בדרך הנפתלה הזאת הבטיח מרקוס לוציוס את כיבוד סדרי קבורתו. החוצבים, המוקצה משונם והרבי קלונימוס לא ידעו דבר וחצי דבר אודות שותפיהם לקנוניית סידורי הקבורה של מרקוס לוציוס.

את יומו היה הזקן הגיבן מחלק בין הבית, החנות והעיסוק ביקב. בשלושת המקומות הקפיד לשמור על עירנות ולהשגיח שלא ייעלם דבר. אחרי שהשלים את סידורי קבורתו התווסף לו ביקב עוד עיסוק מייגע. מישהו היה חייב להשגיח על עזיו של הרבי קלונימוס שלא ילחכו דבר שאינו עשב טבעי. אבל עזים ותיישים הם קודם כל עזים ותיישים. אף אחד לא יכול לעצור בהם שלא ילחכו מכל הבא לפה. מרקוס לוציוס לא התכוון שעבדיו יעשו את המלאכה וכך גם פקד עליהם לנהוג. אכלו העזים את כל העלים והפירות מעל העצים שבפתח היקב. אז תבע מרקוס לוציוס מהרבי קלונימוס שיבוא הוא עצמו להשגיח על העזים ועל התיישים מפני שהם מפירים את החוזה ולא מסתפקים רק בעשב הטבעי. הרבי היה עסוק

מעל לראשו בעסקי רבנות. הוא לא היה יכול להתפנות ולהשגיח כל היום על עזים ועל תיישים. לשם כך הוא שלח את אהליבה, בתו הקטנה בת התשע, שתשגיח היא על הבהמות הדקות והמחוצפות.

בכל יום, הייתה הילדה אהליבה, מגיעה עם עזיה ותיישיה אל היקב להשגיח שלא יישחת דבר. הזקן הגיבן היה משגיח עליה שתעשה את מלאכתה באמונה. בעת הבציר, כשנערמו האשכולות היפים בפתח היקב, לטשה הקטנה עיניים אל הענבים. הבחין מרקוס לוציוס בסכנה והשמיע קול אזהרה. אבל אהליבה לא הפסיקה ללטוש עינים אל הענבים. מרקוס לוציוס לא ידע מה לעשות. הוא הציץ בה והציץ בה עד שלא התאפק ושאל: "מדוע את לוטשת את עינייך אל האשכולות שלי?" ענתה לו: "אני רעבה." שלח הזקן מבטים דאוגים לצדדים מחשש עיניים רעות. אחר כך נטל אשכול קטן של ענבים עסיסיים וקרירים, נתן לקטנה ואמר לה: "קחי, תאכלי ותשבעי. אל תעיזי לספר לאיש כי קיבלת ממני משהו. ממילא לא יאמינו לך."

בכל עת שרוחו של הזקן הייתה רעה עליו, הגיבנת מציקה לו, נפשו מבקשת שוב ושוב מגופו המאוס למות כבר ולהניח לה לפרוח אל החרות, היה מרקוס לוציוס ממתין עד לשעת בין הערביים. אז היה נוטל בהיחבא את אוצרו, את הכד הממולא מטבעות זהב והולך אל המדרון הצפוני של גבעת ענר וחצצון. הוא היה ניגש אל קברו הפעור, זוחל אל תוכו, שוכב שם על צידו בגלל הגבנון ושוקע לו בהזיות חידלון נעימות. אחרי שעה של התרגעות היה מתנער, יוצא מתיבת האבן, מטפס מהבור החוצה וחוזר לביתו. נינוח ורגוע לחלוטין היה מרקוס לוציוס פורש לישון שנת ישרים שרכושם לא נגנב.

יום אחד בעת הבציר ירד מרקוס לוציוס אל היקב כדי לראות אם אין הדורכים בגת גונבים אשכולות ענבים לסעודת הצהרים. מה שהוא חשש ממנו תמיד – קרה. הוא מצא את העזים ואת התיישים של הרבי קלונימוס מלחכים ואוכלים בכל פה בערמות הענבים והילדה איננה. הניף הזקן מקל והחל חובט בבהמות הדקות, להעניש וגם לגרש. בתוך העדר היה תייש אחד, חם מזג ונגח. במקום לנוס על נפשו קם התייש על רגליו האחוריות, נגח בחזקה את הקמצן בגבנונו והפיל אותו ארצה על פניו. התפתל מרקוס לוציוס בכאבים, צווח, נאנק ושיווע לעזרה. איש מעובדי היקב לא שמע את הזעקות עד שבאה אהליבה הקטנה במרוצה ושאלה מה אירע לו. הזקן נאנח. רוחו הייתה עליו רעה מאד. הוא ביקש ממנה שתתמוך בו כדי שיקום על רגליו. במאמצים גדולים הצליחה הזאטוטה למשוך, לתמוך ולהקים את הנופל. מרקוס לוציוס צלע אל ביתו, נטל את הכד והוא ויצא מן הבית מקרטע, מחרף ומגדף, הישר אל גבעת ענר וחצצון. בשארית כוחותיו זחל ושכב בתוך תיבת האבן שלו. כל אותו הזמן, הייתה הילדה אהליבה הולכת אחריו ולא מסירה ממנו את עיניה. אהליבה ראתה איך נעלם הזקן בתוך הקבר תחת המכסה הכבד והתפלאה. היא המתינה קצת. אחר כך טיפסה בזהירות, ירדה אל הבור והציצה אל תוך תיבת האבן. פזל מרקוס לוציוס וראה את הראש הקטן והיפה, מעוטר פיסת שמיים כחולים. הוא חיך, לראשונה בכל ימי חייו. אמרה לו אהליבה: "מה אתה עושה פה?" השיב לה: "זה קברי. פה אני בא לנוח ולהירגע בכל פעם שרוחי רעה

עלי. "שאלה אותו אהליבה: "מדוע דווקא בתוך הקבר אתה נינוח?" השיב לה מרקוס לוציוס: "נפשי משתוקקת כל הזמן לברוח מגופי המכוער. כשאני בא לכאן, רואה הנפש שלי את המקום וחושבת שזמן הגאולה קרב. אז היא נרגעת. איתה נרגעת גם רוחי הרעה." שאלה הקטנה: "מה זה הכד שאתה מחבק?" אמר לה: "זה כל רכושי. גופי לא מסכים להיפרד ממנו כל עוד הוא חי, אפילו לא בתוך הקבר. חי יופיטר, רציתי להמשיך ולשכב פה עוד שעה אבל אני צמא. אני מוכרח לקום ולצאת לצערי."

אמרה לו אהליבה הקטנה: "שכב בשקט." היא חלצה נאד מים קטן והשקתה את מרקוס לוציוס כשהוא בתוך הקבר – שוכב ונהנה. מחה הזקן את פיו וחיך שוב, בפעם השנייה בכל ימי חייו. שאלה אותו אהליבה: "מה זה הדבר שכל כך בולט אצלך בגב?" אמר לה לוציוס: "זאת הגיבנת שלי. מבטן ומלידה צמחתי וגדלתי מעוקם ובעל גיבנת. מדוע את שואלת?" זיק משובה וסקרנות נדלק בעיני הקטנה והיא אמרה: "אני רוצה לדעת איך נראית הגיבנת." אמר לה: "אינני יודע. מעולם לא הצלחתי לראות אותה." אמרה לו הילדה: "אני רוצה לחוש אותה." עד שמרקוס לוציוס החל לחייך בפעם השלישית בכל ימי חייו, שלחה הקטנה את כפה הזעירה אל ערפו, החליקה אותה תחת בגדו ומישהה את הגבנון.

פני הזקן הרצינו. נפשו אמרה לגופו: "ראה לוציוס: אין רגע יפה מזה בשביל להיפרד מעולמך הנתעב." אמר הזקן לילדה: "איך נראית הגיבנת שלי?" השיבה לו: "אני לא יכולה לראות אותה אבל היא חלקה ונעימה." אמר לה: "מששי אותה עוד פעם אחת." עשתה אהליבה כבקשתו. היא התכופפה פנימה, בטנה נשענת על שפת התיבה, רגליה באוויר והיא תוחבת את ידה עמוק אחרי ערפו להיטיב ולמשש את הגיבנת במגע מלטף. אותה שעה שכב לוציוס על צדו בתוך קברו ושמע קתרוסים וחלילים. השמש ראתה את הכתם דמוי התאנה מעל לפלח העכוז השמאלי של אהליבה. אמר הזקן לקטנה: "קחי את הכד הזה ותמסרי אותו לידי אביך. אחר כך מהרי ואמרי לעבדיי שיבואו אליי, אל הקבר."

כשהגיעה אהליבה הקטנה אל קצה העיירה אזדראלה ובידה הכד ראתה חמישה סרדיוטים של אדריונוס הרשע מוליכים את אביה, מוכה וכבול. בלי להניד עפעף התריסה הילדה מול החיילים: "האיש הזה הוא אבא שלי! לאן אתם לוקחים אותו?" הסרדיוטים געו בצחוק ואמרו לה: "ילדה יפה ומסכנה. עוד מעט תהיי יתומה." התעקשה אהליבה ואמרה להם: "אני אתן לכם אוצר מטבעות זהב אם רק תניחו לאבי." הסרדיוטים נדהמו. לפני שהספיקו להתעשת ניפצה הילדה את הכד על הארץ. לעיניהם ההמומות של הסרדיוטים התפזר שפע של מטבעות זהב באבק הדרך. הם הניחו לרבי קלונימוס, עטו על המטבעות, חפנו ואספו את כולן. אחר כך פשטו את מדיהם, השליכו את נשקם וברחו בדרך לגלבווע. רבי קלונימוס ובתו שבו הביתה. הם סיפרו על הנס שנעשה להם בעזרת אוצרו של מרקוס לוציוס. איש לא האמין לסיפור. כולם חייכו ואמרו לרבי קלונימוס: "ססטרציות של מרקוס לוציוס בכיסך", כלומר, דברי שקר שאינם מתקבלים על הדעת וגם אינם יאים לרבים של יהודי אזדראלה.

אל והיום

בעינינו ראוי הסיפור של רבי קלונימוס ובתו אהליבה שיתקבל על הדעת. הלא אתם שמצאתם את תיבת האבן הענקית של מרקוס לוציוס כשחפרתם פעם בור בשביל היסודות למועדון החברים של הקיבוץ? אנחנו מתכוונים לצריף שאחר כך סולק בגלל חדר האוכל החדש שנבנה במקום כל הצריפים. את תיבת האבן גררתם אז אל צדו המערבי של חדר האוכל הישן, כלומר הצריף שאותו זמן היה המזכירות וגם הכל-בו. גם שם לא מצאה תיבת האבן של מרקוס לוציוס מנוחה. כשסללו את המדרכה הרחבה מול הפעוטון שמדרום למזכירות שוב גררו את הסארקופאג – שלושים מטרים מערבה. מאז הוא נח למעצבה ליד הבית שהיה פעם כיתה ג' מעבר לכביש, בקצה המקלט של מחסן החינוך. עכשיו כבר אין שם מקלט, אין מחסן של חינוך. עכשיו מתנוסס שם "בית המוסיקה".

הצרות של אצבון האזדראלי

היינו באזדראלה – נמשיך להיות בה. מאה ששים ושבע שנים מאוחר יותר, כשהרבי עזריה מאזדראלה לא דקדק באיסור על בעלה ועל בועלה, התיר את נישואיו לאשתו הצעירה והיפהפייה אהליבה והשיא אותה בו במקום לאצבון הקדר האלמן והעשיר, נטלה אהליבה את שווי כתובתה מידי אצבון. בו במקום החזירה את הכסף לידיו ואמרה לו: "זה פרעון חובו של הרבי עזריה עבור גג הרעפים שגזרו השלטונות לקרות בו כל בית." אמרה, שילמה ועקרה לחיות בביתו של אצבון הקדר. שבעה לילות לא חלפו ושטן הטיל חילוקי דעות נוראים במשכבם של אצבון ושל אשתו החדשה. אצבון לא יכול להסיח את דעתו מאשתו הראשונה שמתה עליו ואת מנהגיה בו. אהליבה לא יכלה לסלק מציפיותיה את תכסיו השנונים של בעלה הקודם שהיה עשיר דמיון ולץ גדול גם באותו עיסוק. כך שימשו במיטתם ארבע דעות על מה ואיך ייעשה תשמיש. חילוקי הדעות הפכו לריב. הריב היה לצעקות ולחרפות. השקט והשלווה נטשו את עולמו של אצבון עד שברוב ייאוש פרש מאשתו הטרייה וחזר לישון בגפו.

מאותו רגע, היו ערביה ולילותיה של אהליבה פנויים. היא הייתה יוצאת לפטפט הרבה עם השכנות. השכנות משכו אותה אל בית הכנסת, זה שעל יסודותיו מצויים עכשיו שרידי הכנסייה הביזאנטית, לשמוע את דרשותיו המפולפלות של רבי עזריה שהיה מרביץ תורה גם בנשות ישראל. כל כך מעניינים היו שיעוריו של הרבי עד שאף לא אחת מהתלמידות, לא נהגה לפרוש לביתה לפני שרבי עזריה סיים לומר את השיעור. פעם האריך רבי עזריה בדרשה. אהליבה המתינה עם שכנותיה עד שיסיים וחזרה לביתה אחרי שכבו הנרות. בעלה חיכה לה בקוצר רוח ואמר: "היכן היית עד עכשיו?" אמרה לו: "בבית הכנסת הייתי עם השכנות. אנחנו שמענו שיעור מפי רבי עזריה." חרונו של אצבון פרץ גם על אשתו וגם על בעלה הקודם. הוא אמר לה: "עד כאן תעלוליתם. צאי מהבית ואל תחזרי עד שלא תירקי בפניו של הרבי הזה שמאחר לדרוש דברי ליצנות באזני נשים לא לו." אמרה לו אהליבה: "אני לא יוצאת." אמר לה אצבון: "למה?" השיבה לו: "מפני שנשים מהוגנות אינן יוצאות

מפתח ביתן באשמורת שנייה. " אמר לה אצבון: "נשים מהוגנות באמת – אינן יוצאות אבל את יוצאת. צאי מפה! צאי! את לילית אשת השטן! לכי לרקוק בפניו של הרבי המופקר שלך!"

אהליבה המשיכה לסרב אבל אצבון היה דוחף והודף אותה, הולך אחריה, קורע את בגדיה ומכריז בקול גדול: " את תירקי בפניו של הרבי כפי שירקת בפני קבל עם ועדה!" שמעו השכנים את הקולות ויצאו מחצרותיהם לברר מה קרה. אחרי ששמעו וראו לשובע – חזרו וסיפרו לנשותיהם כי אצבון חובט באהליבה וקורע ממנה את בגדיה בראש חוצות. זינקו השכנות מבתיהן לרדוף אחרי אצבון ולחלץ את המסכנה מידיה. הבעלים מיהרו אחרי הנשים להחזיר אותן הביתה וללמד אותן שנשים מהוגנות אינן אמורות להתרוצץ מחוץ לבית כל כך מאוחר בלילה, אפילו אם כל מה שהן מבקשות הוא להציל אישה מידי בעלה.

הבעלים גערו, הנשים צווחו ואצבון המשיך לחבוט באהליבה, לקרוע את בגדיה מעליה ולתבוע ממנה שתירק בפני הרבי עזריה. כששמעו הנשים מה שאצבון תובע מאשתו לעשות, בערה חמתן להשחית. כולן כאחת צרחו והסיתו את אהליבה: " אם צריך לירוק, שתתחיל היא לקיים את מצוות היריקה קודם כל בפני בעלה." שמעו הבעלים את ההצעה המגונה, הוכיחו את נשיהם על פניהן וחרחרו לעומתן: "אוי ואבוי למי שרוקקת בפני בעלה!" פני כולם התלהטו והקולות גברו, הפיות נפערו והידיים התנפנו באוויר. אצבון הצליח, ברוב זעמו, לקרוע מעל אהליבה את הבגד מפלג גופה העליון. עמדה היא בחזה חשוף וקראה מולו: "את חרפתי הוצאת לרשות הרבים, הא לך!" וירקה מלוא פיה בפניו.

קינח אצבון קינח קלסתריו. עיניו מלאו דם ואגרופיו התרוממו להנחית באהליבה מהלומה של ממש. ראו השכנות, אצו לגונן עליה ולהסתיר את מערומיה. אלא שבעליהן הזדרזו למשוך אותן לאחור, גם על מנת להחזיר אותן אל בתיהן וגם על מנת לזכות ולראות במראה השמימי של עפריה של אהליבה. אבל הנשים התעקשו, קללו וחרפו את בעליהן. כולן התנערו מאחיזת הבעלים והתחילו לרקוק בפניהם. עמדו הבעלים והתנפלו על הנשים ללמד את כולן לקח שלא יישכח: לחבוט בהן ולקרוע מהן את בגדיהן, כמעשה אצבון הקדר באהליבה.

המהומה גדלה והרקיעה לשמיים. בערבוביה מחרישת אוזניים התגלגלה פקעת הניצים והניצות אל מחוץ לשכונת היהודים – אל רובעי הרומאים של אזדראלה. שמעו הרומאים את הקולות ומיהרו לצאת וגם לראות. כשראו די והותר שבו וסיפרו לנשותיהם הסקרניות כי אנשים ונשים חובטים ויורקים זה בזה, גברים קורעים את בגדיהן של נשים עד שהן עירום ועריה ולא ידוע למה. מישהו סבר כי חג הבכחאנלייה השני חל, דווקא, בלילה הזה. הרומאים והרומאיות תושבי אזדראלה מיהרו ושלפו קנקנים וחביונות יין לרוב, הדליקו לפידים, יצאו לסמטאות, חבשו מסכות להסוות את עצמם, שתו הרבה ורקדו הרבה, כראוי לבכחאנלייה אמיתית.

עד שהרומאים וגם אחרים שרים ורוקדים וסובאים עד-לא-ידע, סובכה בעיר חבורת היהודים והיהודיות – חובטת וקורעת ורוקקת. הנשים שחציין חשוף מבקשות לנוס אבל הגברים ממהרים אחריהן להוסיף עוד כהנה וכהנה. ראו הרומאים מה שראו

והסיקו כי התוספת של סטירות ויריקות וערטול נשים בקריעה הוא נוסח חדש שהמציא הקיסר דיוקלטינוס לסגנון מיוחד של בכחאנלייה. השעשוע גירה את הדמיון, הפורקן ביקש לפרוץ וכל הנשים הרומאיות מיהרו ברצון לירוק בפני בעליהן. אצו הגברים, בהנאה מרובה, לחבוט בנשיהם ולמרוט את לבושן. היין נלגם, עלה אל המוחות והרצועה הותרה להתפרע כדת וכדין כל הלילה ההוא.

השחר מצא את כל אזרחי אזדראלה סבואים, תשושים וסרוחים בסמטאות. רק נשים בודדות מיהרו ללקט את לבושן ולמהר הביתה. פְּלִיקְס פּוֹרְקִיוֹס, הנציב מטעם הפרובינציה, התכוון לחקור ביסודיות מדוע ומהיכן התחילה המהומה אבל המשימה הזאת לא צלחה בידי מעולם. השחר ההוא זרח גם על אהליבה, קרועה ומוכה עד זוב דם, כשהיא מתדפקת בשארית כוחותיה על דלתו של הרבי עזריה. שמע הרבי את הנקישות, פתח את הדלת ואחז באהליבה הנופלת.

הוא נשא את אשתו לשעבר פנימה, פשט ממנה בזהירות את שארית בגדה ורחץ בעדינות את הגוף המיוסר. הוא נשק גם לכתם דמוי עלה התאנה ומשח את הפצעים ואת החבורות בצָרִי ובשמן זית מבושם באפרסמון. אחר כך הלביש הרבי עזריה את גרושתו הטרייה, הציע לה מיטה, השכיב אותה לנוח ולישון ואמר לה: "מעתה את מגורשת לאצבון. מעתה את מקודשת לי לעולמי עולמים. אהבתיך." לחשה אהליבה בחרדה ובעיניים עצומות: "אפילו שככה חולל כבודי בלילה הזה?" חזר הרבי עזריה ונשק לה על עפעפיה ואמר לה: "דווקא בגלל הלילה הזה."

עַם חוּמָה וּפְלִי

הרבי עזריה, אהליבה אשתו והקדר אצבון הם אזרחי העיירה אזדראלה שבדרומה של הפרובינציה הרומאית "פלשתינה השנייה." אזדראלה זו היא עיירה קטנה ובלתי חשובה. מרבית תושביה – בליל של כנענים, ספרוויים, כותים, שומרונים ויוונים שכולם הפכו להיות רומאים. מיעוטים, יששכרים או ישראלים שהפכו להיות יהודים. אזדראלה היא עיירה שנוחיות, רווחה וביטחון שורים בה יחד עם סובלנות בין עדה לעדה וטוב ונעים לחיות בה. עכשיו היא יישוב פורח, גדול יותר מיזרעאל הישראלית וחיים בה למעלה מעשרים אלף נפש.

יזרעאל ההיא הייתה סגורה ומבוצרת בתוך חומה. היששכרים הצטופפו בתוך החומה. הכנענים העדיפו לדור מחוץ לחומה. לישעננים לא היה מקום בתוך החומה. לעומת יזרעאל ההיא לא כלואה אזדראלה בין חומות. היא פרושה מערבה עד לגבעת ענר וחצצון, צפונה עד לחצי המדרון, מזרחה עד למצוק המחצבות ששימשו אז לחומה ועכשיו לבניית בתים ודרומה עד לגיא הנופל אל נחל הרקפות. אזדראלה יושבת בצומת דרך המלך ודרך הים. הדרכים האלה, שהן עורקיה של מלכות רומא, מדודות באבני מיל גדולות. הנוסע יכול בעזרתן לדעת את ריחוקו ממקום צאתו ואת מידת קרבתו אל מטרת המסע.

לא זכרנו לציין כי בתקופת אזדראלה כבר אין פה בעל ועשתורת ועץ מצל. הם נעלמו יחד עם המקדש שליד המעיין. הפסלים היפים, העשויים שיש לבן שהובא ממדינות הים, קבורים עמוק תחת הגומא. הם ימשיכו להיות קבורים שם עד שיחפרו אותם ארכיאולוגים. אבני המקדש נלקחו ממקומן על ידי עבדיו של הפחה תגלת-שרבק האשורי לבניית ארמונו. במקום המקדש ההוא ובמקום מקדש איזבל שחרב ניצב לו באמצע אזדראלה מקדש בכחוס הטוב והמיטיב, אל הפוריות, הגפנים ושמחת החיים.

המקדש הזה נבנה כבר בימי סטראדלה היוונית, בה לא ניזכר הלילה כפי שלא נטרח להיזכר באנטיוכוס הרשע. בימים ההם היה זה מקדש לדיוניסוס שהפנתים כינו אותו תמוז. אין הבדל גדול בין תמוז-דיוניסוס לבין בכחוס. שניהם פטרוני היבולים, הגתות, התירוש ושמחת החיים. הירונימוס אפיקורוס, מיודענו, חוזר ומסביר לפשוטי העם כי דיוניסוס-תמוז היה נוהג להיקרע לגזרים, אחת לשנה, בידי הנשים המינדות ובהן אימו. בעזרת זאוס שבא על סמלה היה דיוניסוס מתחיל להיוולד מחדש. אחרי שזרעו נקלט ברחמה היה זאוס שולף את העובר המתפתח מרחמה של סמלה ושותל אותו בברכו שלו עד שישוב להיוולד מחדש ולחזור אל עולם החיים בשלום. בכחוס, מוסיף הירונימוס, מעדיף לשכב בשקט תחת הגפן והקיסוס, ללגום יין משובח ולקנח להנאתו בחריץ של גבינת חלב עזים ובפלאח אבטיח מתוק. בכחוס הוא עצל ונינות. די והותר היה לו בטירחה להיוולד פעם אחת לחיים האלה. תושבי אזדראלה שחלקם היה פעם כותים וכנענים ממשיכים לכנות את דיוניסוס-בכחוס בשמו המזרחי – תמוז. אין הבדל גדול בין פולחן בעל ועשתורת של האזדראלים האלה לבין פולחן התמוז.

א' לה ה'רנ'אוס

כאן, אנחנו מתפנים להיזכר בהירונימוס. וזאת לדעת: הירונימוס האזדראלי איננו יליד אזדראלה לא מבטן, לא מלידה ולא מהריון. הירונימוס נולד ברומא. הוא צאצאם של שר-אלף בלגיון המילואים האחד-עשר ופילגשו הגרמנייה ברונהילדה, בת לטבטונים משוורצוולד. בבחרותו נמשך הירונימוס אל כת מסתורית שהחזיקה בתורותיהם של אפיקורוס, זאנון ואפיקטטוס שכולם פילוסופים נודעים. כשמסיים קוֹיִטוּס דְקִיּוּס שר הצבא הרומאי בגד באדונו פִּילִיפּוּס ותפש את כס הקיסרות הוא התחיל לרדוף עד חרמה את כל הכופרים בקדושתן של כוהנות וְסֵטָה. בין הכופרים האלה היה מיודענו הציניקן-סטואיקן הירונימוס, שצירף לשמו את התואר "אפיקורוס". הירונימוס היה, למזלו, נצר ממשפחת גוֹרְדִּינּוּס השלישי שנרצח בידי פיליפוס. הייחוס הזה הציל את חייו אבל לא שיפר את גורלו. במקום הוקעה על מוט, שיסוף או מוות בזירת הגלדיאטורים הוגלה הירונימוס אפיקורוס מרומא עיר מולדתו הישר אל הפרובינציה "פלשתינה השנייה" אל העיירה אזדראלה השוכנת בצד המערבי של הר הגלבוע בעמק יזרעאל. היטב הובהר להירונימוס, מטעם עושי דברו של דקיוס, כי אם יעזוב את המקום וייתפש – אחת דתו. הירונימוס אפיקורוס הושלך בידי הסרדיוטים של נציב קיסרי אל הרחוב באזדראלה. צוררו היה נקוב ובפיו לא היה הסבר לנסיבות שבגללן נקלע למקום. בלית ברירה התחיל הירונימוס להתפרנס מהוראת הקריאה והכתיבה של לשון רומא.

הירונימוס היה ציניקן אפיקוראי אמיתי ומסתפק במועט. את חייו הפרטיים חילק לשניים: אהבת החוכמה וההגות וחיטוט מוגזם באפו. מעט ספרים הצליח הירונימוס להביא עמו מרומא. מעט ספרים הצליח ללקט בעזרת שליחים ברחבי הארץ. תחילה התמסר הירונימוס לחיבור תולדותיהם של סַנְקָה, זְאֵנוֹן וְאֶפִיקְטוֹס. אחר כך הפך הירונימוס להיות לא רק איש סְטוֹאָה אלא איש מדע בכל נימי נפשו. הוא היה אוסף כל מיני ידיעות שונות ומשונות ובמיוחד ידיעות של היסטוריה. אחרי שסיים להעלות על קלף כל מה שידע אודות הצינים והסטואיקנים, פנה הירונימוס לחקור, לרשום ולפרש כל מה ששמע וראה מתולדות העיר הזאת.

הירונימוס שלט היטב בשפה היוונית. היתרון הזה פתח לו נתיבים אל גדולי החכמה בני זמנו. הוא קיים קשרים הדוקים עם מלומדים כגון אֶבְנִימוֹס הַגְדָרִי שעסק בהשלמת טרקטאט על האלוהות הטרנסצנדנטית כמקור שממנו נאצל, זורם או מתקדם הכל, שהיא גם אימננטית וקיימת בזרימה אל-זמנית. הירונימוס אפיקורוס שאל שאלות וזכה לתשובות גם מפּוֹרְפִירִי האלכסנדרוני, זה שטרח לקבץ ולהסדיר את נאומי פְּלוֹטִינּוֹס על פלאי אפשרות הסינטאזה שבין משנות אפלטון ואריסטו. בעזרת המלומדים האלה הצליח הירונימוס, בדרך לא דרך, להשיג עותק משומש אך שלם של תרגום השבעים לתנ"ך. כך נפרשה לפניו יריעת התולדות אלפי שנים לאחור. הירונימוס המאושר יכול היה מאותו רגע גם ללמוד, גם להסיק וגם לפרש מאורעות שנגעו לאזדראלה כבר בימי מתושלח. כל כך שקע הירונימוס בפענוח סוגיות עלומות מתולדותיה של העיר הזאת עד שזנח את הפילוסופיה לשמה ושייר ממנה רק את שמו השני וצירף לו את הסיומת. מכאן שמו המלא – הירונימוס אפיקורוס האזדראלי.

סיוטיו fe חרנפר

הילד שלכם צועק בשנתו. על מה הבהלה? אין צורך להיזעק ולזנק מן הכורסה אל חדר הילדים. הגניחות, הצעקות, קטעי המלים הסתומות שאתם ואני שומעים הם קולות שבנכם השמיע מתוך שינה, על מנת לגרש את השדים שסחבו לו את הכדור בדיוק לפני שכמעט והצליח להבקיע את שער היריב. תכף יורה השעון חצות. זו שעתם היפה של סיוטי הלילה. בתכם הקטנה איננה סובלת מסיוטי לילה. גשו רק אל הבן. אל תעירו אותו. רק תיטיבו את השמיכה שנשמטה תוך כדי הקרב עם השדים. יפה עשיתם. עכשיו חיזרו להתיישב בנחת.

בהזדמנות זו נשוב וניזכר כי כל הלילה התהפך חֶרְנֶפֶר, הכנעני, על משכבו. הוא לא יכול היה להירדם בגלל ביעותים שפלשו אל החלומות ולא הרפו ממנו מהרגע שבו ניסה לעצום את עיניו, אפילו שבלילה הוא האריכה שמאלו לשהות תחת ראשה של אשתו. אפילו שימינו של חרנפר היטיבה למשש ולחבק אותה והיא הייתה לו חֶבֶל בנעימים, סגולה בדוקה לשינה עריבה, לא באה התרדמה הגואלת. חרנפר חלם שהוא עולה בשביל המים של יזרעאל, נושא את האסל על כתפיו. בקצות האסל היו תלויים שני נאדות עור גדולים. לפתע חש משק כנפיים אדיר. עֲזַנְיָה ענקית עטה

עליו וניקרה חור גדול בנאד השמאלי. תוכנו נשפך ארצה. אבל לא! בנאד הזה לא היו מי מעיין צלולים. היה שם דם.

בשיער סומר הציץ חרנפר בנאד המים. עכשיו ראה, כי אין זה נאד עור רגיל של שואבי מים אלא לועה הפעור של חיית שחץ שיש לה ראש של אריה, כנפיים של נשר וזנב של תמסח. לועה הפעור יורק אש כחולה. המפלצת לפתה את העזנייה בין מלתעותיה. במחי אחד ריטשה, ריסקה ובלעה את הדורס. אחר כך הכתה המפלצת בזנבה את חרנפר. היא העיפה אותו אל השמים השחורים ונעלמה בפתחו של נחל הרקפות. כשנחת חרנפר על הארץ גילה כי הוא נמצא הרחק על פסגת המרוז, עקוד כקורבן על אחד מהמזבחות העתיקים וסחופי הרוחות שם. רוח גדולה נשבה. ברקים התפוצצו והבהיקו. מתוך חשרת עננים אדומה הגיחה וניצבה מולו דמות שחצייה העליון אדם וחצייה התחתון תיש. עיני הדמות ירו חזיונים, בחנו מקרוב את כליותיו של קורבנה העקוד וממתין – הוא חרנפר. חרנפר רצה לזעוק אבל פיו נאלם ודמו קפא בעורקיו מפחד המוות הנורא.

עוד הוא נוקש בשיניו נשפה לעברו הדמות האיומה: "אם לא תקבור, לעולם לא תישן. אם לא תקבור, לעולם לא תישן." חרנפר הבין שקיצו בא. הוא ניסה לבקש על חייו. אלא שהדמות סטרה על פיו בבעיטת טלפיים והכריזה: "אני לא אישן לנצח! אני לא אישן לנצח! שמונה מאות וחמישים נביאים שחטתי על אבן אחת ולא קברתי אף אחד. אבל אתה, חרנפר, קום וצא לקבור כי ארור מכה נביאים ולא קובר אותם. לעולם לא יישן. קום חרנפר ולך לקבור. אם לא תקבור – יטרוף אותך אריה וינקרו אותך עזניות. את מה שיישאר יכרסמו תנים וצבועים. כבר הם מייללים אצלך מתחת לחלון." כך אמרה הדמות, חזרה ובעטה בחרנפר. חרנפר חש כי הוא נוסק למעלה, טס ונופל, נופל ונופל ואין סוף לנפילה אל התהום.

מבוהל ושטוף זיעה קרה הקיץ חרנפר. הוא שמע יללת תנים וגיחוך צבועים בחוץ, ליד חלון הבקתה. עד שחזרו חושיו הרגיש טלטלה עזה ונוכח כי אשתו היא המטלטלת אותו בחוזקה. שאל אותה חרנפר: "מה קרה? למה את מטלטלת אותי?" אמרה לו: "אתה שומע תנים מייללים וצבועים מגחכים אצלנו תחת לחלון?" חרנפר זינק החוצה, אחז במקל, הבריח בחבטות ובעצקות את החיות ואמר לעצמו: "למה באו אלה ליילל פה אם אין כאן נבילה או מה?" לפתע שמע בהקיץ את קולה של הדמות הנוראה מהחלום: "קום חרנפר, לך לקבור את שני הנביאים המוטלים מתים ליד המעיין. קבור אותם במקום אשר אראה לך."

טרוף-חושים, לא שם חרנפר את לבו לקפיצת הדרך שהייתה לו בדרך שביל המים, למטה אל המעיין. הלילה היה שחור. הלבנה נעלמה. עננים כיסו את כל הכוכבים. בחסות האפילה קרב חרנפר אל מקדש בעל ועשתורת. שם שהו החיילים השומרים על שתי גופות שלא ייעלמו. רוב החיילים ישנו. רק אחד מהם ניצב אצל שתי הגוויות. חרנפר התגנב אליו מאחור והלם בפדחתו. ההוא קרס תחתיו בלי להשמיע הגה. עד שחרנפר גדול המימדים מכתף את שתי הגופות כאילו היו קיני צפרים, אמר לו הקול: "אל תקבור פה. שא את המטען הזה אל המערה השבע-עשרה." עוד בילדותו שמע חרנפר את האגדה על המערה השבע-עשרה. עכשיו התברר לו כי המקום קרוב מאד אל שביל המים. הקול שב והנחה אותו ואמר לו: "פה מאחורי

שיח הצלף מצוי פתח. עכשיו הוא סתום באבן. "חרנפר הניח את הגוויות ועקר את הסלע מהפתח. את הגוויות שלשל אל תוך המערה, חזר וסתם את הפתח באבן והלך משם.

לפנות בוקר חזר חרנפר אל בקתו, השתרע לצד אשתו ורצה לישון. אמרה לו: "כבר גירשת את התנים ואת הצבועים? קפיצת דרך הייתה לך." אמר לה: גם את הצבועים, גם את התנים, גם את העזנייה וגם את האריה בעל זנב של תמסח גירשתי." אמרה לו אשתו: "כל הלילה אני חולמת. בחלום ראיתי פתח של מערה. במערה צפונה אישה בעלת ארבעה דדים. בין ירכיה יש לה שני נקבים. מהראש שלה בולטות קרני פרה." חרנפר שמע ונבעת. בחושך גישש את דרכו אל הפתח ויצא לצרכיו. כשחזר פנימה מישש, כמנהגו, את המשקוף ופלט: "אישה! היכן מזוזה העשתורת? אמרה האישה: "היא לא קבועה במשקוף?" חרנפר התכופף וגישש על הרצפה. אצבעותיו מצאו את צלמית עשתורת, מושלכת ומנופצת. אמרה האישה: "מחר אלך אל נפושסים הקדר ואקנה צלמית חדשה. בוא ונישן." הבוקר מצא אותם, אישה אוהבת בזרועות בעלה, חבוקים, מתים וישנים לנצח.

ס'ור מ'ורק א'

כך חולפת לה שעת חצות, אמצע האשמורת השניה. התולדות רשאים לנמנם קמעה עד שביבךס הממלוכי יחליט מה לעשות, עד שהושע בן-בארי יגיע אל ברית המילה של בנו ועד שנבות ירצה להרוג את הממזר שהמיט עליו אסון – עוצרת עבורנו שעת אחר חצות לאתנחתא קלה. בשעה זו תש כבר כוחם של הצרצרים מלצרצר ושל הציקדות מלצקצק. נוכל ליהנות מהדממה הממלאת את אוויר העמק בקיץ. בראש מגדל ענר וחצון נוהג הפוס לצעוק מידי שעה. צינה קלה ונעימה פושטת בחלל. ערודים וצפעים חוזרים אל חוריהם, שבעים. עכשיו הם מניחים לנברנים לכרסם בשקט. הלילה מחוויר. ירח קטום הולך ומתרחק. הוא משאיר אחריו את כוכבי החייל הרומאי, הפוכים בשמים. תנשמת כועסת מאחרת לנשוף. היא חוזרת אל גומחתה ובציפורניה חומט קטן. זאת שעה מתאימה ללבוש סוודר קל ולצאת אתנו לסיור מודרך בעיר, סביב החומה.

בניית החומה הסתיימה מאה שנים לפני סיוורנו. הימים האלה הם ימי ירבעם השני. המלכות נכונה ביד חזקה וגם נבונה. ישראל חזקה עכשיו יותר מכל העמים. כולם מעלים מס למלך ירבעם בן יואש: יהודה, ארם, מואב ועמון. גבול ישראל משתרע כעת מלבוא חמה שבצפון עד לים הערבה שבדרום. בקיץ נוהג המלך לשבת בשומרון, בה מזג האוויר קריר יותר. המלך ישב ביזרעאל בעונה זו רק אם יתערער מצב הביטחון בגבול הצפוני. לשם כך משמשת יזרעאל מעין בסיס קדמי. בתקופה זו גדולה האוכלוסייה הקבועה של העיר. היא מונה חמישה-עשר אלפי איש ואישה, זקנים וטף. רק מעט מהגידול הזה נובע מהתרחבות המשפחות העתיקות עצמן ומשפעת משרתי הארמון: עבדים, שפחות, טבחים, סריסים, שומרים וכיוצא באלה. רוב הגידול הוא תוצאה של נהירת אלפי כפריים מכל רחבי הארץ, בפרט מהגלעד, מהבשן וגם צפונה משם.

כיבושי ירבעם השני הביאו שלושה ושגשוג. המלך עצמו ושרי המחוזות בפקודתו דחקו במשפחות צעירות מכל רחבי הממלכה לנטוש את כפרי מולדתם, הצפופים ממילא, ולהתיישב בשטחים החדשים. אדמות חולקו חינום. אוצר המלך סיפק זרעים וכלי עבודה. שרי המחוזות עשו מאמץ לבסס ולבצר את שליטתם. לשם כך הקלו את גביית המסים והמעשרות. כך הצליחו למשוך אליהם רבים וטובים. אחיזת הממלכה הישראלית במחוזות שמעבר לירדן לכיוון מזרח ולכיוון דרום גדלה והתחזקה.

עשר שנים חלפו מאז הכיבוש הגדול ושום ממלכה לא מאיימת על שלום הגלעד, הבשן, החורן והלבנון. השלום הופך את לבם של שרי המחוזות. הם רוצים להתעשר ולנהל אורח חיים של מלכים. הם מאלצים את פשוטי העם לבנות בשבילים ארמונות. את המימון הם משיגים על ידי הטלת מסים כבדים. עושר הממלכה הולך ומתרכז בידי יחידים. עד מהרה מוצאים את עצמם המתנחלים החדשים מנושלים מאדמותיהם וחייבים לנושים כסף רב. כל חייהם הופכים לעמל מפרך בשכירות יום שכל הכנסתה משועבדת לפירעון חובות. הם לא יכולים לחזור אל כפרי המולדת שבעבר-הירדן כי המקום נתפס. לכן פונים המונים להגר בחזרה אל ישראל שממערב לירדן. הם מניחים, ובצדק, כי בערים הגדולות והגדולות, אליהן זורם עושר המלכות, תימצא פרנסה. טוב להיות שכיר-יום בעיר מאשר להיות בעל אדמה משועבדת לחובות או אריס ועשוק במחוזות גבול רחוקים.

אלפי חוזרים חסרי-כל, מילאו כל פינה ביזרעאל עד שהצפיפות הייתה ללא נשוא. מושל העיר הורה שלא לאכלס עוד אנשים בתוך החומה, אפילו יש בידם לשלם עבור זה. שומרים ושוטרים נצטוו להשגיח בשבע עיניים גם בשערים וגם בכל פינה על קיום הצו החדש. מי שנתפס – הושלך החוצה וגורש בלא משפט. עד עכשיו, להוציא את הישעננים, גרו רק כנעני העיר מחוץ לחומה, בשכונתם העתיקה. מספרם לא גדל. בתקופה זו הם בטלים בששים לעומת האוכלוסייה הישראלית והישעננית המתרבה ללא הפסק. באין ברירה פנו השבים מרחוק להיאחז ולהתיישב מחוץ לחומה. אין זו הפעם הראשונה בה נעקרים תושבים מתוך חומות העיר החוצה. מאה שנים קודם לכן חזרו אנשי משפחת ישוב ומקצת אנשי משפחת בלע, שתוואי החומה הותיר את בתיהם מחוץ לחומה, לתבוע מהמושל את זכותם לדור בתוך החומה כפי שהובטח להם חגיגית לאחר יום המגפה האדומה. אָחִיו קיים אז את דבריו. בלחץ המלכות חזר רק חלק מהם אל התחום הקודם. חלקם נאלצו להסתפק בבתי החומה שבין הסוגרים. תוך שנים ספורות התברר כי גם כך צר המקום. משפחות בלע ואחייה ובעיקר משפחת אחייה, החלו להציק ולחפש דרכים לנשל את משפחת ישוב ממקומה שבתוך החומה. אחרי סקילת נבות, ראש משפחת ישוב, יותר ממאה שנים קודם לכן, נחלש כוחה של המשפחה להתנגד למתנכלים. בזה עוד נשוב להיזכר.

צדו המערבי של שטח העיר נתפש עבור השווקים החדשים. עקב זה החלו נפלטים מפנים החומה או באים מרחוק – לבנות בקתות ובתים בדרום העיר, ליד שכונת הישעננים. מאה שנים קודם לכן, עמדה שם עיירת העבדים והשבויים שהובאו כדי לבנות את החומה. העיירה ההיא נהרסה ונמחתה בפקודת המלך. במקומה קמה

שכונת הישעננים. עכשיו משתרעת העיר התחתונה החל ברובע הכנעני מצפון מערב, עבור בשווקים השונים וגמור בשכונות הישעננים והישראלים, פליטי השיבה מהמזרח.

יוצא שאוכלוסי העיר העליונה, זו שבתוך החומה, הם התושבים היותר ותיקים של יזרעאל, צאצאיהם של הראשונים. הם גם בעלי כל הקרקעות. הם מרכזים בידיהם את המסחר, את המלאכה, את עסקי הממון, הביטוח ואת אספקת צרכי הארמון. עד להפיכת יהוא, לפני ששים ושש שנים, היו הסוחרים העשירים ממשפחת אחייה גם בעלי החזקה וגם הממונים על שלושת במות מְלִקְרָת שהובאו על-ידי המלכה איזבל. הפולחן הזה הוכרז, אז, פולחנה של המלכות ואליו עוד נגיע.

כך יוצא שהישראלים שמחוץ לחומה תמיד נחותים. בחלקם נופלות כל המלאכות הקשות והבזויות, דריכת הענבים, החריש והקציר, הבורסקאות, עשיית הגבינה, עבודת הבנייה וטוויית הפשתן הגס, האשפרה, הסבלות ועשיית הפחמים. זה לא הבריא מפה איש. להפך: אוכלוסיית הישעננים פרתה, רבתה וגדלה בלי גבול. מחוסר פרנסה, פנו אנשים ונשים גם לעיסוקים שלידתם בצפיפות ובמחסור והפכו להיות גזלנים, גנבים, זונות וקבצנים. נפשם של המיוחסים, תושבי העיר העליונה, תמיד נקעה מן הערב-רב הזה. הם כונו בפי כל: "ישעננים", כלומר, בני כלאיים שחציים יששכרים וחציים כנענים, להבדיל מכנעני העיר שנתרו בשכונתם העתיקה והחזיקו באורח חייהם הפשוט. גם בהם נטו תושבי העיר העליונה לזלזל אבל לא באופן גלוי. חוצות שער המים הפונה אל הרובע הכנעני תמיד שוקקים. יששכרים וכנענים עוברים בו פנימה והחוצה. תושבי העיר העליונה מרבים לקנות אצל הכנענים בשוק הקדרים הישן. לרוב הם קונים את קנקני המים המשובחים שהמים מחלחלים בתחתיתם וכך מצטננים מהר יותר. גם צלמיות פרוין והגנה על הבית, כנגד עין-הרע, קונים שם, מאז ומתמיד.

חשוך כאן עכשיו וקשה לראות אבל אין מקום לדאגה. אם אתם שכחתם את המקומות – אנחנו זוכרים כל אבן. אנחנו מתקרבים מכיוון גבעת ענר וחצצון, עליה ניצב הקיבוץ. פה דחק אותנו הדחפור החוצה. נדלג על המקום ונגיע אל החומה, אל פינתה הצפון-מערבית. את הסיור נתחיל במגדל אחרת. תשעה מגדלים בנויים בחומה חוץ ממגדל השער ולהומיא את מגדל ענר וחצצון שממערב לעיר, מחוץ לחומה. כל המגדלים בעלי גודל שווה – עשרים אמות גבוה יותר מהחומה עצמה. גובהם מתנשא עד שלושים אמות – עשר אמות גבוה יותר מהחומה עצמה. שימו לב לכך שמכאן, מחוץ לחומה, ניתן לראות את שבעה הנדבכים הנמוכים. אלה עשויים אבני ענק שאורכן ארבע אמות וגובהן אמה ומחצית האמה. בכל מגדל מצויים חרכי ירייה ערוכים בשתי קומות. נוסף לחרכים יכולים היורים להיעזר גם בגג המגדל כשהם מסתתרים מאחורי אבני הסרוגין.

ככל המגדלים בולט מגדל אחרת שבע אמות מן החומה כלפי חוץ. חרכים לירייה מצויים בכל צדדיו, גם בצד דרום וגם בצד מזרח. כך יכולים המגינים לפעול נגד מי שהצליח לגשת אל החומה וגם נגד מי שחדר לעיר פנימה. בחוץ, על אחת מאבני נדבך השביעי בצד הפונה כלפי גבעת המורה קבועה כתובת מעוטרת, בה חקוק בלשון הפיניקית: "אני אחרת. נולדתי בצור. תיכנתי חומה. פאר לענת. תטבח אויבי

בעל. חמש שנים היינו פה". הכתובת מצויה מחוץ לחומה ולא בפנימה מן הטעם הפשוט: אין מאפשרים לכל מי שידרו הייתה בבניית החומה להנציח בה את שמו.

את כל החומות, את כל הגשרים, את כל האובליסקים ואת כל שערי הניצחון בנו, כידוע, השליטים. רק הם רשאים בעיני עצמם להתפאר בשמם החקוק על פירמידות ועל חומות. איך נותרה כאן הכתובת? אחרת לא התכוון כלל לקבוע בחומה לא זכר ולא מכתם שייחשפו אל בני זמנו אלא רק לעיני האלה ענת והאל בעל. האלים האלה יאהבו את אחרת. כך יונצח שמו לעד. לכן נקבעה הכתובת בגובה הנדבך השביעי וכלפי חוץ אל הצפון, הרחק מעין רואה.

בחומת יזרעאל רק שני שערים. במגדל אחרת אין שער. אנחנו צועדים לאורך החומה לכיוון מזרח כשהחומה לימיננו ומשמאלנו הרובע הכנעני. המגדל הבא הוא מגדל המים. שימו לב לחלוקת החומה שבין שני המגדלים לשלושה חלקים שווים: שתי קדמות בצדדים ונסָגָה באמצע. המגדלים בולטים לפנים, יותר מהקדמות. זה מגדיל את טווח ההרתעה של אויב מלהתקרב אל החומה עצמה בלא להסתכן באגפיו גם בגלל המגדלים וגם בגלל הקדמות. במגדל המים מצוי שער המים, דרכו ניכנס לעיר. השער נבנה דווקא בכיוון הפוך לדרך היורדת אל המעיין, כלומר, פונה מערבה. היוצאים לשאוב פונים בשביל לימין ולאחור ושבים מזרחה – כך לפי צורכי תורת הלחימה. אויב קרב אוחז את נשקו ביד ימין ואת מגינו ביד שמאל. כאשר הוא קרב אל השער – נמצאת החומה מימינו והוא נותר חשוף לאבני הקלעים ולחיצוי הקשתים הממתינים לקלוע ולירות בו מעל החומה. האשורים, חיילי סרגון, ידעו להתגבר על תכסיס החישוף שבמיקום השער. הם עשו שימוש חדשני בצינה העתיקה והמסורבלת: הם יצרו אלפי צינות בגודל שווה ומדויק. בתירגול קפדני של השימוש בצינה ידעו להקים בן-רגע, מעל לראשי התוקפים, כיפת שריון אטומה שכונתה "צב" ושתחתיה יכלו לגשת אל כל נקודה שבחומה חרף מטר האבנים והחצים.

שער המים עצמו עשוי קרשים עבים של ארז. הוא מחוזק בפסי ברזל ובמסמרות ברזל. השער נפתח כלפי חוץ ומורחב בעזרת קורה עבה מבפנים. צירי הדלתות עשויים ארז. תושבות הצירים, המשוקעות במשקוף ובסף, מצופות נחושת רקועה. המגינים לא מסתמכים על חוזקם של השער וקורת הבריה. מחד חייב השער להיות קל תנועה ונוח לפתיחה לפחות פעמיים ביום – כך בימי שלום. מאידך חייב השער להיות חזק דיו, לעמוד בפני מכונות מצור וכיוצא באלו. בגלל זה ממוקם השער לא בקו החוץ של המגדל אלא בתוכו. על-מנת להגיע אל השער מוכרח האויב להיכנס אל תוך המגדל. מי שנכנס נמצא מיד בהישג ידם של הממתינים לו ברום החלל או על הגג. הם יכולים, הישר או בעד חרכים מיוחדים, להשליך בו אבנים או לשפוך עליו שמן רותח. בצדו הפנימי של השער מחוץ למגדל נמצאת תמיד ערימת אבנים גדולות שניתן לערום אותן על השער מבפנים וכך לסכל כל אפשרות של פריצה.

עכשיו אנו פוסעים בפנים המגדל. ניתן לראות את חדר השומרים ובו ספסלי אבן, כירות אבן וחדר כליאה קטן. מכאן נצא בעד הפתח הפנימי אל הסמטה המקיפה את העיר לרגלי החומה. מחצית החומה הצפונית בין מגדל המים למגדל האריה איננה חומת סוגרים אלא חומה פשוטה. כך מפני שהבונים העריכו כי הגישה הקשה מצד

המדרון שמצפון תפנה את הצרים קודם כל למערב או לדרום ואולי למזרח החומה, אך לא לצד הזה. אפשרות נוכחותם של מגינים על החומה כאן נפתרה בכך שהניחו למשפחות אחייה לבנות בתים שייסמכו אל החומה. התנאי לכך היה שכל הגנות בקומות העליונות יהיו בקו גובה אחד – שתי אמות מתחת לשפת החומה ושאפשר יהיה להלך עליהם בבטחה. משפחת אחייה שוכנת בכל התחום המצוי בתוך קו דמיוני שבין שער המים, הארמון, מגדל הסתתים ומגדל האריה שלידו אנחנו מצויים עכשיו.

מגדל האריה נועד לתצפית אל צד המזרח. אין טעם לעלות בו עכשיו ולהשקיף מפני שבשעת לילה כזו לא נוכל לראות דבר מן הנוף המרהיב. באור-יום יכולים מיטיבי ראות להרחיק ולהבחין בענני אבק חשודים כבר בבית-פֶּצֶץ שבשפת עמק בית-שאן, מרחק שמונה שעות הליכה מכאן. על מקור השם "מגדל האריה" קיימת גרסה מעניינת, אותה חוזרים ומספרים שואבי המים בשעת ההמתנה ליד השוקת הקטנה שבמעייין: לאיזבל המרשעת היה אריה, אותו קיבלה שי ממלך כוש. את האריה החזיקה במגדל הזה והייתה דואגת להאכיל אותו בנביאים עוטי אדרת שיער. פעם השליכה איזבל אל האריה נביא עוטה אדרת שיער, אליהו שמו. למחרת, כשבאו עבדי איזבל לבדוק שהאיש נטרף ונאכל כמצוות המלכה מצאו את הנביא חי ושלם, יושב על האריה המת, סועד מבשרו ומלקק את שפתיו.

ככלל, קשה להסביר את מתן השמות למגדלים ולאתרים אחרים בעיר ובסביבותיה. תחילה נקבעו שמות המגדלים על-ידי המלך אחאב עצמו אחרי שנועץ במושל אֶחִיו ובזקני העיר. כך נקבעו שמות כגון "מגדל אפק", "מגדל עמרי", "מגדל שומרון, "צידון", "אשרה", "צפון" ו"איזבל", "מגדל שאול" ו"מגדל הים". אבל מה שקבעה המלכות לא היה איכפת לאנשי העיר. עוד לפני שנשלמה בניית החומה על מגדליה כבר נולדו בפי העם שמות אחרים למגדלים, שמות שמשמשים באמונה עד עצם היום הזה. קל לנחש מדוע כונו מגדל המים ושער המים כפי שכונו, אף על פי שבתחילה נקבע שם המגדל "מגדל האשרה". שמו של מגדל האריה היה "מגדל צפון" אבל הוא זכה לשם "מגדל האריה" בגלל תעלומה עתיקה ומסתורית הקשורה דווקא באריות.

הגענו אל מגדל הסתתים או כפי שכונה בפי המלך אחאב – מגדל אפק. המגדל נמצא באמצע הקיר המזרחי. לפנינו, חומת סוגרים חזקה שרוחבה שש אמות. החומה עשויה כך, שבכל עשר אמות, לסירוגין, מונחות שתי אבני רוחב דמויות משקוף. אבני הרוחב הללו תומכות במאוזן בין שני הקירות כנגד קרקור מבחוץ. כל החומה היא מעין קיר חלול, עשוי כך שניתן לגור בו. בזמן מצור מפנים את הדיירים ושופכים אל החלל עפר ואבנים. כך הופכת החומה הכפולה להיות קיר אחד עבה. במגדל הסתתים צפון סוד ניקבת המפלט. בעת בניית החומה, לפני מאה שנים, נכרתה הניקבה על ידי חבורת עבדים כושים. אחרת עצמו טרח להביא אותם מצור במיוחד למטרה הזאת. חבורת הכושים כורי הניקבה התגוררה בבקתות נפרדות משאר בתי עיירת הנושאים בסבל. אסור היה להם להתערב באחרים. המזון שסופק להם היה טוב יותר ממה שניתן לאחרים. בפקודת המושל אחיו, ניתן להם לבלות

באהלי הקדשות שבקצה המחנה אחת לשבוע ולא אחת לחודש, כחוק. כשהסתיימה כריית הניקבה, לקחו מאה פרשים את חבורת הכורים הכושים, יצאו אתם אל הגלבוש וחזרו בלעדיהם.

הן במגדל הסתתים והן במגדל האריה מונחות אבני התשתית כשהן עומדות, לא מונחות לארכן. כל כך למה? מפני שאבן אחת ויחידה מביניהן נראית, אמנם, כאבן תשתית ככל חברותיה אלא שהיא אינה סתם אבן אלא דלת עשויה אבן. ניתן לפתוח את הדלת רק בעזרת מוט ברזל מיוחד המשמש מנוף. כשפותחים אותה נפערת אחריה נקרה אפלה וצרה שאורכה מאות אמות. בקצה הנקרה נמצאת המערה השבע עשרה שהיא מערה מרווחת שפתחה פקוק באבן גדולה. עם חלוף השנים, לאחר שכל מי שנגעו בדבר הלכו לעולמם, נשכחה דלת הסתרים לחלוטין. הסוד נשמר רק אצל יחידי סגולה שהם תמיד רק שניים: שר המלך אשר על הבית וראש משפחת אחייה. אותו ראש משפחת אחייה היה ממונה גם על תקינותה של דלת הסתרים. אחת לחודש, שתיים עשרה פעמים בשנה, היה עליו להפעיל ולבדוק את דלת ניקבת המפלט. כדי שלא ייודע מה עושה שם ראש משפחת אחייה, מצוי בראש מגדל הסתתים מזבח קטן לבעל ולעשתורת. לפני שעת הבדיקה מגרשים שומרי המגדל את כל מי שנמצא בו ובסביבתו ויוצאים בעצמם לשמור על הפתח מבחוץ. כשמוט הברזל חבוי תחת שמלתו נושא ראש משפחת אחייה בידיו טס קורבן ועליו, לפי העונה, ביכורי ענבים, זיתים, סולת ויונים ערופות. מיד לאחר הפעלתה של דלת הסתרים הוא עולה אל ראש המגדל, מקריב את הקורבן ומעלה אותו באש, כחוק.

מה שאנשי העיר יודעים אודות שיגרת הבדיקה של דלת הניקבה הוא קורבן הסתתים בלבד. איש איננו יודע מדוע ולמה מקריבים לזכר הסתתים. אנשי העיר, להוציא את הירונימוס אפיקורוס ושכמותו, מוכנים לחיות כל חייהם בלי להתעקש, בלי להיוודע, ובלי להבין את שורש כל הדברים. לא כך ילדי העיר. אלה לא מוכנים להסתפק בתשובות סתמיות. עד שאין מענה לא יחדלו לשאול בכל עניין: למה כך וכך וגם למה מקריבים את קרבן הסתתים?

סיפור נפוץ בעיר, עד היום, שיש בו כדי לספק את סקרנותם של שואלים קטנים הוא סיפורה של אמא פלונית אחת, אהליבה, שידעה לספר סיפורים וגם להמשיל משלים וזה לשון הסיפור: בתחילת הבנייה של החומה חיפשו הבונים אחר אבנים מיוחדות בגדלן ובטיבן עבור הנדבכים התחתונים. תוך כדי חיפוש מצאו סלע ענק שבטבורו יש חור. עקרו החוצבים גוש אבן מהסלע וגררו אותו אל המקום בו יעמוד מגדל הסתתים. עמדו הסתתים הפיניקיים וסתתו את הגוש הענק לאבן גוויל רבועה שקצותיה גזית.

תוך כדי סיתות נשמע לפתע קול גונח: "גנובת-ליל אייכה? חולל קברי!" לא ידעו הסתתים מנין בא הקול המסתורי. אחרי שסיימו את הסיתות באו הבונים, הרימו את האבן בעזרת מנוף והניחו אותה במעומד בנדבך הרביעי של מגדל הסתתים.

למחרת, כשחזרו הסתתים והבונים למלאכתם, נדהמו למצוא את האבן האדירה מושלכת לרגלי החומה והיא שוב רק סתם גוש של אבן לא מסותתת. שבו האנשים וסיתתו את האבן והחזירו אותה למקומה המדויק. שוב נשמע הקול הגונח: "גנבותי-ליל אייכה? חולל קברי!" שוב התעלמו הבונים מן הקול. אלא שהפעם, כשסיימו והסירו מן האבן את החבלים והקרסים, התרוממה היא בכוח נעלם, נטתה על צידה, נפלה כברק על הסתתים ומחצה למוות שלושה מהם.

הבינו הסתתים והבונים כי שלא מדעת פגעו בכבודה של אלת המלחמות והחומות הבצורות היא ענת האיומה, אשתו ואחותו של בעל. האנשים היו פיניקים. הם ידעו כי ענת עלולה להתאכזר מאד ולטבול בדם גברים עד לברכיה כשהיא גועה בצחוק פראי. עזבו הסתתים המבוהלים את האבן לנפשה ומיהרו להקריב קורבנות לענת. כשנשלמה מלאכת החומה כולה חזרו הסתתים אל האבן ההיא, סתתו ופסלו ממנה מזבח קטן וקבעו אותו בראש מגדל הסתתים. מאז מקפידים להקריב על המזבח הזה על מנת לפייס את ענת ועל מנת שהיא תשמור את החומה מפני אויב.

לקראת הקרב בצ'ין-צ'ואן

עד עכשיו התאפקו הבאים בתור להיזכרות. כשאמרנו "אויב" וגם ציינו אלוהות שתשמור עלינו מפניו נקטעה סבלנותם והם מבקיעים דרך ומצליחים להידחק ולהיזכר בכוח: לפני שבע-מאות ועשרים שנים היו תכסיסים נגד אויב, יראת אללה, נקמת כבוד של אמיצים וטינה כלפי השליט – מתרוצצים בראשו של מי שנשלח על ידי השולטן קוטוז לזנב במונגולים הנסוגים מפלשתינה. אחר כך הוא היה אמור לחסל סופית את מדינת הפרנקים הצלבנית, השנואה. בשלב הזה של התולדות מוצא את עצמו בִּיבְרָס הסלג'וקי מול פְּתֹבֹגָא, המצביא המונגולי המהולל.

ביברס עצר את אנשיו מערבית לכפר האלמוני לֶה פֶּטִיט ז'רִין. הגיעה שעת תפילה. המצביא וכל המאמינים מהודו ועד כוש פרשו שטיח וכרעו כלפי מכה והתפללו אל אללה הכביר, שאין בלתו, ואל מוחמד רסול נביאו שיתנו בהם אומץ, כוח ותבונה להכות את הכופרים מלוכסני העיניים ולשלוח אותם ישר לגיהנום. כשסיים ביברס את התפילה והרים את ראשו ראה כפר על גבעה, תחנת דרכים מבוצרת, כנסייה משמאלה, גלבוע מתנשא מימינה ועמק נרחב מסביב. ביברס התעניין לדעת מה הכפר ולמי המבצר. סגניו דיווחו לו כי לֶה פֶּטִיט ז'רִין מצוי בתחום הסיניוֹרְיָה הטבריינית. יש במקום נציב ומשמר פרנקיים. התושבים המעטים של הכפר הם קומץ של מוסלמים, נוצרים, שומרונים ויהודים. הם מתפרנסים מחקלאות, מצבעות אשפרה וממתן שירותים לשיירות. בינתיים שבו סירים מהירים ואישרו כי המונגולים חונים בעין ג'לות שלמרגלות הגלבוע. נראה כי מטהו של כתבוגא נמצא בעיר עין ג'לות עצמה. הצבא המונגולי כולו ממשיך לבוא ולהתקבץ בצל ההר מזרחה לעיר. הסיירים הבחינו בשני גדודים של פרשים עושים את דרכם ממזרח

לגבעת המורה לכיוון עין ג'לות. לפי המשוער אלה שני הגדודים ששלח האלחאן הולגו לעזרת הצבא בפלשתינה תוך דלדול חמור של כוחותיו בארמניה הקטנה.

עוד אלה מדווחים וסיירים אחרים שחזרו מגיחת תצפית במרומי הגלבוע הוסיפו כי ארבעת הגדודים שבימין ההיערכות המונגולית אינם אלא פרשים דמשקאיים. ביברס עיכל את המידע במהירות. על סמך הידיעות האחרונות הגיע למסקנה כי הפאלאנגה המונגולית תמנה לא פחות מעשרים אלף לוחמים, בהם ששה עשר אלף מונגולים של ממש שמחציתם פרשים כבדים עוטי שריון, תופשי רומח, ומחציתם פרשים קלים תופשי חרב. בקרבות שהיו בעזה כמה חודשים קודם לכן היו לרשות המונגולים גם אלף פרשים שמומחיותם הייתה ירי חצים בקשתות סקיתיות דו-קימוריות. קשת מונגולי מאומן מסוגל לפגוע, ללא מאמץ, למרחק של מאתיים אמות. צריך להניח, כי גם הקלעים האלה כלולים במערך המונגולי הממתין לו בעין ג'לות.

את הנתונים האחרונים פלט ביברס בקול רם. הוא צירף אליהם הערה שעניינה הוא צורתה המלוכסנת של ערוות אימם של אבות אבותיהם של כל המונגולים. פניו של אבן בורהאן, וזיר השולטן שנלווה אל ביברס, חוורו. לא למשמע הקללה אלא מפני שביברס בעצמו טען כבר לפי שבועיים שאלה יהיו נתוני הפתיחה לקרב ההכרעה בין המונגולים לממלוכים. כבר אז דחק ביברס באבן-בורהאן, נאמנו של השולטן, להאיץ בקוטוז שימהר לבוא בראש עשרים אלף לוחמים נוספים מפני שלרשותו של ביברס עמדו רק שמונת אלפים פרשים תופשי כידון וחרב עקומה, ללא קשתים. בתגובה לטענת ביברס, מלפני שבועיים, התכוון אבן-בורהאן הזהיר והחששן להיווכח בעצמו בחומרת המצב. לכן עיכב את ההודעה לשולטן עד עכשיו. אבל עכשיו כבר מאוחר. "היכן השולטן?" שאל ביברס את הוזיר. אבן-בורהאן השפיל את עיניו ואמר בלחש: "השולטן עושה את דרכו לעכו. בעזרת אללה יגיע שמה אולי מחרתיים."

ביברס היה גבר שחום בעל אף נשרי, עיניים כחולות-אפורות ומבט חודר, חסר מבע. הוא לא טרח להסתיר את הבוז שרחש כלפי הוזיר הטיפש והמתנשא שנשלח על ידי קוטוז להשגיח על כל צעדיו. ביברס עצמו היה ממוצא צ'רקסי. בילדותו נחטף ונמכר לאויבים. ככל הממלוכים עלה וטיפס אל מנהיגות הצבא בכוח התקיפות, הערמומיות והאכזריות שלוחות הרסן. "אתה ידעת" אמר ביברס לוזיר "כי השולטן פנה לעכו. לכן לא שלחת להזעיק אותו. אתה וזיר טיפש. עכשיו אתה תעוף לעכו ותמהר להביא משם את הצבא עם השולטן. אנחנו נחכה בהרים שמאחורי לג'ון. מוטב שתמהר מאד מאד". עיני השניים נפגשו לרגע. מבטו של אבן-בורהאן היה חרד ובוחן. מבטו של ביברס לא הסגיר כלום. אילו היו מחשבותיו של ביברס נודעות לוזיר היה מחליט, קרוב לוודאי, לברוח על נפשו שלא יבוא עליו אותו קץ המיועד מידי ביברס גם לשולטן קוטוז עצמו. הוזיר יצא לדרך. ביברס פקד להסתלק במהירות לפני שכתבוגא יגלה את שגיאת היריב, יקדים להתנפל על חיל החלוץ הממלוכי ויחסל אותו בקלות.

אהליבה והאונאליס

שעות ספורות לפני כל זה קרבה אל עין ג'לות חבורה אנשים קטנה שעשתה את דרכה מהכפר לה פטיט ג'רין אל מפקדת כתבוגא. בחבורה היו שני פרשים פרנקיים מחיל המצב של הסיניוריה, כפרי אחד, רכוב על חמור ושלוש נשים משתרכות אחרי הכפרי. פני הנשים היו חבולות ושמלותיהן קרועות. כשהתקרבה החבורה אל המשמרות המונגוליים ירדו הפרשים, אחזו באפסרי סוסיהם וצעדו גם הם רגלי וללא נשק. אנשי המשמר המונגולי הבחינו כי אלה פרשים פרנקיים. בלשון עילגת נשאלו הבאים למטרת ביקורם. הם הודיעו כי הם מבקשים לדבר עם המצביא כתבוגא בכבודו ובעצמו. בלא שהיות הובלה החבורה המשונה אל המפקד.

כשביכרס היה קרב ממערב ועוצר ומשלח סיירים לרגל אחר תנועות המונגולים היה כתבוגא מלוכסן העיניים מושך בשפמו הדקיק ומחליק בקצות אצבעותיו על עגילי הזהב שבתנוכי אוזניו. העצבנות הייתה אות לפעילות נמרצת של מוחו שעה שהיה לומד בריכוז רב את האגרות שהגיעו זה עתה מהאלחאן הולגו. איש לא העז להפריע לכתבוגא. על החבורה שהגיעה מהכפר ניטל להמתין שעה ארוכה לפני אוהל המפקד. הכפריים העלובים המתינו והמתינו. סביבם התאספו לוחמים מונגוליים. אלה הציצו בסקרנות בשני הפרנקים שעדיין נחשבו בני ברית ובנשים המחורפות שפליאה היא איך ולמה בכלל נכנסו הן אל תוך מחנה של מונגולים. אחרי שעה ארוכה העז שלישו של כתבוגא להיכנס לאוהל וללחוש כי המפקד מתבקש לצאת. כתבוגא לא השתהה, מיהר החוצה עירני וקצר רוח. כשראה את הזרים שאל: "מי אלה?" בעזרת מתורגמן שהובהל הציגו שני הפרנקים את עצמם והניחו לאצבון הכפרי היהודי לפרוש את עניינו. בקול חרד סיפר אצבון כי אותו בוקר יצאו שלושת נשותיו שרה, לאה ואהליבה, לנכש בחלקת הירקות שלו ליד המעיין שלרגלי לה פטיט-ז'רין. "לפתע", סיפר היהודי, זינקו חמישה חיילים מונגוליים על הנשים ואנסו אותן באכזריות. בקושי רב הצליחו האומללות לשוב ולטפס אל הכפר. אצבון מיהר להתלונן בפני הנציב הפרנקי. זה פקד להביא את העניין בפני כתבוגא עצמו. הנציב עשה כך מפני שהמצביא המונגולי הודיע לכל תושבי האזור שכל תלונה בדבר שיבוש ביחסים עם אוכלוסייה פרנקית תובא ישר אליו.

כתבוגא הציץ בנשים מקרוב. בשבע עיניים בדק כל שרטת, כל חבורה וכל קרע בלבושן. אחר כך נסוג מעט ואמד אותן מרחוק: את קומתן, את גזרתן מלפנים, מאחור ומכל צד. מאות הפרשים מלוכסני העיניים שהתאספו לצפות במתרחש עקבו בחרדה אחר מעשיו של מפקדם. שמועה עשתה לה, מיד, כנפיים שכתבוגא זועם ומחפש אשמים. אלה כשייתפשו – ייקברו חיים בתוך טין לח שיתייבש, ראשם בחוץ, עד שימותו בחנק ובצמא כמנהג המונגולים בשפוטים שאינם נדונים לשיסוף. לבסוף הרים כתבוגא את עיניו אל השמיים, הציץ סביבו וראה את אלפי זוגות העיניים החרדות. הוא פרץ בצחוק רועם, אוהז בבטנו ומנענע ראשו. המונגולים שידעו את טיבו של כתבוגא מיהרו לצחוק אחריו. עווית הצחוק אחזה בכולם. רעמי הצחוק התגלגלו למרחקים. לגדודים מרוחקים נודע כי יש צחוק אצל כתבוגא

וגם שם פרצו מיד רעמי צחוק. תוך רגעים הייתה חוֹכָה אחת גדולה בכל המחנה. כל עשרים אלף הלוחמים החונים ליד עין ג'לות התגלגלו בצחוק עד להתפקע.

כשחלף הצחוק טיפס כתבוגא, עלה על אבן גדולה, ליטף את עגיליו, משך בשפמו ובצמתו בכוונה גדולה ונשא נאום בזו הלשון: "הוי מונגולים אמיצים אבירי ערבות אינסוף ופסגות שלג אינסוף! הלא טעם חלב הנאקות הוא ניחוח מולדתנו הקדושה עוד לא נמר בפינו! לא!!!!" איזכור המולדת הרחוקה הצית נצנוץ לח בעיניהם המלוכסנות של השומעים. "הוי מונגולים אחים לקרב," המשיך כתבוגא: "אתם ידעתם כי אלי המרומים ציוו שברית דמים תהיה כרותה בין חילות האלחאן לבין ממלכת הפרנקים הצלבנים. לכן אין חיילינו נוגעים לרעה בעריהם ובכפריהם. גם לא בנשיהם. אני כתבוגא, הוריתי בפירוש לכל חיילי שלא לגעת לרעה באוכלוסייה המקומית. אני כתבוגא שרוויתי חלב גמלות ששתו מים בנהר אמור! אני כתבוגא שצדתי צְפִי מים ואת שריונם השלכתי לאש ובסדק השריון הבקוע ברכו האלים את כוחי ואת כוח דברי! אני שהקרבותי את סוסי ואת נשמתו הצעתי לאלים! אני כתבוגא שטיפסתי בגזע הליבנה בעל תשעת החריצים עד לרקיע השביעי! כך אני וכך כל חיילי הולאגו האלחאן! כולנו ממושמים וכולנו מונגולים אמיתיים!!! מחר ממתין לנו קרב גדול בו נביס ונטבח את כל הכופרים הממלוכיים, הכלבים המתמרדים שבגדו, מרדו וברחו מממלכת האלחאן. בצמתי נשבעתי! צבועים יאכלו את כל הממלוכיים! נשרים ינקרו את נבלות הממלוכיים בכל מקום! את הממלוכיים הנותרים נרדוף אנחנו עד לנילוס! שם נאכיל בהם את כל התמסחים!"

התלהבותו של כתבוגא סחפה את כל השומעים. כולם ענו לו במקלה: "יחי המפקד!" כך הריעו ממושכות עד שכתבוגא הניף את ידיו והשלך הס. אז הציץ המצביא המונגולי במסכנים מלה-פטיט ז'רין והכריז בזעם: "באיזו חוצפה מעז חזיר פרנקי קטן שממונה על תחנת דרכים מסריחה להאשים בחוסר משמעת את חיילי הגיבורים, לטעון שהפרו את מצוות מפקדם ונגעו לרעה באוכלוסייה מקומית?! אבל," המשיך כתבוגא, "לבי טוב עלי היום. את הכפר הזה, מה שמו? לא אצווה לשרוף מיד על יושביו ועל הנציב הפרנקי המשוגע הזה. כתבוגא האוהב את אנשיו רק יראה לו מה היה סופו אם הייתי כועס עליו, באמת."

המצביא המונגולי רמז לשומריו. אלה מיהרו לשסף באיבחת חרב את שני הפרשים, את היהודי אצבון ושתיים מנשותיו. אחרי שהגופות נכפתו על שני הסוסים ועל החמור תפש כתבוגא עצמו באהליבה ההמומה, העמיד אותה בראש השיירה ותקע בידה את אפסר החמור. כשהיא עומדת ופניה מערבה אל הכפר, טלטל אותה כתבוגא בפראות, משך וקרע ממנה את שמלתה. היא נותרה עירומה כביום היוולדה לעיני כל. המונגולים שצפו במחזה רעמו בצחוק. כתבוגא טפח על אחוריה של אהליבה והכריז: "על העכוז השמאלי של הגבירה יש ציור יפה של עלה תאנה!" כולם שבו התגלגלו בצחוק רועם. אחר כך גירשו השומרים את אהליבה. צולעת ומתנהלת בכבודות, בראש שיירה עמוסה פגרים, יצאה המסכנה בדרך חזרה אל לה-פטיט ז'רין.

בדרך אל כרם נבות

אם הייתה לאהליבה ההיא ברירה לבחור: לעיני מי להתגלות עירומה כביום היוולדה כשהיא צועדת בצל הרכס הנמוך שבין העיר לבין נחל הרקפות – הייתה ודאי בוחרת כי מלכים אמיתיים יביטו בה, לא חיילים מונגולים. אלפיים מאתיים וששים שנים קודם לכן היה המלך שאול, אחוזו היאוש, עשוי להסתכל בה ורק אחרי זה לנפול על חרבו נוכח צבאו המובס, בבחינת "לראות ולמות". אלפיים ומאה ועשרים ואחת שנים קודם למסע המביש בעירום הייתה כל הפמליה של אחאב ואיזבל עשויה לצפות באהליבה המעורטלת, עולה בדרך אל לה פטיט-ז'רין.

הרכס הנמוך של גבעת העיר הוא הר כשמביטים בו מצפון והוא קצה מתגבע בהמשך של מישור תענך כשמביטים בו מדרום וממערב. מדרון הרכס הפונה למזרח אינו תלול. ניתן לעלות ולרדת בו בקלות. בקו האופק של הרכס, בשעת אחר הצהרים מוקדמת וחמימה, נחלצה איזבל ממושבה. המלכה לא התעצלה, קמה, יצאה מהאפיריון כדי למתוח מעט את איבריה ולהשקיף על שדות ירוקים, חומים וצהובים הפרושים לרגליה בעמק. "ראיתי די" אמרה לאחאב כעבור רגעים ספורים. אחר כך אמרה: "אתה מתכוון לראות את חלקת גן- הירק החדשה שלך מקרוב?" אחאב השיב לה, נינוח: " עוד לא נמצאה לנו חלקה נאותה. לא כן עובדיהו?" כאן הרים המלך את קולו כדי שייקלטו הדברים בכל האוזניים האמורות לקלוט אותם. עובדיהו מיהר לרמוז למושל העיר אָחיו שהיה רכוב על סוסו בצד האפיריון המלכותי. אָחיו ירד מן הסוס וניגש לאחור אל קבוצה של אזרחים שממתינים לשטוח בפני המלך ובפני המלכה את ענייניהם. הוא נטל משם את תולע ראש משפחות אחייה ואמר לו: " המלך יקבל את פניך עכשיו". ירא וחיוור קרב תולע וקד מול המלך. אותו רגע חזרה גם איזבל לשבת באפיריון. בזריזות חזר תולע, קד ואמר: "אם נא מצאתי חן בעיני המלך ובעיני המלכה". אמר לו אחאב: "אנחנו באנו, איזבל ואני, לבחור חלקת אדמה שתהיה קרובה לארמון ההולך ונבנה ביזרעאל. אומרים לנו כי אתה ראש זקני יזרעאל ובך עלינו להיוועץ בעניין הזה. איזו חלקה ניקח?"

שלושה שבועות עמדו לרשות תולע, להכין תשובה לשאלה הזאת. עובדיהו הכין את הביקור ממלכתי בחומה הנבנית, בדייקנות ובקפדנות האופייניים לו. הוא לא הניח דבר לא מבורר ולא מלובן כולל עניין אדמות הארמון. אדמות משפחת יָשוב נחשבו תמיד למשובחות שבכל חלקות השדה שביזרעאל. כך מפני שהיו אדמת סחף עשירה ומפני שסוקלו במשך מאות שנים. האדמות היו נקיות מאבנים, נמוכות מפי המעיין ומי המעיין זרמו שם בתעלות. חקלאי משפחת יָשוב השכילו להשקות במים, שזרמו מכוח הכבידה, כל עץ זית, כל גפן וכל תאנה. תולע הניח כי בפחות מן הטוב ביותר לא תסתפק המלכות. את המאמצים לאיתור הקרקע היה צריך לעשות בכיוון אדמות משפחת יָשוב. בשקידה טרח תולע והסביר את הדברים לכל אחד מזקני העיר לחוד. כך גם עשה עם בעלי חלקות ממשפחת יָשוב. אחר כך זימן את כל הזקנים לכיכר העיר: את צופח ואת אחוח הכנענים, ראשי משפחות ענר וחצצון, את אצבון ראש משפחת בלע ואותו עצמו. את נבות ראש משפחת יָשוב,

השלישית במשפחות היששכרים, לא זימנו. הנימוק הרשמי היה: החרם והנידוי שהוטלו על נבות שלא להיכנס יותר אל העיר עד יום מותו וגם אז שלא להיקבר בחלקת הקברים העתיקה, יחד עם אבותיו, אלא מחוץ לעיר במקום בו לעולם לא ייודע איפה נקבר.

הזקנים נאספו לשבת על האבן הגדולה שבכיכר העיר. תולע לא הסתיר מהם את הדאגה מפני מה שהורה לו עובדיהו אשר-על-הבית לעשות. כולם שמעו והבינו אבל העדיפו לשתוק. אחרי שהות ארוכה קם תולע ואמר: " אין טעם להמשיך ולשתוק. דברו. המלך יבוא וצריך שנדע מה להשיב לו. ידוע כי חלקת נבות היא הטובה מכל חלקות העיר. מה תאמרו?" השיבו לו אצבון, צופח ואחוח: "אתה אמרת." הוסיף תולע וציין שאין פה נבות לדבר אתו. בנו של נבות, בענה, מת. אשתו של נבות מתה. נבות עצמו מוחרם ומתגורר בחלקתו שליך המעיין בודד ועירי. הזקנים נענעו בראשם לאישור הדברים. תולע המשיך ואמר: "אני לקחתי דברים עם אנשים ממשפחות ישוב. אם נחליט כפי שנראה לי שנחליט – לא נקים עלינו את כל משפחת ישוב. גם לא אחרים בעיר."

קם צופח הכנעני ואמר: " אתה יודע כי לא אנחנו ביקשנו את החומה הזאת, לא אנחנו זימנו לכאן את המלכות ולא אנחנו פיללנו לארמון שצריך גם קרקעות בעיר הזאת." אצבון שיסע את דברי צופח ואמר: " זה חלב שנשפך. החומה פה והמלך פה." אמר לו צופח: " זה לא חלב שנשפך. זה חלב ששפכו. מוטב לשופכים שלא ייתממו." תולע הבליג, לא אמר דבר והמתין. אחוח הוסיף: " אדמות משפחת ישוב הן האדמות הכי טובות בעיר. בפחות מזה לא תסתפק איזבל. לנבות אין פה לא גואל ולא תומך. מה יש להוסיף עוד דיבורים?" סיכם תולע: " וזה מה שנושיב למלך. הוא יקח את חלקת נבות ואנחנו נסכים שכך יהיה." אצבון ראש משפחות בלע לא יכול עוד להתאפק. הוא קם והטיח בפני תולע: " וזה מה שיהיה מעתה לתמיד: המלך תמיד יקח. אנחנו תמיד נסכים ואנחנו תמיד נשתוק!" תולע הציץ בו ולא אמר דבר.

גם הדברים האלה וגם עתידה של משפחת אחייה בעידן החדש המתרגש לבוא על העיר חלפו במוחו של תולע כשהתייצב לפני המלך והשיב בזהירות: "עצתנו היא כי המלכות תואיל בטובה לקחת את חלקת נבות שהיא המשובחת בין החלקות שביזרעאל. החלקה מבורכת במים ובאדמה פורייה מאין כמוה." שאל אחאב: "מי זה נבות? דומה שראיתי אותו פעם לידי." תולע השתעל וכחכה במבוכה. הוא הציץ לצדדים ודבריו לעו. איזבל דחקה בו ואמרה: "דבר בן אדם! אנחנו מקשיבים." עד שתולע מתעשת לדבר ניגש עובדיהו אשר-על-הבית ולחש באזני המלכה: "כנעני העיר ממתינים לך כבר במעיין. הם ביקשו שתכבדי אותם בנוכחותך בטקס." איזבל נענעה בראשה במורת רוח ואמרה לעובדיהו: "הכנענים יחכו עד שאתפנה." היא נעצה עיניה בתולע, ממתינה לדבריו. תולע סיפר לה בקצרה מי הוא נבות ומה אירע לו שנידון לחרם ולנידוי אחרי אותו מקרה הביש עם כלתו: "מה שאנחנו יודעים הוא, כי האיש חי בחלקת שדהו ועובד אותה כמו ידיו. הוא לא מדבר אל איש ונוהג בשגעון. אומרים כי ראו אותו מרבה להסתובב בלילות. אולי הוא חולה-ירח."

איזבל הקשיבה בדריכות. היא לא איבדה אף מלה מן הנאמר ושאלה: "מי שפט ומי פסק בעניין נבות? השיב לה תולע: "הזקנים בכיכר העיר דנו. אני פסקתי." אמרה לו איזבל: "למה דווקא אתה? הלא חמישה אתם בראש זקני יזרעאל? תולע גמגם ותירץ בעובדה שמשפחות ישוב ובלע היו נתונות בלב הסכסוך. צופח ואחוח זקני הכנענים סירבו לקחת חלק בהתדיינות בטענה שהיא עניין יששכרי הנוגע לחוקי ישראל, לא לחוקי העיר ולכן פסלו את עצמם מלפסוק.

איזבל הרהרה מעט ושאלה את תולע: "כשנבוא לשהות בארמון, מי ימשול בעיר לדעתך? אמר לה תולע: "המלכות, אם נא מצאתי חן מלפניך גבירתי המלכה." עכשיו ספקה איזבל כפיים. שתי נערות פניקיות מיהרו למזוג ולהביא לה צוננים בכוס זכוכית. איזבל גמעה, מחתה פיה במפית עשויה אטון מצרים ואמרה: "יפה ענית, זקן. אלא שהמלך והמלכה עוסקים בענייני כל הארץ. בקיץ ישבו בשומרון ולא ביזרעאל. אנחנו לא נתפנה לנהל את העניינים הקטנים של עירכם. מה אתה מבין ממה שאמרתי?"

תולע השפיל את עיניו ואמר: "אני מבין, גבירתי, כי המלכות תהיה טרודה מאד בכל מה שהוא חשוב, פי אלף, מקטנות היומיום של עירנו. אני גם מבין כי אם יעלה מלפני המלכות היא תיעזר מעט בניסיון הצנוע ובנאמנות הבלתי מעורערת של זקני המקום." "כך יאה" אמרה איזבל אל תולע, שהקפיד שלא להישיר עיניים אל המלכה, "שזקני המקום יהיו גם אנשים המיטיבים להבין דבר מתוך דבר." איזבל הייתה חסכנית במלים. כשדיברה, דיבר לא רק פיה הנאה והביעו לא רק עיני השקד שלה. גופה חסר המנוחה לא חדל מלנוע ומלפרסם. כפות ידיה ואצבעותיה הארוכות לא פסקו ללטף, לאחוז ולחוש את סביבתן. כשדיברה איזבל מצאו עצמם כל הנוכחים והמלך בכלל זה – תמיד רק נשאלים או מקשיבים או מסכימים לדעתה, הכל לפי מוצא פיה.

"ודאי שכך" השיב תולע, כולו דרוך. אמרה לו איזבל: "דומה שאתה לא תסרב להיות עושה דברה של המלכות בעיר. גם כבוד יהיה לך, גם כוח ולא פחות מזה טובת הנאה. כבוד, כוח וטובת ההנאה לא יסנוורו עיניים ולא יקלקלו בנאמנות למלכות?" תולע לא ידע אם המלכה מצפה שישבו לה. משתיקתה הסיק שכך. אחרי שהות קלה הרים את מבטו, הביט אל עיניה, ברר מלים בזהירות ואמר: "מלכות בעיר היא גדולתה של עיר. אנחנו, היששכרים בני משפחת אחייה, עוד מימי חרפת פושן רשעתיים ייחלנו תמיד לעוצמת העיר. אנחנו תומכים בבניית החומה ואנחנו שמחים לקראת בוא המלכות לשבת בארמון הנבנה בעיר. אנחנו לא נחדל מנאמנותנו למלכות. למה נקפח את משאת נפשנו מימים ימימה?" שמעה איזבל ולא השיבה. היא רמזה לאחיו המושל שיקרב. קרב אחיו ולחש משהו באוזניו של עובדיהו אשר על הבית. עובדיהו הזדרז להרחיק מן האפיריון את כל הנוכחים וגם את שומרי הראש. איזבל המתינה. אחר כך אמרה לתולע בשקט:

“הנאמנותך תובא בסוד הכמוס ביותר של חומת העיר”. אחר כך רמזה לאָחיו. אחיו נרמז ואמר לתולע: “ סוב לאחוריך והבט”.

הִירוֹנִימוֹס אֶמְהִיר

כבר העלינו את הירונימוס אפיקורוס בהיזכרות – דבר דבור על אופניו. איננו חייבים לו ולשמו יותר ממה שחייבים לו הארכיאולוגים שעוד לא נמצאו לחפור את התל ולחשוף את מטמון מגילותיו החתומות בכדים של הירונימוס האזדראלי. אבל נוכל לצטט ממנו על מנת להסביר המשך דברים שהתרחשו באותו עניין כשנתיים ומחצה אחרי המעמד הנזכר לעיל. במעמד הזה, לפי הירונימוס, התכוון אָחיו להראות לתולע איך מאה פרשים מובילים את הכורים ואת הבונים של ניקבת המפלט אל מקום שממנו לא ישובו עוד. זאת בכוונה להבהיר לתולע מה יקרה למי שיודע את סוד הניקבה ללא צורך. אחרי שהובא בסוד ניקבת המפלט רצה תולע לברר מי הם שותפיו לסוד. התברר לו כי נוסף למלך, למלכה ולעובדיהו אשר על הבית ידוע דבר הניקבה רק לרב הבונים אחרת ולמושל העיר אָחיו. אין פלא שתיכף לאחר ההילולה של חנוכת החומה ובעצה אחת עם איזבל נעלמו אחרת ואָחיו כאילו פצתה האדמה את פיה ובלעה אותם. עוד ניזכר בנמשל של המשל הזה. פשר היעלמם של שני האישים החשובים האלה נותר סודו של תולע בן אחייה – סוד שירד איתו לקבר.

המלך רב עם המלכה

אלה דברים שהתרחשו שנתיים לאחר מכן. באותו אחר הצהריים חמים, כך לפי הירונימוס, איחרה הפמלייה להגיע אל הטקס במקדש בעל ועשתורת אצל המעיין. כך בגלל הביקור בחלקת נבות וכך בגלל מריבה קולנית שפרצה בין המלך למלכה. האיחור המלכותי הזה היה עלבון ראשון שנפל אותו יום על כנעני העיר בעטייה של איזבל. בשאר העלבונות ניזכר כשנגיע בשעה טובה וכשרה אל הטקס עצמו. שני עניינים חשובים בתולדות אירעו אז – שניהם בעת ובעונה אחת. קודם כל המריבה עצמה. איזבל מהירת החמה ביקשה להורות למשמר לקטול מיד את נבות על שהחציף, כידוע, והטיח בפני המלכות עצמה כי לא ייתן את אדמת אבותיו לאיש, אפילו שאחאב הזדרז מראש להציע לו כסף מחירה או לחילופין אדמה אחרת.

כאן, גורס הירונימוס, התגלה צד חבוי באישיותו של מלך ישראל: כבנו יהורם בהזדמנות אחרת ושלא כמו בכל ימות השנה התנגד המלך לדברי אשתו ואמר לה באזני כולם: “אני מלך ישראל. לא תקטלי את האיש. מה רע עשה?” צעקה לעברו איזבל: “מה רע עשה?! אתה אתה תעשה מלוכה על ישראל?! איך תעשה אם כל אחד מפשרי העם מזלזל בך?!” אמר לה המלך: “אתבעל אביך מולך בצור על פי הבנתו. אני מולך בישראל על פי הבנתי. אינני רוצה לשמוע יותר אודות חלקת נבות. את, גבירתי, מוטב שתפני לעסקיך: מהרי אל תושבי העיר הכנענים בני דתך הממתינים לך ורוצים להקביל את פנייך בכבוד מלכים!” כך אמר אחאב, פקד על שיירת הפמלייה למהר, לנטוש את המקום וללכת אל המעיין.

התירוץ לִפְסוֹל

את האירוע השני הקפיד הירונימוס לרשום, לא לפני שבדק, חקר ושב לברר את פרטיו כיאות. כשהגיעה, כאמור, הפמלייה אל חלקת נבות והאיש הובהל לפני המלך והמלכה, צדה עינו הבולשת של אחיו שני תלי עפר קטנים ליד הבקתה. כשסיימו והפמליה זזה, התעכב אחיו לשאול את נבות: "מה התלים הקטנים האלה?" זכר נבות את מה שאנו ניזכר בו עוד מעט והשיב בכעס: "קברים." שאל אחיו: "מי קבורים כאן? השיב נבות: "אני לא יודע. הלכתי בלילה כסומא. לא ידעתי לאן הלכתי. הגעתי אל פתח של מערה. בתוכה היו שתי גוויות צפודות ויבשות. הוצאתי אותן מהמערה וקברתי אותן פה." כבדרך אגב שאל אותו אחיו: "ומה לבשו המתים האלה? איזה חפצים היו לידם?" השיב נבות: "המתים ההם לבשו אדרות שיער. חפצים לא היו לידם. אבל במערה היה גם פסל עשוי טין לא צרוף של אישה בעלת ארבעה דדים, שני נקבים בין ירכיה וקרני פרה לראשה."

כרית מילה לִפְסוֹל תִּישָׁכַח

תשעה חודשים ועוד שבעה ימים חלפו מאז בא הושע בן בארי על גומר בת דבליים לעיני הבטלנים יושבי שער המים. לפתע שב וחזר. עוטה אדרת שיער ורכוב על פרדה הופיע האיש קטן הקומה, פדחתו ולחייו מכוסים שיער מאובק ומדובלל. בפיו הגדול היו רק חמש שיניים, בולטות ורחוקות זו מזו. אפו המחוטט היה פחוס ושרוע. בכיעורו זה שהפליא כל עין חזר האיש, ניצב מול שער המים והכריז: "חזרתי. היכן אשתי שאירשתי לי כחוק במוהר, בעדים ובביאה?"

הבטלנים בשער המים זיהו את הושע בן-בארי הנביא לאדוני. הם זכרו לו את המעללים, צחקו לזכרם, גיחכו למראהו ואמרו לו: "בזקן אליהו הנביא נשבענו: לא ראינו את גומר הצנועה והחסודה מאז חתונתכם." הושע מיהר, הלך והקיף את החומה, פנה דרומה, חצה את משכנות הישעננים עד שהגיע אל סמטת הגנבים, הקבצנים והזונות. הוא לא זכר היכן בקתת גומר. כששאל את באי הסימטה: "איפה ביתה של גומר?" השיבו לו הם כי גומר לא יוצאת מפתח בקתתה ואין לקוחות שנכנסים לשם. הושע התעקש לדעת היכן הבקתה. כשנודע לו ניגש אליה, הקיש בדלת ונכנס.

גומר הציצה בו, מדדה אותו בעיניה ושיערה כי הוא – הוא. אמרה לו: "באת? כמה טוב שבאת. כבר שכחתי כמה מכוער אתה. לפני שבעה ימים ילדתי בן". הביט הושע אל התקרה ואמר: "אתה ראית: אשת זנונים לקחתי וילד לזנונים הולדתי. מה עכשיו?" התשובה מהתקרה איחרה לבוא וגומר געתה בצחוק אדירים. דדיה הגדולים ריקדו כאילים והיא אמרה לו: "נביא גדול אתה. איך ניחשת שהבן הזה הוא שלך? רבים, לא רק משוגעים עוטי אדרת שיער, באים אצלי ומולידים ממני". אמר לה הושע בן-בארי: "זה בני. אני הולדתי אותו אצלך לעיני כל לפני תשעה חדשים, שבעה ימים ושלוש שעות במניין מדוקדק. מחר יובא בני בכריתו של אברהם אבינו". כך אמר הושע. אחר כך תחב את ידו אל תוך אדרתו, שלה משם ארבעה בצעי כסף והוסיף: "מחר יום חג לי ולך ולבנו. אני מזמין לסעודה את כל באי שער המים. את תזמני לסעודה את כל רעותייך ואת כל באי הסימטה הזאת."

אצה גומר ובישרה את החדשה לשכנות. השכנות הסירו את סרטי השני מפתחי בקתותיהן, ללמד כי המלאכה שובתת. הן מיהרו לחפש אחר טבחות ורקחות מומחיות, שילחו את הטף לקושש עצים ולקטוף ממיטב העשבים וצמחי תבלין. גומר עצמה ושתיים משכנותיה, שסייעו לה כל העת, יצאו אל השווקים לקנות מצרכים לסעודה. את הושע בן בארי השאירה גומר בבית, להשגיח על הילד הנבואי. תחילה ניגשו גומר ורעותיה אל שוק הבהמות וקנו עשרה טלאים ועגל מרבק אחד. אחר כך הלכו אל שוק היינות, שם קנו שני תריסרים קנקני יין פקועה. ענבי הפקועה גדלים במרום הגלבוש, מבשילים בסתיו ואין בהם המתיקות שעושה את היין הכבד. את יין הפקועה המריר אפשר לגמוע ולגמוע במשך כל הסעודה בלי לחשוש. גם שבעה קנקנים של יין קפריסין, שחור וסמך, לקחו הנשים ושלחו הביתה על גבם של ארבעה חמורים. אחר כך ניגשו אל השוק הגדול וקנו חיטה ושעורה לחוד, סולת לחוד, הרבה שומשום וקנקן שמן זית ירקרק. גם אוג בורסקאים קנו, קורנית מקורקפת, חזרת הגינה ועוד תבלינים שעונתם חלפה ורק סוחרי השוק הגדול מוכרים אותם בכל ימי השנה, טחונים ומיובשים.

כל השכנות, הטבחות והרקחות התגייסו להכין את הסעודה. כבר באותו ערב העלו אש ושפתו קדרות, סירים ופארורים. למחרת בבוקר יצאה תהלוכה מקצה משכנות הישעננים לאורך החומה ומזרחה עד לשער המים. בראש התהלוכה צעדו הושע בן-בארי, עוטה אדרת שיער, וגומר בת דבליים זוגתו ובזרועותיה בנם המיועד למילה. אחריהם השתרכו כל צאצאי גומר האחרים, תריסר במספר, והרבה נציגים של סמטת הקבצנים הישעננית. כשהגיעו אל שער המים – עצרו. הם המתינו בסבלנות עד שיחזרו שואבי המים, חוטבי העצים וסתם בטלני השער להתאסף כדרכם, להתחמם בשמש ולגלגל שיחה להנאתם. כשהגיעו כולם שאל הושע את הבטלנים: "היכן ומי עוסק במילת עוללים?" אצו הבטלנים להבהיל מביתו את פואה ראש משפחות אחייה ואמרו לו שצריך להביא ילוד פלוני בביתו של אברהם. פואה הזדרז להוציא מגומחתו כד גדול ועתיק בן מאות שנים. בתוך הכד היה שקיק עור ישן. מתוך השקיק שלף פואה סכין מילה חד להפליא, עשוי חלמיש שחור. מצויד בסכין המילה הגיע פואה אל שער המים.

שם מצא את הושע קטן הקומה, את אשתו הגדולה, את עוללם המצווח ואת כל הקהל הממתין בסבלנות. אמר פואה להושע: "טול את הבחור והחזק בו. איפה היין?" הגישה גומר לפואה בזיך נאה של יין כרמל משובח. טעם ממנו פואה ואמר: "יין משובח". אחר כך טעם בשנית ואמר: "הרי אמרתי יין משובח מאד". אחר כך טבל פואה אצבע ביין המשובח והרטיב באצבעו את לשונו של התינוק המצווח עד שהשתק התינוק. עכשיו ערטל את חלצי הרך הנולד, משמש בהם מעט בזהירות, לבדוק שהכל תקין וכשר למילה. כשנחה דעתו לבשו פניו ארשת של נחישות דעת. הוא חיזק את אחיזתו בשמאל והניף את זרוע ימין המחזיקה בסכין המילה. אז הרים את עינו למעלה והתפלל: "אדוני ברך את ידי שתעשה כראוי וברך את הקטן הבא בביתך ששמו בישראל הוא..... כאן המתין פואה כנהוג עד שהאב הושע יגלה באוזן כולם מה שם נתן לבנו. אלא שהושע כבר מילא את ריאותיו

אוויר, פער את פיו וקרא בגרון למרחוק: "אני קראתי את שמו "לא-יזרעאל" ! כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא וְהִשְׁבַּתִּי מַמְלַכּוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל !"

הושע לא הספיק לפלוט את "קראתי שמו..." וימינו של פואה ניחתה כברק על הערלה וקיצצה את הנחוץ. העולל התעורר מאד מיינו והתחיל לצרוח. הנאספים שמעו את הנאום הקצר והשתאו. פואה הציץ בהושע והעיר לו כי קולו היה מפחיד. בעווית הבהלה מהקול המפחיד כמעט ונימולה כל זכרותו של בעל השמחה. רק מיומנותו רבת השנים של פואה הצילה את הבן מכריתות שפכה. ראתה גומר כי תם ונשלם. היא מיהרה ללטף את התינוק הפועה והכואב, חבשה אותו והרגיעה אותו. פואה חזר ושאל את הושע: "מה שם הבן, לא שמעתי?" במקום להשיב לפואה חטף מידי הושע את בזיך יין הכרמל המשובח. הוא גמע ממנו פעם, פעמיים ושלוש פעמים ולא מחה את פיו. אחר כך רוקן את כל תכנו של הבזיך אל גרגרתו, שמט את הבזיך ארצה וניפץ אותו לרסיסים. אחר כך רץ, נכנס בשער, טיפס במעלות המגדל, חזר והתגלה על גגו, מתנדנד.

עד שכולם נדהמים לראות אותו נעלם למטה ומופיע למעלה, עשה הושע את כפותיו כאפרכסת של שופר ותקע בקול גדול: "היה אלי דבר אדוני! על דם מילת בני כיצחק מובל לעקידה והחלף מונף עליו! אני קראתי את שמו "לא-יזרעאל!" הנה ימים באים ואדוני מחריב את העיר הזאת. לא יוותרו בה אבן על אבן ולא משתיך בקיר! " שאגו מולו הבטלנים מלמטה: החרב תחריב אך אל תשתיך עלינו! קרא לעומתם הושע: "לא עצור ולא עזוב! כי גדול ונורא יום יזרעאל! כי ריב לאדוני עם יושבי העיר! אין אמת ואין חסד ואין דעת אלוהי הארץ! רק מחרפים ומכחשים, רוצחים וגונבים, נואפים, פורצים ומנגעים דמים בדמים!" שמעו הבטלנים וענו לו: "למה אתה מקפח את הדורסים, את השודדים, את הזונים, את מגלי העריות ואת מאכילי אורחיהם בשר נבילות?!" אבל הושע לא שמע. מוחו היה מלא וממולא יין כרמל משובח. הוא התחיל לצעוד לפנים וכמעט ונפל מן המגדל. למזלו נתקל באחת מאבני הסירוגין והוא נשען עליה, כושל. הנאספים למטה שאגו ואמרו לו: "אולי תקפוץ ותרחף למטה?!" קפוץ, הושע, ולאדוני התשועה!"

אבל גומר ראתה ושמעה מספיק. היא גערה בכולם וקראה להושע: "די!" בוא הביתה. הסעודה ממתינה לכל האורחים הרעבים. " הציץ בה הושע, גילגל בלשונו, עיווה את פניו וחרחר לעומתה: " בני לא-יזרעאל! שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמך! אמך לא אשתי ואני לא אישה! כשתגדל אתה, תריב אתה את אמך שתסיר את זנוניה מפניה ואת נאפופיה מבין שדיה! אני אפשיטנה ואציגנה עירומה לעין השמש!" שמעו כולם וגעו בחוכה גדולה וקראו אליו: "הנביא הושע! מהר לעשות ותחזינה עינינו שוב גם בנסים וגם בנפלאות!" עד שהם קוראים לו לעשות מה שהם רוצים לראות זינקה גומר, טיפסה בזריזות אל ראש המגדל והתינוק בידה האחת. בידה השנייה אחזה את הושע בעורפו ותקעה אל תוך אזנו: "אתה אתה תפשיט אותי עירומה, פשפש בן כינם?!" שאגו כולם: "שמעת

מה אמרה האישה הסוררת? שית זונה היא! השכיבנה על ברכיים וטפח לה על האחוריים כיאה וכיאות!"

לשמע הדברים חיזקה גומר את אחיזתה בעורפו של הושע שכולו היה מחצית גובהה ושמינית משקלה. היא הרימה אותו, טלטלה אותו לימין, סטרה לו בשמאל, חזרה ולפתה אותו בימין ובעטה בישבנו לעודד אותו למהר ולרדת מהמגדל שעה שכל הקהל מיילל ומריע. אחרי שירדו זוו החוגגים ופנו ללכת בתהלוכה גדולה אל ביתה של גומר במשכנות הישעננים לאכול, לשתות ולשמוח.

סעודה שכזאת לא זוכרים בסמטות הישעננים, מימי חנוכת החומה עד עצם היום הזה. עשרות מיני ירק נא, אפוי ומבושל היו שם – גדילן, חלמית, חרחבינה מכחילה וכרפס, עולש ושומר, אספרגוס, חומעה וסלק כולם מתובלים בשמן זית ובזעתר, בבצל ובחזרת, בפלפלת חריפה, במרווה משולשת, בצר ובכמוץ – הכל להרבות חשק ולהעצים את התיאבון. עד שמילאו את כרסם בכל אלה ושטפו את בית הבליעה ביין פקועה להוריד את השריפה אל חדרי הבטן, ניגשו ללגום מן המרק שבפארורים. המרק הזה היה נוסח ישענני יזרעאל שעיקרו: פולים ירוקים, עצמות עגל, מעט כרפס והרבה גד השדה או "כוסברה" בלשונכם. וזאת לדעת: מי שמרבה לגמוע ממרק העגל נוסח ישענני יזרעאל משקיט בהצלחה את רעבונו. לעומת זה מבעיר בו המרק את התאוה בגלל זרע הגד ושחוקת הדודאים שפזורים בסיר. ניתן להשקיט מעט את היצר אם זוכרים, תוך כדי עירוני המרק הזה, לנגוס מלחם הפיתה הטרי שכולו זרוי שומשום, אוג הבורסקאים ושחוקת זעתר – מה שאנשים שוכחים לעשות ברוב להיטות. החוגגים סיימו לגמוע את תוכן הפארורים. רעבונם לא קטן ותאוותם רק התעוררה מאד. עכשיו מיהרו השפחות להגיע וגם להיצבט בעכוזן ולהגיש שפע של בשר עגל ובשר טלה, מבושל, מטוגן וחרוך על אש. הבשרים למיצבט ולמישוש היו מלווים שפע ציחקוקים. הבשרים למאכל היו מתובלים בחרדל, בחזרת, בגרגירנית יוונית ובבת-קורנית פשוטה עם הרבה בצל. כל אלה לבד ממעשי כיבוש ומחמצת: צלפים ובצלים, קשואים, זיתים וגם פלפל וצנון למינהו. המסובים זללו לשובע וקינחו ביין קפריסין שחור וסמך. הם ליקקו את אצבעותיהם, טעמו מיני מתיקה, שתו וגרגרו משקה בבונג לריווח המעיים, גיהקו בתרועה ולא שכחו לחזור ולצבוט ברוב חיבה לטבחות ולרקחות בעכוזן. אחר כך פנו כולם לחפש קיר מוצל לנמנם לידו.

גומר חיפשה את הושע שלה. היא מצאה אותו סרוח ומוטל בקיאו, סבוא וישן בעיניים פקוחות. הציצה בו גומר בעין בוחנת והרהרה מה תעשה בו ומה לא תעשה בו. אחר כך רמזה לשני גברתנים מבאי הסימטה ואמרה להם: "מפתי אכלתם. עכשיו עשו בחלכה הזה מה שצריך שיעשה לו." עמסו השניים את הנביא הושע בן-בארי, אבוד העשתונות, על חמור וחיזקו את ידיו סביב צוואר החמור. גומר עמדה עליהם והשגיחה שלא יחבטו באבי בנה שלא צורך. לפני שהסתלקו לדרכם, שלחה גומר כף יד מששנית אל קפלי אדרתו של הושע וחילצה משם מה שחילצה. הגברתנים יצאו עם החמור והנביא אל קצה השוק הגדול שממערב לעיר. שם חקרו לדעת מה ולהיכן יוצאות שיירות היום. אחרי שעה קלה

ניגשו אל שיירה הנושאת כלי חרס מתוצרת שוק הקדרים החדש. הם אמרו לחמרים: "קחו אתכם את האיש הזה ותיפטרו ממנו רק כשתגיעו לשומרון". כך נקשר החמור בקצה השיירה שיצאה לדרך. עד לשומרון לא התפכח הושע בן-בארי מלגימת יין הכרמל המשובח ששתה לכבוד טקס הברית של בנו.

אֶזְרָא וְאֶרְבָּאִים הַשְּׂוֹדִיִּים

סוף האשמורת השנייה תמיד מייגע וכל אתנחתא רצויה. אמרנו "דרך" ואמרנו "שיירה"? משהו קטן, קצרצר ואולי בלתי חשוב נדחק להיזכרות. הוא לא בא מן המעמקים אלא מאחת הפינות היותר נידחות. אפילו כך – חשוב שלא נניח לו לחזור אל נשיית התת-מודע. מי יודע אם ישוב? אותה מצודה או מבצר, אותו ישרפו הממלוכים תיכף לאחר קרב עין-ג'לות לא היה המצודה הצלבנית המקורית. זו נהרסה עד היסוד עוד בימי צלאח-א-דין שבעים ושמונה שנים קודם לכן. כשראו התושבים והמגינים של המצודה הצלבנית ההיא את משואת האזעקה בראש מבצר פְּלוּאָר – הבינו כי שליחו של מוחמד עומד לפרוץ את החומות. הם הקדימו וברחו על נפשם אל הגלבוש לפני שחרבו של מוחמד תשחט גם אותם. פרשיו של צלאח-א-דין חתריבו ושרפו את לה פטיט-ז'רין עד היסוד. אחרי שהסתלקו לא נותרה כאן אבן על אבן. בשוך המלחמה שבו אנשים, בהיחבא, להתגורר בכפר החרב. הם כינו את המקום "זרעין": שהוא מעין הסבת השם "ז'רין" למשהו שנשמע כמו שם ערבי.

כך עד שהארץ חזרה ונכבשה שוב בידיהם של טיבו משמפן וריצ'רד מקורנוול. הצמד הזה הזדרז להציב כאן מחדש חיל מצב פונקי. הפעם היו הצלבנים צנועים ומעשיים. הם לא שבו אל חזונו של פולק ד'אנז'ו ולא אל תושייתם של בנאיו רבי הדמיון. המבצר תוקן טלאי על גבי טלאי ולא צלח לשמש מצודה של ממש. רק שם המקום חזר להיות, כמקודם, "לה פטיט-ז'רין". את הפליטה הזאת חזרו והרסו פרשיו של ביברס יחד עם כל בקתות הכפר. אחרי החורבן הזה לא ניכרו יותר שרידיהם של המבצרים שנבנו כאן על שרידי הארמון הביזאנטי שהוקם, כידוע, על בית המושל פליקס פורקיוס הרומי.

בימי אזוראלה הרומית היה בית המושל צנוע למדי, עדיין שייך לסגנון רומא החרוצה ופשוטת ההליכות. היוונים הניחו לכפר סְטְרֶדְלָה, כך כונה בזמנם, בלי נציג מטעם המלכות. בית המושל הרומי של אזוראלה נבנה הישר על חורבות ההרמון הפרסי המפואר. חיילי אלכסנדר מוקדון ואחריהם אזרחי העיר אֶזְתְּרָלִים עצמה – שומרונים, כותים, כושים ומעט יהודים, לא הותירו ממנו אף לא לבנה שרופה על לבנה שרופה.

מאתיים וארבע שנים ישבו הפחות של הסְטְרֶדְלָה המרכזית של הארץ בעיר אֶזְתְּרָלִים הפרסית. המיקום האסטרטגי במרכז עמק יזרעאל על צומת דרכי הרוחב והאורך החשובות נראה לפחות הפרסיים מתאים למטרות השליטה מרחוק. את ההרמון

המפואר בנה הפחה אַחֻמֶן הוּמְבַנִּיגֶשׁ שְׁעֶשְׂגֶז. הפחה הזה היה מקורב באורח אישי לְדְרִינֹשׁ הַרְאֻשׁוֹן. את כל חייו הקדיש הפחה לפולחני האמגושים. ההרמון שבנה היה מחולק לשני אגפים על פי חלוקת כל התבל בין אֶהוּרָה-מְזֵדָה, אל האור, לבין אַנְגְרוּ-נִינִיו, אל החושך. ביום היה אַחֻמֶן הוּמְבַנִּיגֶשׁ שְׁעֶשְׂגֶז מתפלל ועושה בהיכל הוּרְמִיז, הוא אהורה-מזדה. שם היה מסתגף, צם ומחלק נדבות מכספו לנצרכים. בלילה היה אַחֻמֶן הוּמְבַנִּיגֶשׁ שְׁעֶשְׂגֶז מחלק את זמנו בין עינוי נידונים וצפייה בהריגתם לבין זלילה, סביאה ומשגל עשרים הפילגשים שלו. את הפילגשים היה מחליף לעתים מזומנות. משרתיו דאגו להביא אליו גם ילדות משונם הנודעת לשימצה באספקת אלו תמורת ממון. כל כך הייתה נפשו של אַחֻמֶן הוּמְבַנִּיגֶשׁ שְׁעֶשְׂגֶז מתרוצצת בין אור לחושך עד שבסופו של דבר בגד בו לבו והתפלץ והוא רק בן מאה וחמש-עשרה שנים.

ההרמון הפרסי הוקם על חורבות קודמו הבבלי שנבנה על מקומו של ארמון הפחה האשורי. כשנתמנה תְּגֻלַּת-שָׁרְבַק מטעם סרגון להיות נציב פחות שומרון בחר לשבת ביזרעאל שנחרבה לפני שומרון. את ארמונו בנה על יסודות הארמון של מלכי ישראל שנבנה על ידי אחאב. האבנים נלקחו מכל מקום בעיר ההרוסה. תגלת-שרבק לא חמל גם על המקדש העתיק של בעל ועשתורת, שניצב חמש מאות שנים תחת עץ האלה ליד המעיין. הוא ציווה להרוס אותו עד היסוד ואת אבני הגזית לקח לארמון. את בעל ועשתורת העשויים שיש לבן שהובא מארצות הים ציווה תגלת-שרבק לקבור עמוק באדמת המעיין וכך למחות את זכרם. את עץ האלה העתיק שהצל על המקדש פקד הנציב האשורי לכרות.

בתחילת הזחילה לאחור אל עבר התולדות, שוב חזרו הגבעה והכפר החרב המתעקש שלא להיפרד ממנה להיקרא בשם "זרעין". שנתיים אחרי קרב עין-ג'לות חזר ביברס לארץ. הוא שב ממצרים, שם הרג כמקובל את אדונו הסולטן קוטוז. ביברס זכר את הגבעה ואת הכפר. על חורבות המבצר הורה לבנות חאן דרכים שימש את השיירות שהולכות בדרך הים מדמשק לירושלים. כוונתו של ביברס הייתה שהחאן בזרעין יקיים את בעליו משירותים לפרשי נתיב הדואר הממלוכי – הַבְּרִיךָה. אבל הפעילות הזאת הייתה מצומצמת ועליה לא יכול היה החאן לקיים את בעליו, כלומר את קומץ התושבים שנותר בזרעין לאחר שנחרבה ועברה ארבע פעמים מיד ליד בתוך פחות ממאה שנים. על מנת להצדיק את קיומו נזקק החאן גם לשיירות ההולכות בדרכי הרוחב מִבְּיֶסְאן לעכו. בתחילה פקדו השיירות הללו את חאן זרעין אלא שהקידמה גזרה אחרת.

היו אלה דווקא הממלוכים שהחליפו את הסוסים, את הפרידות ואת החמורים נושאי המשאות עד אז. במקומם הכניסו שימוש נרחב וחדשני בגמלים. הגמל לעומת סוס המשא, הפרידה והחמור, הוא בהמה מהירה ומצעדה ארך טווח. זרעין הייתה קרובה מדי לחנייה בדרך מביסאן לעכו וקטנה מדי עבור השיירות שהילכו מירושלים לדמשק. לכן הורה מושל הַסַּנְגִ'ק בצפת להקים חאן חדיש ומרווח על גבעה שטוחה, דרומית לזרעין, ליד מוקייבלה של היום. לרגלי הגבעה הזאת בנו

הבריטים מסלול נחיתה. שיירות דרך הרוחב העדיפו לחנות בפּוֹלָה השכנה וכך לא לסטות ולא לטפס על גבעת זרעין שלא לצורך.

מאז ירדה קרנו של הכפר זרעין. הממלוכים נעלמו. באין שיירות נעזב החאן ונאכל בשיני הזמן. שוב היתה הגבעה, שמדרום היא גבעה ומצפון היא הר, לסתם גבעה נטושה. חורף ושנים העלימו את הבקתות וכיסו את החורבות. קוצים וברקנים כיסו את הכל. בדואים, תושביו הנצחיים של המדבר, שוב פשטו ובזזו את שארית איכרי העמק. אלה נסו על נפשם. תעלות נסתמו וביצות גאו. שוב היה העמק שממה וים של קוצים. כך ראו אותו ענר וחצצון אז. כך ראו אותו הנוסעים טימור הטטרי ופדרו דה-קובילֵיָה הפורטוגזי. כך ראה אותו הוזיר הגדול סִינָאן פחה, עושה דברו של הסולטן התורכי סלים. עכשיו משמשות החורבות קן לשודדים ולמרצחים. אלה נוהגים לפשוט על שיירות קטנות של צליינים תמימים. שם גבעת זרעין נודע לשמצה. כל מי שחרד לנפשו מדיר את רגליו מסביבתה, עוקף את הגבעה מכל עבר ובלבד שלא יגיחו מולו פתאום תריסר דמויות מזוינות בפגיונות עקומים ובמושקטים. במקרה הטוב היו השודדים מזרעין תובעים רק את הכסף ולא את הנפש. אחרי שלקחו את הממון היו מפשיטים את קורבנותיהם, מציגים אותם ככלי ריק ומשלחים אותם לדרכם כשעל גופם רק מחצית זקנם.

מלוויו של הנוסע ההולנדי דאָפֶר לא נזהרו ולא שעו לאזהרות. הנוסע הקתולי הנכבד התעקש למלא אחר מצוות הותיקן – לבדוק את המצאה של כנסייה עתיקה על גבעת זרעין, לשרטט את פני המקום ולדווח לממונים על מצבה. ליד מעיין יזרעאל מצאו עצמם דאָפֶר ומלוויו, מוקפים בארבעים שודדים. המלווים המוסלמים התחננו בפני החמסנים כי יחוסו על אחיהם לדת ויניחו להם. השיבו להם השודדים כי מוחמד הוא גנב ובן-זונה. מה לו ולהם? נחרדו המלווים המוסלמים, גמגמו ושאלו את השודדים אם אינם מאמינים בני מאמינים ואיך יעזו לדבר כך בנביא? אמרו להם השודדים: "אנחנו לא מוסלמים". שמעו המלווים הנוצרים שבחבורת דאָפֶר וגם דאָפֶר עצמו שמע וביקשו רחמים בשם ישו ומרים ורוח הקודש. השיבו להם השודדים: "ישו היה ממזר ומרים פישקה רגליים בשביל פת לחם. מה לנו ולה?"

העזו דאָפֶר ומלוויו לשאול את השודדים מי הם, אם לא מוסלמים וגם לא נוצרים. ענו אלה: "אנחנו יהודים". דאָפֶר, שהיה גם נוסע אמיץ וגם חקרן לא קטן, העז ואמר: "אינכם יודעים מה הם יהודים. אתם שקרנים". כחתול משועשע בטרפו הציץ בו אצבון, מנהיג החבורה, ואמר: "פרנקי משוגע. למה אתה סבור כי אנחנו לא יהודים?" ענה לו דאָפֶר: "יהודים הם יצורים עלובים ומלוכלכים שיש להם אף ארוך מאד ועקום מאד. הם חובשים מגבעת מחודדת וטלאי צהוב. הם מלווים כסף בריבית קצוצה. הם שותים דם של ילדים נוצרים. הם גרים בגיטו. כל אחד מתעלל בהם, לוקח את כספם, אונס את בנותיהם ואת נשותיהם. את הגיטו שלהם שורפים הנוצרים בכל חג קורפוס קריסטי מפני שהיהודים הרגו וצלבנו את ישו. זה טיבם של יהודים."

אצבון ומרעיו הקשיבו בעניין לנאום הזה של הנוסע ההולנדי דאפר. אצבון גיחך ואמר לנוסע הנכבד: "לא את כל היהודים את מכיר. ספק גדול אם היהודים, עליהם אתה מספר, הם בכלל יהודים. על מנת לשכנע ברצינות ההצהרה שחטו אצבון ואנשיו את כל המלווים לעיניו הקמות של נציג הותיקן. את דאפר עצמו הפשיטו ושילחו לנפשו, עירום בעור שיניו, במחצית זקנו ובמחצית שיער ערוותו. יהודי זרעין הציעו לנוסע הנכבד שתמורת נפשו, שהייתה לו שלל, ימהר לשוב להולנד מולדתו, לספר באוזני כל ההולנדים אודות יהודי זרעין שבפלשתינה וגם לכתוב אודותם בספר.

על אנתחנתא לזא

בכל זה שבנו להיזכר באמצע האנתחנתא. עיניכם נעצמות. אתם, פשוט, נרדמים בכורסה. אבל אנחנו ערים על המדף המכובד ממול. מכשיר הטלביזיה שלכם מואר, מבהיק ומצרצר צלילי עב"מ. רק שאון נחירתכם יעורר אתכם לקום ולכבות את הטלביזיה. אחר כך תכניסו תקע בשביל עוד קפה. כבר אמרנו כי מדפכם מכובד? אמרנו. יפה. לימיננו ניצב מה שאתם מכנים: פסלון קירמיקה מתוצרת "רוזנטל" המהוללת. ואנחנו אומרים לכם: רוזנטל או לא רוזנטל, זאת סתם צלמית של המדונה השחוחה. אין שום הבדל בין הפסלון הזה, העשוי חרסינה ולא סתם חמר, לבין שאר צלמיות, איקונות, גילולים וכל כיוצא באלה מכל הזמנים. צלמית היא צלמית ועל צלמיות עוד נדבר.

זאת שמימיננו על המדף דווקא מוצאת חן בעינינו. אנחנו מרגישים שהיא יודעת את זה. זה מחמיא לגאווה של צלמיותה הנקבית. היא נרגשת ומבקשת לדעת עד כמה מצאה היא חן בעיניו ובלבו של פֶּעַל בכבודו ובעצמו. חבל שהפסל הצ'כי האלמוני לא טרח לעצב לה קלסתר לפרטיו. קויה ענוגים, רכים וסקסיים. אפילו בלי קלסתר, היא מגוננת על מה שחבוי אצלה בתוך הגלימה. אל תוך מה שחבוי שם אפשר להציץ מלמעלה. היוצר האלמוני בחר שלא לכייר לה זוג דדים – בגלל הסגנון. בימי נפושסים היה אסור להזניח פרט כזה. היה אסור לעשות שימוש בצלמית אישה שאין עליה כל הדרוש. אם לא תראו בזה טרחה רבה, אנא, קחו אותנו כפי שהננו ראש ורש וזרועות קטומות בלבד והניחו אותנו בדיוק במקום שהוא בתוך הגלימה. תודה. כאן אנחנו נהנים מסביבה מוכרת. כאן אנחנו מיטיבים להיזכר באהליבה של כל הזמנים, אפילו שלא תמיד יכולה אהליבה של כל הזמנים לקשור אותנו אל חיקה. במקום להמשיך ולהיות שם נאלצנו, אחרי החורבן, להיקבר תחת העיים ולדעת הכל בעוד אנחנו שבורים, מהופכים וקטומים. אל תבנו חומה – קטורת באף השטן.

איך יוריס אבן-פינה

למחרת השיבוש, שבעטיו, אפילו במחיר חייהם, סירבו הפועלים ובראשם אָשְׁחור, להניח את אבן הפינה לחומה ולהתחיל לבנות אותה, חכך אָחיו בדעתו מה יעשה: אלו צעדים יוכל לנקוט על מנת להתיר את התסבוכת? הוא נרתע מלחטוף ולקטול ילד מקרב אוכלוסיית העיר. מעשה כזה יגרום שערורייה חמורה. קורבן אדם היה אסור בממלכה אפילו שבגיאות התופת שבדן ובבית אל נהגו ישראל להעביר את עצמם ואת ילדיהם באש, להלך על חלוקי אבן לוחטים, להסתגף בשוטים ובעקרבים ולפעמים גם למות תוך כדי כך. חרף איסור הכוהנים, זה היה פולחן לשמו של אדוני, לא קורבן אדם לצורך מטרה מעשית, כגון שימור החומה מפני רוחות ושדים.

אָחיו לא ידע איך יתרץ את הפיגור בכנייה באוזני שליחיו של עובדיהו אשר על הבית. אלה היו מזדרזים, מקפידים להגיע משומרון פעם ופעמיים בשבוע לבדוק את ההתקדמות ולהשגיח שממונו של המלך לא יבוזבז על אי עמידה בלוח זמנים. אותו בוקר היה אָחיו עצבני ונבוך. הוא התרוצץ כמו עכבר בכלוב, יצא מפתח האוהל, נזף בשומרים על לא כלום ועל לא דבר ושב אל האוהל פנימה ברוח נכאה. לפתע נשמעו מרחוק צעקות, קולות מריבה וקריאות: "שוטרים! חיילים! היכן המושל?!"

שנתיים קודם לכן כשהגיע אָחיו עם הבונים והציג עצמו בפני אנשי העיר, הכריז כי לא יתערב בענייניהם של תושבי יזרעאל. הוא ינהג כמושל, כך הצהיר, רק במה שנוגע לבניית החומה. אלא שהצהרה לחוד ומעשה לחוד. המציאות בוחרת לה בעצמה את נתיביה: עד שאָחיו הרגיל את היששכרים ואת הכנענים להישמע לו בענייני החומה – הרגילו הם אותו, את שומריו ואת חייליו להתערב בכל מיני סכסוכים שבין אנשי העיר לבין עצמם. אנשיו של המושל שמעו את הקולות, זינקו על סוסייהם ויצאו לקראת הצועקים. אָחיו עצמו, פזור הנפש, שב ויצא מפתח האוהל. ממרחק יכול היה אָחיו לראות שלוש חבורות אנשים מתגודדים, מאיימים ומנופפים אגרופים לפניהם. לפני שלשת החבורות צעד, רדוף איומים ומטרה לאבנים מושלכות, גבר מבוגר ורחב גרם אוחז בידיו צרור עטוף בד. לידו קיפצה וקרטעה אישה צעירה, מייללת ותולשת את שערותיה. מידי פעם היה האיש הודף אותה ממנו ומפיל אותה ארצה. אז הייתה אחת מן החבורות פותחת בצעקות ומיידה בו אבנים, שלא על מנת לפגוע בצרור הבד שבידי הגבר. בתגובה הייתה חבורה אחרת מיידה אבנים בחבורה הראשונה ומשלחת בה נאצות. כשאלה חדלו לרגע הייתה האישה הצעירה מרהיבה עוז, שבה להתנפל על הגבר האוחז בצרור ומנסה לחטוף את הצרור מידי. אז היה הוא שב וחובט בה, משליך אותה מעל פניו והכל חוזר חלילה. חבורה שלישית צעדה מאחור בלי לקחת חלק במתזור הצעקות, המכות וההדיפות. כל הנוכחים הקפידו להימנע, משום מה, מלהתקרב אל האיש רחב הגרם.

בואם של פרשי המושל ציננה מעט את הרוחות. כשקרבו הנצים אל פתח אוהל המושל ראה אחיו כי האיש הוא נבות ראש משפחת ישוב לשעבר שעכשיו הוא איש טמא ומוחרם. שלשת החבורות היו: בני משפחת ישוב, משפחת פלע וכנענים ממשפחת ענר. האחרונים נזהרו ותמכו בחטוש, קדר צעיר מהשוק הישן שהיה כולו חבול ופצוע. אחיו שאל לפשר המריבה. בבת אחת מיהרו כולם להסביר ואי אפשר היה להבין דבר. השתיק אחיו את הצועקים בהינף יד ושאל את האישה מי היא ומה עניינה. אמרה לו האישה: "אני אהליבה כלתו של האיש הזה ואלמנת בנו שנהרג בידי החיילים ביום המגפה האדומה." אחיו זכר היטב את היום ההוא ואת משפטה של הצעירה כנגד חמיה. הוא קטע את הדברים ושאל בכעס: "איזו מגיפה אדומה?" אהליבה החרישה מחשש שתעלה את חמתו. אחיו המתין והמתין אבל אהליבה לא פצתה יותר את פיה. כך עד שאחד מן הכנענים העז והפטיר בשפה רפה: "בי אדוני המושל.... יום המגפה האדומה הוא היום בו סימנו אנשיך את תוואי החומה. כך הוא מכונה בפי כל היששכרים. הציץ אחיו באהליבה וזכר גם את הבורחים שהומתו, גם את בני משפחת ישוב שהולקו בפומבי וגם את אזהרתו שהשמיע אז באזני נבות. אחר כך העביר את מבטו אל נבות. שם הוא ראה את השנאה. אחר כך הסתכל בעיניהם של משפחת ישוב. שם הוא ראה את תאוות הנקם, את התיעוב ואת החרפה המצפים לגאולה. אמר אחיו לאהליבה: "אישה! דברי. מה אירע?" אמרה לו: "אתמול ילדתי את בני. היום פרץ האיש הזה אל בקתתי שמחוץ לעיר, הכה אותי ואת הקדר הכנעני הזה מכות נוראות. הוא חטף את התינוק ועכשיו הוא מבקש לרצוח אותו נפש."

אחיו שאל את נבות: "מה אתה רוצה מהאישה הזאת ומן הילד הזה?" עיניו של נבות מלאו דם. הוא צרח אחוז שיגעון: "לסקול אותם! לשרוף אותם! למחות את החרפה! להרחיק את הנבלה מישראל! האישה הזאת מנאפת! תינוקה בן לזנונים!" יתו לא יכלו בני משפחת בלע התאפק. הם שיסעו את דברי נבות והתריסו: "בן זנונים?! לא פרי באושים לגילוי עריות?!? אב נקלה יבוא על אשת בנו המת?! כלך אל שונם! בכוח באת על אהליבה!" נבות שילח בהם מבט מבזה וקרא לעומתם בלעג: "אם בני הוא הממזר הזה – הנה באתי לקחת אותו. אני! אביו מולידו! הטמא והמוחרם! באתי לקחת אותו מאימו שרחמה, כמו השוק הגדול, מלא עוברים ושבים! באתי לקחת אותו ולעשות בו מה שראוי שייעשה לממזר פרי הילולים של גילוי עריות!"

אהליבה צרחה לעומתו: "להרוג אותו באת! תן לי את בני! השב לי את בני!" נבות פנה לעומתה, הניף את הילד מעל לראשו ונהם כשור טבוח: "שתקי שקרנית נתעבת או שאני מנפץ את ראש תינוקך ארצה כאן ומיד! אמרי לנו כלתי הקדושה: אביו של הילד הזה – אני?! אמרי עכשיו, בת כלבים: אני אביו או לא?! עינייה הקמות של אהליבה היו נעוצות בתינוק המועד למות. היא קפאה על מקומה והמלים נעתקו מפיה.

בהרף העין הזה של הרגע הזוחל, חלף מבטו של אחיו על ארשת פניהם של כל הנוכחים. הוא סקר אותם בעין בוחנת כליות ולב. לפתע חש וידע מה שתפשונו

אנחנו שהיינו קשורים בשרוך העור אל חיקה הרוטט מזיעה קרה של האישה הנבעתת. אחיו אמד את המצב. הוא היה איש מלחמה, חסון, זריז ונועז. עוד נבות מניף את התינוק מול פני אהליבה – זינק אָחיו כברק, בעט בחזקה בבטנו של האיש וחטף את התינוק מידיו בעוד נבות קורס תחתיו נדהם ונואק מעצמת הבעיטה. לפני שיכלו כולם להתעשת פקד אחיו על השומרים להחזיק בנבות ובאהליבה. הוא שאל את הכנענים מה להם פה? אמרו לו: חטוש הקדר הביא לאשה זו שני כדים שקנתה אצלו. הוא ראה איך נבות מכה אותה וניסה למנוע בעדו. נבות הכה גם אותו מכות נוראות. אמר להם אחיו: "האיש בידי. לכו לדרככם". אחר כך זימן אליו אָחיו, את אחד מהשומרים ואמר לו: מהר להזעיק את אחרת ואת הפועלים המואבים שבתוואי הצפוני אל מקום אבן הפינה. היום יניחו אותה. השומר מיהר לדרכו. אחר כך ניגש אחיו אל בני ישוב ואל בני בלע ואמר: "היכנסו אל האוהל. אל לכם לפחד."

האנשים היססו אבל עשו כדבריו ונכנסו. נבות ואהליבה נותרו בחוץ, מוחזקים בידי השומרים. אָחיו נשם עמוקות ואמר: "לא אני הבאתי אתכם לכאן. אתם בחרתם לבוא בדבר המריבה הזאת אל המושל. לא כך?" נענעו הנוכחים לאות חיוב ואחיו המשיך: "אני יודע כי לא האיש ההוא ולא האישה ההיא, לא הם שורש מצוקתכם. משפטם נחרץ בעיר ואין עליו עוררין בקרבכם או שמא יש?" חזרו האנשים וחיוו לשלילה: אין בליבם על פסק הדין ההוא. אמר אחיו: "הילד הזה הוא אות קלון וחרפה לשתי משפחות שהן משפחות נכבדות ביזרעאל. אני אחיו, המושל בשם אחאב מלך ישראל, חוזר, מצהיר ומאשר בזה כי חרף השיבושים בתחילה זוכה המלכות לשיתוף פעולה אמיץ מצדכם בכל מה שנוגע לבניית החומה. בעזרת משפחות ישוב ובלע נמשיך ונסיים את בניית החומה לתפארת העיר והמלכות."

לא ידעו האנשים מה עניין נבות הטמא, אהליבה שסרחה ותינוקם השנוי במחלוקת לבין הנאמנות למעשה בניית החומה. אבל דברי אחיו נשמעו מרגיעים וכנים. בין שהדברים היו כנים ובין שהיו מרגיעים ודאי שהיו מחניפים. הנאום הזה הצליח לחדור אל הלב ועשה הרבה להסרת החשד מצד שתי המשפחות. כבר הרבה זמן חשדו משפחות בלע וישוב כי המלכות נוטה חסד רק למשפחת אחייה, דוחה ומזלזלת בשתי המשפחות האחרות, כאילו לא היו בני ישוב ובני בלע יששכרים אלא כנענים. אחיו רמז כי הדברים תמו. האנשים יצאו מאוהל המושל, פנו לדרכם ולא שאלו מה יקרה לתינוק המריבה.

אָחיו מיהר וטיפס על סוסו והתינוק בידיו. הוא דהר הישר אל המקום בו נכשל אתמול הניסיון להניח את אבן הפינה. זאת הייתה אבן ענקית, ארבע אמות אורכה, מחצית האמה גובהה ואמה אחת עובייה. עכשיו הייתה האבן מוטלת על צדה, קשורה היטיב בשני קצותיה בחבלים עבים. החבלים נמתחו אל תוף משיכה בעל פן מוצק ומחוזק היטיב לקרקע. בתשתית מיקום האבן היה בור רדוד שעמקו אמה. במרכז הבור נחצבה גומחה. כשהגיע המושל אחיו כבר היו כל הפועלים העוסקים בהנחת האבן ממתנינים במקום, דרוכים להוראותיו של אחרת. אחרת

עצמו נתן את הפקודה להתחיל ביריית אבן הפינה למקומה. עשרה פועלים אחזו בידיות התוף, חמישה מכל עבר. לאט, לאט שיחררו את החבל הכרוך על התוף. האבן עצמה הועתקה מתנוחתה בעזרת שלשה מוטות ענקיים שנתחבו תחתיה ונשענו על אבנים המיוחדות להאדרת התנופה. שמונה-עשר עבדים חסונים, ששה בכל מוט, לחצו את מוטות המנוף כלפי מטה. משגיח מנוסה ניצב בין האבן לבין תוף המשיכה. בקריאות חדות הוא תיאם את פעולתן של שתי קבוצות הנושאים בסבל.

עיניהם של אַחֲרָח ושל אַחִיו המחזיק בתינוק לא הביטו באבן אלא בשבוי המואבי אַשְׁחֹר. ההוא לא גרע את עיניו מן האבן והיה אומד את שינוי תנוחתה בעין מנוסה. כשהבחין אשחור שהאבן הגיעה אל סף העתק נקודת הכובד זעו ידיו בתנועה מהירה. אחרת הבחין בתנועה, הרים את ידו ושילח הוראה קצרה בפיניקית למשגיחים. המושכים והמניפים קפאו ולא זזו. עכשיו ניגשו מן הצד שמונה-עשרה עבדים אחרים, מן המואבים, ובידיהם שלשה מוטות מנוף זהים לאלה שתחובים תחת האבן מעברה השני. הם הציבו את המוטות בתחתית האבן הנוטה. לשם כך הם קָרְבוּ עוד אבנים, עליהן ייתמכו המוטות מאוחר יותר כשתטה האבן יותר ויותר. כשהשלימו הפועלים את ההכנות הציץ אחרת במושל. זה הציץ באשחור. אשחור רמז לו דבר בהעוויית פניו. אחרת נרמז וציווה להתחיל ביריית הפינה. שקט מתוח השתרר בכל עדת הנוכחים. אנשי העיר לא היו שם. היו רק הנושאים בסבל, המשגיחים, השומרים וקומץ אנשי הפמליה.

כשנטתה האבן והחלה להעיק על האוחזים במוטות בעבר השני פלט אשחור קריאה רמה בשפתו המואבית והניף יד לעומת אחיו. בבת-אחת חילצו שמונה-עשר העבדים את מוטותיהם ופינו את המקום. אַחִיו עצמו מיהר וכרע בין תומכי המוטות שעדיין החזיקו באבן להאיט את מהלך נטייתה. הוא הניח בזהירות ובחיפזון את הילד העטוף סחבות, בתוך הגומחה שבתחתית הבור. אשחור עקב אחרי הנעשה וקרא למשגיח המתאם בין מושכי התוף לאוחזים במוטות המנופים: "להוריד! לא לחדול! להוריד!" בחיפזון התרומם אחיו ונסוג. המשגיח פלט קריאה חדה. הפועלים רופפו ואימצו את החבל לסירוגין. תומכי המנופים לחצו בכל כוחם, להאט את נטיית האבן אל מקומה עוד ועוד.

התינוק בן-יומו חש שהוא נעזב ללא מגע אנוש והחל פועה. אבל האנשים לא שתו את לבם לבכי. הם ריכזו את כל חושיהם ביריית האבן. לפתע, כרוח סופה, פרצה דמות קטנה אל האבן. היא נדחקה בזריזות, כרעה בין אוחזי המוטות, גחנה פנימה ושלחה את ידיה ואת ראשה אל התינוק, לחלץ אותו מן הגומחה החוצה. בעוד כולם נדהמים הבחין בה אשחור ונבח כלפי המושכים והתומכים: "למטה!!!" לא להתעכב!!" בהרף העין הזה נטתה האבן, לכדה את גופה של הדמות המתפרצת בינה לבין בור התשתית, באין יכולת לזחול יותר לא פנימה ולא החוצה. הנוכחים החניקו זעקת תימהון. רגלי כולם דבקו למקומן. רק עכשיו נפלטה מגרונה של אהליבה צריחה איומה ונוקבת. קול הצריחה פרץ, עלה מתוך הבור וקרע את עור התוף באוזני האנשים. הצריחה פשטה והדהדה בסמטאות הקרובות והייתה לצעקה

איומה מנסרת ולא נותנת מנוח. אנשים יצאו מפתח ביתם לשאול על מה הצעקה. לרגע נדמה כי שיתוק אחז במושכים ובתומכים באבן. עד שהצריחה של אהליבה מהדהדת, חוזרת ומתגלגלת פרצה עוד דמות את מעגל העומדים על האבן. זה היה חטוש הקדר הכנעני. בזריזות שלא תיאמן זחל, חפר באצבעותיו כאחוז תזזית בשפת הבור, דחק ונתחב תחת האבן. בכוחות אל-אנושיים הדף חטוש החוצה את אהליבה הלכודה – הרחק ממכבש המעיכה למוות.

אז הכה בעיר משב רוח אדיר. שריקה חזקה נשמעה מכיוון חלקת הקברים העתיקה. העורבים קראו "קרע! קרע!" כלבים נבחו אחוזי טירוף ונסו לכל עבר. האדמה זעה. זיע האדמה התיק את האבן משליטת המושכים והאוחזים. היא שקעה במהירות הבזק, קברה תחתיה את חטוש ואת התינוק והותירה מחוץ לבור את אהליבה אילמת ואחוזת שיתוק. כך נותרו כל הנאספים. רק אשחור המואבי זקף את עיניו אל השמיים וחיך. הוא ידע כי בעל פעור רצה את הקורבן. בשעה טובה. תמה האשמורת השנייה.

אשמורת שלישית

ציון בסוּאִיית 3 אִיּוֹת

בואו ונסכים כי יפה עשה חטוש, שלא הניח לאהליבה להיקבר אז לנצח נצחים תחת אותה אבן הפינה. אם לא היה מצליח לעשות זאת, דבר שאין הדעת סובלת, היינו אנחנו, שתמיד קשורים אל חיקה, נקברים שם יחד אתה. אתם הייתם חופשיים לנפשכם מהיזכרות מייגעת בשעות האשמורת השנייה. פעם נוספת ויחידה בה היינו עלולים להיחשף, אם היינו נקברים שם, הייתה כשחוצבי תיבות הקברים של אזדראלה מצאו באקראי את אבן הפינה ההיא ועשו בה שימוש חוזר לצורך תיבת הקבורה של מרקוס לוציוס הזקן, הקמצן והגיבן. כך הצליחו לייצר את התיבה במחצית המחיר המקובל. את מחציתו של הסכום שהגיע להם עבור התיבה מעולם לא הצליחו חוצבי הקברים ההם לגבות עקב מקרה הביש שאירע לאוצרו של הלקוח. על כל פנים: אנחנו לא נקברנו שם ואהליבה לא נטרדה. היא ידעה שכל עוד אנחנו צמודים אליה – לא יאונה לה רע. כשלא נזהרה אז, כשקרבה אל חטוש, שילמה אהליבה מחיר נורא. מאז לא חשפה אותנו אפילו כשנזקקה להיפער. אהליבה של כל הזמנים הקפידה על כך תמיד, כפי שראוי לעשות בצלמית בעל המשמשת קמיצ.

ישנן כל מיני צלמיות. אנחנו, למשל, סתם צלמית של בעל מעשה ידי הקדר נפושסים. אנחנו רק פרט יחיד ממכלול עצום ורב מאד. אתם נוהגים לסווג ולמיין את הצלמיות לפי קנה המידה של זמנכם הקצר והחולף. לו יהי כן. על קני מידה

לצורך מיון עוד נעיר בהמשך הדברים. הצלמיות עשויות משלל חומרים מגוון: אבן למיניה, טין צרוף, צור, עץ, עור, ברונזה, כסף, זהב וגם שנהב. בדרך כלל הן מייצגות בצורתן דמות אנוש אך אין זה הכרחי. ישנן צלמיות המעוצבות בדמות חיה או בדמות יצורים שחציים אנוש וחציים חיה. יש צלמיות שגופן עשוי כגוף אדם ורק ראשיהן דומים לראשים של חיות. ריבוי הצלמיות נובע מהמספר הרב של תפקידיהן. צלמיות המלחמה, שהן נדירות מאד, אוחזות בידיהן שוט או שרביט או גולגולת של מנוצח, ולפעמים כלי נשק. צלמיות פריון והורדת גשם מבליטות את אברי הפריון על דרך ההפלגה. ניתן למצוא צלמית עשתורת בעלת שלשה, ארבעה ואפילו חמישה דדים. יש צלמיות בעל שאברן זקור וארוך כמחצית גובהן.

צלמיות, להבדיל מפסלים, מצויות בכיתו של אדם או שהוא נושא אותן על גופו. צלמיות נעשות לא רק כדמוי פסל או אנוש בזעיר-אנפין ותלת-מימדי, אלא גם כתבליט או פְּשֶׁקֶעִית. את השקעיות מעדיפים לעשות מטיין, ארד או כסף. לצלמיות שמות רבים: מכנים אותנו בשם "תרפים", "פסילים", "איקונות" "מזוזות" ו"מסכות", "אלילים" ו"תמונות", "תפילין" ואפילו סתם "עצים ואבנים", "חמנים" וגם "שהרונים". ככלל ניתן לסווג אותנו כחלק ממשפחת הגילולים. אורך תולדותינו כאורך עיקשות האדם להבין את פשר הדברים. בכל עידן מייצגות אנחנו, הצלמיות, את שאיפת האדם לפענח את הבלתי צפוי ולהפוך אותו לצפוי. כך היה מאז אור-חא, עד לישו והצלב שלו. עד כאן הערת שוליים בעניין צלמיות. לא נטריח את ההיזכרות אל כל הצלמיות שנבראו בכל מקום וזמן תחת השמש, שהיא עצמה מיוצגת בכבוד על ידי רבות מאתנו. מדוע לא הצליח אותו הארכיאולוג, זעום הפנים וחמוץ הסבר שהבהלתם הנה, לזהות אותנו? מפני שהראש שלו, בעת הזיהוי, היה תקוע עמוק בקני המידה היבשים והמשעממים פרי המכנה המשותף הנמוך ביותר לכל מה שמדעני דורכם מסכימים עליו שהוא מקובל, מהימן ומעודכן. הבדיקות הללו של פחמן ארבע עשרה ושאר מיני קרינה ואיזוטופים, אינם לדעתנו, חידוש גדול בדיוקם של קני המידה אלא עניין של אופנה. עד שלא יצליחו הארכיאולוגים להפציץ אותנו בתותח אנטי חומר, לשקף אותנו במנסרת אנטי-צורה, לשקול אותנו במאזניים של היעדר משמעות וגם להגדיל אותנו בעדשת ניטרול-תכלית – לא תירגע ולא תנוח האסכולה האטומיסטית הממיינת. בעניין זה רק הכלח יעשה את שלו. דור חדש ואחר של ארכיאולוגים עוד יבוא. הוא יבטל כהבלים את המהימנות ואת העידכון של ימיכם וימציא קני מידה אחרים לחלוטין. על כך צריך לומר: פני הדור כקני מידתו.

אנחנו מציעים לכם קנה מידה פשוט למיון צלמיות הנחשפות בארץ הזאת והוא המיון לפי ההעוויה: יש לנקות היטיב את הממצא, להציץ בו בקפידה ולגלות מה סוג ההעוויה השפוך על פניו. צלמיות עצובות הן צלמיות להורדת גשם או לזריעה מוצלחת. צלמיות חמורות סבר הן צלמיות מלחמה ומשפט. אם תמצאו צלמית חמורת סבר, מחוברת לספל גדול ומשמשת לו ידית אחיזה, דעו כי זאת הצלמית של המים המאררים בהם משקים את החשודות בניאוף. צלמיות נעדרות העוויה אינן צלמיות כלל אלא פסלוני דיוקן של נשים וגברים מסוימים בני זמנם. צלמיות מחייכות הן תמיד אלילות או אלילי פריון, שמחה, יופי ותאוות חיים – כבעל ועשתורת.

עקרון המיון לפי ההעוויה הוא פשוט לכאורה אבל מחייב את הממייץ להתעמק במרכיביה הפיזיים של מחוות הקלסטר. חיוך, כידוע, נוצר ממשיכה למעלה ולאחור של כל יצורי הפנים: סנטר, לסתות, זוויות פה, עצמות הלחיים, עיניים, גבות, מצח ואוזניים. העוויית עצב נוצרת בהיפוץ הנ"ל אלא שבזה לא די. הבדלים משמעותיים בדרגת החיוך או העצב לסוגיהם נובעים מהיחס שבין אורך הפנים לרוחבם. פנים ארוכות וצרות מעניקות לחיוך מידה של קשיות וחספוס. פרצוף רחב וסגלגל מעניק לחיוך ארשת רכה, מקרינה טוב לב וגם תמימות. יש לשים לב למרחקים שבין יצורי הפנים, לגדלו המוחלט של כל אבר-פנים וליחס שבינו לבין אברי-הפנים האחרים.

אפילו יהיה הפרצוף עגול או סגלגל – מה שמעניק לו אפשרות לחיוך קל וכולט, הרי שאם תהיינה עיניו גדולות מדי, פיו פתוח לרווחה ונחיריו פעורים יתר על המידה – יפנו החיוך המרנין והקריצה השובבה את מקומם לצחוק מפלצתי (וראה והשווה את המסכות הקומיות של שחקני יוון העתיקה לציורי הפנים בצלחות המינואיות). מכאן: ככל שיישמר יחס נאות בין מידות כלל הפנים לבין מידות יצורי הפנים ותנוחתם יהיה החיוך אמיתי ומשיב את נפש מתבוננים בו. חיוך אמיתי מביא שלוה, נותן טעם לחיות ואמונה לקוות. מה כל אלה אם לא התמצית של אלוהות הפיריון והתנובה? כאמור, במיון סוגי הצלמיות אין להזניח את ההעוויה. מיון לפי ההעוויה יכול גם להיות לעזר בחקר תורת הסגנונות של התולדות. יותר מזה: מיון לפי ההעוויה יוכל להאיר את מצב האדם בשכבה הנחקרת, זאת בהתאם לפרדוקס ההיפוץ: ככל שתנאי הקיום בתקופה מסוימת היו קשים יותר כך היו ותהיינה צלמיותיה צוחקות יותר. מכל הלב. ורמז לחכימא די.

אז קוֹשֵׁיֹת *le* הִירוֹנִימוֹס

אנחנו אחרי ראשית האשמורת השלישית, מעט אחרי השעה שתיים. הבוקר עוד לפנינו אבל הלילה כבר מתחיל להתרחק. אפשר לחוש את פעמיו מערבה באלף דרכים. למשל: לשמוע תינוקת פועה באחד הבתים שבסמטת החומה קרוב למגדל האדום. היא כבר בת חודשיים. שמה אהליבה, בת אחרונה למשפחות ישוב שעדיין נותרו ועדיין לא נבלעו בתוך בני אחייה או בקרב בני בלע. אימה של התינוקת תאסוף אותה אל חיקה, כדי להרגיע אותה, אבל זה לא מועיל. התינוקת פועה וגם צורחת. אין לאימה ברירה אלא לשוב ולצאת מהבית בשעה משונה זו ולטייל בסמטה הלך ושוב כשהתינוקת בזרועותיה. רק שלא ימצאו אותה השומרים. הם גסי רוח והם עלולים לשאת ממנה את רדידה.

עכשיו אפשר לשמוע את קריאת המשמרות המתחלפים בכל מגדלי החומה. אם תרצו ניתן גם לשאוף את ניחוח הרפתות שלכם שאוכלוסייתן מתכוננת לחליבת בוקר. אפשר לחייך מול רפתן טירון המנסה לעזור לפרה המבכירה מספר ארבע

מאות ושמונה-עשרה להמליט. אפשר לשמוע חרפות בוקר מפי שומרים שנקראים לפתוח את שער המים לשואבים משכימים. אפשר לראות פנסי משאיות דוהרות על כביש העמק למטה. נהגיהן ממהרים לתפוש מקום בתור המתארך ליד "דגון" שבנמל חיפה. אפשר גם לחוש בצינת טרם-שחר ההולכת וגוברת. אפשר לנבוח: "כן! בסדר!" אל השומר-לילה שהעיר אתכם מפני שרשמתם להעיר כי אמש נזכרתם שצריך עוד לגרוז את המחרשה לפני תחילת המשמרת. לא. קודם ללגום איזה קפה צעיר בחדר השומרים. אולי לדחוס בכוח חביתה מארבע ביצים עם בצל מטוגן. ארוחת הבוקר רחוקה והבנאדם עלול למות מרעב.

זה לא הבוקר הארוך ההוא, בו פרשי אסר-חדון או חיילי סנחריב ממתינים לבוא השחר. זו גם איננה האשמורת השלישית בה מיהר שאול המלך לחזור מביתה של בעלת האוב מעין-דור. לאחר האשמורת ההיא, כשעלתה השמש עד שליש מסלולה מהגלעד לכרמל, ניצב המלך שאול על הרכס שבין העיר לנחל הרקפות, המום ונרדף, מבקש את מותו נוכח מחצית צבאו הטבוח לנגד עיניו ונוכח המחצית השנייה הנפוצה בגלבוע מאחוריו, כצאן בלי רועה.

ולעניין זה: אלף ושלוש מאות שנים אחרי מותו של שאול מהווה גרסתו של הירונימוס האזדראלי מסמך מאלף ביותר על חלקה של העיר באירוע. הגרסה איננה מכילה פרט זניח על מעשיה של אחת, אהליבה, בפרק זה של התולדות: בעלת האוב הנכבדה מעין דור, זו שאירחה את פמליית המלך שאול בביתה המרווח, לא נהגה לטרוח ולבשל עגלי מרבק בשביל אורחים. לצורך זה היו אצלה טבחות ורקחות, די והותר. אחת מהן הייתה פלונית, אהליבה, מיזרעאל ואת זה החמיץ הירונימוס.

מכל מקום היה זה מיודענו, המלומד האפיקוראי שלא נח ולא השאיר שום פרט ושום ספק של ראייה או של ממצא מתולדות העיר של הפך בהם והפך בהם. הוא שחקר את אשר אנחנו יודעים ממראה עיניים ואת אשר אתם זוכרים מן הנשייה. הירונימוס לא גילה משוא-פנים בכל הקשור לאיסוף העובדות. אבל גם הוא לא היה נקי, ככל המלומדים בני דורו, מהנטייה להניח מראש את המבוקש בחקירת הדברים, כלומר, מתוך עמדה היסטוריוסופית נקוטה מראש. נכון. לא רק בני דורו של הירונימוס אפיקורוס האזדראלי נוהגים כך.

הירונימוס לא אימץ את השקפת הסופרים שכתבו את עותק "תרגום השבעים שבידיו". הוא לא קיבל את הגישה שלהם לגבי בחירת החומר ועוד פחות מזה את שיקוליהם ביחס למה שכן ראוי להשמיט מתיאור התולדות או למה שיש להמעיט בערכו. מדבריו, כשיקראו אותם, ניתן יהיה להסיק כי הוא לא העריך, לא את היששכרים ולא את הסופרים שכתבו אודותם. הירונימוס לא חיבב יהודים ובכלל זה גם את יהודי אזדראלה, עיירתו מאונס. עוד ברומא נתקל הירונימוס ביהודים כשסובב בסמטאות שיחדו לעצמם או ברובעי המתעשרים זה לא כבר. בעיניו של הירונימוס נדמו כל היהודים לטווסים מרוטי זנב, לקיסרים בלא אימפריה, שכולם נפוחים ומנופחים בגאווה מרגיזה. באזדראלה עצמה לא היו יהודים משכילים

שבחברתם יכול היה הירונימוס למצוא עניין אמיתי. כל מגעיו אתם הצטמצמו להוראת השפה הרומית לצאצאיהם של סוחרי שמן וְצַבְעֵי בדים.

להוציא את רבי עזריה. רבי עזריה היה לץ גדול, אנין רגש ומקפיד לעסוק בשלו. הוא לא ביקש את חברתו של הירונימוס אפיקורוס. כך לא רק בגלל שמו השני של הירונימוס, הידוע לשמצה בעיני יהודים, אלא בגלל סיבות אחרות וטובות מאד: הירונימוס היה חשוב על הרשות ונהג לדרוש במה שאסור על היהודים אפילו לתת עליו את הדעת. גרוע מכל היה מנהגו לחטט באפו ולגלגל את מה שחפר שם לכדוריות של ליחת אף קרושה. העיסוק הזה של הירונימוס היה מטריף את דעתו של רבי עזריה.

מיודענו, המלומד הרומי, התגורר באזדראלה בבקתה עלובה סמוך לשוק הקדרים הישן בצפון מערבה של העיירה. רבי עזריה דר בצד המזרחי של העיירה, בקצה הרובע היהודי, סמוך לחלקת הקברים העתיקה שחלקה הגדול נקבר תחת חורבות החומה ההיא. עובדה זו מנעה מהשניים להיפגש בתדירות. אם איתרע מזלו של הרבי עזריה לפגוש בהירונימוס היה זה, מן הסתם, כשנאלץ לדלוק אחר עזיו המחוצפות שהיו נוהגות לרעות במקומות אסורים או כשהיה הירונימוס הולך אל מזרח הגבעה לקנות מעט גבינת סִיִּתְנוֹס, אותה היו מייצרים בשוק עושי הגבינות, ליד המחצבות שבמזרח העיירה.

פעם נקלעו רבי עזריה והירונימוס בבת-אחת אל ככר העיירה, לא רחוק מביתו של המושל. הירונימוס היה שקוע עד צוואר בפיצוח סוגייה כלשהי מתולדות העיר. לשם שינוי לא היה עושה באצבעותיו מה שהיה עושה תמיד אלא משלב ידיו מאחור, הולך ומתנדנד לפנים ולאחור, כתפיו מתרומות ויורדות ואצבעותיו נפכרות על עכוזו. כשהרים הירונימוס את עיניו, ראה את רבי עזריה, קפץ לעברו כמוצא שלל רב והקשה לו קושייה: "כסבור אתה רבי שאי-פעם כבשו פלישתים את העיר הזאת וישבו בה?" הרבי עזריה רקק שלש פעמים: "טפו! לא כבשו! טפו! לא ישבו! טפו! ימח שמם וזכרם!" "המשיך הירונימוס: "איך זה? הלא כתוב אצל שמואל שלכם כי תיכף למות שאול ברחו אנשי ישראל שבעבר העמק מכל הערים ופלשתים באו וישבו בהן. לא כך כתוב?" השיב לו רבי עזריה: "לא כתוב שמכל הערים ברחו. מכאן לא ברחו." מיהר הירונימוס ושאל: "וכיצד לא ברחו? הלא כאן בעין אשר ביזרעאל היתה המלחמה או שמא תטען כי הגלבוע לא גלבו ושונם לא שונם והעין אשר ביזרעאל לא פה?" השיב לו רבי עזריה: "אלה המקומות." המשיך הירונימוס: "זאת אומרת שהפלשתים, אמנם, באו משונם וצבא ישראל בא מן הגלבוע והקרב נערך פה למטה בעמק. אנשי יזרעאל לא ברחו ופלשתים לא כבשו את העיר הזאת או מה?" הסכים עמו רבי עזריה ואמר: "נראה שכך."

עתה פרש הירונימוס את הרשת והצהיר: "והלא כתוב כי שאול ושלוש בניו ונושא כליו וכל אנשיו מתו ביום ההוא! ושוק למחרת מצאו אותם פלשתים כשבאו לפשט בחללים? לא כך?" אישר רבי עזריה שכך היה. עיני הירונימוס בערו כעיניו של

צייד שקורבנו נופל במלכודת. הוא קרא בגרון: "אם כך מדוע לא התפנו אנשי העיר השלווה הזאת, מן היום שהוא ועד למחרתו, לצאת למרחק מיל אחד מן העיר, למצוא ולהציל את גוויותיהם של שאול ובניו ולקבור אותם בכבוד הראוי כאן ביזרעאל! ? מדוע הניחו לפלשתים לכרות את ראש המלך, לשים את כלי נשקו בבית העשתרות ולתקוע את גוויתו בחומת בית שאן ? ! מדוע ? הה ? !"

כשסיים לנאום כמעט פרחה נשמתו של הפילוסוף. רבי עזריה התרתח וזרק לו: "מה שלא כתוב – לא כתוב. יש כל מיני דברים גם במה שכתוב וגם במה שלא כתוב. בכלל: על מה הפכת פתאום להיות סוקרטס הסופיסטיקרטס ? ! מה בכלל מחפש אפיקורוס שכמוך בכתובים שלנו? כל מה שכתוב היה ולא היה! בשבילך לא היה !!" למשמע הדברים התרגש הירונימוס מאד. הוא התחיל לתחוב אצבע לתוך האף ולחטט שם בשצף קצף. תוך כדי כך הטיח ברבי עזריה אחוז הקבס: "נוח לך להכריז כי משל בלבד יש כאן רק מפני החרפה! מפני שיששכרים מיזרעאל לא איכפת היה להם שמלכם ייהרג ויתבזה." הירונימוס לא יכול להתאפק עוד והוא המשיך: "תסלח לי, רבי של יהודים, שמא תסביר לי מדוע נטפלתם שם, בתנ"ך שלכם, לתיאור המחפיר של מה שקרה ביזרעאל דווקא בפרשת נבות? מדוע לא כתבתם, לא פרק אחד ולא פסוק אחד על מעשה הנבלה הזו? ! כך להפקיר את גוויתו של מלככם שאול? למה כיסיתם על החרפה הזאת? הה? ! או שמא אין כלל באר אַחִינוּעַם למרגלות גבעת ענר וחצצון?"

רבי עזריה חש במילכוד צפוי אבל העיר: "על מה אתה מחטט באף? מה לבאר אחינועם ולכל השטויות הקודמות?" צווח עליו הירונימוס: "אתם! אתם אומרים שאתם עבדי אדוני אבל אתם רק שונאים את העובדות. בעולמכם יש רק שני פנים: הרע בעיני אדוני שלכם והישר בעיני אדוני שלכם. יותר אין!" עכשיו לא התאפק יותר רבי עזריה וזרק לעברו של חפרפרת החוטם: "ואתה גוי אפיקורוס! אין לך שום אלוהים! כל מעייניך לרדוף תענוגות משונים ולהסית אחרים לרדוף תענוגות משונים! אתה בז לבורא הכל יכול? ! אפילו על הרומאים שהולידו אותך נמאסת, אתה והשגעונות שלך!!" שב הירונימוס וזעק: "אינך משיב על שאלתי. אתה מביא טיעונים שלא מן העניין! את גוויתו של שאול הפקרתם! את ראשו הנחתם לכרות! מדוע לא נקפתם אצבע למנוע את החרפה! מדוע ? !"

שעה ארוכה ניצבו כמו שני תרנגולים בזירה מצעקים ומנופפים בידיהם. ראו עוברים ושבים כי יש מריבה בין חכם היהודים לבין הירונימוס אפיקורוס וקרבו להאזין. כשקרבו שמעו את זה מטיח בזה בעניין הפקרת גופה וכריתת ראש וכיוצא באלה. רצו האנשים אל בית המושל פליקס פורקיוס והזעיקו שוטרם. אחוז השוטרים בשניים וגררו אותם אל המושל. כל אותו זמן היה הירונימוס מחרף ומגדף את יששכרי יזרעאל ורבי עזריה משיב לו בתחינה שיחדל מלחטט באפו כי האמת לא נמצאת דווקא שם – מה שהעלה את חמתו של הירונימוס עד להשחית. המושל הרומאי חיבב את רבי עזריה בגלל דברי הליצנות שלו המשעשעים תמיד. את הירונימוס תיעב המושל וחדש בו שהוא זומם לקשור על הקיסרות כשאר

המלומדים שהוגלו לפלשתינה, שכל עניינם הוא לשגר מגילות בלתי מובנות איש לרעהו.

כששמע פליקס פורקיוס במה ועל מה פרץ הפולמוס חרה אפו בהירונימוס. הוא התרה בו שלא יחרחר מדנים ולא יעכור את שלוות תושבי אזדראלה פן יושלך אל הבור. אחר כך ציווה על השוטרים לטלטל את הפילוסוף החוצה. גררו השוטרים את הירונימוס הרחק מבית המושל עד לקצה ככר העיירה. שם היכו אותו מכות נמרצות והשליכו אותו לנפשו. התאספו זאטוטי אזדראלה סביב הירונימוס וכדרכם לעגו לו, שמחו לאידו וגם יידו בו גללים יבשים. הם לא הרפו מהירונימוס הכואב והמבוייש אפילו כשאזר כוח, קם והחל לצלוע לעבר בקתתו. את כל הדרך עשה הירונימוס בראש תהלוכת ילדים עליזים ובפיהם הזמר השגור היטב על פי כל ילדי אזדראלה:

אַלְפָּא, בֵּיתָא, גְּמָא, דְּלִתָּא,
הִירוֹנִימוֹס, הִירוֹנִימוֹס, מְתֵי תִלְךְ הַבֵּיתָה ?
גְּמָא, דְּלִתָּא, אִיפְסִילוֹן,
הִירוֹנִימוֹס, הִירוֹנִימוֹס, מְתֵי תִלְךְ לִישׁוֹן ! ?

אחינועט היפה

די לנו בינתיים בהירונימוס. בינתיים גדלה אהליבה נינתה של אהליבה הגיבורה הזכורה לטוב מימי פושן וְשִׁעְתָּיִם. היא בגרה, נישאה לאיש ממשפחת ישוב וילדה לו בנות ובנים. ביתה היה נכבד ומכובד מאד בעיר הזאת. כך לא רק בגלל סבתה הנערצה אלא גם בזכות בעלה, שהיה קדר ולא ממשפחת אצבון או משפחת בלע אחרת. בעלה של אהליבה זו היה מומחה גדול לעיצוב מנורות שמן. בזה לא היה לו מתחרה, לא ביזרעאל ולא בעיירות סביב לה. לימים התאלמנה אהליבה מבעלה. היא נאלצה לגדל ולפרנס את בניה ובנותיה בעצמה. בעלה המנוח לא הותיר אחריו כלום חוץ מבית היוצר ומלאי חמר משובח. כל עוד חי האיש הייתה אהליבה כרוכה אחריו מאד. בצד חובותיה כאישה מצאה הרבה פנאי לשהות במחיצתו שעה שהיה מעצב את מנורותיו במומחיות. אפילו בהכנות לצריפה עצמה היתה אהליבה לוקחת חלק.

על מנת שלא תגיע עד ככר לחם ופחות מזה שלחה אהליבה, בלית ברירה, את ידה במלאכתו של בעלה המנוח. בתחילה הייתה הקדרית לצחוק מטוב לב. אנשים בשוק הקדרים החדש לעגו לה. גסי רוח שבהם אמרו לה שמקום האישה בבית ליד הסירים. מוטב שתמהר ותמצא לה בעל שיפרנס אותה ואת ילדיה ולא תתחוב את אפה לעסקי גברים. אלא שאהליבה סברה אחרת. היא גמרה אומר כי לא תינשא

בשנית לעולם. בחירוק שיניים התעקשה לייצר מנורות שמן והציעה אותן למכירה. אבל איש לא בא לחצר הקדרות שלה לחפש מנורות. עמדה אהליבה ועמסה על גבה שק מלא מנורות. גם על כתפי שני בניה הקטנים עמסה סחורה ויצאה אתם לחזר על הפתחים ולהציע מנורות שמן עשויות חמר, מעשה ידיה.

דווקא הנשים, שדרכן להימצא בבית, הן שפתחו לאהליבה את הדלתות. ראו הנשים את אהליבה, את בניה הרכים ואת המצוקה. הן הציצו במרכולתה וראו שהמנורות יפות להפליא, יפות אף יותר מאלו שעיצב בעלה המת. קנו הנשים את המנורות ודאגו להמליץ על מעשה ידי הקדרית אצל רעותיהן. באו גברי העיר אל ביתם ומצאו את המנורות נאות ושיבחו את יופיין. הלעג והקלס חדלו. כשהלעג והקלס חדלו החלה פרנסה לבוא בשפע ובכבוד. מאז נוסף לאשתו של הקדר המנוח כינוי: "אהליבה עושת המנורות".

לאהליבה עושת המנורות הייתה גם בת בכורה ושמה אַחִינוּעַם. עוד כשהייתה תינוקת הפליאה אחינועם אל כל רואיה ביופייה הנדיר. גדלה אחינועם והייתה לנערה. ככל שבגרה כך עלה יופייה ופרח. היו לה עיניים כחולות, גדולות ומרוחקות זו מזו. קלסתררה היה סגלגל, עצמות לחייה בולטות מעט וסומקות הרבה. שערה היה זהוב, חלק וגולש. קומתה היתה נאה ומחוטבת. ירכיה המעוגלים ידעו לעכס היטב בלכתה, הלוך ועכס, הלוך וטפוף.

כשהייתה אחינועם יוצאת מפתח הבית היו כולם לוטשים אליה עיניים ולא חדלים להביט בה כמהופנטים עד שהייתה נעלמת. אז היו משמיעים אנחה מעומק הלב – נשים ברוב קנאה וגברים ברוב ערגה. אין מתחרה ליפי אחינועם, אין גבול לקנאת הנשים באחינועם ולתאוות הגברים לאחינועם עד שהיופי הזה הפך שערורייה. אהליבה עושת המנורות ניסתה לכלוא את אחינועם בבית שלא תגרום מהומות או אסון, חלילה. אבל אחינועם הייתה לא רק יפהפיה אלא גם נערה תוססת שלבה שש לצהול עם עלמות ועם עלמים. תמיד מצאה תכסיס לברוח מהבית ולשוב לטפוף בסמטאות היששכרים והכנענים. יתר על כן: היא נהגה לצאת גם לשדות לצחק עם הרועים ולרדת למעיין לשאוב מים.

כשאחינועם, בתה הבכורה של אהליבה עושת המנורות, היתה יורדת אל המעיין לשאוב מים הייתה כל שאיבת המים הופכת שמחת בית השואבה. השואבים היו מצחקים, משתטים ומתיזים מים לכל עבר. השואבות היו מתגודדות בצד, עושות עצמן נבהלות מסילוני המים הניתזים עליהן, לא בלי כוונה, ולועגות לבחורים יוצאים מכליהם על מנת לשאת חן בעיני אחינועם היפה. כשאחינועם היפה הייתה יורדת אל המעיין אחרו שואבי המים לעלות העירה. בכל בתי העיר היו שואלים: "מה אירע לשואבים? למה אינם מעלים את המים בזמן? אולי ירדה גם היום אחינועם לשאוב מים? עד שלא תחזור אחינועם לא יהיו מים בעיר?!" כך מפני שרק אחרי אחינועם יעלו השואבים, כולם בשיירה אחת, להוטים שלא להחמיץ אפילו אחד מקסמי יופייה המטריפים את הדעת.

כל זה היה בגדר שובבות בלבד עד שעלם צעיר וחולמני אחד, בן למשפחת אחייה, התאהב באחינועם אהבה עזה כמוות. הוא תבע מאביו ומאמו שישיאו לו את אחינועם וישלישו מוהר, ככל שיידרש, לידי אימה אהליבה עושת המנורות. אז היתה אחינועם בת שנים-עשרה שנים. תחילה סירבה אהליבה ונימוקיה עמה. אחר כך הסכימה ולקחה דברים עם בתה הנודעת. אחינועם סירבה. כשנודע דבר הסירוב לעלם הצעיר והחולמני הלך והפיל עצמו לתוך הבאר של העיר, זו הבאר שנכרתה ממערב למרגלות גבעת ענר וחצוץ ושימשה בימים בהם חרב המעיין. בני משפחת אחייה מיהרו לקבור את הבחור בשדה פתוח ולא בחלקת הקברים העתיקה מפני שמי שטורף את נפשו בכפו לא יבוא בכלל מתי העיר כנענים כיששכרים. על קברו נשבעו בחורי המשפחה לנקום את מות אחיהם ולפגוע באחינועם היפה כשיזדמן.

דבר השבועה גונב לאוזני מעטים ואחר כך לאוזני רבים. ראשי המשפחות החשובות, שאר זקני העיר ואפילו נכבדי הכנענים ראו להזהיר ולהתרות בבחורי משפחת אחייה כי אוי ואבוי להם אם תיפול בגללם אפילו שערה זהובה אחת משערותיה של אחינועם. שמעו בני משפחת אחייה והתאפקו מלבצע את זממם. לפי שעה הניחו לאחינועם.

ראש הריקים והפוחלים

בחורי משפחת אחייה לא התקשו להסיח את דעתם מאחינועם מפני שתיכף לפרשה הזאת הוסחה דעת כל העיר אל צרה צרורה אחרת. יום אחד חזרו הרועים מן ההרים ועדריהם אתם, כולם בריאים ושלמים ובפיהם סיפור תמוה: כשנדדו לרעות בסביבת מערות גילבון שבגלבע הגיחו מתוכן עשרות גברתנים מטילי אימה. הם הקיפו את הרועים מיזרעאל והתכוונו להחרים ראשי בקר וצאן, לטבוח אותם בו במקום ולערוך לעצמם סעודה גדולה. מנהיגם, פלוני בשם דוד, עצר בעדם והגן בשצף קצף על הרועים היזרעאליים. הוא פקד על מרעיו הרעבים לחדול ולהניח לרועים ולצאן לשוב בשלום ליזרעאל.

שמעו זקני העיר את השם "דוד" ותהו מה לאיש הנרדף הזה פה. את שאול המלך שנאו יששכרי יזרעאל מפני שהיה משבט בנימין, שהוכתר למלך בלי ידיעתם ובלי הסכמתם. זאת ועוד: מאז ומתמיד היו היששכרים של יזרעאל ובפרט אנשי משפחת אחייה חרדים מאוד לכבוד עירם שהיא הותיקה שבכל ערי ישראל. מעולם לא ויתרו על התביעה להמליך מלך על ישראל מקרב העיר הזאת. לכן לא שעו למנהיגותו של שאול, לא העלו לו מס ולא לקחו חלק במלחמותיו. שמועה אמרה כי אותו דוד היה שר צבא אצל שאול אלא שהיה בוגד והפכפך, מתייהר ואכזר שלא כיבד את אדונו שאול. אותה שמועה מספרת כי פעם התלוצץ המלך שאול ודרש מדוד שיביא לו מאה ערלות פלשתים, מוהר עבור בתו, אותה סירב כמובן להשיא

לדוד. דוד היהיר יצא והמית מאתיים פלישתים. כמו ידיו קיצץ את אבריהם על הערלות. את השלל הביא, הציג בפני שאול ומקורביו ואמר: "מאה ערלות מעט הן עבור בחירת לבבי. הנה הבאתי לאדוני המלך כפל כפליים, כיאה לאהובתי וכיאה לי". במעשה הזה הקים עליו דוד הן את שאול והן את הפלשתים. מאז רודפים אותו שאול וגם מלך פלשתים. דוד נמלט מפניהם אל המדבר בראש חבורת ריקים ופוחזים. כל זה בגדר שמועה היה ומכל מקום דברים שאירעו בדרום הרחוק של הארץ. אנשי העיר הזאת לא ידעו מה לדוד ולגברתניו בהרי הגלבוע. החשש מפני הבאות הלך וגבר.

יומיים אחרי המפגש בין הרועים לאנשי דוד קרבה אל העיר חבורת אנשים, חלקם רוכבי אתונות וחלקם הולכי רגל. הם עשו את דרכם ממזרח העמק. תחילה ניגשו אל המעיין, שתו ממימיו, מילאו את נאדותיהם והציצו בסקרנות אל בעל ועשתורת, העשויים שיש לבן, שבמקדש תחת עץ האלה. ראו שואבי המים ומיהרו העירה לספר מה שראו. כשעלתה החבורה והגיעה עד לשוק הקדרים הישן שבקצה שביל המים כבר המתינו לה מאות מבחורי העיר ובראשם הזקנים, מוכנים לקדם פני כל רעה. מנהיג החבורה הזרה, צעיר אדום-שיער, הורה לאנשיו להמתין מאחור ולא להתקרב. הוא עצמו ניגש לפנים בידיים ריקות ואמר: "אני דוד בן-ישי בית הלחמי. רועים והצאן היו בהרים. אנחנו לא נגענו בהם לרעה. אני ואנשיי ראינו לדאוג שלא תיפול מראשיהם אף לא שערה אחת. גם לצאן ולבקר שלום."

יצא מולו בכרי, ראש משפחת אחייה, ואמר: "הגלבוע לא שלכם. אנחנו לא פלשתים ולא עמונים. מדוע תפגעו ברועים ובצאן ובבקר? אתם שודדים או מה?" דוד הבליג והשיב במתינות: "רק שלום וקשרי ידידות אנחנו מבקשים פה. לא שלחנו יד לפגוע ברועים, אפילו לא בכנענים שבהם. כולם חזרו בשלום. יום טוב ושמח הוא לכם – חזרו הרועים וחזרו העדרים בשלום מן ההרים. אם תמצאו לתת משהו, לבחורים ולי, תבוא עליכם הברכה."

הקשיבו לו ראשי המשפחות ופנו להתייעץ. ראשי משפחות בלע וישוב היו נבוכים. בכרי, ראש משפחת אחייה, כעס וטען כי דוד מנסה לסחוט פה כופר חינם: "אלו עלוקות", קבע בכרי, "שצריך לרצץ, למעוך ולקבור כאן ועכשיו. אם לא – הם ימררו לנו את החיים פעם ועוד פעם". שופים, הזקן הכנעני, גרס שמוטב לרצות את דוד ואנשיו. כך לא יכולע לעיר מידיהם. שמעו ראשי משפחות ישוב ובלע ואמרו: "אולי מוטב שלא לרצות את השודדים האלה. הדבר יוודע לשאול. שאול יבוא לעיר ויכלה בה את חמתו, גם בשל כך וגם בשל כל מה שעולל לו דוד. אבל", גרסו שמעי ואצבון ראשי משפחות בלע וישוב, "רצוי שלא לפגוע באיש. צדק שופים. אין איש יודע מה ילד יום. רבים המתפרצים מפני המלך והמלך הזה איננו מלך. אילו היה שאול מלך של ממש היה קוטל מזמן את הריקים והפוחזים האלה לפני שהם קוטלים אותו ויושבים על כסאו."

לא יכלו זקני העיר להסכים על מה שיעשו. דוד המתין ונוכח כי אין תשובה. כל הנקהלים שמעו וידעו כי אין תשובה, לבושתם ולחרפתם של זקני העיר. יצא בכרי, ראש משפחת אחייה, והתריס בפני דוד: "פזרו רגליכם מכאן. מה לנו ולאנשיך". סבב דוד על עקבו. הוא ואנשיו הסתלקו מן העיר כלעומת שבאו. והימים ימי טרם קציר. אותו לילה הבעירו אלמונים את פאת השדות שממזרח העמק. הדליקה אכלה בחלקת שופים הכנעני ואיימה לפשוט בשדות אחרים. ראו אנשי העיר דליקה ונזעקו כולם: יששכרים וכנענים, גברים, זקנים ונשים. כולם מיהרו לכבות את האש לפני שתתפשט ותאכל הכל.

אתחנתא וחוק כיבוי השרות

כדאי להקפיד ולזכור כי כיבוי דליקה בשדה הוא אחד החוקים השמורים ביותר בעיר הזאת, בכל החומרה וללא משוא פנים. כולם חייבים לצאת ולכבות. לאחר הכיבוי אין איש חוזר לביתו אלא רק בדרך שביל המים. כל מי שנחלץ לכבות – כולם מתפקדים על ידי זקני העיר. מי שנפקד מקומו בין המכבים את האש יעמוד לחקירת הזקנים, להוכיח כי נאלץ להיעדר או ישלם קנס קבוע מאומדן היכול של אותה שנה.

מתנקמים באחינועם

כשהאיר השחר כובתה האש והאנשים החלו לחזור העירה. עד שבחורי משפחת אחייה פנו כה וכה נקרתה להם, צועדת בשביל, אחינועם היפה. הבחינו בה הבחורים ואש הנקמה חזרה לבעור בהם להשחית. בחסות אפלולית הבוקר אחזו באחינועם, טלטלו אותה וקרעו את שמלתה. יותר לא העזו לעולל מחשש הקצף ומחשש הסכנה של שפיכות דמים בין משפחות העיר. עד שהם מתלבטים כיצד ינקמו בה את מות אחיהם – גררו והשליכו אותה אל תוך הבאר שלמרגלות גבעת ענר וחצצון, אותה באר אליה השליך עצמו אחיהם בגללה. אחר כך חזרו העירה ומילאו את פיהם מים. הם סברו כי אחינועם השנואה התרסקה או טבעה בתחתית הבאר ונסיבות מותה לא ייודעו לעולם. אבל הנסיבות יודעו. נשוב אליהן במהלך ההיזכרות.

תהיאת אימה

היזכרותנו תדלג מספר דורות קדימה: עד שאחיו התעכב לחקור ולברר מפי נבות את סודם של שני הקברים האלמוניים שהתגלו בחלקתו, קרבה הפמליה המלכותית אל המעיין. כשנודע לעדת כנעני העיר דבר בואה הצפוי של איזבל, נרעשו ונבוכו. איש לא ידע כיצד יש להקביל פני מלכה. איזבל הייתה לא רק אשת המלך אחאב. עוד כשהייתה נסיכה צורית נודע שמה ברחבי כל הארץ כפיניקית גאה ואמיצה הנושאת ברמה את מורשת כנען רבתי. כנעני העיר הזאת ידעו כי תמיד נחשבו הפיניקים לסולתה ולשמנה של תרבות כנען המשגשגת. שמועות מקוטעות על משמעות הדבר הגיעו גם אל כנעני יזרעאל. אבל הם לא טרחו לעקוב אחר

הגדולות והנצורות שמתרחשות בצור ובצידון ובגבל. כך מפני שהם לא היו פיניקים אלא כנענים שמוצאם במזרח העתיק והמעורפל.

משום כך לא ידעו כנעני יזרעאל מי הוא אֵל. רק כוהני גֵבֶל זכו לקבל מאבות אבותיהם את המסורת של אלפיים השנים לתולדות אל וצאצאיו: בעל, עשתורת, ענת ומות. דעת לנבון נקל שרק כוהני גבל ידעו לפרטי פרטים את עלילות האלים האלה ואת כל גבורותיהם. בעיר הזאת, למשל, לא ידעו כי במקדשי פיניקיה פורחים עכשיו שני פולחנים: הפולחן הישן לאל והפולחן השני, החדש, הוא פולחן מֶלְקָת. כנעני יזרעאל לא שיערו כי בהשגחת צעירי הכוהנים בצור נפוץ פולחן מלקרת בכל ארצות הים ועד לספרד הרחוקה הגיע. כנעני העיר הזאת הסתפקו במועט שבמועט וצמצמו את פולחנם לטקסי יבול, פיריון והורדת גשם. אותה עת נהרו מאמינים מכל רחבי הארץ אל מקדשי פיניקיה, להקריב, לבקש חסד אלים ולקחת חלק בהתרחשויות עזות ומופלאות בהדרכת הכוהנים.

קהל כנעני יזרעאל שהמתין בהתרגשות לבוא איזבל אל המקדש הצנוע שליד המעיין לא ידע כי איזבל עצמה גדלה חונכה בין עמודי מקדש מלקרת שהיו רק שנים: האחד בצור והשני בשלֶמְבו שבקֶרְתָּגו הרחוקה. פולחן מלקרת היה רווי אומץ, סבל נפשי וקורבן גופני. עיקרו היה התמזגות עם מלקרת המושיע. נפש רבים בפיניקיה, במיוחד בקרב המשכילים והשועים, נקעה מהתדרדרותה של הדת הישנה. זו הצמיחה סביבה מאות כוהנים רודפי הנאות ואלפי אמרכלים תובעי הנאות. אֶתְבַּעַל עצמו שהיה משלומי בעל, עשתורת, ענת ומות, לא נרתע מלנזוף בעדת כוהני גבל בשל שחיתותם. מלקרת, האל החדש, הביא תשועה לכל המבקשים אחר גאולה לנפש ולגוף. מלקרת תבע ממאמיניו התמסרות אין קץ לתענוגותיו השמימיים. תענוגותיו של מלקרת היו ייסורים אלוהיים בקסם התופת. מי שהעביר עצמו בנוגה התופת, ראה והתמזג במלקרת – הוענקו לו אושר ושלווה מיד כל האלים כולם.

כל זה, כאמור, היה סמוי ומרוחק מעולמם של כנעני יזרעאל. רובם ככולם היו צאצאי ענר וחצצון. מאות שנים ויותר הייתה קהילתם מנותקת ממרכזי התרבות הכנענית. בלית ברירה פנו צופח ואחות, מנהיגי העדה, להיוועץ בשורבעל הזקן שתום העין, הוא נכדו של שוֹרְבַעַל מימי הראשונים. האיש נחשב זקן מופלג. אמרו עליו כי הוא בן מאה וארבעים שנים ואולי יותר. רִבְעֵיו הזאטוטים היו ממונים לגרש ממנו את הזבובים. שורבעל הזקן חכך בדעתו, חפר בזיכרונו ואמר: "פעם אחת ויחידה בחיי נדדתי אל צור. זה היה לפני מאה שנים. אני לא זוכר הרבה. היו שם הרבה כוהנות יפות והרבה שמחה. את כל כספנו נתנו בפולחן הקדשות של עשתורת. אינני יודע מה פולחן יש לערוך לכבודה של איזבל. מוטב שנערוך למלכה טקס שאנו יודעים לעשות לעצמנו ובלבד שיהיה זה היפה והנדיב מכל שאנו יודעים. אולי יש לחזור אל קיום המסורת העתיקה של קרבן העשירים."

עד ליום מותו, הוא יום חנוכת החומה, שימש שורבעל הזקן סמכות עליונה בענייני דת, טקס ופולחן כיאה לזקן מופלג ונכבד. רק הוא ידע להעניק משמעות לכל היפה והנדיב מכל מה שכנעני יזרעאל יהיו מסוגלים לעשות לכבודה ולתפארתה של איזבל. אותו זמן מנו הכנענים כשלשת אלפים נפש. שבוע לפני בוא איזבל הורו צופח ואחוח לכל ראשי משפחותיהם ולנשים האמונות על הפולחנים להתכנס אצל שורבעל. בפגישה זו סוכמו פרטי ההכנות וסדר הטקסים. לפני שהתפזרו איש ואישה לענייניהם קם צופח ואמר: "מעולם לא התכבדנו בביקור מלכותי. הרי זו שעה גדולה לנו, לאבותינו ולאבות אבותינו שבאו מהצפון לשבת בארץ הזאת. יהי רצון שחסות המלכה הכנענית תעמוד לנו בחיינו המשותפים עם היששכרים. יהי רצון שנוכל לכבד כראוי את בעל ועשתורת, לאהוב את הארץ בדרכנו ושלא נזכה להסתופח בצל החומה השנואה הנבנית על עולמנו".

בשעת אחרי צהרים מאוחרת התנהלה הפמלייה המלכותית וקרבה לאורך הנחל אל המקדש שליד המעיין. שמי האביב המאחר היו כחולים. רוח קלילה נשבה ממערב והשיבה את הנפש. הרוח נענעה מעדנות את צמרת האלה העתיקה, את ים הצמחייה הירוקה ואת הפריחה הצבעונית בפאתי השדות ובמעלה הגבעה. מדרוני הגבעה והגלבוץ מאחור וגבעת המורה מימין, היו אפורים, ירוקים וחומים בשלל גוונים של סלעי גיר, בזלת, צמחיית אביב ואדמה חומה-שחורה. עב לבנה בודדת נראתה במרחב הכחול והמזהיב. בכל שררו שקט ושלווה ורוגע. אלפי אנשים, בהם גם יששכרים סקרנים, ניצבו ליד המעיין בצד הגבעה, מצפים בדומייה למלכה. לאט לאט הקיף האפיריון המלכותי את האתר ממזרח, סבב ועצר נוכח החזית של המקדש.

לקול פקודה חד ושקט הניחו נושאי האפיריון את משאם בזהירות ופנו להתייצב מאחור. המשמר פינה את סביבת האפיריון ונערך בצדדיו. ברחבה שבין האפיריון למקדש כרעו והמתינו שבע נערוֹת ושבעה נערים לובשי לבן, זרים של ענפי זית בראשי כולם. בתוֹך עמדו צופח ואחוח, תומכים ביניהם את שורבעל הזקן. שתיים מנערוֹת המלכה ניגשו, פתחו לרווחה את וילון האפיריון והושיטו ידיהן פנימה. אותו רגע זינקו ארבעה עבדים מאחור, נטלו מאחורי האפיריון שני כסאות מלכותיים גדולים והעמידו אותם ברחבה מול המקדש. עיני כולם ננעצו בפתח האפיריון. נראה שהמלכה עומדת להופיע אך עדיין משתהה. אחרי שהייה ארוכה למדי נשמע שוב קול פקודה חד. שני עבדים הגיחו מאחורי האפיריון, פרשו וגוללו שטיח רחב, החל ממדרגות האפיריון עד לשני הכסאות ולפניהם. המלכה עדיין לא יצאה. שורבעל העיוור למחצה מזקנה התלחש בבהילות עם צופח ואחוח ושאל לפשר המתרחש. הם ענו לו שהמלכה הייתה צריכה כבר לצאת מהאפיריון אלא שהיא עוד לא יוצאת.

לפתע ניגש עובדיהו אשר על הבית ולחש משהו באוזני נכבדים מפמליית המלוכה כשפניו חתומות. מיד התחילה פעילות קדחתנית. נשמעו ליחושים שוצפים וחרפות כבושות. מישהו בקהל ביקש להחניק צחוק. שוב נשמע קולו של עובדיהו בבירור, חד ופסקני. שני העבדים חזרו, גלגלו את השטיח שפרשו קודם לכן

והחזירו אותו למקומו באפסניה של האפיריון. עתה יצאו ארבע נשים משמאל המקדש ובידיהן השטיחים שאותם היה צריך לפרוש. שורבעל חירף את עצמו, את אחוה, את צופח ואמר: "אוי לנו ממה ששכחנו. עוד נינזף על כך!". הנשים פרשו את השטיחים מהאפיריון עד למקדש והסתלקו. רק עכשיו התרוממה ויצאה מן האפיריון איזבל בכבודה ובעצמה. היא הגיחה, ניצבה על המדרגה ונענעה בראשה להיטיב את שערה. אחר כך התעכבה לסקור את סביבותיה. בחלל נשמעה המיית התפעלות. הנוכחים לאלפיהם פיערו עיניים והתרוממו על קצות הבהונות להיטיב ולראות את המלכה. איזבל הייתה אישה יפה להפליא. עורה היה כעין השנהב בהיר וצח. שערה היה ארוך, נופל וגולש עד למטה ממתניה, אדום כאש. עיניה הגדולות והמלוכסנות היו כחולות כים. אפה קטן וסולד. פיה עטור שפתיים עבות וחמדניות. כשאלה נפשקו בחיוך נתגלו טורי שיניה, נאות, ישרות ומבהיקות כשלג. איזבל הייתה אישה גבוהה. שמלת המשי הסגול וגלימת האטון הלבן שעטתה לא הסתירו גוף מחוטב ובשל. כתפיה עדינות ומתנמכות מצווארה הגבוה. מותניה צרים, ירכיה ושוקיה ארוכים וישרים. הצפורניים באצבעות רגליה משוחות בששר כחול, כמו גבות העיניים, כמו הריסים.

זקופה וקורנת הוד של מלכות השקיפה המלכה סביבה. היא ראתה את הרחבה שלפני המקדש, כולה מרופדת אלומות שעורה ירוקה מעוטרת ראשי שומר נודף ריח חריף שהתערב בריח השעורה שנקצרה בעודה ירוקה. בקצה הרחבה לפני המדרגות אל המקדש עצמו נבנו שבעה מזבחות צרים וגבוהים, דמויי עמוד עגול. המזבחות היו עשויים חלוקי נחל מחוברים בטיט יבש, צבוע כתום. על המזבחות נחו שבעה מגשים ענקיים עשויים חמר. על ארבעה מהם הונחו לסירוגין אגודות פרחי רקפת ורודים וסגולים שבסיס כותרתם אדום לוהט. פרחי הרקפת נחו על פקעותיהם ועל עלעליהם המנומרים דמויי הלב. אלה היו ארבעת קורבנות היופי של הארץ. על שלושה מהמזבחות, מונחים על מגשי חמר, נחו שלמים על שורשיהם ועל פרחיהם – צמחי דודאים. חלקם פנו כלפי מעלה, חלקם הפוכים אפרקדן, חושפים את הסמל של אברי האהבה. אלה היו הקורבנות למוות המצוי ברעל עלי הדודאים ולחיים הנסוכים בשורש הדודא כרצון האלים לפסוק גורל לטועמים מן הצמח.

המקדש עצמו היה בנוי מרחבה מוגבהת עשויה אבני גזית ולו שנים-עשר עמודים חלקים. בסיסם וכותרתם של העמודים היו רבועים ומגולפים בפרי הארץ. מהחזית אל ירכתי המקדש היו העמודים מחוברים בקורות אבן. לרוחב המקדש הונחו מרישים עשויים ארז מהוקצע, מצופה שרף. בעת הפולחן מניחים על המרישים ענפים ירוקים ורבי עלים של שיטה ואשל או כפות תמרים שהובאו מבית-שאן. שני העמודים המרכזיים בחזית המקדש – קוטרם גדול יותר מן האחרים ום מגולפים בתבליטי שבולים ענקיות. כל העמודים מעוטרים ענפי הדס. פרחי ההדס המחומשים, עטורי עלים ירוקים ומבריקים, נחו שלשה שלשה על כל גבעול והדיפו ניחוח משכר. בתוך המקדש ניצב המזבח הגדול עשוי אבן אחת גדולה. בארבע פינותיו היו קבועים ארבעה פסלי עשתורת עשויים חמר. ראשי העשתרות ושדיהן היו חלולים. ראש הפסל חולק בתוכו לשני חלקים כעין מיכלים נפרדים. כל מיכל חובר אל אחד מהשדיים בנקב מיוחד. בפטמות השדיים נוקבו חורים. לפני הטקס

נסתמו החורים בדונג. את המיכל השמאלי מילאו בדבש מהול בייין. את המיכל הימני מילאו דבש מהול בחלב. בעת הטקס תמיס אש הקורבן את הדונג בפטמותיהן של ארבעת העשטרות ושדיהן יזובו יין, חלב ודבש – ברכת עשתורת. על פי המנהג היו ארבע העשטרות עדויות ענפי ערבה ירוקים. את המזבח הגדול עטפו אלומות חיטה ירוקה משובצת פרחי דמומית אדומים ופרחים זהובים של נורית הלב. כותרות העמודים כולן עוטרו זרי חרציות צהובות שזורים קרקפות שום גבוה וריחני.

איזבל הביטה במראה המרהיב בפנים חתומות. אחר כך הפנתה מבט אל השמיים, אל הצפון הרחוק והרימה את ידה הימנית מעל לראשה, אות לשביעות רצון. שאגת שמחה אמיתית פרצה מגרונותיהם של אלפי הנאספים: "תחי איזבל! תחי המלכה!" הקולות נדמו כשפסעה המלכה, ירדה במדרגות האפיריון ופנתה אל הימני משני הכסאות שהוצבו נוכח המקדש. לרגע ניכרה מתיחות בקרב שומרי הראש של המלך. סמוך לכך הופיע בפתח האפיריון אחאב עצמו. הוא לא המתין, ירד וישב בכסא השמאלי. למראהו פרצו הכל שוב בקריאות, "יחי אחאב! יחי המלך!" אחאב נופף קלות בידו, חייך אל המלכה והתיישב בקוצר רוח, יודע שלכבוד המלכה נערך פה כל הטקס שעה שהוא עצמו היה מעדיף לנוח באוהל המלכותי ליד העיר. המעמד והעניין חייבו גם אותו לכבד את הטקס ובלבד שיסתיים מהר.

עכשיו קמו שבע הנערות ושבעה הבחורים לובשי הלבן ובידיהם אגודות גדולות של אירוסים סגולים שנקטפו בבוקרו של אותו יום במרומי הגלבוע. הם ניגשו אל המלך והמלכה, השתחוו עמוקות והניחו את הפרחים המרהיבים לרגלי הזוג המלכותי. אחרי שאלה נסוגו ונבלעו אי שם מאחורי המקדש קרב שורבעל, נתמך על ידי צופח ואחות, עמד נוכח אחאב ואיזבל והחווה קידה קלה בראשו. הציץ אחאב בזקן, אמד אותו במבט מפוכח ואמר: "זקן מופלג אתה, איש". השיב לו שורבעל: "אומרים כי בן מאה וארבעים שנים אנוכי, אדוני המלך." חייך המלך והפטיר: "אתה יכול לזכור הרבה שנים לאחור?" אמר שורבעל: "בילדותי ראיתי את המלך דוד. הוא היטיב עם העיר הזאת בעבור ברית שכרתנו לו באחינועם היפה.

ספק נדהם, ספק משועשע, אמר אחאב: עכשיו דבר אל מלכתך, שלכבודה מוקדש הטקס הזה". השתחוה שורבעל לפני איזבל ונסוג שלושה צעדים לאחור. בעזרתם של צופח ואחות הרים את ידיו אל השמיים. לאות הזה המתינו המשתתפים. מימין למקדש היה ערוך ומוכן מוקד גדול. אל המוקד הזה ניגשו ארבעה-עשר ראשי משפחה ובידם שלל שכיות חמדה וחפצי ערך, שטיחים, כדי זכוכית, מחרוזות עדיים, צנצנות בשמים ותבלינים הודיים, בגדי משי רקום וכלי ארד מפוארים. אותו זמן הופיעו, שנית, שבע הנערות ושבעה הבחורים לובשי שלמות הפשתן הלבן וזרים של ענפי זית לראשיהם. הם טיפסו בזריזות אל במת המקדש והתייצבו זוגות זוגות, נערה ובחור, ממתנינם לאות הבא. צופח ואחות עקבו בעירנות אחר ההכנות. כשנשלמו ההכנות לחשו השניים באוזני שורבעל כי הכל

מוכן ומזומן. שורבעל קד בשנית נוכח איזבל ואמר: "ברשותך גבירתי המלכה אנו חפצים להתחיל לעבוד את בעל ועשתורת, אנא, אנא.

צ'רונה פנע

אלפיים ושבע עשרה שנים חלפו. באותו מקום ותחת שמש צהרים קופחת באכזריות השתרכה אהליבה, חצייה מעולפת בחום. היא לא עצרה עד שהגיעה אל פתחו של נחל הרקפות. שם עמדה מלכת. היא ראתה את הבהמות המתנהלות אחריה ואת המשא הנורא על גבן. היא הציצה בגופה החשוף, העירום והמוכה. בשארית כוחותיה משכה אהליבה את שני הסוסים ואת החמור אל תוך מעבה הגיא, בצל השיחים. אחרי שהתאוששה הפשיטה אהליבה גלימה מוכתמת מגוויית אישה אצבון, התעטפה בה וקרסה תחתיה אין אונים. המחשבות שחלפו במוחה היו צלולות ותכליתיות. היא ידעה כי אבוי לה אם תעז להופיע בפני הנציב בכפר כשפרשיו ההרוגים מובלים על ידה. הנציב הפרנקי הארור הוא שונא יהודים. הוא יטפול עליה ועל מעט היהודים שבכפר את האחריות לקטל אנשיו. סוף כולם למות בעיניי. ילדיה ומשפחתה נותרו בכפר, בני ערובה. מה יהיה עליהם? גם את המתים יש לקבור בחלקת הקברים העתיקה. אהליבה ידעה כי היא חייבת לחזור אל הכפר בהקדם. היא חששה להשתהות כל כך קרוב לדרך המלך. לכן פנתה דרומה אל תוך סבך השיחים ועצי הבתה שבנחל הרקפות. אט אט עלתה במדרון אל הרכס הנמוך. עם רדת החשיכה היא תנסה להתגנב אל הכפר לה פטיט-ז'רין מדרום.

אהליבה והמלוכים

אותו זמן העדיף בִּיפֶרְס המצביא הממלוכי שלא לרכב למגידו בראש חילו הנסוג למסתור. הוא נשאר באותו מקום, מערבה ללה-פטיט-ז'רין, ואתו חמישים רוכבים שומרי ראשו. שעה ארוכה המתין עד שהאבק מאחורי המאסף של צבאו נעלם במרחק. הרהור של שביעות רצון חלף במוחו. הוא ידע כי ניצל מפשיטת חתף מונגולית שאת תוצאותיה לא יקשה לשער אם להביא בחשבון את נחיתות חילו מול פרשיו של פֶּתְבוּגָא. זכר התבוסות שנחל מיד הולאגו מלוכסן העיניים לא מש מזכרונו. המונגולים האלה זריזים כמו שדי-שחת. ציודם משובח ומתאים לתנועה מהירה למרחקים גדולים. הם יודעים לנצל את כל אמצעי תקשורת, גם ברחבי ממלכתם וגם בניהול הקרבות כאן. בִּיפֶרְס סבר כי הקרב עם המונגולים מיותר. עדיף היה להמתין כמה חודשים. המונגולים, בני בריתם של הפרנקים, ייווכחו בעצמם כי אין טעם להחזיק בארץ הדלה והשוממת. הם יחליטו להסתלק מכאן ללא קרב ולפנות לאירופה מבטיחת השלל הגדול. כך תהיה פלשתינה לממלוכים ללא מאמץ. אבל השולטאן קוטוזו סבר אחרת. הוא ישב בארמון שבקהיר ולא טרח להיוועץ בבִּיפֶרְס, המצביא השאפתן.

ששה חדשים חלפו מאז הביס הולאגו עצמו, בראש חיל המונגולים, את הצבא הממלוכי בקרב עזה. רק תמרון נועז של נסיגה בלילה, שביצע בִּיפֶרְס תוך כדי

הטעייה, הציל את הכוח. הממלוכים נמלטו אל נאות קֶדֶשׁ בְּרִנֵּעַ וניצלו מטבח ודאי. קוטז, שחרד לכסאו, הורה אז לביכרס לחזור ולעקוב אחר המונגולים ולהילחם בהם בכל מקום. הוא, קוטז עצמו, יחוש לעזרה במקרה הצורך. ביכרס ידע כי צבא מצרים קטן ובלתי מנוסה. גם עכשיו הוא חסר סיכוי כנגד הפרשים מלכסני העינים שסוסייהם השריריים היו יתרון מכריע של עצמו, שלא לדבר על הלוחמים העזים בעלי כוח הסבל הגדול, שבאו לכאן מערבות הנהר אמור. בְּיַבְרָס עצמו נולד בדרום רוסיה. כבר בילדותו ראה מונגולים, טורים ואיגורים שוטפים מערבה בעקבות צ'ינגיס-חאן ששמע אכזריותו בלבד הבריח צבאות חזקים ואוכלוסיות שלמות למרחקים.

עשרים ושמונה האלפים של חיילים ממלוכיים, לא יצחו כנגד עשרים אלף המונגולים שלפי הידיעות שבידו התרכזו באיזור הזה. במלחמה פנים אל פנים, קבע ביכרס לעצמו, יוכרעו הממלוכים תוך שעה כפי שהוכרעו בעזה. ביכרס היטיב לשער מדוע בחר כתבוגא בעין-ג'לות כמקום התכנסות. העיר היתה סמוכה למדרון הצפוני והתלול של הגלבוע, מה שאבטח כראוי את האגף הדרומי של המונגולים. המישורים הגדולים לכיוון מערב ומזרח, היוו שטח אידיאלי לדרך מלחמתם של המונגולים, לתמרונים האיגוף הגדולים שלהם ולאפשרות המרדף הרצחני, בו התמחו מלכסני העיניים, כלהקה של כלבי צייד צמאים לדם. המונגולים היו מאומנים, מנוסים ודבקים במטרתם. לעומתם נחשבו הממלוכים טירונים גמורים. אם נותר סיכוי, הרהר ביכרס, הרי שהסיכוי טמון בתכסיס ערמומי. נחוש בדעתו שלא להחמיץ כל אפשרות בכיוון הזה הוא נופף למשמר והתחיל להתקדם לכיוון פסגת המרוז. הוא לא ידע עדיין מה יעשה. הוא ידע רק שטוב מראה עיניים מהרהורי ייאוש.

חבורת הפרשים הממלוכיים עוטי הגלימות איגפה את לה פְּטִיט-זֶרֶן מדרום וקרבה לאיטה אל הגיא שסופו נחל הרקפות. לפתע הבחין אחד השומרים בתנועה חשודה ופלט קריאת אזהרה. החבורה עצרה. הרוכבים הפנו את סוסייהם לאחור, מוכנים לנסיגה מהירה. ביכרס עצמו ניגש לברר מה הדבר אצל בעל העיניים החדות. ההוא הצביע לעבר דמות שחוחה גורת אחריה שני סוסים וחמור בשיירה. מוחו של ביכרס חישב במהירות את הברירות: מלכודת? פתיון? כהרף עין החליט. הוא פקד על שני פרשים לגשת אל הדמות לבדוק מי היא ומה היא. כל השאר ימתנו בעמדת מנוסה. שני הפרשים קרבו אל הדמות, סקרו אותה ואת סביבתה, עצרו ונופפו לאחור נינוחים וממתנים למפקד.

אהליבה הביטה בפרשים. היא ידעה מיד במי נתקלה. הממלוכים היו אויבים בנפש לפרנקים. ברגע בו יוודע להם מנין היא יבוא קיצה. דעתה וגופה חלשו. היא כרעה ארצה, צמאה עד מוות, חרופה ואובדת חושים. קילוח מים צונן השיב את נפשה ועורר אותה. פרש ממלוכי כרע לידה. הוא תמך בעורפה, הרטיב את ראשה והשקה אותה מים מנאד עור גדול. בעיניים עצומות הפקירה עצמה האשה ללגימת המים המושיעה. כשפקחה את עיניה ראתה אהליבה זוג עיניים אפורות כחלחלות בוחנות אותה בקפידה. העיניים היו בקלסתר שבאמצעו בלט יווני, מחוטב וישר.

בעליו לא דמה לערבים שהכירה. פרצופו דמה יותר לפניו של תיאודורוס הכומר היווני, שהיה מגיע מזמן לזמן לפקוד את צאן מרעיתו בלה פטיט-ז'ריין. אבל האיש הזה לא עטה גלימה שחורה אלא גלימת משי לבנה. לראשו לא היה כובע כמרים שטוח אלא טורבן משי כחול פרוף בסיכת זהב משובצת אבני חן.

"מי את?" שאל הזר בניב מצרי. אהליבה סיפרה לו מי היא, את כל הקורות אותה באותו יום ושבה להחריש. בַּיְפָרְס הקשיב מהורהר. סיפורה של עלובת הנפש הזאת לא הסיח את דעתו מן העיקר. מוחו רשם בדיוקנות כל פרט שמסרה כולל מראהו וחזות פניו של המפקד המונגולי. אחרי שציווה להאכיל אותה ולהשקות אותה, שב ביברס לחקור את אהליבה. הוא התעניין בבארות, בגיאיות, במערות ובגבעות העשויות לשמש מסתור לרבים. תוך כדי חקירה הסתבר לביברס כי האשה הצעירה מיטיבה לדעת ולהכיר כל אבן, כל שיח וכל שביל במרחב. הוא ביקש לדעת מדוע עלתה לכאן דווקא דרך נחל הרקפות, היכן הוא מצוי, ומה עומקו. אהליבה נוכחה כי אין בכוונתו לפגוע בה לרעה. עשתונותיה שבו אליה. היא נרגעה וידעה כי רק שיתוף פעולה עם הזר – אולי יושיע אותה ויציל גם את ילדיה ואת משפחתה שנותרו בכפר. לכן השתדלה להשיב על כל השאלות, דבר דבור על אופניו. בַּיְפָרְס השתאה ושאל אותה מנין לה כל הידיעות האלה? השיבה לו אהליבה כי דרכי ההר נהירות לה גם בחשיכה מפני שאלה הן דרכי המנוסה העתיקות. עוד בילדותה, כשנאלצו הכפריים להימלט על נפשם מפחד קלגסים ופושטים, למדה להכיר אותן.

עד רדת החשיכה שהו ביברס ופרשיו עם אהליבה בקרבת לה פטיט-ז'ריין. ביברס שואל, אהליבה עונה ועדיין לא ידע המצביא הממלוכי מה יעשה. החושך חידד את החושים. קול צניפת הסוסים היה מסוכן. ביברס פקד על כולם להרחיק מערבה כדי מחצית המיל. לפתע פנה אל אהליבה ושאל: "אמרת כי נחל הרקפות ארוך כדי אלף אמות ועצי אלה ושיחים סוגרים בסבך על פתחו?" אהליבה נענעה בראשה ואישרה כי כך הוא. המשיך ביברס: "ואמרת שאפשר לרדת לתוכו מדרום? איך? יש שם מפל צוקים או ניקבה תלולה או אין?" אמרה אהליבה כי יש. אי אפשר לרדת במפל הצוק, אבל יש שם שביל נסתר, בצדו המערבי של הנחל. השביל עוקף את הניקבה ואפשר לרדת בו. "עם סוסים?" שאל ביברס. אהליבה הצליחה לעקוב אחר מעוף הרעיון. היא ענתה בלי היסוס: "אני עליתי בשביל עם שני הסוסים והחמור עמוסים בפגרים. אם תרצה לרדת שם עם סוסים בלילה יצטרכו לקשור סחבות על הפרסות. אני בעצמי אוליך אתכם אל השביל."

זיק נדלק בעיני המפקד הממלוכי. בחוש טבעי ידע כי פה טמון הסיכוי הגדול. הידיעות שמסרה היהודיה הזרה, היו מפתח להימור גדול. ביברס היה מהמר גדול. הוא הימר לא רק על הקרב שהיה עתיד להיערך פה יומיים לאחר מכן, אלא על השולטנות הממלוכית כולה. "יפה" אמר לה ביברס: "המתים והבהמות יישארו כאן. אנשיי יכסו את המתים באבנים. תוכלי לחזור אחר כך ולקבור אותם בכפרך. חמישה משומריי ילכו אתך עכשיו ויחלצו מהכפר את משפחתך. כולכם תבואו אתנו למגידו. מחר עם רדת הלילה תוליכי את הפרשים שלי אל תוך הנחל."

בשעה זו כבר הגיע למגידו השולטן קוטוז בראש עשרים אלף פרשים. אבן פוֹרְהָאן הַזֵּזִיר שגה ברוב זהירותו ולא העריך נכונה את לוח הזמנים. הכוח הקדים להגיע ביום שלם מפני שהוזיר נתקל בו כבר בַּשְּׂקְמוֹנָה. למקרא איגרת ביברס רתח קוטוז מכעס. אובדן חיל החלוץ עלול היה לגרור פלישה מונגולית למצרים עצמה. הוא פקד שלא להתעכב ולמהר למגידו. ביברס הסביר את פרטי תכנית הקרב לשולטן. קוטוז הקשיב בתשומת לב. תכנית האורב בנחל נראתה לו הימור הגובל בקלות דעת. ואולם, מדובר היה באובדן מאה פרשים בלבד לעומת סיכוי כלשהו לנצח בקרב. קוטוז נתן את הסכמתו, לא בלב כבד.

קְרָא! קְרָא!

כצפוי על ידי שני הצדדים החלו הכוחות להיערך ביום המחרת אחרי הצהריים. הממלוכים הגיעו מכיוון מערב, טורים טורים של פרשים. דגליהם המתנופפים וגלימותיהם המתבדרות ברוח נראו ממרחקים. מפקדי כתבוגא וצופיו לא התקשו לאתר את כל כוח האויב, את דרך היערכותו ואפילו למנות את מספרו. לעתים נדמה היה כאילו מבקש הצבא הממלוכי לעזור בכך למפקד המונגולי. הפרשים חובשי הטורבנים ממש ערכו מסדר. לעיני פְּתֻבּוֹגָא עברו כולם בסך עד למקומם בטור המיועד לקרב. ככל הנראה, התחלק החיל הממלוכי לשניים: כוח החלוץ בראשותו של בַּיְפָרס עצמו נערך בפאלאנגה עבה וישרה החל מהמעייין שלמרגלות לַה פְּטִיט-זֵ'רִין לכיוון צפון-מזרח. הכוח העיקרי בראשותו של השולטן קוטוז נערך אחרי החלוץ במרחק מיל בתבנית ריבוע כשהוא פרוש על מורדות רכס הגלבוע המערבי הנמוך. בשני המחנות הממלוכיים הרבו גדודים על מפקדיהם להתרוצץ אנה ואנה ולהחליף מקום במקום. מרחוק נדמה היה שאי סדר ומהומה שוררים בכל ואיש איננו מבחין שם בין ימינו לשמאלו.

עינם של המונגולים לא איבדה דבר. הם התפרסו בזריזות ובשקט מופתיים מול הממלוכים. אלף וארבע מאות אמות הפרידו בין הכוחות. שדה הקטל היה מישור שטוח שכולו שדה אחד של חיטה שנקצרה זה לא כבר. כתבוגא חיכך את ידיו בהנאה. הממלוכים האלה יהיו טרף קל, חשב לעצמו. מספרם, אומנם, רב יותר אולי עשרים ושמונה אלף איש. לעומת זה חילקו הממלוכים את הכוח הזה לשניים, דבר שהוא מטופש מאד לעשותו מפני שכך יקלו על הטבח. כתבוגא ידע כי הוא לא יחלק את כוחו, יסתער קדימה בכל עצמת המחץ, ימגר את החלוץ ואחר כך יתפנה לטפל במחנה הראשי המרוחק. לשם כך דאג לשמור על המרחק המדוייק והבדוק מהפאלאנגה הקדמית של האויב, מרחק הדרוש לפתח כראוי את תאוצת מבנה הפרשים המונגוליים.

כשעה לפני שקיעת השמש ניתקו המחרפים מן השורות ועשו את דרכם אל אמצע שדה הקטל. לקולות העידוד של התומכים מכל צד ניגשו להתייצב זה מול זה. המונגולי, ענק עוטה חליצה ומכנסיים רחבים עשויים עור, הניח ברמז לעמיתו הממלוכי לפתוח ראשון בשליחות המקודשת. הממלוכי, כמו המחרף המונגולי,

היה גבר מגודל בעל צוואר קצרצר, פימה עלי כסל, שאין יפה ממנו לסלסול הקול ולהאדרתו. הממלוכי נשם עמוקות, פער את פיו, עשה את כפותיו כאפרכסת וקרא בגרון: "אֵי! אָה! אֵי! אָה! חיריוניו של פֶּתְבוּגָא! מוטב שתסירו את טחורי אחריו המצחינים מאוזניכם ותוכיחו לי כי אפשר לשמוע גם בצפיפות שבתוך פי עכוזו של המנהיג שלכם!"

חלפה דקה. נהמת אלפי גרונות משועשעים שבה וחזרה אל המחרף, גוברת על משב הרוח הקליל, ללמד כי לוחמי פֶּתְבוּגָא שמעו גם שמעו. הממלוכי המשיך: "הוי! כרו אוזניים! שולטננו קוטז, אללה ינצרנו כבבת עינו, ציווה להודיעכם כי הוא מוכן לחמול על אימותיכם שמחר תהיינה שכולות ולתת לכם את נפשכם שלל! הסתלקו מכאן! חיזרו למונגוליה! צבאנו הדגול והמהולל רב משלכם! מוטב שתסתלקו לפני ש... כאן הרים המחרף את עיניו אל השמיים, הצביע על שלשים נשרים הדואים שם וממתינים לסעודה וסיים: "..... לפני ששולטננו קוטז יתן את בשרכם מאכל לנשרים ההם!"

עמיתו המונגולי המתין קמעה. הוא פער את פיו לרווחה. קודם לדיבורים הֶרְעִים בשיהוק אדירים שעלה, התחרחר מעומק קיבתו ונשמע למרחקים. בעקבות השיהוק קרא המחרף: "הוי! ייפער פיכם ויתמלאו קיבותיכם בניחוח שיהוקי! זאת תשובתנו לשולטנכם בן השפחה הסלג'וקית, ממזרו של גדוד פרשים פרנקיים שכולם אביו! למה? למה? למה לא הבאתם הנה את כל הצבא הממלוכי שבעולם? מה שהבאתם לא יספיק לשעשועי הבוקר אפילו לרבע מצבאנו האדיר. כל השאר ייאלצו לשבת בחיבוק ידיים, לראות בטבח ולפק באפס מעשה! וי, וי לצבועים! לא יספיקו הנבילות לצבועים! אללה הקמצן שלכם, כמו בעזה לפני חצי שנה, לא דאג לכל הצבועים! מה יש לאללה שלכם כנגד החיות האומללות והרעבות האלה מה יש לו?!"

עד שהמחרף מבכה את מר גורלם של הצבועים נראו חמש קבוצות של חיילים מונגוליים גוררות קדימה גושים גדולים ומוזרים. אלפי הממלוכים צפו בעניין רב בחידוש הזה. לפתע נסוגו המונגולים והותירו אחריהם בשדה חמשה כלובי ענק שדלתותיהם פתוחות לרווחה. מתוך הכלובים זינקו חמישה צבועים מכוערים ומגודלים. רגע קודם לשחרורם מהכלוב חבטו בהם המונגולים ותחבו פלפלת חריפה לעכוזם. בנהמת שיגעון פרצו חמשת החיות האומללות ושעטו נכחן. ראשון למבחינים בתעלול היה המחרף הממלוכי. הוא פלט זעקת שבר, סב לאחור ונס מן המערכה כל עוד נפשו בו. ראו המונגולים את המנוסה והרבו לעודד אותו במנוסתו ושאגו אחריו בקצב: "דָּבֵע! דָּבֵע! דָּבֵע!!!"

צחוקם המבעית ומראיהם של הצבועים עורר פחד במחנה הממלוכים. משם חזרה ועלתה השאגה שחצייה פליאה וחצייה בעתה: "דבע?! דבע?! דבע?! " החיות שמעו את השאגות מלפנים ומאחור והבחינו כי סכנה כאן. הן פנו לצדדים והחלו לנוס לכל עבר. עוד שני הצבאות כאחד מייללים וצורחים דבע! דבע! ירדה

החשיכה. המחרף המונגולי נותר בלי הזדמנות לחרף כראוי ולעשות שימוש בכל מלאי הנאצות שהכין בשים לב, כגון ייחוסם המדויק של כל המוסלמים, עיסוקו האמיתי של מוחמד נביאם וכיוצא באלה. לכל הדעות היה זה קרב חרפות קצר מדי. כתבוגא היה מרוצה ממה שהוצע על ידי קוטוז מפי המחרף הממלוכי. נראה היה כי היריב שרוי בחוסר בטחון למרות עדיפותו המספרית.

זמן רב לפני הזריחה כבר ניכרה תנועה עצבנית במחנות היריבים. כתבוגא שיער כי הממלוכים ינסו להתחיל בקרב לפחות מחצית השעה לפני הזריחה וכך למנוע סינוור פני לוחמיהם שייאלצו להישיר מבט אל השמש העולה מעל פסגות הגלעד. לכן עורר כתבוגא ודירבן את כל חייליו זמן רב לפני זריחת השמש. הרגעים חלפו לאיטם. המתח הורגש באוויר הבוקר הקריר. אבל הממלוכים לא זעו. "איזה שוטים", חשב כתבוגא. מפקדם ראוי למלקות. הוא, כתבוגא, היה מצווה לסרס את הטוב שבקציניו בגלל טעות גסה כזאת. גלגל החמה הפציע. תוך שתי דקות הוא שדה הקטל באור אדמדם-זהוב. אבל הממלוכים עוד לא זעו.

כתבוגא חש כי הוא איננו תופש את המתרחש. מולם בטור צפוף ניצבו פרשי האויב, בלי להראות סימני תזוזה. רבים מן הפרשים הממלוכיים לא יכלו לעמוד בסינוור ונאלצו להאחיל בידיהם על עיניהם. כתבוגא שלף את חרבו ועמד להניף אותה לאות הסתערות. אבל כאן אירעה התפתחות בלתי צפויה. במקום להשמיע את קריאת הקרב המסורתית: "אללה הוא אכבר!" ולהסתער קדימה, נפערה החזית של הפאלאנגה הממלוכית. בזריזות זזו הפרשים ימינה ושמאלה ויצרו עשרים פתחים מרווחים לכל אורך הטור. מתוך עשרים הפתחים, בלי להשמיע הגה, זינקו שלשת אלפים פרשים ממחציתו השנייה של חיל החלוץ שהייתה מוסתרת מאחור. הפרשים קרבו יותר ויותר בשקט גמור.

כהרף עין תפש כתבוגא מה אירע. ברוב זעמו כמעט ותלש את עגיל אוזנו הימנית יחד עם התנוך. הוא נופף בחרבו ושאג: "קדימה!!! במו עיניו ראה איך המוסלמים בני הכלבים מנסים ואף מצליחים לצמצם את טווח הזינוק של לוחמיו. עכשיו פילחה את האוויר יללת הקרב הממלוכית. מיד לאחריה נשמעה שריקתם הצורמת של החלילים הטטריים. הפאלאנגה המונגולית זזה ושעטה אל האויב. תוך שניות היו אלה בתוך אלה. שאון הקרב התעורר ועלה לשמיים בשאגות קטל, בצניפת סוסים, ביללות מוכים ובאבק דורסים. העמק שלרגלי הגבעה הפך לחרדת גיהנום. לרגע נראה כי המונגולים הופתעו מעצמת ההתנגשות והקרב הופך להיות שקול. אבל הם התאושו במהירות והצליחו להדוף ולהסיג את הממלוכים לאחור. עד שעשרות חללים ופצועים נופלים משני הצדדים נראתה לפתע, מתנפנת בצלע ההר, יריעת משי לבן ובוהק בקרני השמש. עכשיו אירעה עוד התפתחות לא צפויה.

כבמטה קסמים פנה כל האגף הדרומי של הממלוכים לאחוריו וכל הלוחמים מיהרו לנוס על נפשם בלי להביט לאחור. ראו חיילי האגף הממלוכי הצפוני את מנוסת חבריהם ופנו גם הם לנוס, לא לאחור אלא צפונה אל גבעת המורה. למראה המרנין

הזה התעוררו המונגולים מאד, זירזו את סוסייהם למהר ולזנב בבורחים. מרכז הפאלאנגה המונגולית ליכד שורות ומיהר להסתער על הכוח הממלוכי העיקרי שהמתין הרחק מאחור. כתבוגא וקציניו הבכירים, שנותרו מאחור, לא איבדו עשתונות ופקדו על שני הגדודים הארמניים לנצל את ההזדמנות, לחוש גם הם ולהצטרף לרדיפה אחרי האויב הבורח.

רק עתה אירע הבלתי צפוי באמת. עוד השמש עולה וניתקת מהאופק המסנוור, רחשה תנועה מוזרה, כמעט בלתי נראית, מאחורי כתבוגא וקציניו בפתחו של נחל הרקפות. כמו מבטן האדמה, צצו משם מאה פרשים ממלוכיים. בדהרה מהירה ושקטה טסו הישר אל קבוצת המפקדים המונגוליים ובכללם פֶּתְבוּגָא בכבודו ובעצמו. כשתפשו מלוכסני העיניים מה שקורה כבר היה מאוחר. כתבוגא נאק וניסה להימלט אך מאה הפרשים כיתרו את קומץ הקצינים, הכריעו אותם וקטלו את כולם חוץ מכתבוגא שנתפש ונכבל. אחר כך פנו הפרשים אל עבר האגף הדרומי ודהרו אל עורף המונגולים מערבה.

מצב המונגולים היה בכי-רע. שוב התנפפה יריעת המשי הלבנה והבוהקת בשמש הבוקר. למראיה פנו כל הכוחות הממלוכיים הבורחים, סבבו בחזרה אל מול פני האויב ועטו בשצף קצף על המונגולים ההמומים. תוך זמן קצר הפכה המערכה הכוללת בין שתי פאלאנגות לקרבות פזורים סביב כיסי התנגדות. הצפיפות היתה בעוכרי המונגולים המכותרים. הם לא יכלו לפתח את ניידותם ואת תמרוניהם התכליתיים. הם נאלצו לנהל מלחמת פנים אל פנים, פרש מול פרש, בתנאי דוחק ומהומה. תוך שעה הסתיים הכל. שלשת אלפים מונגולים הצליחו לפרוץ ולהיחלץ מן הכיתור, רובם אנשי הגדודים הארמניים. הם נמלטו מזרחה. יותר מארבעה עשר אלף נהרגו חלקם בקרב והיתר בידי שוביהם שנצטוו לקטול את כל השבויים, את כל הפצועים ואת כל הגוססים – נקמה על תבוסת הצבא הממלוכי בקרב עזה.

בִּיפְרָס עצמו הצליח ללקט חלק גדול מחיל החלוץ ולעלות בראשו על העיר עֵיין-ג'לוּת. אחרי קרב קצר ואכזרי נסו המונגולים שנותרו בחיים. ביברס ואנשיו פשטו במחנה המונגולי והחרימו מכל הבא ליד. המלקוח היה רב: סוסים משובחים, קשתות סקיתיות, רמחים, שריונים והרבה אפסנייה. אחרי שהבטיח ביברס כי השלל יישאר, שמור היטיב בידי אנשיו שלו, פנה לדלוק ולזנב במונגולים הבורחים לדמשק. בינתיים נכנסה לעין-ג'לוּת פמליית השולטן קוטוז עצמו. כשהסתיימו ההרג והביזה, התקבצו אלפי הלוחמים שיכורי הניצחון סביב המפקד.

אז נשא השולטן נאום על הקרב ששינה את מהלך התולדות. וכך אמר השולטן קוטוז לחייליו ביום ההוא בעין-ג'לוּת: "בשם אללה הרחמן ובעזרתו, הנה הבסנו היום את מלוכסני העיניים, תבוא המארה על ממלכתם כולה. ברצון אללה ונביאו להעניק לנו את המגיע לנו מאז ומעולם, את הארץ הזאת מהנילוס ועד לפרת ומים סוף ועד הרי הטאורוס, הפילו אללה ונביאו את אויבינו בידינו להכרית אותם פה.

לעולם, לעולם ולנצח נצחים לא ננוח ולא נשקוט עד שנגרש מפה את הפרנקים השנואים, כשם שהברחנו הבוקר את המונגולים המאוסים וכפי שלעולם, לעולם ולנצח נצחים לא נשקוט עד שנבריה מכאן כל זר וכל כופר על חוד החרב ותחת פרסות סוסינו! נבריה אותם מירושלים! נבריה אותם מרמלה! נגרש אותם מאשקלון, מארסוף, מעתלית ומעכו ומכל מקום בארץ הקדושה הזאת! בזקן הנביא נשבעתי יחי אללה הכביר ויחי מוחמד נביאו!!!”

”יחי! יחי!” ייללו אלפי הלוחמים הממלוכיים. הם הגבירו את המצהלות באגודל נעוצה בפה חלול ובהשמעת לולילולילול גבוה וקולני. נישא על כנפי השעה הגדולה המשיך השולטן קוטוז לחצוב להבות: “אתם חיילים אמיתיים וממלוכים אמיצים אתם,” קרא. “אתם חוללתם את הנס המופלא, נס עין-ג'לות! בשמכם אומר אני, עבדכם קוטוז, כי תצא הקריאה אל ארבע רוחות השמיים:

עינינו נשואות בגאון אל העולם כולו! אל המאורים! אל המוגרבים! אל ההישפאנים ואל הפרנקים בארצותיהם! אל הרומאים בארצותיהם! אל המונגולים שבכל ממלכת האלחאן וגם אל ההודים! אנחנו נגיע אל כל הארצות! אל כל הכופרים עובדי האלילים נביא אנחנו את דתנו הקדושה והנאורה! בשם אללה הכביר! בשם נביאו מוחמד! עוד ידע כל העולם מי הם ומה הם הממלוכים!!!”

שאגת הסכמה, מפי אלפי חיילים, הדהדה למרחקים. עכשיו הקריבו לפני השולטן את פְּתוּבָּא עקוד ומוכן לעריפה. קוטוז עצמו, שהיה גבר כבן חמישים שאונו עדיין במותניו, נטל מיד שומרו חרב שיסוף דמשקאית. דממה השתררה. השולטן הציץ בשבוי כבוש הפנים. הוא אמד את טווח האיבחה. אחר כך הניף את החרב מעל לראשו ובתנופה אדירה כרת את ראש המפקד המונגולי. הראש הערוף של כתבוגא הוקע והורם על מוט גבוה. למראה ראשו המתנוסס של מנהיג האויבים יצאו כל הממלוכים מכליהם בצעקות יעיש! יעיש קוטוז! קטילת כתבוגא היתה אות לתחילת החגיגה. במשך ההילולה תרו עיניהם של השולטן קוטוז ושל הוזיר אָבֶן-בּוּרְהָאן אחר בִּיבְרָס. ביברס לא היה בעין-ג'לות.

בכפר לה פטיט-ז'רין החרב, ניצבו חמישים רוכבים, שומרי ראשו של ביברס. הם עמדו דוממים על הגבעה, פניהם לכיוון מזרח. לפנייהם בחלקת קברים עתיקה עמד קומץ פליטי פורענות, ילדים, זקנים ונשים. על שלשה קברים טריים השתוחחה אישה קטנה יחפה וקרועת שמלה. פניה היו אפורים מאפר ומלוכלכים בפיה. שעה ארוכה עמדה האישה אצל הקברים ולא יכלה למוש ממקומה. כאילו לא רצתה למוש ממקומה. כאילו לא היה לה יותר לאן ללכת. לבסוף, ניגש אליה הפרש החמישים ואחד שעניו אפורות כחלחות ולראשו טורבאן כחול. הוא ירד מן הסוס, הרים את האישה הקטנה, אחז בה והביט אל תוך עיניה. אחר כך הניח לה. בעיניים חסרות הבעה חלץ מאצבעו טבעת זהב שעליה חותם אריה המביט בך תמיד וזנבו מופשל כלפי מעלה. בחיפזון ענד האיש את הטבעת על אצבעה של האישה הקטנה. אחר כך עלה על סוסו ונעלם בראש פרשיו.

שרידי כל משפחתה של אהליבה והיא עמם המשיכו לעמוד בין החורבות העשונות. עיני כולם היו כבויות. ידי כולם היו נופלות באין כוח, באין דעת מה ולמה לעשות. ראתה אהליבה מה שראתה בעיני כולם ואמרה: "גבעה ארורה ניתנה לנו לחיות עליה. עד מתי אנחנו בוהים ותוהים? צריך לעשות הכל מההתחלה. צריך לקבור מתים. צריך לפנות הריסות ולבנות בקתות. צריך ללקט סרפד, גדילן וחרחבינה מכחילה כי אין דבר אחר לאכול". כך אמרה אהליבה והיא והלכה לעשות.

כַּף אֶמֶת י' מ

יותר לא נשוב הלילה להיזכר בפרק זה של תולדות הגבעה. לכן חשוב לציין כי בשעה שאהליבה התאושה ודחקה בקומץ האנשים לקום ולעשות על מנת להמשיך ולשרוד על הגבעה – בא הקץ על הכפר לה פטיט-ז'רין הפרנקי או הצלבני. לה פטיט-ז'רין, היתה בתחילתה "פְּרוּם גְּרִינוּם". המפקד הצלבני פוֹלְק ד'אֲנִז'ו, בנה את המקום, ביצר אותו ונתן לו את השם. חילות הצלבנים שבאו אחריו נתנו למקום את הכינוי "לה פְּטִיט-ז'רין", להבדיל מ"לה גְּרַנְד-ז'רין" היא גְּנִין של היום ולשעבר עיר-גְּנִים או בֵּית-הַגֶּן. פולק ד'אנז'ו הקים את פרום גרינום על חורבות העיירה אזדראלה שחרבה וניטשה כליל ברעש הגדול לפני אלף ומאתיים וחמישים שנים. פרום גרינום נבנתה מעיקרה כתחנת דרכים מבוצרת היטב שתכליתה לשמור על צירי התנועה ירושלים-נצרת וחיפה-ביסאן.

יתרונה של פרום גרינום היה מיקומה ברשת ממסר המשואות. קשר העין שבינה לבין מבצר לה גרנד-ז'רין מחד ובינה לבין מבצר פְּלוּאָר מאידך קיצר את התקשורת בין המבצרים הגדולים והחשובים האלה. לולא פרום גרינום היה צריך להראות משואות מלה גרנד-ז'רין עד לה פְּר-פּוֹרְפֶּלָה, משם את משואות נצרת והתבור ורק אז להיראות בבלוואר (מה שאתם מכנים היום: "כוכב הירדן"). מכל הסיבות האלה לטש, בתחילה, פולק ד'אנז'ו את עיניו דווקא אל פסגת הַמְּרוֹז. שם רצה להקים מבצר גדול ובלתי נכבש דוגמת פְּלִינְס או מונפורט. אבל קציניו של פולק ד'אנז'ו התנגדו. הם שכנעו אותו כי הפסגה רחוקה מדרכי המלך ואין שם די מים לקיום מבצר גדול. הרוזן החליט להסתפק במועט. הוא ציווה לבנות כאן מצודת דרכים קטומת פינות שאין בה כדי לעמוד מול צבא גדול אבל יש בה כדי להגן מפני גדודים של פושטים מן המדבר וכאמור: לקיים את קשר המשואות החיוני כל כך במערך המצודות של ממלכת הצלבנים. לה פטיט-ז'רין לא תהיה יותר. מעתה יוחזר למקום השם: "זרעין".

עֵת הַתְּנוּקָה הַזְּכוּרָה

שלוש לפנות בוקר. תרנגול ענק ומפחיד שכרבלתו מחוטטת, נוצותיו שחורות-אדומות, הרודף אחרי ילדים שנכנסים לפינת-חי, קורא שלוש פעמים "קוקוריקו". אתם נרדמתם לרגע. מה שיכולנו להיזכר בו, בינתיים, הוא ארוך ומפורט. אנחנו מצטערים אבל לא נחזור על הדברים בגלל קוצר הזמן. אין לזה שום קשר עם הויכוח שבינינו על מהימנות גרסותיו של הירונימוס אפיקורוס האזדראלי להערכת

התולדות. בעצמכם נוכחתם: יותר איננו מפילים שיערה ממלוא נוסח דבריו, אפילו שחלק מהם מגוחך ומשעמם אותנו. עד לזריחה יש פחות משלוש שעות. מדוע לבזבז זמן יקר על מה שיכולתם להיזכר בו אם לא הייתם נרדמים? אנחנו מוכרחים לחזור על הכל? ואם שוב תנחרו באוזנינו להנאתכם? למה? למה?

לו יהי כן. רק מפני שאתם מתעקשים. ובכן, תוך כדי נמנום החמצתם כמה הארות על תולדות הגבעה בזמנים יותר מאוחרים. העדפנו להוסיף אותן תכף להיזכרות בקיצו הזמני של הישוב ביזרעאל שכמעט ולא נפסק משך אלפיים וארבע מאות ותשעים שנים. מכאן והלאה משמשת הגבעה מסתור לשודדים, מקום שצומחים בו שמיר ושית, קן לפוסים ולתנשמות.

עניין אחר ולא פחות חשוב, שנשמט מתודעתכם תוך כדי נחירה, הוא שערורייה שהתחוללה תחת מגדל הסתתים בשלוש לפנות בוקר. אין זה הסיפור על המְשֹׁאָה של אלמנת הצורף השלש-עשרה אלא קטע מסוף אחיזתה של משפחת ישוב היששכרית בתוך העיר העליונה.

הת'נוקת צורחת נורא

המעשה התחיל עם קריאת השכווי. תינוקת בת שלשה חודשים ושמה אהליבה התעוררה והחלה לצווח, לטרוף את שנת אימה מְעֵכָה ואת שנתו של שְׁפוּפָן אביה, נצר אחרון למשפחת ישוב ביזרעאל. אילו היה נבות יודע מראש מה שאנחנו יודעים למשמע פעייתה של התינוקת הזאת, הוא לא היה מתפרץ על עבדי אחרת, אז, ביום המגפה האדומה. הוא גם היה ממחר לגרש מביתו את כלתו היפה והמנאפת. הוא לא היה קובר נביאים עוטי אדרת שיער בחלקתו. אולי גם היה ממתן מעט את חום מזגו. מה אמרתם? לא היטבנו לשמוע. אמרתם שאילו לסבתא שלכם היו גלגלים – הייתה מתגלגלת יותר מהר במדרגות?! באמת?! תסכימו לפחות, כי הנחת "אילו כך וכך" היא האשלייה המוצקה היחידה שיש בה כדי לפרנס את הדחף שממריץ אנשים לחקור ולהעמיק בתולדות. כך, אולי, יוכלו לרדת לסוד תבנית ההתרחשויות בכלל ולשלוט במהלכן ולא להפך. יפה. אם לא חלקתם עלינו בעניין הזה, נסכים אנחנו עמכם שנבות, לפי מה שידע לעשות ולפי מה שלא ידע לעשות אפילו אם היה יודע מה שאנחנו יודעים, עדיין היה נוהג כמו שנהג אז. כך מפני שבסך הכל היה נבות איש תמים וחמום-מוח. לא משהו אחר.

מאז יום המגיפה האדומה לא חדלו אנשים ממשפחות אחייה ובלע למרר את חייה של משפחת ישוב בכוונה לנשל אותה מהבתים שבתוך החומה. מה שביקשו לעשות היה, אם אפשר, לגרש את משפחת ישוב מן העיר אחת ולתמיד. התחיל בזה וגם הפליא לעשות תולע, זקן משפחת אחייה וראש זקני יזרעאל. בעת בניית החומה, בעזרת המושל אָחיו ובתמיכת המלכה איזבל הצליח תולע לחסל את נבות ראש משפחת ישוב. האחרים לא פיגרו אחריו, בלי לבחול באמצעים. גבול חלקותיהם של בני ישוב הוסג בלילה ולאור היום. בכל משפט בו היה איש ממשפחת ישוב

בבחינת צד – נחרץ הדין נגדו. מושל העיר וזקני העיר היו מטילים על בני משפחות ישוב קנסות כבדים בלי עֶלָה. את כספי הקנסות נאלצו בני ישוב ללוות בנשך. ריבית הנשך תפחה וגדלה עד שלעולם לא יכלו לפרוע את החובות. קמו הנושים, החרימו את האדמה, את הרכוש, את בתי החייבים ואילצו אותם להסתלק מן העיר.

משפחות ישוב שהצליחו לעמוד בלחץ היו קורבן להטלת עביטי שופכין אל חצרותיהם ואל בתיהם. ילדים הוכו בזדון. אלמונים נטפלו אל נשים ממשפחת ישוב כשירדו למעיין לשאוב מים. עדרים היו עולים על חלקות ישוב, להשחית את היבולים ועוד הייתה היד נטוייה. אחרי חנוכת החומה שבו מרבית משפחות ישוב לגור בבתי החומה. אחרי מאה שנים של התנכלות, של שנאת אחים, של שוד, גזל ועלילות חנם, נעלמו משפחות ישוב מתוך העיר העליונה. חלקן נבלע, ללא שיור השם, בתוך שתי המשפחות האחרות. חלקן נמוג כלא היה בתוך הישעננים. חלקן עזב ולא שב יותר אל העיר הזאת.

אחרון למשפחת ישוב בתוך החומה, במאורת כוכים חשוכה על יד המגדל האדום, היה שְׁפוּפֶן בן חוֹרֶם וחפציבה – הוא ואשתו הצעירה מְעָכָה. את הוריו נאלץ שפופן לקבור בעצמו בחלקת הקברים העתיקה אחרי שיד מסתורית מסכה שְׁחוּקָת-סְתוּנִית בתוך נזיד החלמית שבישלה עבורם מעכה והניחה על אדן החלון לצנן. בעורקיו של שפופן זרם דם נבות היזרעאלי. הוא לא נכנע לאיום ולא נטש את מאורת הכוכים, אותה ירש מהוריו. בכל בוקר היה משכים ויורד אל חלקתו לעדור, לגזום ולמשוך מים אל הגפנים כמעשה אבותיו מימים ימימה. עם ערב היה שפופן חוזר הביתה אל אשתו הצעירה, אותה נשא לפני שנה, בת למשפחה ישעננית. כנבות אבי סבו היה שפופן עובד אדמה חרוץ, תם ישר וחמום מזג. מעולם לא הצטיין בפיקחות רבה. גם לא בסבלנות.

מאז צאתה מרחם אמה לא נתנה אהליבה מנוח, לא להוריה ולא לשכנים. היא טרדה מעיסוקם אפילו את השומרים שעל החומה ובמגדל האדום. בכל בוקר, לפני ולאחרי קריאת השכווי, הייתה הקטנה מתעוררת כחוק, לצווחות הבוקר. לא הועילו ליטופים וגיפופים, טפיחות, היפוך מן הגב אל הבטן וחוזר חלילה. אי אפשר היה להרגיע אותה. אפילו פטמתה החלוצה של מעכה לא היה בה כדי להושיע. שפופן העיף היה מתעורר לפני הזמן, משלח קללות בבתו ותובע ממעכה שתשתיק את הצרחנית. מעכה היתה מנסה עד שמתייאשת. אז הייתה מעכה מחרפת את אלוהי התינוקות ואת אלוהי מולדיהם, קמה, מתעטפת ברדיד ויוצאת החוצה עם הפעוטה בזרועותיה לטיול של אשמורת שלישית בסימטת החומה. שומרי החומה היו רואים את האם הצעירה ותמירת הגו יוצאת לטיול הלילי. מחשבות חמלה והרהורי חמדה חלפו במוחם. לא יִפְלֵא אם לאחר כמה לילות זממו השומרים להתענג על מעכה.

יומיים לפני בוקר השערורייה, כשקור מקפיא שרר בחוץ, האריכה הזאטוטה לצרות. מעכה אולצה לשהות בחוץ זמן רב, לצעוד הרבה ולנענע הרבה. בהיסח הדעת

סבבה והרחיקה בסמטה. כך עד שרגליה הוליכו אותה עד למגדל הסתתים. שומרי החומה עקבו אחרי האם ואותתו לעמיתיהם שמעכה מתקרבת. כשהגיעה לפתחו של המגדל המתינו לה ארבעת השומרים ונזפו במסכנה על שהיא מפרה את השלווה מאוחר בנשף. אמרה להם מעכה: "אני מוכרחה להרגיע את הפעוטה." אמרו לה: "בואי והיכנסי אל המגדל. חם, נעים ומרווח בתוכו." בגלל הקור החודר התפתתה מעכה להיכנס ולשבת עם הפעוטה נוכח הכירה המבוערת.

אז התרחש פלא: בפעם הראשונה בחייה השתתקה אהליבה התינוקת בעודה ערה. בפעם ראשונה בחייה חייכה התינוקת. חייכו גם השומרים, קרצו איש לרעהו והציעו למעכה ספל רותחין של משרת עלי מרווה משולשת. מעכה לגמה את המשקה ונפשה שבה אליה. אמרו לה השומרים: "אהליבה הקטנה שלך אוהבת את המגדל ואוהבת את השומרים, לכן נרגעה." מעכה הודתה לשומרים. היא נטלה את התינוקת וחזרה אל ביתה שבחומה ליד המגדל האדום. שמו של המגדל ניתן לו בגלל המגפה האדומה זכר ליום ארור בתולדות העיר ובמיוחד בתולדות משפחת ישוב.

באשמורת השלישית של ליל המחרת חזרו הדברים על עצמם: התינוקת צווחה, האם הצעירה ספגה נאצות מבעלה והחזירה קללות אל אלוהי התינוקות ואל אלוהי המולידים של התינוקות. בפעם הזאת צררה מעכה את אהליבה האיומה והלכה הישר אל מגדל הסתתים. היא נכנסה, הניחה את בתה מול הכירה השפוחה והמבוערת ונשמה לרווחה. הילדה נאלמה. השקו השומרים את מעכה במשקה הטוב והציצו בפני אהליבה. אהליבה חייכה לעומתם במתיקות ולבם נמס. אמרה מעכה: "אלך לי. אהליבה נרגעה." אמרו לה השומרים: "בגללנו שקטה בתך ובגללנו נרגעת גם את. הסכימה אתם מעכה ואמרה: "אני מודה לכם. אנא הייתי באה, ללא המגדל, ללא הכירה החמימה ובלי ספל המרווה המשולשת המשיבה את הנפש?" הקשו השומרים בהיתול: "ומה יהיה שכרנו הצנוע?" הציצה בהם מעכה בעין בוחנת ואמרה: "מה יהיה? אני לא יודעת." השיבו לה: "בתך כבר המסה את לבנו בחיוכה. עד שתדעי מה יהיה שכרנו נמתין לך אנחנו בסבלנות כל הלילות האלה."

למחרת, באמצע האשמורת השלישית שבה אהליבה בת שלשת החודשים, התעוררה והחרידה את משפחת ישוב האחרונה בעיר מרבעה. הצווחות היו חזקות יותר מתמיד. שפופן, נזעם ורותח מכעס, זינק ממשכבו, חירחר בכעס, העיר את מעכה מתנומתה, גער בה ואמר: "סלקי את הממזרת לפני שטיטרף עלי דעתי." הלומת נדודי שינה, חזרה מעכה, יצאה מביתה אל הסמטה ונענעה את הקטנה בכוח. היא ניסתה, לשוא, להרגיע אותה בלי שתיאלץ לשוב אל מגדל הסתתים ואל השומרים החמדנים. אבל שוועות הקטנה עלו עד לשמיים.

לא רק לשמיים עלו השוועות אלא גם אל אוזני השכנים שהיו שומעים ולא מגיבים על התרועות ועל התקיעות בכל השכם בבוקר. עכשיו נמאסו עליהם הצריחות.

ראשיהם של חמישה גברים הציצו מהחלונות אל הסימטה. הם קראו בגרון ושילחו את הילדה, את אימה ואת אביה מולידה לכל הרוחות. עוד מעכה נבהלת מצעקות השכנים ואובדת עצות מול זעקות הפעוטה, יצא אחריהם שפופן בעצמו. בידי נשא קנקן גדול ועב דפנות מתוצרת שוק הקדרים הישן. הוא הטיח באשתו: "או שאת מרחיקה מכאן את מקור היללה או שאני מנפץ בשתיכן את הקנקן הזה!!!!" מעכה ניסתה להרגיע אותו אבל הוא לא שעה לתחינות. בחמה בוערת השליך בהן שפופן את הקנקן, חזר פנימה וטרק את הדלת מאחוריו. בנס ניצלו מעכה ובתה מפגיעת הקנקן. זה חלף על ידן, התנפץ לרסיסים אל החומה, שבריו נפזרו לרגלי האם המסכנה ובתה הצווחת.

הצעקות והשבר החרידו את השכנים החוצה. עשרה מהם התקבצו מול בית שפופן. הם הדפו את מעכה, פרצו פנימה אל הבית, הוציאו את שפופן והודיעו לו: "קח את חפצין, את אשתך ואת הילדה הנוראה. אתם תלכו מפה ולא תשובו יותר. די לנו מכך!" צעק שפופן לעומתם: "זה ביתי! הסתלקו מהבית שלי! אני אתבע אתכם למשפט הזקנים!". אמרו לו: "אתה תתבע אותנו אל מי שתחפוץ אבל עכשיו תסתלק." השיב להם: "עכשיו אתם תצאו מביתי!" אמר וחזר לתוך הבית. חזרו עשרת השכנים וגררו אותו החוצה והפליאו בו את מכותיהם, חזרו ונכנסו אל הבית ועקרו מתוכו את כל מטלטלי משפחת ישוב האחרונה בתוך העיר. הם קרעו ושברו הכל. אפילו את הדלת תלשו ממקומה. הם לא נחו עד שבעטו בשפופן ודחפו אותו, הלוך ובעוט סביב סימטת החומה עד לשער המים, שנפתח בשעה הזאת לשואבים. שם השליכו השכנים את שפופן אל מחוץ לחומה ואמרו לו: "דמך בראשך אם תחזור. ישוב אתה. אין לך בעיר גואל. עכשיו אין לך פה כלום! גם לא בית."

מבועתת עד מוות ראתה מעכה איך מגרשים השכנים את בעלה ומחריבים את ביתה. בהיסח הדעת התכופפה האישה ארצה, לתהות מה היה תכנו של הקנקן שהשליך בה שפופן. אצבעותיה גיששו בין השברים. היא מצאה שם אותנו, עטופים בפיסת אריג פשתן. מעכה זכרה את מצוות סבתה של אהליבה – לקשור אותנו בעזרת שרוך העור אל חיקה של נכדתה, כשזו תיוולד, שלשה חדשים לאחר הלידה. צורה מעכה את שנינו, את אהליבה הצורחת ואותנו ומיהרה אל מגדל הסתתים, יודעת ולא יודעת אל מה היא ממהרת. במגדל כבר המתינו לה ארבעת השומרים, אלה של המגדל האדום ואלה של מגדל הסתתים. הם ידעו כי מעכה נסה על נפשה. נטלו השומרים את אהליבה ואת אימה והניחו אותן נוכח הכירה החמה במגדל הסתתים. שלא כדרכה המשיכה הקטנה לנסר בצווחות. השומרים לא ידעו על מה היא צועקת. אמרה להם מעכה: "יש בסיר משקה להשיב את נפשי?" אמרו לה: "יש" ומזגו לה מלוא הספל כתמול שלשום. אבל בפעם הזאת רקחו במקשת המרווה המשולשת עשרים מדוֹדֵאֵי יזרעאל הידועים בטיבם עוד מימי קדם. מעכה לגמה בשקיקה ואמרה: "הניחו לקטנה עד שאקשור לה בחיקה את זה." בזהירות מרובה ערטלה את התינוקת השכובה על בטנה. השומרים הזינו את עיניהם בכתם דמוי עלה התאנה שמעל פלח עגבתה השמאלי של אהליבה ואמרו: "הוא כמו עיטור מעשה חושב. פלאי פלאים." הפכה מעכה את הקטנה וקשרה אותנו אל חיקה. אהליבה חשה במגענו. מאותו רגע לא חזרה יותר לצווח כל ימי חייה. עכשיו הייתה מחייכת במתיקות אל השומרים ואל מעכה אימה עד שלב כולם נמס.

השומרים הביטו זה בזה ואמרו למעכה: " הכתם ההוא, שמעל העגבה השמאלית, יפה להפליא. שמא יש גם אצל האם כתם כזה, אחיו ותאומו? הפשילי את שלמתך ואנחנו נציץ בו." אמרה להם מעכה: " אין בי הכתם אבל רוצה אני לשתות עוד מן המשקה ההוא." הזדרזו השומרים למזוג לה עוד ועוד עד שאמרה להם: " אני שומעת קתרוסים וחלילים." אמרו לה: " אהליבה שלך צוחקת כמו חלילים ופוטטת כמו קתרוסים." עצמה מעכה את עיניה, חייכה וציחקה בעיניים עצומות. אמרו לה השומרים: "שתיכן צוחקות ומחייכות כמו עשתורת אל בעל." אמרה להם מעכה: "אנחנו רוצות לישון. היכן המשכב?" הרימו השומרים את השתיים, נשאו אותן אל הקיטון, הניחו את מעכה ואת בתה על המצע – תינוקת בזרועות אמה. אחר כך ביקשו השומרים לקרוא דרור לתאוותם. חצי מנומנמת, אמרה להם מעכה: " שאו את רדידי מעלי וכסו בו את אהליבה. אתם תיווכחו מקרוב כי אין בי אותו כתם אבל קחו את שכרכם. רק עשו בעדינות שלא תקיץ הקטנה."

קרבן הסתתים

דקות ספורות לפני הזריחה, אחרי שהשומרים כיסו את מעכה ובתה באדרות השמירה שלהם והניחו להן לשקוע בשינה עמוקה, הגיע פואה ראש משפחת אחייה, אל מגדל הסתתים. בבגדו היה מוסתר מוט ברזל המיועד להתיק את דלת ניקבת המפלט. בזרועותיו נשא פואה טס ועליו סולת בלולה בשמן, דבלים משובחים וארבע יונים ערופות: קרבן הסתתים. ראו השומרים את האיש ונבהלו מאד. פואה מיהר להיכנס אל המגדל. השומרים מיהרו לצאת מן המגדל, כחוק, לשמור שאיש לא יכנס פנימה כל זמן שראש זקני יזרעאל עושה שם מה שעושה. קודם עלה פואה אל ראש המגדל והניח את הטס על המזבח. הוא ברך את ענת שומרת החומות והצית את האש על הקורבן. אחר כך ירד אל תחתית המגדל ונעץ את מוט הברזל בחריץ שבין לוח האבן לבין הקיר. בלחיצת המנוף נפערה דלת הניקבה לרווחה. תוך כדי כך חרקה מעט הדלת על ציריה. שאון החריקה הפריע את שנתה של התינוקת אהליבה שנותרה עם אימה בקיטון השומרים. כשהתכוון פואה לסגור את דלת הסתרים ולחזור, קלטה אוזנו פעיית תינוק. הוא פנה אל עבר הקול ונוכח כי הקול בא מקיטון השומרים. הוא התקרב לכיוון הקול ונדהם למצוא אישה צעירה, קורי שינה בעיניה, יוצאת מן הקיטון וחולצת שד לתינוקת שבזרועותיה.

פואה הביט במעכה בעיניים קמות. היא הביטה בו ובדלת הפעורה בעיניים שואלות. לבסוף אמר פואה: "מי את אשה? דברי". מעכה ידעה מי עומד לפניה ואמרה: " שמי מעכה ושם אישי שפופן ממשפחת ישוב." שמע המהומה שבמהלכה גירשו בני בלע את שפופן מביתו, אותו בוקר, כבר הגיע לאוזני פואה. הוא שאל: " מה את עושה פה, אישה?" אמרה לו: "השומרים חמלו עלי והכניסו אותי ואת בתי". אמר לה: " מעכשיו אינך יוצאת מפה עד שאשוב ואומר לך מה תעשי. סגר פואה את דלת הניקבה, מיהר ויצא אל השומרים החרדים ואמר להם: "הזעיקו לכאן, מיד את המושל, את שָפֶן." עד שבא שפן, לא זו פואה מפתח המגדל, לא הניח למעכה לצאת ולא הניח לשומרים להיכנס. כשהגיע שפן, מושל העיר מטעם מנחם מלך ישראל, התלחש עמו פואה בבהילות. שפן הקשיב בארשת

חומרה ופקד להביא עשרים פרשים אל מגדל הסתתים. ארבעה מהם נכנסו פנימה ויצאו כשעל כתפיהם מעכה הכפותה. הפרשים לקחו את ארבעת השומרים ממגדל הסתתים ואת מעכה, יצאו אתם אל הגלבוץ וחזרו בלעדיהם. עד שבאו שומרים אחרים אל מגדל הסתתים נותר שם פואה ובידיו התינוקת אהליבה. אחר כך פרש הזקן אל רובע משפחות אחייה. הוא ברר לו שם אָם מינקת ואמר לה: "קחי את התינוקת הזאת. היא יתומה. מעתה עלינו היא ועל צווארנו.

ס'ור מ'ורק ב'

כבר לגמתם ספלוץ קפה מתובל בהל, שהוא יפה לשיפור העירנות, וכבר נזכרנו בפ'פרס הממלוכי, בקבלת הפנים המלכותית שערכו הכנענים לאיזבל, בתחילת מעשה אחינועם וגם בקיצה של משפחת ישוב בעיר הזאת. נראה לנו שכדאי להתעטף בסודרים ולהמשיך את הסיור בעיר עצמה. לקראת אמצע האשמורת השלישית גוברת כאן הקרירות והטל כבד. מוטב ללבוש משהו שלא להצטנן. בפעם הזאת נחזור וניכנס אל העיר, לא דרך שער המים אותו כבר הכרנו, אלא הישר בעד השער הראשי. אם תשימו לב, אנחנו מתקרבים אל החומה, לא משמאל אלא מימין למגדל ענר וחצוץ. ענר וחצוץ, לפי מה שידוע לאנשי יזרעאל החיים בעידן החומה ובעידן פריחת ממלכת ישראל של ירבעם בן-יואש, הן שתי משפחות נכבדות וגדולות בקהילת הכנענים שבעיר. כך עוד מימים קדומים. איש איננו יודע מדוע קרוייה הגבעה המערבית, זו שעליה בנוי הקיבוץ שלכם, דווקא בשם גבעת ענר וחצוץ.

לפי גרסה אחת, שהיא אגדה מסופרת מפי זקנים שזמנם פנוי לשבת בשער העיר ולספר אגדות, לא היו ענר וחצוץ בני אדם אלא נשרים. לנשרים האגדתיים האלה, הייתה מוטת כנפיים שאורכה שש אמות ויותר. הם היו רכושו של בעל בכבודו ובעצמו ושימשו אצלו כדי ללכות במשב כנפיהם את האש נור, בעזרתה היה בעל מתיך זהב בכבשן האררט. בעונת הסתיו היה בעל משלח את נור אל עמק יזרעאל, לשרוף את הקוצים ואת השלפים שכבר נלחכו, ובאפרם להשביח את האדמה. שחר עמלה של נור היו נערות ונערים. מות, אחי בעל, היה מביא אותם אל נור הזוללת על מנת להשביע את רעבונה במזון רך וטעים. יום אחד נפלה מריבה בין בעל לבין אחיו מות בשל חלוקת הזהב המותך. מות חשד בבעל כי הוא מרמה אותו ושם בכליו גם את זהבו שלו. לכן לא הביא מות לנור את שכרה – נערות ונערים טעימים למאכל. נור רגזה ופשטה בקוצי העמק בעצמה רבה כל כך עד שאימה לכלות לא רק את הקוצים אלא גם את כל העצים ואת כל הכפרים. בעל חמל על העצים ועל הכפרים. הוא ביקש לכבות את נור ולגרש אותה.

למטרה זו שיסה בעל בנור, את שני הנשרים הענקיים – את ענר ואת חצוץ. משך כנפיהם, די היה בו כדי לגרש ולהבריח כל אש. דאו הנשרים על רוח הצפון שנפח בעל מהר אררט והגיעו בכוחה עד מעל לגבעה הזאת. כשהביטו למטה ראו אש

מקיפה את הגבעה מכל עבר. מגובה רב הבחינו עיניהם החדות בילדה בת עשר שנים העומדת על הגבעה בלי לדעת לאן לברוח מנור.

הילדה הזאת הייתה נצר לאחת ממשפחות ישוב היזרעאליות שגורשו מהעיר ונמלטו לשוֹנֵם השכנה. עכשיו נמלטה גם מהכפר הזה, הידוע לשימצה, שאנשיו מאכילים את אורחיהם בבשר נבילות ומוכרים את בנותיהם לזקנים עשירים שתאווה שולטת בדמיונם ורופסת בבשרם. באותו בוקר נמכרה אהליבה, הילדה השונמית-יזרעאלית, לזקן אחד אשמאי מבית שאן. כשפרצה האש ובמקום ללכת אחריו, הרימה היא רגליים וברחה בחסות האש עד לגבעה הזאת. כאן נלכדה בין הלהבות. כשאחזו לשונות האש בכסותה קרעה הילדה את הכסות מגופה וכך, מעורטלת וחסופה, ניסתה לשוא להכות בלהבות בעזרת הכסות ולהבריח ממנה את נור הרעבה ללחך נערות ונערים.

עינם של הנשרים הבחינה בכתם דמוי עלה תאנה מעל לפלח עגבתה השמאלית של הילדה וגם בשרוך של עור קשור על מתניה. הם ידעו כי הילדה הזאת היא חביבתו של בעל. לכן מיהרו לצלול לעברה ולהבריח ממנה את נור. ברוב להיטות לגרש את הלהבות לא נזהרו הנשרים. לשונות האש של נור אחזו בנוצותיהם. עד שנלחמו בנור, הבריחו אותה והצילו את הילדה היו הנשרים עצמם למאכולת אש. מאז נודעת הגבעה הזאת בשמה: "גבעת ענר וחצצון". כך האגדה הרווחת בין זקנים שזמנם בידם לשבת בשער ולספר אגדות. אנחנו נפנה לסקור את המגדל.

מראשיתו, לא נועד מגדל ענר וחצצון לשמש מבצר אלא מגדל צופים. לפני שהחל אחרת בבנייה ידע האדריכל הצידוני כי בגבעה הזאת טמונים גם יתרון וגם חסרון אסטרטגיים שחשיבותם עלולה להכריע גורל של עיר מבוצרת. כלפי מערב חוסמת הגבעה את שדה הראייה ויוצרת שטח מת בטווח הקרוב. בשטח הזה יכול כל אויב להסתתר ולנוע בחופשיות. לעומת זה בולטת הגבעה מהעיר צפונה. כך היא מעניקה רדיוס צפייה טוב כלפי מזרח והיקף צפייה רחב יותר כלפי צפון ומערב. לכיוון דרום מפריעה העיר עצמה לצפות אל הגלבוע מגבעת ענר וחצצון ואולם, עדיין ניתן לצפות ממנה על דרכי המלך של מרגלות הגלבוע והשומרון. מגדל מאויש בגובה ששים אמות עשוי לפתור את רוב בעיות הצפייה לכל כיוון וכך המליץ אחרת לעשות.

המגדל בנוי אבן גוויל ללא סיתות הקצוות. מידותיו עשרים אמות לרוחב ולאורך. גבהו, כאמור, ששים אמות. פתח הכניסה מצויד בדלת דמוית שער של מבצר, משורינת ומוכרחת היטיב מבפנים. בגובה עשר אמות מצוי חדר השומרים. חוץ מהחדר הזה, אין דבר במגדל. החלל הפנימי משמש רק מדרגות צרות וצמודות לקירות, סביב סביב. גג המגדל מוגן במעקה אבן גבוה. במרכז הגג בנוי אגן אבן גדול ורדוד – הוא מוקד המשואה. נוסף לתפקידם, כצופים בכל שעות היממה, מוטל על השומרים במגדל להקפיד שהמשואה תהיה מוכנה להצתה בחטף. עליהם להקפיד שעצי המערכה יהיו יבשים ושבתחתית המוקד ימצאו תמיד קש ונעורת.

בחדר השומרים, בכירה מיוחדת לדבר, בוערת אש תמיד. בגחליה ניתן להצית את המשואה לכל צורך ובכל עת.

לא ניכנס אל תוך המגדל ונפנה אל השער הראשי. ממילא אין טעם לטפס אל הגג של מגדל ענר וחציון. בשעה זו של אשמורת שלישית אין רואים דבר בגלל החושך. ויתרנו על הטיפוס במגדל. אנחנו מתקדמים אל השער וכבר נמצאים בתוך סמטאות השוק הגדול. למה לא לרענן את ההיזכרות בסיור קצר במבוך השווקים שבמערב העיר? יש לנו יותר זמן מפני שלא נכנסנו וגם לא טיפסנו על מגדל ענר וחציון. לפני מאה שנים, מאה וחמש שנים, ליתר דיוק, כבר ניצב כאן לתלפיות השוק הגדול. בקצהו הצפוני הייתה חצר בורסקים אחת ויחידה. בפתחו המזרחי, כלומר קרוב למקומו של השער כיום, פעלה סדנה אחת לתפירת שקים. אז היה השוק גדול, אבל עוד לא כל כך גדול. לא היה בו זכר, לא לרצענים ולא לצפצפי אשפרה אם כי היו כבר צבעים בעיר. אז לא היו בשוק הגדול, לא חרשי ברזל ולא צורפים בכסף ובזהב.

מטיבו היה השוק הגדול פועל יוצא של צרכי העיר עצמה ושל פרנסת תושביה אלו מאלו. תמיד התברכה יזרעאל בשפע של חיטה ושעורה ודגן אחר וגם בפרי גפן וזית. עובדי האדמה אגרו בכל שנה די צרכם לשנה נוספת ויותר מזה, ועוד נותרו יכול ותוצרת יכול שאפשר למכור. הלכו העשירים שבבני משפחת אחייה, עשו יד אחת והיו קונים את עודף היבולים של כל שאר היוגבים. את ברכת הארץ: גרעינים למיניהם, שמן וזיתים כבושים, דבלים, צימוקים ויין נתנו בני משפחת אחייה בכדי ענק. את כדי הענק אחסנו בממגורות גדולות. את הממגורות בנו, לצורך זה, במערב העיר. מתוך הממגורות היו מוכרים לכל דיכפין: לאלה שאינם חקלאים ולמי שנזקק ליותר ממה שיש לו בכל עונות השנה.

בחלוף הזמן נוכחו הסוחרים בני משפחת אחייה כי ממגורותיהם נותרו גדושות. הם ניסו למכור את התוצרת בערים שכנות: בתענך, בבית-שאן ואפילו לשומרון הרחוקה שלחו מתוצרתם. ראו הקדרים ובמיוחד הקדרים של השוק החדש, בני בלע, כי שיירות יוצאות למרחקים ושולחיהן מתעשרים. עמדו הם וצירפו למטען גם מעשה חמר צרוף לסוגיו: קנקנים, בזיכים, קערות וכיוצא באלו. השיירות שיצאו לא חזרו ריקם. הן הביאו עמן מרחבי ארץ מיני מרכולת שאנשי יזרעאל יכלו להרשות לעצמם עתה: אריגים, פרוות, שפע של מלח, כלים שונים, תבלינים יקרים, נתכי נחושת ואבני חן ירוקות. המרכולת הזאת נמכרה בשוק הגדול. כיוון שנעשתה יותר שכיחה ויותר זולה פנו יותר תושבים לנטוש את עבודת האדמה ואת מלאכות תוצרת האדמה ועברו לתפור שקים, נאדות עור ובגדי אריג ועור. עד אז נהגו היזרעאלים לשחוט את בהמותיהם בעצמם. את העורות היו נותנים לבורסקאות בשונם. השונמים היו מומחים, לא רק בהאכלת אורחיהם בבשר נבילות ובמכירת ילדותיהם לזקנים אשמאים ועשירים, אלא גם בבורסקאות. כשהתחילו אנשים ממשפחת ישוב להתפרנס מתפורות שקים עשויים אריג גס ומרצענות של עור, פנו אותם בני ישוב שסולקו מתוך החומות לעסוק גם בבורסקאות.

כל זה לא ביום אחד קם ולא ביום אחד נברא. עשרות שנים אחרי קום החומה גדל השוק הגדול והיה לשוק גדול מאד ובו כיכר, סמטאות ומעברים מפולשים. בכל אחד מהם אתם מוצאים את מלאכות השוק השונות. בצפון מזרח מצוי שוק הצורפים בכסף, בזהב, ולא רק בצורפות אלא גם בעסקי נשך. אותם צורפים, ובעצם כל גברי העיר, נוהרים מאד שלא לטפס אל ראש מגדל ענר וחצצון באשמורת השלישית. גם אתכם לא רצינו להעלות שמה, בשעה הזאת, שלא נתכבד כולנו בהעלאת המשואה של אלמנת הצורף השלשה-עשר, אליה עוד נגיע. אחרי שוק הצורפים מצוי שוק הקדרים הישן. אותו אין צורך להציג בפניכם. מאות שנים עושים בו קדרים מה שהיטיבו לעשות מיודעינו מכל הזמנים: שופים ונפושסים לדורותיהם. בצפון מערב, על שפת הגיא הקרוב לקיבוץ שלכם, שוכן שוק הבורסקים שיפה לו הריחוק משאר השווקים בגלל הריחות העולים ממנו, חרף מאמצי הבורסקים לנמר את הריח בזריית שפע מלח וזרעוני אוג על השלחים. בין שוק הבורסקים לשוק הגדול מצויה סמטת הרצענים. שם תופרים בעלי המלאכה נאדות עור, אוכפים, מרדעות ומשוורות, פרומביות ומושכות וכל אביזרי ריתמה.

דרומה מהשוק הגדול, בחצרות שבמרכזן אגני אבן חצובים ואגני חימר גדולים, עוסקים צבעי האשפרה בצביעת אריגים בבוץ ובשני, אותם מביאים מחופי צור וצידון. סמוך לצבעי האשפרה מצוי שוק החתים: הוא שוק חרשי הברזל. יותר משיש שם חרשי ברזל יש שם תמיד חבורות של זאטוטים שמתקבצים לכאן מכל פינות העיר. הם באים להשביע עיניים סקרניות בכבשנים, במפוחים ובברזל המלוכך שמתזז גיצים תחת הלמות קורנסים. לעולם לא ישבעו מלראות עוד ועוד. תושבי העיר לא מכנים את המקום "שוק חרשי הברזל" אלא "שוק סוחרי החלמיש השחור". למה? מי היו סוחרי החלמיש השחור? חרשי הברזל טוענים כי אבות אבותיהם לא היו יששכרים או כנענים אלא בני ממלכת חת הקדומה ומוצאם מן העיר חתושש.

לפי מסורת עתיקה עסקו אבותיהם הקדומים של חרשיי שוק סוחרי החלמיש השחור בגידול סוסי מירון ומלחמה. הצורך התכוף בפרזול טלפי הסוסים אילץ את אבות אבותיהם של נפחי חתושש להתמחות בעשיית פרסות לסוסים. את הברזל המציא להם בעל ממרגלות האררט. הם למדו להתיך ולהשביח את המתכת כך שתהיה חזקה ועמידה גם בפני חלודה. את סוד ההתכה והערגול הגולמיים ידעו רק מעטים. הסוד היה עובר בירושה מאב לבנו. אנחנו יכולים לרמוז, למי שמתעניין, כי הסוד היה טמון בשלשה יסודות חשובים. הראשון: שימוש בכור היתוך חם מאד. השני: תפילה לתסיס-כוֹתֵר, חרש האלים. השלישי: צינון הברזל המעורגל, לא במים אלא בשמן פקועות שחור שבישלו בו אווזי בר, להרבות שמנוניות. מהברזל הזה עשו החרשים בשוק סוחרי החלמיש השחור גם חרבות חדות ומבהיקות כמו חלמיש שחור וגם כל מעשה ברזל אחר: צירים, מסמרות, גרזינים, מכושים ואתים וגם ראשי חצים. כל התוצרת המופלאה היא הייתה שחורה ומבהיקה כמו חלמיש שחור. עד שלא התחתן מלך ישראל באתבעל מלך צור לא התירו הפיניקים לחרשי

ברזל לבוא ולהתיישב בממלכת ישראל. חרשי הברזל הם האחרונים מבין בעלי המקצוע שהגיעו ליזרעאל ותוצרתם היא ברכה גדולה לעיר.

akien הַצֹּרֶף הַשֵּׁנִי-הַשְּׁלִישִׁי (א')

התרחקנו ממגדל ענר וחצצון. לא טיפסנו בו בשעה הזאת של אשמורת שלישית וכבר רמזנו מדוע. התרוצצנו כמעט בכל השווקים וכבר אנחנו מתקרבים אל השער. עד שנגיע אליו נוכל בלי חשש להיזכר בסיבת פחדם של כל גברי העיר, ובעיקר הצורפים שבהם, לטפס אל הגג של מגדל ענר וחצצון בשעה כזאת. תריסר צורפים יש בשוק. הם עוסקים בעשיית מחרוזות ונזמים, עכסים ושהרונים, אצעדות, טבעות ופתיגיל. הם מייצרים גם תיבות קטנות, משובצות אבני חן שנוהגים לשים בהן תכשיטים ובשמים. עד לפני ששה חודשים היו כאן שלשה-עשר צורפים ולא תריסר בלבד. הצורף השלשה-עשר היה נעמן הישענני. יום אחד, כשחזר נעמן בשיירה מדמשק, שבחוצותיה מוכרים את הזהב הדרוש לצורפים, התנפלו שודדים מרצחים על אנשי השיירה והרגו את כולם בלי לחוס על איש.

נותרה אהליבה אשת נעמן אלמנה, היא ושלשת ילדיה, בלי מפרנס ובלי מגן. במר יאושה פנתה האלמנה אל הצורפים וביקשה את תמיכתם עד שתמצא מה לעשות לביתה. אהליבה הייתה אישה צעירה וטובת מראה. כל הצורפים, עמיתי בעלה המת, חמדו אותה תמיד. עכשיו, כשנזקקה לתמיכה, אמרו לה: "אנחנו נתמוך בך ואת תעניקי לנו את חסדיך". אהליבה סירבה. היא התחילה להשכים קום, ללקט אחרי קוצרים ולדרוך ענבים. באין קציר או בציר יצאו היא וילדיה, לקטוף ולייבש בת-קורנית, אזוב ולענה ולמכור אותם עבור גרה או שתיים לסוחרי שוק התבלינים.

ראו הצורפים קפוצי היד וזקורי התאוה כי אהליבה מתעקשת. הם התחילו להציק לה ביום, בערב ובבוקר ולא הניחו לה לצאת מפתח ביתה. יום אחד פרץ אחד מהם, אלים, גברתן ושתוי אל תוך הבית. הוא לחץ את האישה אל הקיר, עד שהייתה אין-אונים וכמעט שביצע בה את זממו. בשארית כוחותיה, בלי שתדע מה היא בעצם עושה, תחבה היא את ידה בינו לבינה, אחזה בנו, הקשורים אל חיקה והחזיקה אותנו ניצבים בין חיקה לבין שורש חלציו של האנס. ראשנו ננעץ בחזקה אל מקום שברו. האיש נאנק והרפה מאהליבה. מתפתל בכאב שברו מיהר ויצא מן הבית בפחי נפש. כשנודע הדבר לשאר הצורפים הכריזו הם, קבל עם ועדה, כי נעמן אישה המת של אהליבה חב להם כסף וזהב שנשדדו בשיירה ההיא. הלכו הצורפים אל הזקנים היושבים בשער ותבעו את זהבם ואת כספם מידי אהליבה. כמו כן טענו כי היא מסתירה אוצרות בקירות של ביתה. זימנו הזקנים את האישה וחקרו אותה. דעתם לא נחה למשמע הכחשותיה והם שלחו אנשים אל ביתה לחפש אחר האוצרות. בחיפוש אחר הזהב הפכו האנשים והרסו את כל הבית. כשלא נמצא דבר אמרו זקני העיר לאהליבה: "מוטב שתחזירי את חובך לתריסר הצורפים. אם לא תחזירי לשביעות רצונם – נצווה להשליך אותך אל הבור".

אחינועם נקבה קטלנית

מיד נשוב אל הבור הזה ואל אלמנת הצורף השלשה-עשר. כמעט ושכחנו את הבור האחר. אותה באר, לתוכה השליכו צעירי משפחת אחייה את אחינועם היפהפיה, הייתה זנוחה ויבשה. הרבה עפר כיסה את תחתיתה. גם כשהייתה מושלכת באוויר לא איבדה אחינועם את עשתונותיה. היא נחתה בזריזות על הקרקעית וכמעט שלא נחבלה. כשהתאוששה הציצה למעלה וראתה פיסה עגולה של שמי בוקר חיוורים. אחינועם ניסתה להיאחז בזיז כלשהו ולטפס החוצה אבל לא הצליחה. ברוב ייאוש התחילה לזעוק לעזרה. שעתים חלפו עליה בזעקות ובצריחות עד שעברה במקום חבורת הריקים והפוחזים של דוד. הם התכוונו לחזור אל העיר, להמשיך ולהתמקח עם אנשי יזרעאל העקשנים. כששמעו את הזעקות שלשלו חבל אל תחתית הבאר והעלו מתוכה את אחינועם שלמה, בריאה, יפה וגם צמאה מאד. הם השקו אותה מים מצפחת ולטשו בה עיניים משתאות. אחינועם, כדרכה, החזירה למציצים בה מבט מחוצף ומהפנט. המבוכה היתה גדולה. יופייה של אחינועם היה מטריף את דעתם של כל הגברים. על אחת כמה וכמה את דעתם של גברים ריקים ופוחזים שלא ידעו אישה זה שבועות או חודשים.

הציץ בה גם דוד ונפגע. דוד בן-ישי, ראשם של הריקים והפוחזים, נודע בכל הארץ כבעל תאוה גדולה. הוא פקד על אנשיו לנטות לו מיד אוהל כדי שיוכל להיזקק לאחינועם בו במקום וללא שהיות. האוהל הוקם במהירות. עד שאנשים פרשו יריעות ונעצו יתדות, ישבו דוד ואחינועם על שפת הבאר והמתינו. עיני דוד אמדו את החמודות הממתינים לו. אחינועם הביטה לכל עבר, אולי תגיע ישועה כלשהי. כשנוכחה כי אין עזרה, אזרה אחינועם אומץ, קמה עמדה על שפת הבאר וצעקה: "אני יששכרית מיזרעאל! למה תעשו בי כמו בבהמה?! גער בה דוד ואמר: "אם יששכרית את מיזרעאל, מה לך מושלכת הפקר בתוך באר בשדה? מוטב שתפסקי רגליים, לא שפתיים!" אמרה לו אחינועם: "או שאתה מניח לי לספר מדוע הושלכתי לבאר או שאני משליכה את עצמי אל תוכה." אמרה והתכופפה כאומרת לקפוץ. אמר לה דוד: "דברי ואשמע."

סיפרה אחינועם את כל קורותיה עד שמצאו אותה אנשי דוד בתחתית הבאר. כשסיימה זינק אליה דוד, אחז בה שלא תקפוץ אל הבאר והטיח לעומתה: אז מה? היכנסי אל האוהל. עכשיו! אחינועם לא זזה. דוד טלטל והדף אותה אל מאחורי היריעות. שם הכריע אותה על ברכיה, הפשיל את כסותה ואת שמלתו וכרע להינעץ בה. עד שננעץ או שעדיין לא ננעץ, שאג אחד מן הפוחזים, יואב בן צרויה שמו, אל תוך אוזנו של דוד: "מה אנחנו עושים?! אם נכונים דברי הנערה הרי שאתה אתה, במו חלציך הבלתי מרוסנים, אתה מקלקל את האפשרות לחזור ולהתמקח עם היזרעאלים האלה?! דוד זינק על רגליו. בחלציים כואבים סינן אל יואב: "אתה, בל תרהיב לעמוד בין חלצי לבין ערוותה של שום אשה שבעולם! דמך בראשך אם תעשה כדבר הזה עוד פעם!!! זכור את מה שאמרתי! אם לא תזכור, אוקיע אני אותך ואת אמך צרוייה על הר גבוה מאד. שניכם תהיו דראון עולם, מאכל לעוף השמיים ולחיית השדה!!!" חרף הקללות, לא פגע דוד ביואב בן-צרויה שנחשב

מאד בעיניו. יואב היה נאמן לו והיה גם ידידו הקרוב יותר מכל. דוד הקשיב לעצותיו. כשלא עשה כך – התחרט. לכן, בחלציים כואבים, גזר דוד על עצמו איפוק. הוא פקד על האנשים לפרק את האוהל ולהניח לאחינועם. בלי לאבד זמן זזה החבורה ובראשה דוד לעבר העיר.

כשהגיעו אל פאת הכיכר הסתירו אנשי דוד את אחינועם מאחור. אנשי העיר ראו את דוד ואת כל הגברתנים קרבים והולכים. הם נזעקו מולם ושאלו את דוד, מה לו שוב ביזרעאל? אמר להם: "שדותיכם עלו באש הלילה. אני יודע מי שרף אותם ולא מנעתי בעדו." לשמע הדברים יצא בכרי, ראש משפחת אחייה, וקרא אל כל הריקים והפוחזים: "אתם כולכם שילחתם אש בשדותינו! אתם ריקבון וחלאה אתם. הסתלקו מפה!" כבש דוד את רוחו והפטיר: "מוטב שתחריש פן יכולע לך". השיב לו בכרי: "מה תעשה לי? אולי תפשיט את כולנו, תקצץ לנו את זכרותנו, שאין בה ערלות, ותביא שי למלך שאול, מוהר עבור בתו ועבור מלכותו?!" שמעו אנשי דוד מה שאמר בכרי וקרבו אליו, מאיימים. מיהרו בחורי משפחת אחייה וגם אחרים למשוך את בכרי לאחור ואמרו לו: "עוד תביא עלינו אסון בהבל פיך".

יצא יתרון, ראש משפחת ישוב, ועמד נוכח דוד וחבורתו ואמר: "מה אתם רוצים? דברו ונשמע". השיב לו דוד: "תנו לנו עשר כבשים, שלש פרות, עשרים שקי חיטה ומאתיים לחם, שני נבלי יין, חמשה סאים קלי, מאה צימוקים ומאתיים דבלים, כל זה תמורת דאגתנו הנאמנה לרועים שלכם. זה יספיק. אנחנו נלך וגם נברך אתכם לשלום." אמר לו יתרון: "המתן. אנחנו נתייעץ ונשיב לך דבר". עוד הם מתמהמהים ומתייעצים הזעיק בכרי את כל בחורי העיר, יששכרים וכנענים, ארבע מאות במספר. מזויינים באלות, במגלים ובחלוקי אבנים קרבו אלה והתייצבו מול אנשי דוד. הביטו המאות בעשרות והעשרות אמדו את המאות. יצא ראש משפחת ישוב ואמר לדוד: "אתם שילחתם את האש בשדות העיר. מוטב כי תלכו לשלום ודעו שאת נפשכם אנחנו נותנים לכם שלל ולא שופכים פה דם."

שמעו דוד ואנשיו והחרישו. אחר כך פנה דוד וקרא בגרון: "יהי כן. אנחנו נלך מכאן בידיים ריקות. עז רצוני כי שלום יהיה ביני לבין העיר הזאת מעתה ועד עולם. תנו לי אישה מתוככם. כך לא יינתק הקשר". שמעו אנשי העיר ולא האמינו למה ששמעו. הם נאלמו בתדהמה. בכרי, ראש משפחת אחייה, קרב אל דוד ואמר לו: "גם את הכלבה שלי לא אתן לך! בן נעוות המרדות ומרדף ריקים כמוך מבקש לו אישה מבנותינו?!" עשה דוד את עצמו כלא שומע, חזר והשיב באוזני בכרי ובאוזני כולם: "תנו לי אישה מיזרעאל והקשר הטוב לא יינתק. את אחינועם היפה אני מבקש שתתנו לי". לשמע הדברים האלה הושלך הס. הגה לא נשמע באוויר. דוד המתין עוד רגע ואמר בכוונה גדולה: "טוב תעשו אם תחפשו אחריה. השמועה מספרת שבחורים ממשפחת אחייה הנכבדה השליכו הבוקר את אחינועם היפה לבאר." לאחר דממה נפלה המולה בקהל. שלוחי משפחת ישוב אצו אל בית אהליבה עושת המנורות לחפש את אחינועם היפה. משפחת אחייה פרשה והתפלגה משאר הקהל. הגברים הדפו את הטף, את הזקנים ואת הנשים לאחור.

שאר אנשי העיר הרבו להתרוצץ, לטעון, לכפור ולהישבע כי ראו או שלא ראו את אחינועם. כמו מאוב צצה ועלתה הפרשה של מות הצעיר בן משפחת אחייה ששלח יד בנפשו בגלל אחינועם. יצר הנקמה פעפע וגאה. עוד רגע הייתה שם יד איש ברעהו, יששכרים וכנענים כאחד. ברוב הזעם, נשכחו דוד ואנשיו וכל חוצפתם. עד שכך חזרו שלוחי משפחת ישוב ואתם אהליבה עושת המנורות עצמה. עכשיו נודע כי אכן נעדרת אחינועם היפה. מאז שיצאה אחינועם עם כולם לכבות את הדליקה, לא שבה. גם במפקד המכבים לא נראתה.

שוב הושלך הס. כולם הציצו בחשד אל בחורי משפחת אחייה ואל בכרי. אלה נעצו עינים בדוד ובאנשיו. אנשי דוד הצטופפו והמתינו לראות מה יקרה. איש מן הנאספים לא ידע מה ייעשה. הקצף, הבזיון, והכלימה עלו וגאו. ראתה אהליבה עושת המנורות מה שראתה והבינה מה שהבינה. היא יצאה, ניגשה אל דוד ואמרה לו: "אחינועם אצלך. הראה לי את בתי הסוררת". הציץ בה דוד ואמר קבל עם ועדה: "כמו הבת – כך אימה. יפה את מאד". נטל דוד את האם בזרועה, הוליך אותה אל קרב אנשיו והראה לה את בתה הנודעת שלמה ובריאה. אהליבה הביטה באחינועם ועיניה כוסו דוק. מבעד לדוק ראתה את אישה הקדר, אהוב נעוריה, ולבה פג. מחתה האם את עיניה והרהרה בקהל הניצבים מאחור. כאב עז פילח את שיפולי בטנה. היא התנודדה וכמעט מטה לנפול. עד שדוד אץ לתמוך בה הושיט היא את כפה אל חיקה הדואב ואצבעותיה לפתו אותנו בחזקה. אמרה אחינועם לאהליבה: "אימא, מה יהיה אתי?" השיבה לה אהליבה: "חי בעל אם לא עשן לעיניים את. יופיך הקטלני נמאס עליי, על משפחתך ועל כל אנשי העיר הזאת." כך אמרה אהליבה וניערה את עצמה מידי דוד התומכות בה. אחר כך סבבה על עקביה, צעדה אל אמצע הכיכר וניצבה בין שלשת המחנות על האבן הענקית והחלקה – היא אבן הדיינים. מכאן הכריזה אהליבה בקול גדול: "חרפה! חרפה! נבלה נעשתה היום ביזרעאל!"

שמעו האנשים את התיגר והבינו כי בחסות המהומה של כיבוי הדליקה ביצעו בחורי משפחת אחייה את זממם באחינועם. אחינועם נותרה בחיים ועכשיו היא שלמה ובריאה ביד דוד. בכל קורות העיר לא אירע שמשפחות יששכרים או כנענים תפגענה זו בזו בנסיבות כאלה. בני משפחת אחייה נסוגו ונבדלו הרחק מהקהל. אָצְבוֹן וַיִּתְּרֶן, זקני משפחות בלע וישוב, יצאו ועמדו מול משפחת אחייה וקראו לעברם: "די שבענו את מעלליכם! הוציאו מקרבכם את עושי התועבה! אנחנו נדע מה לעשות במשליכי אחינועם אל הבאר!"

הקריאה הנחרצת מפי זקני המשפחות שלהבה את הרוחות. אפילו הכנענים שונאי המדנים התרגשו מאד והשמיעו קריאות נזעמות אל עבר משפחת אחייה שהצטופפה אחרי בכרי. מבוכה ניכרה גם בקרב בני משפחת אחייה עצמם. בכרי עצמו יצא לפנים ושוב חזר לאחור, אל צעירי משפחתו, התרה בהם ושוב יצא לפנים והכריז: "אני חקרתי את הדבר. בחורים ממשפחתנו עשו את המעשה". לשמע ההודאה חזרו אצבון, יתרון ואחרים לקרוא: "הוציאו את בני הבליעל! דינם סקילה!" בכרי הניף את ידו, היסה את המצעקים ואמר: "על מה? הלא אחינועם נקבה קטלנית?!

רבים בעיר העבירה אחינועם על דעתם ועוד תעביר?! אנחנו לא נסגיר בחורים שנקמו את חרפת משפחתם. הם נקמו אבל אחינועם עוד חיה ובריא. מה לכם טוענים? אחת אמרתי: אנחנו לא נסגיר. אם תלחצו, יישפך דם."

שעת צהרים כבר הייתה בעיצומה. שמש ניסן קפחה על ראשי הנאספים. כל אנשי העיר היו שם. איש לא העז להסתלק. נטועים במקומם המשיכו לעמוד, זה מול זה, דוד הערמומי והשאפתן, בכרי האימתני, אצבון ויתרן וראשי המשפחות האחרות וכל הקהל הגועש מאחוריהם בשלושה ראשים. בתווך, על האבן הענקית, ניצבה לבדה אהליבה עושת המנורות, אשה יפה וחכמה.

כשהשתרר שקט תקעה אהליבה מבט בעיני הגברים ואמרה: "אחינועם היא הבת שלי. אני אדבר. אצבון, יתרן, בכרי וגם דוד: קירבו הנה ואראה בעיניכם אם יש בהן מה שצריך להיות: חכמה לכבוש את היצר." שמעו הארבעה מה ששמעו כולם. לאחר היסוס פסעו, באו ועמדו אצלה. אהליבה שבה ובחנה את ארשת פניהם ואמרה: "בכרי! היטיב אתה יודע כי כל אנשי העיר לא ישתקו ולא ינוחו עד שינקמו במי ששלח יד באחינועם בתי. לא כך?" בכרי החריש. הוא פיזר את מבטו לצדדים אבל לא ענה. דחקה בו אהליבה ואמרה: "כך או לא כך?" השיב לה בכרי: "כך. אם ניטל על אנשים למות על כבוד המשפחה – יהי כך." פנתה אהליבה אל דוד ואמרה לו: "אתה הזר – רדוף שאול המלך אתה. פעם אולי תהיה, שר גדול ונכבד בארץ. היום אתה סתם נווד ריק ופוחז שכל פרנסתך על שוד, על גזל, על סחיטת דמי כופר ועל דמי הילוך אימים. אתם רק קומץ. ברצון אנשי העיר הזאת, תמותו אתה ואנשיך כולכם, או שמא סבור אתה כי טעות בידי?" דוד היה מהמר מנוסה. הוא בחן את עיני האישה האמיצה והפטיר: "ואם כך מה?" פנתה אהליבה אל יתרן ואל אצבון ואמרה להם: "אם תיאלץ מחצית העיר להילחם גם בדוד וגם במשפחת אחייה, יהיה הצדק שווה בנוק?" נענעו השניים בראשיהם למורת רוח ואמרו: "לא יהיה." הרימה אהליבה את מבטה וחיפשה אחר שופים, זקן הכנענים ורמזה לו שיתכבד ויבוא גם הוא. שופים קרב. אהליבה חזרה ושאלה את חמשת הגברים: "רצונכם שתסתיים פה המחלוקת בהסכמה, בשלום וגם בשמחה?" אמרו לה: "הן." אמרה היא: "גם אני רוצה. כולנו נצטרך לשלם ביוקר תמורת סיום המריבה ותמורת השלווה, השלום והשמחה." תקעו בה החמישה את עיניהם ולא ניחשו מה כוונתה.

אז פנתה אהליבה אל כל הנאספים וקראה בגרון: "שמעו לי אנשי יזרעאל, יששכרים, כנענים וגם אנשי דוד שמעו. אני אהליבה עושת המנורות, נינת ריבועים לאהליבה השופטת ששמה עוד נישא בכבוד ברחובות העיר הזאת. הסכיתו ושמעו!" כולם ידעו את הסיפורים על גבורותיה של אהליבה והיא ועל התושייה המופלאה שגילתה כנגד קלגסי כושן רשעתיים. הם נענעו את ראשיהם בכוונה גדולה, השתיקו זה את זה וקראו: "שמעו, שמעו." הוסיפה אהליבה וקראה: "מדוע נהיה כולנו צאן מובל לטבח בידי עצמו? מדוע לא נציל בשכלנו את העיר משפך דם?! זקפו כולם אוזניים וביקשו לשמוע מה בדעת אהליבה להציע ואיך תיישב היא את המחלוקת."

האישה לא בזבזה זמן ואמרה: "דוד ואנשיו שילחו אש בשדהו של שופים. לכן ישלמו לו כופר היבול, שתי פרות, שש כבשים ועשרים סאים סולת. אנשי משפחת אחייה פגעו באחינועם בתי. לכן ישלמו לי הם כופר כבוד בתי שתי פרות, שש כבשים ועשרים סאים סולת. דוד ואנשיו הצילו את אחינועם מן הבאר ולא נגעו בה לרעה. אני אשלם להם כופר הצלתה שתי פרות, שש כבשים ועשרים סאים סולת. הגיע זמן לשים קץ למריבות ולפגעים שבאו על כולנו בגלל יופייה השטני של בתי אחינועם. לכן אתן אותה אני לדוד. הוא ישלם לי מוהר שתי פרות, שש כבשים ועשרים סאים סולת. בעבור אחינועם יכרתו לנו דוד ואנשיו ברית עולם. אות לרצון הטוב ולחשיבות המעמד תיערך מיד, לכבודם ולכבוד כל העיר, סעודת מלכים. לכל הכופר שכבר הושט יוסיף שופים הכנעני שלש כבשים משלו. אני אוסיף עשרה כדים יין כרמל משובח, הכל על מקומו יבוא בשלום ובמחירו האמיתי של השלום כפי שנקבתי אני, אהליבה עושת המנורות בעצם היום הזה וכולכם עדים."

שנים הרבה לא נשכחה הילולת חתונתם של דוד ואחינועם היזרעאלית. שנים הרבה לא נשכח טעם המאכלים שהוגשו ונסך המשקאות שניגרו שם כמים. בתום האכילה והשתייה לא שכחו האנשים להודות ולשבח את אהליבה עושת המנורות על שפטרה את העיר מעונשה של אחינועם עוכרת השלווה. שם הבאר ההיא, למרגלות גבעת ענר וחצצון, נקרא מהיום ההוא עד עצם היום הזה: "באר אחינועם". לנו, באופן אישי, היה זה יום מיוחד במינו: אגלי זיעה חמים מן השמש וקרים מן הפחד נזלו אז וניגרו מצווארה של אהליבה וגם מחזה ומטבורה. הם הרטיבו לגמרי את חיקה ואותנו הקשורים אליו. הרטיבות הזאת ערבה לנו עד שיכרון. יותר לא נשכחה גם הברית שכרת דוד לאנשי יזרעאל. הירונימוס אפיקורוס האזדראלי שחקר, כידוע, כל פרט מתולדות העיר, רומז כי היא שעמדה לעיר בזמן מלחמת הפלשתים בשאול. בגלל דוד, בן בריתם של הפלשתים אז, לא נגעו המנצחים לרעה באנשי יזרעאל.

אנפ. אפרוט. אקרוז.

ככל שהוסיף הירונימוס לחיות ולהזדקן שקעו עיניו עמוק בחוריהן. הקמטים בפניו התרבו. השקיקים תחת עיניו תפחו הרבה. אפו התארך, קומתו שחה, ליבו גס בשפע הידיעות שבמשך כל חייו שקד לאגור, מעשה אספן מומחה. בן חמישים וחמש שנים מצא את עצמו, הירונימוס אפיקורוס האזדראלי, עדיין תקוע באזדראלה השכוחה. כאן הוא נכלא, הרחק ממרכזי אהבת החכמה וגדולת המדע, בלי שיוכל להפיק דבר מה מועיל באמת מאוצרותיו. בתקופה זו של חייו היה הרומאי התמהוני מרבה לשבת תחת הגנונה שבחזית בקתתו, כונס וחורט בלוחות אוסטרקון לחים את כל הפרטים ופרטי הפרטים שטרח ללקט. בין השאר, נחרטו שם פרטי קבלת הפנים המלכותית שעורכים כנעני יזרעאל לאיזבל המלכה, ארבע מאות ושבעים שנים קודם לכן. כדרכו, לא משמיט הירונימוס דבר. הוא מדקדק לציין שמות אנשים, שמות צמחים, מראה אבנים, מהות ריח קטורת ושלא לדבר על מועדי זמנים.

הוא טוען שארבעה עשר אנשים מתכבדים לקיים את המסורת העתיקה של קורבן העשירים. הם מביאים לקורבן כלי יקר, עדיים, תבלינים מתימן ומהודו ושטיחי ספָרְוִים ופרס. האנשים האלה אינם ראשי משפחות אלא עשירים מהעדה הכנענית שהרבו במחיר עבור הכבוד להשחית רכוש בטקס הקדום. באותו עניין מגיע הירונימוס למסקנה, בלתי ניתנת לסתירה, כי הנבחרים האלה לא ניגשים אל המוקד הגדול, המיועד למטרה אחרת, אלא היישר אל מדרגות המקדש. שלשת הדמויות הגדולות עוטות השחורים, הממתינוות שם, אינן גברים אלא שלש נשים גברתניות מאד. ראשונה היא המנפצת ובידה קורנס גדול. שניה היא הפורמת ובידה סכין תער מלוטש ומבהיק. שלישית היא המפזרת לכל רוח, שידיה ריקות אבל אצבעותיה ארוכות ושריריות מאד.

שבע הנערות ושבעה הבחורים, טוען הירונימוס למען הדיוק, אינם סתם נערות ונערים. המועמדות והמועמדים הרשאים להשתתף בחלק זה של ההשחתה הם צעירים שכבר יצאו בחבורות אל הגלבוש, היו עם בעל תשרי ועם עשתורת תשרי, עשו שבעה ימים על פסגת המרוז וחזרו מוכנים להקים משפחות חדשות. הירונימוס חוזר וקובע כי הם הם שקמים עכשיו מכריעה וניגשים ומשתחווים לפני המלך והמלכה. הם אלה המגישים לאיזבל ולאחאב אגודות פרחי אירוס ענקיים וסגולים, מאלה הפורחים רק שבועיים במרומי הגלבוש. תכף לקידה לא חוזרים הנערים והנערות אל הקהל אלא ממהרים לעלות אל רחבת המקדש. לעיני המלך, המלכה ולעיני כל הנאספים מפשילים הנערות והנערים את שלמותיהם הלבנות וחושפים היטב את חלציהם. שלוש נשים מיילדות, שהמתינו להם, מעסות את כולם בשמן מור מטבור ועד ברכיים. אחרי המשיחה והעיסוי מכסים הנערות והנערים את עצמם וממתנינים, זוגות זוגות, מוכנים לשלב הבא של הטקס.

על מה שמתארע אחר כך, באותה קבלת פנים מלכותית, נוכל להיזכר בכוחות עצמנו מפני שאהליבה נמצאת גם היא בקרב הקהל ואנחנו כרגיל בחיקה. וכך זה מתרחש: איזבל מרימה את יד ימינה לאות רצון וכל ההמון מריע. אחר כך ניצת המוקד הגדול. כשהוא בוער ומעלה עשן כחלחל מסתבר כי אין זה מוקד סתם אלא משואה ענקית של קטורת. היא מפיצה ריח חריף ומשכר של בת-קורנית ואזוב, שהם הניחוח האהוב על בעל ועל עשתורת שבמקדש, שלא לדבר על כך שבת-הקורנית והאזוב הם מיטב ניחוח הארץ הזאת. עכשיו ייגש ראשון העשירים עם כל טובו בידיו: שטיחים מעשה רוקם, גביעי כסף וכלי זהב, תכשיטים ובזיכי זכוכית צור. הוא רומז בראשו אל הזוג שבחר מתוך ארבעה עשר הנערות והנערים לתווך בינו לבין בעל ועשתורת. הנערה והבחור מתקרבים אל הסף של רחבת המקדש. הם עוצרים ליד שלשת המשחיתות השחורות. היא מפשילה את שמלתה וכורעת, פניה כלפי המלכה והקהל, פעורה לאחור. הבחור גוהר עליה, נתמך בברכיו על הארץ. בידיו הוא אווז בעגבותיה.

מושלך הס. כולם ממתנינים לבאות. פתאום מכריזה הנערה הכורעת: "בעל בוא! בעל בוא! בעל בוא!" כך שלש פעמים. כהרף עין ננעצת זכרותו של הבחור אל תוכה. העשיר התורן ממחר להגיש את שכיותיו לידיהן הפשוטות של הנשים

הגברתניות לניפוץ, לפרימה ולפיזור לכל רוח. הן מתנפלות על המנחה, שוברות, קורעות וזורות הכל. בו-זמנית עמלה הנערה להניע את אגנה ואת ירכיה לזירוז פרצו של הבחור. אם מצליחות הנשים המשחיתות לסיים את מלאכת הכיליון לפני שבא הפרץ – ירים הבחור את ידיו ויתופף על חזהו. הקהל יצרח בהתלהבות: "בעל רצה! בעל רצה! בעל רצה!" כך שלש פעמים. אז יטפח העשיר על כרסו בצהלה, יצחק בקול גדול וישליש ביד הבחור עז האונים מחצית השקל. גם לנשים שמיהרו להשחית ייתן מחצית השקל לכל אחת. לנערה יעניק המנצח שלש סטירות מצלצלות על כל לחי.

אם היטיבה הנערה הכורעת לעשות בחמודותיה, להכניע את חלציו של הבחור, למצוץ את לשדו לפני שכילו המשחיתות את מלאכתן – תמהר הנערה להינתק ממנו, לקום על רגליה ולנתר שלש פעמים. אחר כך תסטור שלש פעמים על פני העשיר ביש-המזל ותצעק: "עשתורת רוגזת! עשתורת רוגזת! עשתורת רוגזת!" כך שלש פעמים. אז ימרר כל הקהל בבכי גדול יחד עם הנערה ויחד עם העשיר שתוחלתו נכזבה. בבכי קולני ישלם העשיר לנערה את כל ארבעת חצאי השקלים שהכין למקרה היותר מוצלח. הוא יתלוש את שערו, ימרוט את זקנו, יזרוק אפר על ראשו וירבה לחרף את שלשת הנשים המשחיתות על שלא מיהרו די הצורך לעשות. את הבחור הוא יקלל בעבור אוננו הרופס. את בעל הוא יבזה, יגדף ויאחל לו ממייטב הילפת, הנתק והצרעת. את עשתורת יברך גם היא: "שיהיו השידפון, הירקון ונידת עולם מנת חלקך תחת השמש." כך ועד כאן קבלת הפנים המלכותית. בינתיים.

ציון, קורמן והתנסות

כשליקט ומיין כל מידע אחר אודות העיר הזאת, טרח הירונימוס לחקור את תולדות פולחן אנשי העיר, היששכרים והכנענים. בין השאר ראה הירונימוס לציין במה שווים הפולחנים ובמה הם נבדלים. לנושא החשוב הזה הקדיש לא פחות מארבעה לוחות אוסטרוקון חרוטים רומית. על פי הירונימוס אפיקורוס האזדראלי נעשה פולחנם של צאן הקודשים ביזרעאל בשלשה אופנים שסימניהם: אחד מוסכם, אחד מוסכם למחצה ואחד שנוי במחלוקת חמורה. בשתי העדות, יששכרים וכנענים, ניכר האופן הראשון בכך שכוהן או ראש עדה היה מקהיל את המשחרים לפני האל, קורא ומטיף להם את תולדות האלים, הבריאה, קורותיו של עם האלוהים, חוקים ומצוות של עשה ואל תעשה.

טקס כזה נעשה תמיד ברוב עם. כל אנשי הקהילה משתתפים בו, גברים, נשים וטף. מדוע גם הטף? מפני שכאשר יש התכנסות גדולה אי אפשר להשתלט ולהרחיק ממנה את זאטוטי העיר, כפי שאי אפשר להרחיק ממנה גם את כלבי העיר. טיבם של זאטוטים הוא שהם מתקבצים סביב כל התקהלות, לא חשוב איזו, ונוהגים בה כאילו לכבודם נעשתה. הם מרבים להתרוצץ ולהשתעשע בערבוביה עד שאי אפשר להבחין מי הזאטוטים ושל מי. כך מתגנבים זאטוטים כנעניים אל ההתקהלויות של הפולחן היששכרי ולהפך – הזאטוטים היששכרים אצל פולחן הכנענים. כיוון שהם שם, ממילא הם שומעים בחצי אוזן מה מטיף הכהן או ראש

העדה. הדברים נקלטים היטב במוח הרך והוא זוכר אותם עד ליומו האחרון. כך מתערבבים להם מעשי הבראשית של אדוני באלה של אור-חא ועלילות ענת עם אלה של משה. בעל מציל את אברהם מסדום. דבורה הנביאה היא אחותה של ענת ועמוד האש הוא כבשן האררט. בסופו של דבר בקיאים היששכרים והכנענים אלה בעיקרי אמונתם של אלה. הבקיאות בהוויית השכנים היא סגולה לחיים של הסכמה ושל יחד, הסכמה בעניינים שברומו של עולם וגם בעניינים שבתחתיתו.

האופן השני לפולחן אנשי העיר הוא הקרבת קורבנות מן החי, מן הצומח וממעשה הידיים. כאן מתפלגים היששכרים מהכנענים, אם כי לא בכל דבר. בשתי הקהילות מקריבים על מזבחות אבן. בשתי הקהילות מכנים את הקורבנות: "שלמים", "אשם", "זבח", "שרף", "עולה", "אֶשֶׁה", "מתת" ו"דורון". הכנענים חופשיים להקריב ככל העולה על רוחם, רק בלי הדם, בכל מקום שירצו. לא כך היששכרים ושאר שבטי העברים. הם אינם רשאים להעלות קורבן בכל מקום. כוהניהם הגדולים פוקדים עליהם להקריב רק בשילה או רק בירושלים. אבל היששכרים מעולם לא ויתרו על הקרבת קורבן בטקס הצריפה של הקדרים. כך נשאר העניין הזה בבחינת חציו מוסכם. היששכרים מרבים, כידוע, להקריב ביזרעאל לא כדת אבל כדין. בגלל סכסוך, שנפל בימים עתיקים, נמנעים היששכרים לחלוטין מלהקריב בשילה או בירושלים בבית המקדש.

בשלשה אופנים, כאמור, נעשה פולחן אנשי העיר: בעיון, בקרָבָן וּבְהַתְנַסוּת. "מה היא ההתנסות?" שואל הירונימוס ודורש בה: מי שרוצה לדבר עם האלוהים, לא די לו בידיעת האל, הבריאה, העם והארץ. אין גם די בריצוי האל בעזרת קורבן. השיג והשיח עם המרומים הכרח שיהיו לו היבטים גופניים של חמשת החושים, כלומר, מה שאין חשים – אינו קיים. חלקם של היששכרים באופן הזה של הפולחן מצטמצם לסיגוף אחד ויחיד הוא הצום. צום הוא מה שמכוון את הלב לתפילה ומה שמושך את תשומת לבו של אלוהים אל ברואיו המתייסרים. נפריד מהדיון את האכילה ואת השתייה הנלוות לפולחנים. גם הן בבחינת התנסות גופנית. שתי העדות מעולם לא מנעו עצמן מגרגרנות לשם שמיים. מעבר לזה, כל התנסות לשם פולחן היא נחלתה הבלעדית של העדה הכנענית.

כנעני העיר מתנסים בקריעת בגדים, בהצלפת עצמם בשוטים ובעקרבים עד זוב דם, לרבות כריתת אצבעות וניקור עיניים. הם טועמים רעל. תוך כדי התמסרות והתבטלות בפני בעל ועשתורת הם מהלכים יחפים על אבנים לזהטות. הם תוקעים סכיני פולחן בחלל פיהם מלחי אל לחי. הם מקיזים דם. הם מוקיעים את עצמם במקדש בעל ועשתורת, עקודים אל גזע עץ למשך שלשה ימים ושלשה לילות, כמעט עד צאת נשמתם. חלק מהנ"ל, מסכים הירונימוס, נוהגים גם יששכרים לעשות אבל שמים גבול חמור להתנסות: את המוות עצמו הם מסרבים לראות כחלק מעבודת האל.

ה'יכן אנחנו

אתם שואלים אם אנחנו זוכרים היכן, בדיוק, אנחנו נמצאים? אנחנו נמצאים בבת אחת בכל קטעי התולדות כולם. מה זה חשוב היכן? בכל מקרה: לא בכל האנשים ולא בכל התולדות נזכרנו הלילה. אל רוב הדברים כלל לא הגענו, לא אל כל הנשים ולא אל כל האנשים. לא כולם אהליבה. לא כולם ענר וחצצון. לא כולם נפושסים ולא כולם הירונימוס או חרנפר או אצבון. גם להם היו שמות. גם להם היו תולדות ורצון עז להותיר אחריהם אות, סימן, או זכר. אנחנו מכנים אותם, כל הזמן: "אנשי העיר", "כל הנאספים", "חייליו של פלוני" וכיוצא באלה כינויי סתמיות ואלמוניות. אנחנו לא נצליח להיזכר בהם בפירוט. אבל הם מצליחים להשאיר פה אות וסימן. הם הם שמעיקים על מגננון ההיזכרות, מסיטים אותו אל כל מיני שבילים צדדיים ולא מניחים להכניס סדר ושיטה בדברים. על כך הזהרנו אתכם כבר באשמורת הראשונה. לכן אין טעם לשאול אותנו: "היכן אנחנו חושבים שאנחנו נמצאים בדיוק?"

אנחנו נמצאים, בדיוק, מול השער הגדול. עמדנו להיכנס בו קודם ותוך כדי כך זנחנו את אהליבה, אלמנת הצורף השלשה-עשר, שזקני העיר איימו להשליך אותה אל הבור בגלל חוב מסוים. אלא מה? סוף האשמורת השלישית מתקרב. אנחנו מודעים לעובדה שקרבה נקודת הזמן בה ניאלץ לסיים היזכרות מסודרת או פחות מסודרת: ניאלץ להיפרד מנבות הנסקל, מהירונימוס החקרן ומאחרים שהיו וחוו אתנו ובשבילנו את תולדות הגבעה הזאת. אז מי קודם? את מי אחר כך? למה? מנין לנו לדעת? מדוע מוכרחים להחליט?

ה"אנחנו ופנח

זה שלשה ימים דואים שלשה-עשר נשרים מעל לעיר בלי סיבה מובנת. נניח להם ונחזור אל רשימותיו של הירונימוס אפיקורוס האזדראלי בענייני פולחן. בזה ניפרד סופית ממנו ומהחיטוט החולני שלו באף: תוך כדי התנסות ובכוונה להתמזג בבעל ובעשתורת היו הכנענים מרבים לחוות לעין כל את פרויך האדם. אף על פי שהקפידו מאד לעשות כדרכה ואף פעם לא אחרת הרי שבזה נבדלו מהיששכרים הבדל גמור. אצל היששכרים נחשב המנהג הזה אסור באיסור חמור עוד מימי המדבר. כל כך היו מקפידים בזה עד שנמנעו מלעלות לרגל לירושלים ולשילה להקריב שם. כל כך למה? על פי מסורת של מאות שנים נהגו היששכרים כמו שבטי ישראל האחרים, למעט שבט דן, לרדת שלש פעמים בשנה אל הַרְמָה ולעבוד את אדוני שלהם. שם ישבו הכוהנים הגדולים שלהם לשמור על ארון הברית שלהם באוהל מועד שלהם – גלגולו הראשון של בית המקדש העברי.

פעם יצאו יששכרי יזרעאל במשלחת נכבדה מאד מכל המשפחות וכידם הרבה דורונות ובהמות להקריב לאדוני בשלשת ימי עבודת האלוהים. הימים היו ימי האסיף, שעה שכל אנשי יזרעאל יששכרים וכנענים כאחד נוהגים ללון בשדה, בסוכות שהקימו, על מנת שלא לאבד זמן קטיף ומסיק ועל מנת לשמור על היבול

מפני גנבים. אותה שנה הייתה שנת ברכה. זקני המשפחות נועצו והחליטו כי הגיעה שעה להיראות אל פני אדוני ולהביא לו קורבנות של תודה.

בשיירה עמוסה קרבו היזרעאלים אל הגבעה עליה ניצב אוהל מועד בעיר רמה. הם ראו איך מכל העברים קרבים והולכים המוני ישראל. לבם גבה ורחב. הם שמחו לבוא ולהתערב בבני עמם. עד שכל העם מקיף את האוהל הקדוש יצאה מחצר המשכן, כפי שהם קוראים לו, עדת פרחי כהונה. הם סבבו את כל הנקהלים, הנעימו בכינורות בחלילים, בתופים ובחצוצרות. היו אלה מנגינות מופלאות שכמותן לא שמעו אנשי העיר מעולם. כתום תהלוכת הנגינה יצא אל העם, נתמך על ידי שני בניו, הכהן עלי. חצי יום דיבר עלי אל העם. כולם שמעו בסקרנות אודות התורה והבריאה, על יציאת מצריים, על כל חוקי עשה ולא תעשה. כך ביום הראשון. ביום השני התפזרו כולם במדרון סביב הגבעה לזבוח שְׁלָמִים לחג האסיף – שלשה עשר פרים, עשרים אילים, ארבע עשרה כבשים ושעיר עזים אחד. כשביקשו היזרעאלים לתת את הבשר בדודים ולבשל אותו, כמנהג, אירעה אי-הבנה. אל הקורבן ניגשו נערי אוהל מועד. בפקודת חֶפְנִי ופנחס, בני הכהן עלי, תבעו הם את חלק הכוהנים דווקא מן הבשר הנא. היששכרים התפלאו והשיבו לנערים כי יתנו להם, כחוק, רק מן הבשר המבושל. הלא עלי עצמו הטיף והסביר ביום הקודם שאסור לצלות חי על האש? רק את החֶלֶב מקטירים על המזבח? השיבו להם נערי אוהל מועד: "לא אתם תלמדו אותנו מה מותר ומה אסור. תנו מן הבשר החי. אם לא תתנו ניקח בכוח". אנשי העיר נבוכו ולא ידעו מה לעשות. לבסוף הניחו לפרחי הכהונה לעשות כרצונם.

בלילה שלאחר היום השני, כטוב לב העם בבשר, ביין ובעבודת האלוהים, יצאו חופני ופנחס אל הצובאים מול פתח אוהל מועד. הם ניגשו אל היששכרים, בחרו להם עשר מנשותיהם היותר היפות ואמרו להן: "בכך בחר אדוני לבוא, להתפלל ולהיראות לפניו בתוך האוהל מול ארון הברית, רק אם אינכן טמאות בנידה. שמחו הנשים הנבחרות לקרב אל האלוהים. עיני שאר הנשים יצאו מקנאה. שעה ארוכה שהו הנשים באוהל מועד עד שיצאו צוהלות ופניהן סומקים. שאלו אותן היששכרים מה ראו, מה התפללו ועל מה הסומק? סיפרו הנשים לתומן: "נפשלות שמלה כרענו מול ארון הקודש. ראינו אותו והוא יפהפה. באוזנינו שמענו את נבל העשור מנגן נעימה נפלאה. באפינו באה קטורת הלבונה. כמו רחמנו חשנו את אצבע האלוהים".

בעליהן של הנשים פירשו אחרת את ההתקדשות הזאת. הם מיהרו ופרצו אל תוך האוהל בזעם גדול. חופני ופנחס נזפו בהם: "איך איך התחצפתם להרוס אל האוהל הקדוש פנימה?! מי אתם?! השיבו להם היזרעאלים: " אנחנו משבט יששכר אנחנו. אתם שכבתם כאן את נשותינו התמימות?! " צחקו להם חופני ופנחס: "יששכר יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים לפהק. חיזרו לעירכם. הייתם פה די והותר. " שמעו היששכרים את מלות הלעג הנושן וחמתם בערה להשחית. הם גררו את חופני, את פנחס ואת כל פרחי הכהונה אל מחוץ לאוהל מועד. שם הפשיטו אותם עירומים. את מזלג שלש-השיניים, ששימש לחמוס מן הבשר, נעצו הבעלים

הזועמים עמוק בתוך אחוריהם של נערי הכהונה. את חופני ופנחס גילגלו במפלי הצואה של הקרבנות, באפר המזבח ואמרו להם: "כך ייעשה לכוהנים שכמותכם. אנחנו לא נבוא לכאן יותר. טובים מכם מקדשי צור וצידון. שם, לפחות, שוכבים המאמינים את הכוהנות תמורת כסף ולא הכוהנים שוכבים את נשותינו תמורת לעג וקלס." כך אמרו היזרעאלים היששכרים ויותר לא חזרו לעבוד את האלוהים שלהם, לא ברמה ולא בירושלים.

ד"ר אילנה מאיר

צד שווה בסוגיית פולחן אנשי העיר, חושף הירונימוס וטוען: לא רק היששכרים נבדלו ופרשו במשך השנים ממוקדי עבודת הקודש של עמם. גם הכנענים כך. לביסוס הטענה מסתמך הירונימוס על שני אירועים מפורסמים בתולדות העיר, שניהם קשורים במלכה איזבל. אירוע אחד, אותו זוכרים כנעני העיר כמעט על-פה, לא לכבוד ולא לתפארת, הוא הנאום אותו נשאה המלכה בתום הטקס ההוא שנערך לכבודה בעת הביקור הממלכתי, שנתיים לפני חנוכת החומה. בתום ההקרבה והקטורת, כשהשמש עמדה לשקוע מאחורי הכרמל, קמה איזבל והכריזה: "מספיק ודי לי. שבעתי מעבודתכם את בעל ועשתורת. פיניקים אמיתיים וגאים בתפארת מוצאם, מזמן זנחו את בעל ואת עשתורת הישנים והבלויים שעל פולחנם עבר הכלח. רק במקומות שכוחי אל ומשוללי תולדות עוד עושים את הפולחן הזה, שהראיתם לי היום. מעתה והלאה יהיה עליכם, כמו כל תושבי הממלכה, ללמוד לעבוד את מִלְקַרְת הנשגב. הוא המולך כיום בפניקיה הגדולה מהודו עד כוש ועד ים האינסוף שמעבר להר המִיִצְרִים. פולחן מלקרת ייעשה במקדש שנבנה בארמוני בעיר הזאת. לא בפנינה העלובה בה מצוי המקדש שלכם, שהיא מתאימה לשואבי מים ולרועי עדרים ושהם מתאימים לה."

האירוע השני, קשור למקום בו מעולם לא היינו ולא שהתה בו אהליבה הנושאת אותנו בחיקה. המקום הארור הזה הוא מקדש מלקרת ובלשון אנשי העיר: "התופת של איזבל." מעטים שהיו שם, ראו את המקום ונותרו בחיים לספר אודותיו. אומרים כי התופת של איזבל איננה אלא בור צר ועמוק מאד שקירותיו בנויים לבני טין צרוף. אל תחתית הבור מוליכות מדרגות תלולות וצרות שמספרן שבע כפול תריסר על פי שבע הנשמות של מלקרת המולכות בתריסר הרקיעים העליונים ובתריסר ממלכות השאול התחתונות. בתחתית הבור חצוב אולם קטן. במערב האולם נמצא צלמו של מלקרת: שחץ בעל פני חתול וציפורני עיט. במזרחו מצוי כבשן התופת. העשן עולה ממנו אל פני האדמה בארובת פִּיר שרחבה שלש אמות. אין שם קישוט או עיטור. מתחילת פעולתה של התופת הזאת מכוסים פני הקירות פני מלקרת ופני המזבח בפיה שחור משחור. על פי השמועה חצובים בקיר הדרומי של אולם התופת שבעה—עשר כוכים בהם מאוחסנים מאות פכים קטנים וצנצנות זכוכית. בתוכם מאוחסן אפרם של מאות ילדים וילדות, קורבנותיו של מלקרת שאינו יודע שבעה.

חרף עקשנותה של איזבל לא התפתו הכנענים וודאי שלא היששכרים, אנשי העיר, לקחת חלק בפולחן התופת. את הילדים להקרבה נאלצה איזבל להביא ממרחקים. לפי השמועה נחנכה התופת של איזבל בתום ההילולה של חנוכת החומה. בלי להודיע לאיש ירדו לשם איזבל, מושל העיר אחיו ורב הבנאים אַתְרָח. שלשתם השמיעו געיות פולחן ושירי המנונות למלקרת. שיכורים, חבוקים ואחוזי תאוה ירדו השלשה במדרגות אל התופת. אחרי שעתיים זחלה ויצאה משם מפוייחת אבל שבעת רצון ותאוה – איזבל בגפה.

עַתָּה הִירוֹנִימוֹס?

מעשי פולחן כאלה ודומיהם, מסכם הירונימוס אפיקורוס האזדראלי, הם שגרמו להתרחקותם המוחלטת הן של צאצאי ענר וחצצון והן של העדה היששכרית ממרכזי הפולחן שבצור ובירושלים. איזכור פלפוליו של הירונימוס כאן הוא מיותר, אולי, מפני שהם דבר שעניינו כבר נזכר הלילה די והותר. אלא שאנחנו רוצים להיזכר גם בסקילת נבות וגם להיפרד סופית מהירונימוס. עכשיו ננסה להיזכר ולהיפרד גם מזה וגם מקיצו של זה. קודם הירונימוס: באחרית דרכו כשהרבה האיש לשבת בצל הגנונה שבחזית הבקתה שלו ולרשום, התחיל הירונימוס לגלות שלמות פנתאיסטית בתולדות הפולחנים ותבניותיהם.

כשזו נפרשה לפניו בזיק של הארה אלוהית מיהר הפילוסוף לחבר טרקטאט ושמו: "דרכים שונות לשיח עם האל". שם פירט הירונימוס וניתח כל מה שחקר בענייני פולחן. הוא הגן באומץ על התְנָה לפיה ייחסו הקדמונים לאלים משמעות מכרעת, הרבה יותר מזו המיוחסת להם בזמנו. הקדמונים הניחו את מציאות האלים ועלילותיהם כמה שמובן מאליו, שאינו צריך הוכחות לקיום האל. גבורותיו ונפלאותיו של האל היו בעיניהם עניין של יום –יום, לא מושא שיש הכרח לבסס על דרך השלילה עבור הדיוטות. מזלו של הירונימוס עמד לו והטרקטאט הזה מעולם לא התפרסם. אילו נודע תוכנו ברבים היה הירונימוס, אם בכלל היה נותר חי, יוצא קרח מכל צד: הוא היה מוחרם על ידי קהיליית הפילוסופים בני זמנו. הוא היה גולה אל אי שומם מטעם הקיסרים הפאגאניים בני זמנו. הוא לא היה זוכה לחיות עד מאה ועשרים ולהיקבר דווקא בחלקת הקברים העתיקה, ליד היהודים שנואי נפשו, מפני שידו מעולם לא השיגה לשלם עבור תיבת קבורה של ממש.

עוד מלת פרידה על החטטן הזה: כשיחפרו ארכיאולוגים את תל-יזרעאל וימצאו את העיר ובין מכמניה גם את גנזי הירונימוס, יתברר כי גם את פרשת נבות לא הניח החטטן כאבן שאין לה הופכין. דווקא בה הוא הרבה להפוך ולחטט בשיטתיות. למשל: הוא שלל מכל וכל את האפשרות שאחאב, מלך ישראל בכבודו ובעצמו, טרח לרדת אל כרם נבות היזרעאלי כדי לרשת את האיש. כל פרשת נבות, לפי הירונימוס, לא הייתה ולא נבראה אלא במוחותיהם החולניים של נביאים עוטי אדרת שיער. זה על מנת לנגח את אחאב ואת בריתו עם אתבעל מלך צור. הנביאים עוטי אדרת השיער המציאו את הסיפור הזה על מנת להמריד את העם כנגד איזבל, תועבת נפשם.

כיצד יתכן? שואל הירונימוס: מלך כאחאב, השולט בממלכה שמשתרעת מלבוא חמת ועד קיר-מואב, שיש בה שש עשרה ערים בצורות, ארבעים ותשע ערים פרוזות וחמש מאות ושבעים ושמונה כפרים שבכולם יחד יותר ממיליון וחצי המיליון תושבים, מלך שלרשותו צבא קבע בן שבעים אלף חיילים ואלפי מרכבות מלחמה ערוך ודרוך בקסרקטיניו, למה ומדוע ימחל מלך כזה על כבודו ויתבזה לבקש מעובד אדמה פלמוני חלקת אדמה עלובה? יתכן, סובר הירונימוס, שהיה איש בשם נבות שמת ללא יורשים וחלקתו הוחרמה לרשות המלך, כחוק. יתכן. מה שאירע, מן הסתם, הוא שנביאים עוטי אדרות השיער ובראשם אליהו הנביא, רב הטבחים, ניצלו את ההזדמנות, עיוותו את התולדות ובדו את המעשייה לצורכיהם כדי לנגח את המלך השנוא. עד כאן הירונימוס.

הסיפור הכי נפוץ

ומכאן מה שקורה באמת: האבן הראשונה מפלחת את האויר בשריקה ופוגעת הישר בעינו הימנית של נבות. הוא עקוד, ידיו קשורות לאחור ורגליו זו אל זו. הוא כורע ארצה ופניו אל השמש העולה כגחלת אדומה על גלעד כחול. האבן מפצצת את עצם הלחי ואת חלק המצח שליד העין הימנית. כשהאבן נופלת ארצה בין ירכיו המתעוותות מתחילה העין להישפך ולנזול על הלחי הפגועה. עכשיו נחשפת כל השמש. כדור האש מתגלה ומשלח קרני זהב לכל עבר. גם פני הנידון זוכים להארת ראשיתו של יום חדש. חיילים קשוחים הודפים בלי רחמנות את מאות הסקרנים. אלה השכימו קום וירדו עם שואבי המים אל המעיין, אל חלקת נבות, לראות בסקילת מי שהיה פעם ראש משפחת ישוב. האבן השנייה כמעט מחטיאה. היא חולפת בשמאלו של האיש ומכה בכתפו. היא לא מכאיבה כאבן הראשונה אבל מזעזעת ומפרה את שיווי משקלו של האיש ההמום.

סקילת איש מאנשי העיר, לפי משפט הזקנים, איננה דבר שכיח. אפילו כך יש לעשותה על פי המנהג העתיק שאין לסטות ממנו אף כמלוא הנימה. בין אם היה עצור קודם ובין אם נלקח אל הסקילה הישר מביתו – מביאים את הנידון אל המעיין. שם הוא מוכרח לטבול בשוקת הגדולה, על מנת שלא יחזיר את נשמתו אל בוראו כשהוא בלתי טהור. אל הסקילה יש לזמן את כל אנשי העיר, גם את מי שלא רוצה להיות נוכח. בכל מקרה, חובה על כל משפחת הנסקל לבוא ולחזות ברגעיו האחרונים של בן משפחתם. כלל שלישי וחמור הוא מילוי בקשתו האחרונה של הנידון שיש למלא ככל שהדברים מוגבלים לגופו בלבד. נבות אינו מבקש, כמקובל, סעודת מלכים או ביאה אל אישה או פרידה ממשפחתו. בקשתו האחרונה היא שלא לסמא אותו תוך כדי סקילה.

לפי מה שמתרחש כאן עד עכשיו מקפידים למלא אחר הבקשה. נבות עוד יכול לראות בעזרת עינו השמאלית את הנמצאים מולו. מרחק ההריגה המותר הוא עשר אמות. אחרי שמכריעים את הנידון ארצה מסמנים סביבו, בעזרת חבל, מעגל מדויק, אליו אסור להיכנס תוך כדי סקילה. המטיל אבן רשאי להשליך אותה מכל צד שירצה אבל לא יותר קרוב מתחום המעגל. דין הנסקלים אינו שווה. יש מידת

רחמים, על פי האשמה. גנבי בקר, מנאפות ואנסים שנידונו לסקילה זוכים למניין רחמים – עשרים אבנים שנקלעו באישה וארבעים שהוטחו בגבר. אם לא מתו אלה בתום הספירה יהיו להם חייהם שלל. מי שנשפט ונידון לסקילה מפני שבירך אלוהים ומלך אין לו מניין רחמים וסוקלים אותו עד שהוא מת.

האבן השלישית, אותה מטיח נפושסים, אחיו של חטוש הקדר הכנעני, פוגעת בעורפו של נבות. היא כמעט מפילה אותו ארצה על פניו. הוא נכפף מעט, חוזר ומנסה להזדקף. תפיחה ענקית צצה במקום הפגיעה וראשו נשמט לשמאל. יותר הוא לא יכול להזדקף. פיו של נבות קפוץ והוא איננו משמיע הגה. נראה שהוא נושך את שפתיו עד זוב דם. גידי פניו משתרגים על הרקות ועל המצח. עינו האחת עדיין לטושה ורואה מי הבא עליו מלפנים.

אתמול לפנות ערב עצרו חייליו של אחיו את נבות. הוא היה איש מוחרם ומנודה. החיילים לא התקשו לאתר אותו בחלקתו, בכרם המשגשג על יד הנחל שאפיקו מושך את מי מעיין יזרעאל. נבות נלקח בנחושתיים אל שבת הזקנים שבכוכר העיר. הוא לא נלקח אל שבת הזקנים בשער המים או בשער הגדול מפני שאין עדיין שערים לעיר הזאת. בראש הזקנים ישב תולע, ראש משפחת אחייה. הוא שחרץ את דינו של נבות לחרם ולנידוי באשמת גילוי ערוות בנו אצל אהליבה כלתו. הולכי בטל, חיילים וכמה מבוני החומה, נקבצו גם הם ובאו לחזות במשפט.

אמר תולע לנבות: "אתה בירכת אלוהים ומלך. אתה קברת את מבקשי נפשו של המלך. אדוני המית אותם במלתעות האריה ובשיגעון. המלך ציווה להניח אותם מאכל לעוף השמיים ולחיית השדה. קברת או לא קברת?" נבות שתק, אחוז תדהמה. אז הכריז תולע: "יבואו שני העדים". מתוך שורת החיילים פרשו שניים והתייצבו מול ראש זקני יזרעאל. תולע שאל אותם: "מה בפיכם?" ענו לו: "לפני שלש שנים הפקיד המלך אותנו ואת חברינו לשמור על שני נביאים מתים ליד מעיין העיר. אני, אמר האחד, "עמדתי על משמרת. לפתע הלם בי מישהו מאחור. אני נפלתי אבוד חושים. כשהתעוררתי – לא היו הגוויות במקומן. הערתי את חברי משנתו ויחד יצאנו לחפש את הגוויות. יום תמים חיפשנו ולא מצאנו, כאילו בלעה אותן האדמה, אותן ואת עקבות הגנב."

שאל אותו תולע: "הזה האיש שהיכה אותך אז?" והצביע על נבות. הציץ החייל בנבות ואמר: "אינני יודע. האיש בא מאחור." קרא תולע אל המושל אחיו ואמר לו: "אתה מושל העיר, מה בפוך?" לחש עבר בקהל הנאספים למראה המושל התקיף שנקרא לשמש פה עד. השיב אחיו: "שלשום, לפני קבלת הפנים והטקס שערכו הכנענים במקדש ליד המעיין, היינו המלך, המלכה וכל הפמליה בחלקת נבות. אני זיהיתי שני תלים של קברים בקצה הכרם. שאלתי את נבות מה ושל מי הקברים? הוא השיב כי מצא שני שלדים במקום אחד, אותו כינה המערה השבע-עשרה. משם, לדבריו, לקח את השלדים וקבר אותם בקצה חלקתו. הוא העיד כי ליד השלדים מצא שתי אדרות שיער." שמעו הנאספים את שם המערה השבע-עשרה וצחקו במבוכה, כילדים שסודם נחשף.

שאל תולע את נבות: "איפה המערה השבע-עשרה? תוכל להוביל אותנו שמה?" השיב נבות: "אינני יודע היכן המערה." פנה תולע לאחור וזימן אליו את הזקנים. הם הסתודדו ונענעו בראשיהם. שעה ארוכה הקשיבו זקני העיר, ברוב קשב ובארשת חמורה, לנימוקים שפרש לפניהם תולע. כשהסתיים הדיון חזר תולע, עמד נוכח כל הנאספים בכיכר העיר וקרא בגרון: "חי אדוני אשר פדה את נפשנו מכל צרה, ברך נבות אלוהים ומלך".

את האבן הראשונה מיידה בנבות העקוד החייל שראשו כמעט והתפצץ ממהלומת ידו של חרנפר, אותו לילה. את האבן השנייה קולע חייל שני שטען כי היה משומרי הגופות של הנביאים. נפושסים, אחיו של חטוש, קולע אבן שלישית בערפו של נבות. נבות מנסה להפנות את ראשו לאחור כאילו רוצה לדעת של מי האבן שכמעט ושברה את מפרקתו. אבל הוא לא מצליח ומתייאש מלנסות שוב. אולי מתחוויר לו שאין טעם לפנות ימינה מפני שעינו הימנית שפוכה וכבר לא רואה. עכשיו זעה אצלו פיקת הגרגרת. פיו מתעוות. שפתיו משתרבות. לשונו מבקשת ללחלח את השפתיים. הוא פוער פה מעוקם, מצליח להגות הברה קטועה ולא מובנת.

עוד חמש אבנים ניחתות בו בבת אחת. משליכים אותן חמישה מבני משפחת בלע, קרובי דם של אהליבה. שלש אבנים פוגעות בגבו. שתיים בפיו. עד שהוא נהדף לפניו ממכת האבנים בגבו, נזרק ראשו לאחור מכוח שתי האבנים האחרונות. הן מרסקות את סנטרו, שוברות כליל את לסתותיו ואת כל שיניו. כל סביבת פיו הופכת גוש בשר ועצמות, חסר צורה ושותת דם. שמונה אבנים ועדיין האיש כורע, כמעט זקוף, עינו האחת עדיין נעוצה בקהל. אולי רואה דברים. רוחו של המושל אָחִיו המשקיף מן הצד, רכוב על סוסו, מתקצרת. הוא משמיע פקודה חדה. עשרים חיילים ממהרים וגוררים אל מעגל הסקילה עשרה גברים, חלקם צעירים וחלקם קשישים. אלה הם בחירי משפחת יָשוב עצמה. לפי החוק הם חייבים להשתתף בסקילה. לרגע נדמה שהם מהססים. אבל הם מתכופפים, מרימים אבנים ומשליכים אותן בראש משפחתם. רק שתיים מהאבנים הללו פוגעות במטרה.

אָחִיו פולט גידוף. הוא שב ופוקד על עשרת בני ישוב לחזור ולסקול את אבי משפחתם. שוב הם מתכופפים להרים אבן. עד שהם עומדים להניף ולזרוק פורצת אל מעגל הסקילה אשה רעולת פנים ולבושת שחורים. בידיה דקות היא אווזת באבן גדולה. היא מניפה אותה מעל לראשה. בכוח אל-אנושי היא קולעת את האבן הישר אל חזהו של הקורבן. בבת אחת הוא קורס ארצה מפרכס בגסיסה. הוא נָרְגַם בעשר האבנים המושלכות בו, בשנית, מיד בני ישוב. עשרים ותשע אבנים הִטְלוּ והאיש מת. אחיו עצמו ניגש ויורד מן הסוס להיווכח כי אמנם מת האיש. אחר כך הוא חוזר, עולה על סוסו ומניף את ידו. לאות הזה נוטלים כל הנאספים איש את אבנו וניגשים אל המת. הם לא משליכים את האבנים אלא מניחים אותן על הפגר עד שהוא מכוסה וקבור כולו תחת גל גבוה של אבנים.

ס'ור מ'ורק ט'

שימו לב למיקומו של השער הגדול. אין זה שער מבוצר רגיל, הקבוע בחומה ככל שער אחר. שער העיר יזרעאל הוא מערכת מחוכמת של אבטחת הכניסה והיציאה מחד תוך סיכון גדול לאויבים מאידך. בגלל זה נרתעו חייליו של סנחריב מלפרוץ העירה דרכו ובחרו בתכסיס אחר. בקו החומה עצמה, בראש שתי הקדמות שפונות מערבה, מצויים שני מגדלים רגילים. הימני, כאשר אנו מביטים בהם מחוץ לחומה, הוא מגדל אחאב. השמאלי – מגדל איזבל. המגדלים מרוחקים זה מזה. ביניהם מעבר שרוחבו ארבעים אמות. מי שעובר בין המגדלים לכיוון העיר מוצא את עצמו בתוך כנר מרובעת שרוחבה שמונים אמות ואורכה מאה ועשרים אמות. מימינו ומשמאלו מתרוממת החומה עצמה – יוצאת משני המגדלים אל פנים העיר. מול הנכנס מתנשא מגדל השער. ככל המגדלים עומקו עשרים אמות וגבהו שלשים אמות. אבל שלא כמו בכל המגדלים, רוחבו של מגדל השער הוא כשל ארבעה מגדלים – לא פחות משמונים אמות. באמצע המגדל נמצא שער העיר, כבד וגדול, שיש בו מעבר לכלי רכב ולשיירות. בצד ימין של המגדל מצוי שער קטן שגודלו כדלת רגילה למעבר אדם בלבד. מי שנכנס אל הכיכר המרובעת שלפני השער ומתקדם אל הפתחים מוצא את עצמו מוקף חומה ומגדלים מכל עבר. עבור אויב חסר זהירות יהפוך המקום גיא הריגה שאין ממנו מפלט. למרגלות הקיר הדרומי של הכיכר קבועים ספסלי אבן מוגבהים על במת אבן. זהו מושב זקני העיר יזרעאל בשער העיר. הוא ממוקם כאן מפני שבמקום הזה אין השמש מכה, לעולם.

ניכנס בעד השער. מולנו נישאת חזיתו של ארמון מלכי ישראל. כאן הם יושבים בעונת החורף מפני ששומרון גבוהה ואקלים החורף, בה, קר מאד. נניח לארמון. אנחנו יודעים. אולמו הראשי ספון לוחות ארז ומעוטר פיתוחי שנהב נדירים ביופיים וראוי היה להיכנס ולהביט בשכיות החמדה הללו. אנחנו לא ניכנס אל הארמון, אתם יודעים מדוע: אני, בעל, לא מוכן להיכנס לארמון הזה. גם לא באופן וירטואלי. נחזור ונתרשם מפנים מגדל השער: אחרת ועוזריו, חכמי תורת המלחמה, לא השאירו את הגנת הפתחים ביד לוחמים בלבד. מה שתוכנן והוכן למקרה פריצה במגדל המים, כלומר צוהרי יידי אבנים ושפיכת שמן רותח מלמעלה וכן אבנים גדולות לסתום את הפתח מבפנים, בוצע גם בשער הגדול. אלא שכאן המימדים אחרים. גם פה, כמו במגדל ענר וחצצון, פנים המגדל חלול ואין בו קומות. רק המדרגות נסמכות אל הקיר, בהן עולים סביב סביב עד לפתח הגג.

אל התקרה של המגדל מחוברים משטחים עשויים עץ אלון. בקציהם האחד הם מחוברים בתחתיתם אל הקיר בעזרת צירי עץ מצופים ארד. הקצה השני בולט אל חלל המגדל בזווית כלפי מעלה. הקצה הזה מחובר אל הקיר בעבותות קלועים רצועות עור. כשמתכוננים למצור, גודשים את המשטחים באבנים גדולות. אם יפרוץ האויב פנימה – יקצצו שומרי המגדל את העבותות בעזרת גרזינים מיוחדים. המשטחים ישמטו וכל האבנים תתדררנה למטה, להרוג ולקבור תחתן כל מי שמצטופף בתחתית המגדל. יחד עם הפגרים, ישמשו האבנים מחסום אטום ועבה בחומה עצמה.

שוב נניח לארמון ונלך לאורך החומה. המגדל הבא הוא המגדל הדרומי מערבי, מגדל עומרי. הוא צופה לכיוון דרום וגם לכיוון הגלבווע. כמנהגם לא מכנים היזרעאלים את המגדל בשמו שניתן לו על ידי המלך אחאב עצמו. הם מכנים אותו: "מגדל הכלבים". למה כלבים? מפני שמסיבה הידועה להם בלבד, מתקבצים לכאן ורק לכאן, כל כלבי העיר. כאן הם נובחים, מכשכשים, מתרבים ומקבילים פני זרים בחריצת לשון ובנשיכה. כל כמה שתושבי העיר מנסים להיפטר מהכלבים הטרדנים בעזרת מכות ובעיטות, פרים הכלבים ומתרבים לאין ספור. הם מעזים פנים ומתגנבים אל תוך החומה ואל תוך שכונת הישעננים לחפש אחר אוכל. זאטוטי העיר, בפרט הילדים של משפחות ישוב הקרובות למגדל הכלבים, קבעו לעצמם מנהג: להתאסף על המגדל ולקלוע אבנים בכלבים בלי חשש נשיכה. אבל לא טיפשים כלבי יזרעאל: הדבר היחיד שעלול להחריד אותם מרבעם ולהבריח אותם למרחקים הוא ראש של זאטוט מציץ מעל למגדל. אף כלב לא יחזור למקומו עד שלא יסתלק הזאטוט האחרון.

אנחנו נישמר מהכלבים. לא נעבור בין מגדל הכלבים לבין משכנות הישעננים ונמשיך לטייל בשלווה סביב החומה. באמצעו של צידה הדרומי נמצא מגדל שומרון הקרוי גם "המגדל האדום". המגדל ניצב בקצה שכונתם של משפחות ישוב, מול הסימטה התוחמת בינן לבין משפחות בלע. אנחנו לא נתעכב במגדל האדום. כבר נזכרנו בו קודם. נעבור אל חלקה הדרומי מזרחי של החומה. כאן האזור של משפחת בלע וסדנות הקדרות שלה. זה גם מקומה של חלקת הקברים העתיקה הנמצאת עכשיו בתוך החומה. בקצה החומה מצוי מגדל שאול הידוע גם בשם: "מגדל המתים". למרגלות מגדל המתים קבועה אבן חטוש גדולה. רק במגדל המתים קבועה אבן חטוש לשימוש באי בית הקברות העתיק.

שאר אבני החטוש לא נמצאות ליד מגדלים אלא בפינותיה של נְסֻגוֹת החומה: בסך הכל, שש עשרה אבני חטוש. השימוש בשם "אבן חטוש" מיוחד רק לעיר הזאת ומובנו: "שוקת גבוהה". שוקת החטוש עשוייה אבן אחת גדולה. האגדה מפי אמהות לילדיהן מספרת כי אחד מבנאי החומה, מואבי ושמו חטוש, מת לפתע מחולי מעיים מפני שטעם מעלי צמח הלוף שאסור לטעום מהם. הלכו הבונים וקברו את אותו חטוש תחת אבן הפינה לחומה. לידה הציבו שוקת מים שכונתה "השוקת של חטוש" או "אבן החטוש" ובקיצור "החטוש". בימים ההם היו שואבי המים ממלאים את החטוש בעודפי מים שלא נמכרו באותו בוקר. המים שימשו את מי שידם אינה משגת לקנות מים ואת הבהמות. ברבות השנים ראו מושלי העיר כי החטוש משמשת את הרבים לנוחיותה ולרווחתה של כל העיר. הם ציוו להציב עוד חמש עשרה שקתות זהות סביב החומה. כל השקתות האלה מכונות "חטוש" ואת מילוין במים מממנים מושלי העיר מכספי המס. בזה סיימנו הקפה שלמה סביב החומה. עד שיאיר השחר מוטב שנחזור לחדרכם. אתם, כלשוונכם, תכניסו את התקע לשקע בשביל עוד ספלון קפה "מגדן". אנחנו נשוב לפוש בחיקה של אותה נוצריה, בלתי מזיקה.

akien הצורה *refe-er* (ב')

עד שאנחנו נוטלים פסק זמן לפני הישורת האחרונה אל קו הסיום, ראתה אהליבה, אלמנת הצורף השלש-עשרה, שכלו כל הקיצים. לא יהיה לה מפלט מתאוותם של תריסר הצורפים חורשי רעתה, עמיתיו של אישה המת נעמן. הלכה אהליבה ושפכה את לבה בפני שכנותיה, הלא הן נשותיהם של הצורפים החמדנים. הנשים לא ידעו דבר וחצי דבר מהמניע האמיתי של בעליהן לתבוע זהב מהאלמנה האומללה. כששמעו וגם ידעו עלתה חמתן להשחית. הן התאספו והתייעצו על מה שיעשו לבעליהן כדי שאלה ילמדו לקח אחת ולתמיד. לבסוף הסכימו הנשים שאין טעם לתבוע את עלבונן או את צדקתה של אהליבה מזקני העיר. הזקנים חכמים ומכובדים אבל – גברים. מן המפורסמות הוא שלכם של כל הגברים, גם ילדים וגם זקנים, סתום ואטום לסבלות הנשים. לכן צריך לתפוש את בני הזימה האלה בשעת מעשה וכך להוקיעם לעיני כל.

למחרת היום הלכה אהליבה אל הצורפים ואמרה להם כי מעולם לא ידעה שנעמן אישה חב להם כל כך הרבה כסף וזהב. עכשיו, אחרי אזהרת הזקנים, היא מאמינה להם. אבל אין בידה לא כסף ולא זהב. כתמורה היא מוכנה ומזומנה לשלם את החוב במתן חסדיה. התשלום, כך הבטיחה אהליבה האלמנה, יתבצע על הגג של מגדל ענר וחצצון באותו לילה באשמורת השלישית. זה למען יישמרו הדברים בסוד כמוס בין כל בעליו, כלומר, תריסר הצורפים ואהליבה אשת הצורף השלשה-עשר. הצורפים בעלי התאוה הסכימו לעיסקה. כל אותו הלילה נדדה שנתם ברוב ציפייה לחסדיי האישה היפה. לנשותיהם החקרניות סיפרו הצורפים כי ראשם כואב והם עייפים מעמל היום. שמעו נשותיהם את התירוץ ושקעו בשינה עזה ובכוונה גדולה.

בדיוק בתחילת האשמורת השלישית הגיעו התריסר אל המגדל. לשמחתם גילו כי, כמו בשער העיר, אין שומרים במגדל ורק לפיד דולק בפתח להאיר את המדרגות. הזדרזו הצורפים, עלו למעלה וקראו: "אהליבה יפתנו, פה את?" יצאה אליהם אהליבה מקיטון השומרים, הגישה להם שני קנקני יין קפריסין משובח ואמרה להם: "שתו קודם ותתענגו על היין הטוב. אחר כך, כשתעלו אל הגג לבוא עלי, אראה אם טובים דודיכם מיין". כך אמרה אהליבה וטיפסה במדרגות. כשנעלמה בפשפש הגג השליכה אחריה את שמלתה כדי לבשר לאוהבים שעירומה כביום היוולדה היא ממתינה שם. מיהרו הצורפים לגמוע את היין, לא התאפקו עוד וטיפסו אל הגג. למעלה קידם את פניהם אור כוכבים מחוויר בשמי האשמורת השלישית. קולה של אהליבה נשמע בעלטה: "כולכם כאן?" ענו לה הצורפים: "כולנו כאן. איפה את חמדת לבבנו?"

באותו רגע הציתה יד נעלמה את המשואה שעל מגדל ענר וחצצון. המוקד התלקח בן-רגע. גג המגדל הוצף כולו באור גדול שנראה למרחקים. נבעתים ראו תריסר הצורפים את תריסר נשותיהם עומדות מולם ומביטות בהם יחד עם שומרי המגדל. הנשים התחילו לצרוח על הבעלים ולשאול אותם מה בדיוק הם חושבים שהם עושים על הגג הזה? בינתיים התעוררה כל העיר אל אזעקת המשואה. חיילי

המשמר נבהלו אל המגדלים. לפידיים בוערים נראו בכל מקום. אנשים החלו להתרוצץ בסמטאות, אחוזי בהלה. המהומה לא שככה עד שמפקד המשמר בעצמו נזעק אל מגדל ענר וחצצון לברר מה אירע ועל מה הודלקה המשואה. כשנודע מה אירע עברה השמועה, כברק, בכל בתי העיר. כל אותו בוקר, צהרים וערב, עד למחרת, געתה כל העיר בצחוק אדיר. כל כך שמחו כולם על בושתם ועל חרפתם של הצורפים נושכי הנשך והחמדנים עד שמושל הארמון הסתפק בנזיפה ולא העניש את שומרי המגדלים על ששיתפו פעולה במהתלה המוצלחת של תשלום חובה של אהליבה לצורפים. מאז ועד היום אומרים, ביזרעאל, למי שלוטש עיניו אל נשים לא לו וגם חורש מזימות לזכות במרמה בחסדיהן, שיזוהר שלא ידליקו לכבודו את המשואה של אלמנת הצורף השלשה-עשר. עד כאן בפרשה הזאת. לא נרצה להיזכר במהומה שעוררה הדלקת המשואה במרחקים: על כך שמשואות של שאלה ומשואות של בקשת הבהרה הודלקו באנחרת, במגידו ובבית פצץ. כל אוכלוסי העמק וחצי הארץ התגלגלו מצחוק לשמע התעלול, כשנודע גם להם על מה מדובר. אנחנו גם לא נטרח לפרט מתי, איך ובאיזה מחיר קנתה אהליבה, היפה מאד, את ליבם של שומרי המגדלים, את לבו של ראש המשמר וגם את רצונו הטוב והמיטיב של מושל הארמון עבור חלקם במזימה.

חאה וארמאים שניט טומות

אותה משואה תידלק בסופה של אשמורת שלישית, הפעם למראה פרשיו האשוריים של אסר-חדון. קודם לכן כבר יגיעו פליטים ראשונים מישראל המזרחית. הם יהיו הראשונים לבריחה הגדולה מאימתם של קלגסי סַגְגוֹן. עד שכך תיוותר סקילת נבות – ציון דרך ומבוא אל מאה וארבעים השנים הטובות. בשנים האלה זורמים התולדות על מי מנוחות בלי להטריד את אנשי העיר ובלי לפגוע בשקט ובשלווה. אלה יהיו מאה וארבעים השנים בהן תזכה העיר כולה, להוציא את מה שאירע למשפחת ישוב, לעידן של נחת מאחורי חומה, בצל הגפן ובצל התאנה.

סופו של המלך אחאב, בונה חומת העיר, היה נבזה. הזונות של שומרון התרחצו במים בהם נמהל דמו של המלך הפצוע למוות. אבל זה קרה הרחק בשומרון. אנשי יזרעאל לא התאבלו על מות אחאב. הם לא נשאו בכי תמרורים גם למשמע הבשורה על מות המלך אחזיה. השמועות על רזונו החולני של אחזיה היו משל ושנינה בכל רחבי הארץ. בימים ההם, אם ביקש פלוני לשלח קללה ביבולים של שכנו היה אומר לו: "שיצמיחו לך בעל ועשתורת דגן עבה כמו המלך". אין פלא בכך שאחזיה ביש המזל היה מלך המשול לעלה נידף ברוח. לא פלא אם נשען אל השבכה של עליית הגג, הצליח להידחק בין המוטות, לנפול, לשבור את כל עצמותיו וגם להיות ללעג עד עצם היום הזה.

תמיד ובעיקר, מאז לקח בעשא והתלאות של בניית החומה, הקפידו אנשי העיר וזקניה, שבראשם תמיד זקן ממשפחת אחייה, שלא להתערב במלחמות, במרידות ובקטילות המתרחשות סביב המלוכה ובגלל תאוות השלטון. יזרעאל גדלה והתעצמה בזכות המלכות אבל יותר מזה בזכות יוזמת אנשיה החרוצים. חלק גדול

מחמשת אלפי העבדים שבנו את החומה הורשה להישאר בעיר, מחוץ לחומה. הם איכלסו את הרובע הצפוני-מערבי ואת רוב שכונות הישעננים. כולם נשאו להם נשים מהשבויות ומהשפחות שהובאו יחד אתם לבניית החומה. כולם הולידו בנים ובנות והפכו ברצון להיות תושבי העיר יזרעאל.

האוכלוסייה הזאת יחד עם ישראלים שהגיעו מאוחר יותר מן המזרח הכפילה ושילשה את תושבי העיר. במשך מאה וארבעים השנים הטובות הורחבו עד למלוא כל העין שטחי מזרע ומטעים ורבו בעלי המלאכה למקצועותיהם השונים. חרושת חדישה נוספה בקצהו המערבי של השוק גדול, דרומית למגדל ענר וחצצון: עשיית עגלות משא וגם מרכבות קלות ומהירות מאד. אנשי העיר ובראשם מנהיגיה הזקנים לא רצו יותר לסכן או לאבד את השפע הזה ואת הרוגע הזה עבור שום הון ושום שלטון שבעולם.

לכן חזרו והזהירו זקני העיר את אחזיה מלך יהודה שלא לצאת אחרי אהובו קל הדעת, לפגוש את שפעת הצבא של יהוא. הם אמרו לו: " אם יעלה יהוא על העיר נפתח לו את השערים. לא יישפך דם תושבים שלוים במריבה לא לנו". ממרומי מגדל האריה ראו אנשי העיר איך קוטל יהוא את שני האוהבים בנעיצה אחת של רומח. היזרעאלים לא פנו להתאבל – לא על המלך הזה של ישראל ולא על המלך הזה של יהודה. באותו יום נמהר לא שאלו זקני העיר את פיו של המושל המקומי, מטעם המלכות, מה לעשות ומה לא לעשות. הם הורו לפתוח את השער הגדול לפני יהוא ולפני הצבא המנצח.

קבלת פנים שנערכה אז הייתה חפוזה. עיקרה היה כיבוד יהוא בלחם ובמלח ובזעתר, מיטב תבליני העיר. אחר כך הסתגרה כל העיר בבתים, אין יוצא ואין בא. איש לא נכח בשפטים שעשו יהוא ואנשיו במשמר המלכה השנוא על כולם. אחרי שנכרתו ראשיהם של חיילי איזבל חזרו היזרעאלים, יצאו מהבתים ופנו לעסקיהם בשדה, במלאכה ובשוק הגדול. הם לא נהרו לראות בחרפתה של איזבל עצמה, אותה תיעבו יותר מכל, יששכרים וכנענים כאחד. הם לא ראו איך מראש מגדל הארמון נשקפה המלכה-האם, בת ארבעים ושתיים שנים ועדיין יפה להפליא. עיניה המלוכסנות היו קרועות בפוך. שערה היה אדום וגולש עד מותניים. היא הציצה מהחלון אל יהוא ואל אנשיו הטובחים את נאמניה וקראה לעומתם: "השלום, זמרי הורג אדוניו ! ?

איש מאנשי העיר גם לא שמע כשפקד יהוא על הסריסים להחזיק באיזבל שלא תשמוט את עצמה מהמגדל, חס וחלילה, לפני הזמן. איש לא ראה את עשרת נושאי הצינה עולים אל המלכה, אוחזים בה וכופים אותה, גבה המלכותי והצח אל סף החלון וראשה תלוי החוצה. קודם גזזו את שפעת השיער האדום והגולש. אחר כך המתינו עד שיהוא עצמו יבוא עליה, כדרכה. אחריו התענגו על איזבל כל החיילים, גם כדרכה וגם בכל דרך אחרת. אנשי העיר גם לא התפנו לבוא ולראות איך השליכו הסריסים את גבירתם, אחרי הכבוד שחלקו לה יהוא ואנשיו, מן המגדל

ארצה, להיות מרמס לפרסות הסוסים וטרף לכלבים של מגדל הכלבים. היזרעאלים לא גילו שום עניין בסופה של איזבל. משרתיו של יהוא נאלצו לסלק בעצמם את שרידי המלכה האם, שעה שיהוא סעד בנחת בארמון והכלבים בבשר איזבל, לרגלי הארמון. אחרי כל זה, כיאה וכיאות, נקברה איזבל, על פי מצוות יהוא, בחלקת נבות היזרעאלי יחד עם בנה ויחד עם אהובו, אחזיה.

למחרת היום נזעקו זקני יזרעאל ופקדו לכרות את ראשיהם של שבעים בני אחאב ששהו בארמון החורף. את עשרים אימותיהם, פילגשיו הצידוניות של המלך אחאב, שילחו לצור. את ראשי שבעים הבנים תחבו בדודי חמר ושלחו עם אנשי יהוא לשומרון. אחר כך פקדו זקני העיר להרוס את מקדש מלקרת, לנתץ את מזבח מלקרת ולסתום את בור התופת. את הארמון נעלו על מסגר, משמרת למלכים שירצו לשהות בו. אבל מלכים לא רצו עוד לשהות בארמון שביזרעאל. לא יהוא עצמו, שזקני יזרעאל נחשדו בעיניו, ולא שמונת מלכי ישראל שבאו אחריו: יהואחז, יהואש, ירבעם וזכריה, שלום ומנחם, פקחיה ופקח. כולם העדיפו את שומרון על יזרעאל. שלא כמו לפני בניית החומה לא הפצירו יותר אנשי העיר הזאת במלכים שיבואו לשכון בעיר ולכבד אותה בתפארת המלכות. רק הושע בן-אלה, מנימוקים השמורים עמו, חידש את מסורתם של אחאב ואיזבל ועשה לו מנהג לשהות פה בעונת החורף הקר.

מתי הסתיימו מאה וארבעים השנים הטובות? אותות הסיום היו שונים ומבלבלים. אין אפשרות לקבוע בהיזכרות, כמו זאת, מה קדם למה ומה גרר את מה. למשל: באמצע היום, סתם, פתאום התקדרו השמיים. רוח סופה נשבה ממערב. הרוח הרימה עלעול שחור של אפר ואבק. העלעול הניס מהרקיע שלשה עשר נשרים שדאו מעל לעיר כבר שלושה ימים. אחר כך היה חושך. ברק ענקי התפוצץ בשמיים והתפצל לשניים. חלקו האחד פגע בחצר הארמון הנטוש והשמיד לחלוטין את שרידי מזבח מלקרת שנותר עזוב כבר יותר ממאה שנים. ברעש הפיצוץ, נחשפה מתחת למזבח אבן ענקית ובטבורה חור. מן החור השתלשל צינור חרס אל תוך מעבה האדמה.

חלקו השני של הברק הכה במקדש בעל ועשתורת על יד המעיין. הוא העלה בלהבות את עץ האלה, בן חמש מאות השנים, והפך אותו לאוד מפוחם. שעה אחרי התפוצצות הברק נשבה שוב רוח ממערב. השומרים בארמון הנעול שמעו שריקה נוראה עולה מן המקום שבו פגע קודם הברק. אז פרצו עשרות כלבים שהיו על יד מגדל הכלבים ביבבה. הם נפוצו לכל עבר, מיילים בשיגעון. אחר כך זעה האדמה. כל תושבי העיר נסו מבתיהם בבהלה. הבתים והחומה לא ניזוקו. רק מזבח האבן הקטן שבראש מגדל הסתתים נעקר ממקומו ונפל מראש המגדל ארצה למרגלות החומה ממזרח. אלה היו אותות עתיקים ומבשרי רע. אנשים ידעו כי רעה גדולה ממשמשת ובאה על העיר. לא כל האותות נראו לכל עין.

אותות רצ"ט

בצהרי יום הרעש, לאחר שמרחה את עצמה היטיב באפר מזבח הסתתים מלוחלח כראוי במשרת דודאים, עמדה אהליבה, נכדתה של אלמנת הצורף השלשה-עשר, לחוג את כלולותיה. אחר הצהרים הביאה אהליבה מים מן החטוש הקרוב. את המים העלתה ומילאה בהם אגן גדול שהיה על הגג. אחרי שבישמה את המים במור התערטלה ושכשכה במים הקרירים והנעימים למגע. יפה היתה אהליבה. כפות רגליה היו עדינות וחזקות. שוקיה ארוכים וישרים. ברכיה תואמות וירכיה עגולים וצחים. עגבותיה ורודים ונעריים. בפלח השמאלי למעלה מהעגבה נח לו כתם הלידה דמוי עלה תאנה. אצבעות ידיה היו ארוכות ומששניות. הן הרבו ללפות את קרסוליה הדקים, לחרוש בבטנה וללטף את שדיה מעוטרים פטמות חומות-ורדרדות. שמש צהרים זרחה והנעימה את הרחצה. אהליבה התאוותה להיות עירומה כביום היוולדה, עוד יותר. היא הסירה ממתניה את שרוך העור, בעזרתו נקשרנו תמיד בין הטבור לאותו מקום, הטובל עכשיו במור. אחרי שהסירה, הניחה אותנו אהליבה בגומחה שבמעקה הגג בהישג ידה.

כשהאדמה זעה לא חשה אהליבה ברעש בגלל השכשוך העולז במים. היא שמעה את זעקות השכנים, זינקה ומיהרה להתעטף והושיטה את ידה לחפש אחרינו. ידה המגששת לא מצאה אותנו בגומחה. אנחנו היינו מוטלים על הארץ, ידינו שבורות וקטומות עד לכתפיים. חלקנו התחתון, החשוב כל כך עבור בעל ותפארתו, נופץ והתפזר. כל צורתנו הפכה שבר חרס, כפי שאנחנו נראים עכשיו ממש לעיניכם.

אחר כך התחילו להגיע הפליטים. הם באו בשירות קטנות שהתנהלו מרמות הגלעד ומעשתרות קרניים בדרך אל צור ואל מצריים. כפי הפליטים היו תיאורים נוראים על אכזריותם של חיילי סרגון והתרתנים שלו, שרי הצבא. מכל השמועות ניתן היה להבין כי ממלכת אשור של סרגון עברה שינוי גדול: יותר לא הייתה זו אשור האמיצה, פרי גדולתו של תגלת-פלֶאֶסֶר, מייסדה של אימפריה אדירה. יותר לא הייתה זו אשור הנאורה המונהגת בידי שֶלְמַנְאֶסֶר החמישי בנו של תגלת פלאסר. גם הוא וגם אביו, השתדלו לבנות ולבסס ממלכה מיוסדת על משמעת, אבל גם על תמיכה מרצון של המלכים הכפופים לנינוה. המלכים האלה העלו מס אבל גם נהנו מביטחון ומיחס של כבוד. הפליטים סיפרו כי צבא אשורי גדול הולך וקרוב, מחריב בדרכו את כל הערים על יושביהן. את מי שנותר בחיים מגלים האשורים הרחק להודו, לְמֶדִי וְלְסַפְרֵיָם. במקומם מיישבים האשורים כותים וספרוים שהובאו מרחוק. הפליטים לא ידעו לומר עד להיכן מתכוונים האשורים להגיע.

פליט אחד דיווח על גייס גדול, ובראשו סרגון עצמו, מתקדם בכוונה לעלות על כל צפון הארץ בדרך אל צור ואל צידון. פליט אחר טען כי במו עיניו ראה חמישה גדודים אשוריים ובראשם סנחריב, התרתן הכי אכזר, דוהרים ליריחו. הוא טען שהם חרבו את רחוב, הסמוכה לבית-שאן והרגו את כל תושביה. שיירה גדולה ועמוסה תבלינים ושומשום, הגיעה מבית-שאן לשוק הגדול. הסוחרים נשבעו כי לא שמעו דבר וחצי דבר מכל השמועות הללו. הם סיפרו כי בעסקי התבלינים והשומשום

הכל כרגיל. למשמע הידיעות המבלבלות פנו זקני העיר ובראשם פּוֹאָה, ראש משפחת אחייה, אל שָׁפֶן מושל העיר מטעם המלך הושע ותבעו ממנו לנקוט כל צעד להרגעת המצב. שפן קיבל אותם לשיחה. בשקט ובשלווה חזר והסביר כי הושע מלך ישראל מעלה את המס לסרגון כחוק ואין מלחמה בין אשור לישראל כבר עשר שנים. לכן, אין מקום לדאגה. תכף אחרי השיחה מיהר שפן בעצמו לשומרון, אל המלך, כדי להיוועץ בדבר השמועות שהגיעו ליזרעאל.

עד שהמושל שפן נעלם מן העיר באו ועלו ליזרעאל שני גדודים מצבא הושע. הגדודים אלה היו מוצבים בעיר רְחֹב ובבית פֶּצֶץ. מאות החיילים, עיפיים ומורעבים, מיהרו לפשוט אחר מזון ברחבי השוק הגדול. הם לא שעו למחאותיהם של הסוחרים הנדהמים. הם אכלו ושתו מכל הבא ליד ולסוחרים אמרו: "אכול ושתה כי מחר נמות. מחר ישלם לכם סרגון עבור הכל כי היום הוא משחית את בית שאן." הבשורה פשטה כברק בשווקים, בשכונות הישעננים, ברובע הכנענים וגם בתוך העיר העליונה. אלפי תושבים מבוהלים החלו להתרוצץ בלי לדעת לאן יפנו קודם ומה יש לעשות. זקני העיר, בעצה אחת עם אֶבְצָן מפקד שני הגדודים, לא היססו. מיד לאחר שגדודי המלך נכנסו לעיר ננעלו השער הגדול ושער המים, אין יוצא ואין בא. בתוך זמן קצר, צבאו סביב השערים הסגורים מאות מתושבי פנים החומה שנותרו בחוץ יחד עם רבים מאוכלוסי השווקים ושכונות הישעננים. הם קראו ביאוש לפתוח, להניח להם לשוב לבתיהם ואל תוך החומה, אבל לשווא. מעתה הופקדו על השערים לא רק שומרי החומה אלא גם חייליו של אבצן. הם לא הקשיבו לתחינות. בתוך המהומה מיהרו מאתיים אנשים, נשים וטף, חדרו אל מגדל ענר וחצצון ונעלו את הדלת הבצורה מאחור.

הלילה עבר על העיר בהתגודדות ובמבוכה. איש לא עצם עין. על העיר שבתוך החומה היה מופקד איבצן, הלוחם הותיק והמנוסה. חייליו סרקו את כל החצרות והבתים. הם היתרו בכל התושבים שלא לגעת יותר במים שבבורות ובאבני החטוש אלא רק לצורך שתייה. אסמי המזון הגדולים של העיר היו בשווקים ולא בתוך החומה. על הזקנים ועל אבצן היה להחליט אם לפתוח את השערים ולהעביר את מלאי המזון מהשוק הגדול אל פנים החומה. היה בזה סיכון גדול. פתיחת השערים בלילה, אפילו לרגע אחד, תאפשר זרימת כל הנותרים בחוץ אל תוך החומה. שטח פנים החומה הספיק, כידוע, רק לתושביו. כניסת הישעננים ודיירי השווקים, שלא לדבר על כל הכנענים, תיצור צפיפות בלתי אפשרית.

בכל תולדותיה של החומה מאז הוקמה לא התנסתה יזרעאל במצור. חומתה האדירה הרתיעה אויבים. אפילו גדולים שבהם העדיפו לעקוף את העיר ולהותיר אותה מאחוריהם. היתרון הזה גרם להזנחתם של מחסני החירום. מחסנים שנועדו לשמש בזמן מלחמה נתפשו על ידי דיירים-פולשים מתושבי העיר לצורך מגורים. ברגע המבחן התברר לכל כי אין בכלל מחסני חירום של מזון. לאחר התייעצות קצרה פסק אבצן כי באשר למזון ובאשר למים נוספים, שצריך להביא בדחופות מהמעייץ, מוטב להמתין יומיים. אם לא יקרה דבר – יפתחו השערים. החיילים ידאגו שאיש מיושבי העיר התחתונה, ישעננים או כנענים, לא יכנס פנימה. רק מים

ומזון יוכנסו. תושבי העיר התחתונה יצטרכו מעתה לדאוג לעצמם ובכלל זה גם נשים, טף וזקנים. "אבל", הדגיש אבצן: "הכי חשוב הוא להיערך מיד לאפשרות שהאשורים יגיעו לכאן לפתע וינסו לתפוש את העיר בלי קרב."

מחוץ לחומה היו הדברים פחות ברורים. איש לא ניחש, איש לא ידע מה מתרחש ואיש לא ידע מה עתיד להתרחש. מאות אנשים שביקשו להיכנס לעיר העליונה עשו את הלילה ליד השערים כאילו היו שיירת סוחרים שאיחרה ונאלצה לשהות מחוץ לחומה. בשכונת הישעננים התרוצצו תושבים מבוהלים ורדופי שמועות. חלקם צררו מזון וחפצי ערך. חלקם המתינו לסימן כלשהו לפני שייאלצו לצרור ולברוח מן העיר בלי שידעו לאן לברוח. בסמטת הגנבים, הקבצנים והזונות לא אבדו תושייה ושפיות דעת. אוכלוסי הסמטה המתינו בסבלנות לבוא החשיכה. בחסותה פשטו כולם על חנויות השוק הגדול, לרוקן את האסמים ואת המחסנים. עד ששוכני העיר עליונה עושים ליל שימורים בהכנות לקדם פני אויב ישבו אוכלוסי הסמטה ההיא ומאמצע האשמורת השנייה ערכו כרה גדולה, צלו הרבה בשר, זללו הרבה מעדנים ובעיקר הרבו לשתות לחיי סרגון ולחיי סנחריב.

באמצע האשמורת השלישית מיהר רוכב צנום ונמוך להאיץ בפרדתו ולהגיע אל העיר מכיוון שומרון. במשך כל הלילה רכב האיש בדרכים עקלקלות, עוקף ונזהר שלא להתגלות לעין פרשי חלוץ אשוריים שכבר נראו בדרכי המלך. הרוכב קרב אל העיר ממערב, פנה הישר אל משכנות הישעננים ונכנס אל השכונה מכיוון השוק הגדול. עקבות הבהלה והמהומה ניכרו בכל מקום. אנשים ונשים עדיין התרוצצו, חלקם אוחזים בצרורות, חלקם סובאים וחלקם מתגודדים עד שפך דם. נשים מעורטלות למחצה ופניהן משולהבים חיפשו אחר גבר להתענג עליו עוד ועוד. גברים הלומי יין סובבו ותבעו יין לשתות ולהתענג עליו עוד ועוד. בתוך אלה עשה הרוכב את דרכו עד שהגיע אל סמטת הקבצנים, הגנבים והקדשות. שם ירד מעל הפרדה. הוא אחז ברסן, ניגש אל ערמת שיכורים שחציים עוד ערים, התחיל לבעוט בהם ולקרוא בגרון: "קומו לברוח מפה! מחר תכלה עדיכם הרעה! ריב לאדוני עם יושבי הארץ! אין אמת, אין חסד ואין דעת אלוהים בארץ!" אחד השיכורים התרומם אליו, קירב את פניו אל פני הזר, הקיא את כל בלעו על פני האיש ונאק: "מה אמרת? לא היטבתי לשמוע!" קינח הזר את הקבס מעל פניו וחזר וקרא בגרון: "אין אמת, אין חסד ואין דעת אלוהים בארץ רק כחש ורצח, גנב ונאף, דמים בדמים נגעו! קומו לברוח מכאן להרים כי מחר משחית אדוני את העיר ביד סנחריב!" גילגלו מולו שניים שלשה מן הסרוחים: "זה לא חדשות בשבילנו. הרי לכבוד סנחריב אנחנו שותים וגם אוכלים כי מחר נמות – אבל שבעים."

הזר הניח לערימת השיכורים. הוא פנה אל סימטת הקבצנים, הגנבים והזונות. כאן דילגו הזר ופרדתו בזהירות, מעל לשרועים בכל פינה וגם באמצע הסימטה. בפתח בקתתה של גומר בת דבליים עצר הזר ונכנס. כשנוכח שהבקתה ריקה חזר, יצא, אחז באחד השיכורים ושאל אותו: "היכן גומר?" השיכור גיהק לעומתו ואמר לו: "גומר? גם אני אכלתי אצלה, שתיתי אצלה וננעצתי אצלה הלילה. גומר אוכלת ושותה לחיי סרגון ולחיי סנחריב. מחר כולנו נמות מידם. הרפה הזר מהשיכור

ופנה לשאול אצל אחרים עד שלסוף גילה את גומר מתגוללת בפאת השכונה. היא נחרה בעוז. בפיה היה תקוע קצהו של נתח בשר עגל צלוי, אותו לא סיימה ללעוס ולבלוע, לפני שנפלה עליה תנומת שבעות וסבואות. הזר הנחית סטירה אדירה על לחייה של גומר. היא פקחה עין אחת והוא שאל: "גומר! גומר! איפה בני לא-יזרעאל איפה הוא?" גומר הציצה בו, הפריחה שיהוק ממיטב רוחות קיבתה המלאה ואמרה: "דומה שאתה אביו המשוגע של בני?"

אמר לה הושע בן-בארי: "אני". אמרה לו גומר: "לך לאכול ולשתות. קיבתי וחלצי עמלו קשה הלילה. הם ואני זכאים למנוחה. אין לי זמן למשוגעים עוטי אדרת שיער". אמר לה הושע: "בואי את ובני וכל צאצאיך ונברח מפה עכשיו כי מחר העיר תאבד." התרוממה גומר והשעינה את פלג גופה העליון על מרפקיה. לרגע הצטללה דעתה הצטללה והיא אמרה להושע: "עכשיו, שאתה פה, אני יודעת שכך יהיה. מה איכפת לי? אני אכלתי וגם שתיתי וגם התענגתי הרבה. הנח לי לישון. מוטב שתיחרב העיר כשאני ישנה." הושע הבין כי גומר לא תושיע ואין עם מי לדבר. הוא עמד וצווח בקולי קולות: "לא-יזרעאל! לא-יזרעאל! אייכה, בני?!!" תכף לצריחה הבחין הושע בכמה דמויות קטנות אצות ובאות אליו, בהן ילדה גדולה ובזרועותיה ילד רך, ישן. אמרה לו הילדה: "הנה לא-יזרעאל. מי אתה? למה אימא שלי נוחרת ככה, על הרצפה? מי אתה?" אמר לה הושע: "אתם ילדיה של גומר בת דבליים?" נענעה הילדה בראשה: "הן." אמר לה: "חכי פה. תכף אשוב." הושע בן בארי מיהר והביא את הפרדה. בזריזות של חמר מומחה הבריח את הפרדה ארצה. אחר כך התכופף, אחז, ובכוח לא לו הרים את גומר הענקית, העמיס אותה על גב הבהמה והעיז את הפרדה לקום ולעמוד על רגליה. הילדה חזרה ושאלה את הושע: "מי אתה? מה אתה עושה לאימא שלי?" אמר לה הושע: "אני אביו של הילד שבידיך. מה שאימך עשתה לי לפני חמשה עשר חודשים אני עושה לה עכשיו. את וכל אחייך תבואו אתנו. אנחנו בורחים להרים. צריך למהר לפני שיאיר השחר על העיר."

3חון אחז פחות מדי

איבצן העריך נכונה את אורח מחשבתו של סנחריב. המצביא האשורי לא התכוון סתם להקיז את דם חייליו. הוא גם לא רצה לבזבז זמן במצור ממושך על העיר גבוהת החומה אך הפחותה בחשיבותה משומרון, כאשר שומרון עדיין ממתינה לו. אבל, הניח איבצן, סנחריב לא יוותר על הסיכוי לכבוש את יזרעאל במפתיע לפני שיספיקו המותקפים להיסגר היטב מאחורי השערים והבריחים. התכסיס הזה נוסה כבר קודם בהצלחה וגם תוכנן היטב: תחילה הופצו שמועות מנוגדות על תנועות הצבא. פליטים ששכרם שולם בעין יפה סיפרו בכל מקום ולכל אוזן כרויה ידיעות כוזבות ומנוגדות. פחות מיממה לאחר שילוחם של מפיצי השמועות האחרונים פנה גדוד בן חמש מאות פרשים לעבר יזרעאל. הגדוד ביצע איגוף גדול לצפון ולמערב תוך הקפדה שלא להיתקל באיש. עם עלות השחר נמצאו האשורים ערוכים ומוכנים בצדה המערבי של העיר, מוסתרים על ידי גבעת ענר וחצצון. מכאן, סברו האשורים, לא יצפה להם איש.

מחצית השעה לפני הזריחה הבחינו מדליקי המשואה בפרשים הממתנינים כאלף וחמש מאות אמות ממגדל ענר וחצצון מערבה. המשואה הודלקה מיד. אסר-חדון, בנו של סנחריב עצמו, היה מפקד כוח הפשיטה. כשהבחין במשואה הבווערת חירף נמרצות את אלוהי העברים ואת בעל הכנעני. אסר-חדון העריך כי הנצורים יזדקקו למחצית השעה כדי לנעול היטב את השערים. הוא התכוון להימצא בתוך העיר בפחות ממחצית הזמן הזה. בשקט ניתן אות הזינוק. הפרשים הקלים דרבנו את סוסיהם ופתחו בשעטה לעבר העיר. גודלה של העיר מחוץ לחומה הפתיע את התוקפים. הם לא התכוונו לאפשרות שיהיה עליהם לחצות כל כך הרבה סמטאות צפופות וסבוכות עד שיגיעו אל שער החומה. אסר-חדון וסגניו, שעצרו דרומית למגדל ענר וחצצון, פקדו עליהם למהר אל השער כדי להבטיח שלא ייסגר בפניהם.

איבצן למוד המלחמות לא בזבו את השעות שלפני השעטה האשורית הזאת. כל הלילה טרחו חיילים בעזרת אנשי העיר לעשות כל מה שאפשר על מנת לקדם את הרע מכל. כשנדלקה המשואה לא היה איבצן בין הצופים שעל המגדלים אלא במגדל איזבל, חבוי מאחורי אחת מאבני הסירוגין הגדולות. הוא ראה את מאות האומללים הצובאים על השער, זועקים ומשוועים לפתוח ולהניח להם להיכנס. הוא ראה את שורת הפרשים האשוריים דוהרת בתוך השוק הגדול בשקט מופתי ומבעית. איבצן היה עייף אבל קר רוח. הוא אמד את מהירות הפרשים שהיו, כפי ששיער, פרשים קלים שאינם עוטים שריון. הפרשים האלה מסוגלים לנטוש את סוסיהם ובן-רגע להפוך ולהיות צבא רגלים זריז ואכזר. ברמיזה הורה איבצן לשלישו להרים את נס המפקד ולהורידו באבחה מהירה.

תוך חצי דקה הוסרו הבריחים ונפתחו שני השערים: השער הרחב המיועד לרכב והשער הצר המיועד להולכי רגל בלבד. תרועת שמחה פרצה מפי כל הממתנינים בחוץ. הם נדחקו אל הפתחים והתחילו לזרום פנימה אל הכיכר שממול הארמון, משם אל בתיהם ואל כל מקום אחר בתוך החומה. נחיל האדם הפורץ יצר פקעת אנשים צפופה בתוך מגדל השער. יללות הנרמסים התערבו בתרועות שמחת הנכנסים. תוך דקות ספורות נותרו בחוץ רק כמה עשרות אנשים, נשים וילדים. עכשיו הם היו רגועים מפני שידעו כי תכף ייכנסו כולם בשלום ואין עוד סיבה לדאוג.

אז נראו ראשוני הפרשים האשורים בין מגדל אחאב למגדל איזבל. אחרוני הנכנסים שפזלו לאחור וראו את הפרשים לא ידעו מה הם רואים. תחילה סברו כי אלה פרשי המלך הושע שנשלחו לחזק את הגנת העיר. הם, אפילו, ביקשו להריע להם. הפרשים מיהרו ושעטו, ללא הגה, אל הפתחים. אחד הנותרים בחוץ התעשת וקרא: "אשורים!!! אשורים!!!!" אימה אחזה בכל הנותרים בחוץ. הם דחפו פנימה, הדפו ומחצו את מי שנדחק לפניהם.

על עיסת האדם הזאת, המבוהלת עד מוות, התנפלו עשרים פרשים אשורים בשצף קצף. הם היכו, דקרו ורמסו בכוונה לפנות את הגישה אל פנים השער. אחריהם מיהרו ששים פרשים נוספים להיכנס אל הרחבה. הם זינקו מסוסייהם ומיהרו, רגלי, אל הפתחים ונכנסו אל המגדל. חלקם הצליח לעבור ולהיכנס אל פנים החומה. כל סביבת המגדל הפכה חרדת אלוהים. באוויר ניסרו הלמות גרזינים, נקישת רמחים, צריחות מוכים ודקורים ונמעכים. שאר הפרשים ראו כי חבריהם מצליחים לפרוץ פנימה, כי השערים עודם פתוחים וגם הם מיהרו לרדת מסוסייהם כדי לתפוש את כל מגדל השער. האיתות לשאר הכוח האשורי לא איחר לבוא. כל ארבע מאות וחמשים הפרשים, להוציא חמישים שנותרו סביב אסר-חדון עצמו, זינקו אל הרחבה, גם ברגל, גם על סוסים, למהר ולהתחיל בטבח הגדול.

לרגע הזה המתין איבצן בסבלנות ובאורך רוח שהם תמיד ממידת המנצחים. הוא התרומם מאחורי המסתור, שלף את חרבו ונפנף בה שלש פעמים. עשרה תוקעי שופר התרוממו מאחוריו ובמגדל אחאב ממול והחלו לתקוע בשופרות האייל תקיעות שברים מחרישות אוזניים. להרף עין הושלך הס. אסר-חדון וסגנו שמעו את השופרות, הרחק, על גבעת ענר וחצצון. הם תפשו כי אין הפתעה. מוטב היה למהר, לסגת ולצאת מרחבת השער. הם לא ידעו כי כבר מאוחר. מאוחר מדי. עם תקיעת השופרות נותקו עבותות משטחי הדרדור שבחלל מגדל השער. מתוכו עלתה ובקעה נהמה אדירה של רעש אדמה. עשרות החיילים האשורים שביקשו לחלוף בשער רוטשו ונקברו תחת מאות ואלפי האבנים והסלעים. השער נסתם. בתוך החומה עטו מאות לוחמים נזעמים על החלוץ האשורי וקטלו את מעט האויבים שהצליחו להיכנס.

התכסיס הכי חשוב והכי קטלני מכל התכסיסים שהכינו אחרת והעוזרים שלו, לפני מאה וארבעים שנים, התממש לא בפנים המגדל ולא בשער עצמו אלא סביב הרחבה בה נמצאו עכשיו ארבע מאות וחמשים פרשים אשורים, למעט אלה שנלכדו בתוך המגדל או בתוך החומה. לקול תרועה קצר התרוממו מאחורי אבני הסירוגין שמעל לרחבה ארבע מאות לוחמים זעופי פנים ובידיהם קשתות וחצים. מטר החצים ירד כחתף על הלכודים בין החומות, קטל ופצע אנושות גם את הסוסים וגם את הלוחמים. המקום הפך לגיא הריגה. אחרי ארבע מאות המורים בקשת צצו והתגלו ארבע מאות צעירים גברתנים מתושבי העיר ובידיהם אבנים גדולות. הם מיהרו להטיל את האבנים באשורים ההמומים המנסים להימלט על נפשם בחזרה אל פתח הרחבה. אבל שם, בראש מגדלי אחאב ואיזבל, המתינו להם מיטב קלעיו של איבצן. מי שהצליח להינצל מחיצי המורים ומאבני הסוקלים נקטל בדייקנות במבוא הרחבה, עד שפתחה הפך ערימה ענקית של פגרי סוסים, אדם וכלי נשק.

בעיני המגינים והתוקפים כאחד נמשך הקרב כמשך נצח. אבל הלוחם האשורי האחרון היה לפגר אשורי עוד לפני שהשמש האירה מעל לחומה המזרחית. אסר-חדון וסגנו שמעו וראו מה קרה. הם פנו דרומה ונעלמו כרדופי שדים. איבצן סקר את גיא החיזיון והורה לתקוע בשופרות תקיעה ממושכת. המגינים חדלו להמטיר חצים ואבנים והתפנו להציץ בתוצאות הקרב. הם לא האמינו למראה עיניהם. בתוך

רחבת השער, היה גדוד אשורי שלם מוטל, סקול, דקור ורמוס. נפלה דממת מוות. רק שוועת מתבוססים בדמם נשמעה בקול ענות חלושה. מאלפי גרונות המגינים עלתה ובקעה שאגת נצחון אדירה שהלכה והתגלגלה סביב כל החומה והסמטאות ועד למשכנות הישעננים הגיעה.

איבצן אבי הניצחון לא צהל ולא שמח. עיניו החדות לא איחרו להבחין בעשרות הנשרים החגים מעל העיר בציפייה לסעודה דשנה. הוא פקד על חיילים ועל תושבים למהר, לפנות את פתחי השערים ואת כל הרחבה מהחללים. הוא גם הורה לקטול את כל הפצועים ולסלק את הפגרים הרחק מן העיר. את פגרי האשורים ציווה איבצן להניח בשורות ארוכות לאורך הדרך העולה משומרון. עד שהשערים פונו גילו תושבי העיר כי לא רק אשורים מתו שם אלא גם אנשי יזרעאל, האחרונים להידחק פנימה ברגע האחרון. עוד לפני הצהרים נקברו כולם בחלקת הקברים העתיקה למרגלות מגדל המתים. אחרי שפונה השער פנו רבים לפשט בחללים, לְבָקוֹק עֲדִיִּים, כלי נשק משובחים, חליצות קרב ואוכפים. עד שאלה מפנים, אלה קוברים ואלה מפשטים, פקד איבצן למהר, לפתוח את שער המים ולהעלות מים רבים ככל האפשר, למלא כל בור, כל אבן חטוש וסתם כלים מכלים שונים, זאת למקרה שהאשורים ימהרו לחזור.

כשעלתה השמש והאירה נפתח שער המים. אנשים יצאו ונכנסו בו. ערפל הקרב נמוג וההתרגשות הכללית פחתה. אז התגלה לאנשי העיר מה שלא חשו ולא ראו קודם לכן. כל שכונת הכנענים, החל משוק הקדרים הישן שליד שער המים ועד לחצרות הבורסקים שבקצה גבעת ענר וחצצון, נמצאה ריקה מאדם ומכל נפש חיה. אלפיים תושבי השכונה גברים, נשים, זקנים, טף וכל הצאן והבקר היו כלא היו. נראה היה כי מבעוד לילה צררו הכנענים כל מה שיכלו, נטשו את העיר ונמלטו להרים.

אנשים עמדו על החומה הצפונית ולא האמינו למראה עיניהם. הם ראו איך ישעננים התחילו לפשוט על בתי הכנענים. הישעננים לקחו או השחיתו כל מה שהותירו הכנענים מאחור: כלי בית, חלונות, דלתות, מזון, עצי בעירה וגם שקים וסמרטוטים. זקני העיר ובראשם פואה, ראש משפחת אחייה, מיהרו אל אבצן ותבעו ממנו שישלח חיילים להפסיק את ביזת החרפה. "עוד היום או מחר ישובו הכנענים העירה והבושה תהיה נוראה" קבלו הזקנים. איבצן היה עייף וקצר-רוח. הוא סילק את הזקנים מעל פניו ואמר להם: "החיילים עסוקים בפינוי שרידי הקרב ובחידוש הביצורים. מוטב שתניחו לקטנות האלה. מאה וארבעים השנים הטובות חלפו ואינן. עכשיו יש פה מלחמה. המלחמה הרבה פנים לה."

אחריה נ3נח

אף על פי שבאזניה נשמעו הקולות רחוקים מאד ידעה האישה כי הדברים נאמרים סמוך מאד למקומה. "כולם מתים פה" אמר הקול הראשון. "אני רואה פה רגל של

אישה", אמר הקול השני. "היא מתה" השיב הקול הראשון. " היא נמעכה תחת הסוס, אם לא נרגמה קודם בסלע הזה". שרעפיה של אהליבה חזרו אל המעומעם, מן המעומעם אל האפל ומן האפל אל מראות אחרים, לא מכאן ולא מעכשיו. היא ידעה זאת בבירור. בבהירות מפליאה ראתה את גופה טובל במים מבושמים שבאגן על גג והיא מעורטלת כליל לעין השמש. היא ראתה אותנו מוטלים על הרצפה. היא זכרה כי לשמע זעקות השכנים מיהרה להרים אותנו ולהיווכח כי אנו מנופצים ולא כשירים יותר לתפקידנו. לכן, במקום לקשור אותנו, בשרוך העור אצל חיקה בין הטבור לאותו מקום, נופפה והעיפה אותנו מראש החומה אל סמטת שוק הקדרים הישן להיקבר שם, תחילה תחת אבק הסמטה ואחר כך תחת חורבות חצר נפושסים שהייתה עיים לנצח. רק אור-חא, אבי אבות האלים היה יכול לנחש כי דחפור צהוב ואימתני ינעץ את שיניו תחתינו, ידחק ויחשוף אותנו שוב לעיני השמש. הבולדוזריסט שעשה זאת – לא ידע את אור-חא.

בברירות גדולה שמעה אהליבה שוב ושוב את זמרת הנשים השוכבות, את שירת החשק והזימה המושרת כשהן מושחות את פתחיה של כלה במור, בנרד ובאהלות. היטב יודעות הנשים המושחות למרוח, לעסות ולהעיר בה וגם בהן את האהבה עד שתחפץ, תלהט ותתאווה, תתנשם ותרעיד, תפרכס, תפרוץ, תיאנח ותקרוס אפרקדן לאחור שבעה, רפויה ורכה. אהליבה ראתה את בחיר לבה, את אצבון, רכוב לצידה על אתון לבנה מצועצעת אוכף. תכף לטקס החתונה הם פרשו אל סוכת ההרים של משפחת בלע, משכן אהבתם הראשונה של משפחות כל בית האב. אהליבה זכרה שפע של כחול עמוק בשמיים טהורים מעל העמק, זרועים ביפעת כל הכוכבים שברקיע, כמו חופה קדמונית למעשה האהבה הראשון. באוזניה שמעה את הדממה, את ניגון רשרושם של גבעולים מתכווצים בצינה, את משק כנפי ציפור הליל. בקצות חושיה המחודדים, הממתינים, ידעה את לשונו של אצבון בתנוכה, בשמורותיה, בעורפה, בשפתיה ובחיתה. אחר כך – בכל חלקי גופה הקורא לעצמו דרוו, פעורה בוטחת ויודעת עוד, עוד ועוד.

היא פקחה את עינה השמאלית. מישהו הזיז מעליה לסת ענקית של סוס מלחמה מומת. סביב שקקה טרחה רבה מלווה קללות ורחש עצמים מועתקים ונדחפים ממקומם. מזווית מבטה הבחינה אהליבה בכף רגל עוטה שריון, טפח אחד מפניה. הרגל הזאת עצמה הייתה מחוצה תחת אבן גדולה. עכשיו היא זכרה עוד דברים. את החזרה מסוכת ההרים, את הבהלה ואת הדוחק מול השער. את הפרשים איומי המבט שעטו עליהם מאחור. את מהומת צריחות המלחמה ואת אהובה שנקבר תחת מפולת האבנים בתוך מגדל השער, לעיניה. היא ניסתה למוש מהתנוחה הלוחצת. להפתעתה גילתה כי לא נפגעה. המקום שקק חיילים וישעננים. איש לא השגיח דווקא באהליבה המגיחה בכוחות עצמה מתחת לשני פגרי סוסים ענקיים שקרסו ונפלו, זה בצד זה, מגוננים בצוואריהם על האישה חסרת הישע. בוהה נכחה דילגה אהליבה בין העמלים לפנות את הפגרים ויצאה מרחבת גיא ההריגה החוצה. היא פנתה דרומה ושרכה רגליה לאורך החומה. היא חלפה על יד מגדל הכלבים בלי שתפגוש שם אפילו כלב אחד. היא שבה ופנתה מזרחה. בלי משים הוליכו אותה רגליה לצעוד במהירות בשביל העולה אל ההרים. היא לא הביטה לאחור. זמן רב הלכה, הלכה וטיפסה עד שהגיעה אל מאחורי המרוז. גם שם לא עצרה. לפנות

ערב ראו אותה כנענים שהסתתרו הרחק במערות גילבון. איש לא העז לצאת מהמחבוא אבל הם עקבו בחשד אחרי הדמות הקרבה, כושלת לאור השקיעה. לבסוף נתקלה אהליבה באבן ונפלה על פניה, אוכדת עשתונות. נפושסים הצעיר הרהיב ושם את נפשו בכפו. חרף האזהרות יצא מהמערה, מיהר אל הדמות הבודדת והשרועה על פניה כמתה. כשהפך אותה על גבה וקירב אל פיה מים מנאד של עור, נדהם לגלות כי זאת אהליבה היששכרית שהיתה נוהגת לעבור מול פתח חצרו שבשוק הקדרים הישן ולהציץ מקרוב בידיו העושות באבניים.

אי לי ניוח

עוד הושע בן-בארי, אשתו גומר בת דבליים, צאצאם המשותף – הוא לא-יזרעאל וגם כל ילדיה של גומר עצמה, שוהים על פסגת המרוז. עוד אהליבה מקרטעת מוכת שמש, אל הכנענים המסתתרים במערות גילבון ועוד הישעננים לא גומרים את מלאכת הביזה ברובע הכנעני – שוב הוצתה המשואה על מגדל ענר וחצצון. עכשיו ראו צופי המגדל שפעת צבא עולה מדרום, מכיוון בית הגן. איבצן מיהר להביט באויב המתקרב. היו שם, להערכתו, שבעת אלפי חיילים, רובם רגליים נושאי צינה, קשתים ושולפי חרב. ללא פרשים. זה היה צבא גדול אבל לא גדול מאד. "אילו", הרהר איבצן: "היו בידי עוד ארבעה גדודים ולא השניים העייפים האלה, הייתי יוצא לקראתם בשדה הפתוח."

אבל לרשותו של איבצן עמדו רק שני גדודים עייפים. שעה קלה אחר שנדלקה המשואה ננעלו שוב השערים. בפעם הזאת נעזב מגדל ענר וחצצון. בקדחתנות השלימו תושבי העיר, יחד עם החיילים, את ההכנות למצור הצפוי. המזון שנותר בשוק הגדול הועבר אל פנים החומה. הרבה מים, בכמות שתספיק לחודש ימים, נשאבו והועלו מהמעייין. אבני יידוי ודרדור הוכנו בכל מקום, לרבות השער הגדול. האשורים לא מיהרו. עכשיו נהגו כאויב שזמנו בידו. הם עצרו שעה ארוכה ליד גופות חבריהם שנקטלו השכם בבוקר וגירשו מהם את עשרות הנשרים שהתקבצו לסעודה מכל רוחות השמיים. הם לא המשיכו עד שנקבר החלל האשורי האחרון. רק אחר כך קרב הכוח להקיף את העיר מכל עבריה.

תחילה סרקו האשורים את העיר התחתונה, משוק הקדרים הישן, סביב סביב, עד לקצה שכונת הישעננים. את מעט התושבים שנותרו מחוץ לחומה ואיחרו לברוח דקרו למוות בו במקום. אחר כך העלו באש את כל העיר התחתונה. עד שהלהבות אוכלות, העשן מיתמר ועולה אל העיר העליונה ומחניק את הנצורים, פנה סנחריב, מפקד הצבא האשורי, ועלה אל מרום מגדל ענר וחצצון. שעה ארוכה סקר סנחריב את החומה ואת מה שיכול היה לראות מפנים העיר. הוא אמד במומחיות מרחקים, גבהים ומדרונות. מבעד לעשן המכסה את השוק הגדול עקבו אבצן ואנשיו אחרי תנועותיו של סנחריב. על פי המקובל היו האשורים אמורים להתקרב אל החומה במשלחת ולהציע תנאי כניעה משפילים. אבל עד לרדת החשיכה לא הגיעה משלחת. הנצורים תהו מה יעשה סנחריב. הכוח האשורי הזה לא יספיק להטלת מצור של ממש.

עד לרגע הזה לא ישן איבצן מפקד העיר. ארבעה ימים רצופים, מאז הצליחו הוא ושני גדודיו להיחלץ מרחוב המכותרת ולהגיע הנה בשארית כוחם, לא ישן איבצן. עכשיו, כשאשורים מקיפים את העיר, משתהים והשמש עוד לא שקעה, כבדו שמורות עיניו של המפקד ושינה טרופה נפלה עליו. שעה לאחר רדת החשיכה הוזעק איבצן אל הקדמה שמימין למגדל האדום הצופה לדרום. קבוצה גדולה של חיילי אויב הייתה דוחפת שם ומושכת, במעלה החלקלקה, גוש אימתני וחשוד אל עבר החומה. בעיניים קרועות לרווחה ניסו הצופים להבחין בזהות הגוש הגדול. עד שלא הוצב הגוש הזה תחתיהם ממש ועד שאיבצן עצמו לא הגיע לא ידעו הנצורים מה, בדיוק, מצוי תחתיהם. הם גם לא זיהו את המבצע ההנדסי האשורי להעברת הגוש בחפיר ובמעלה החלקלקה. האשורים עשו את זה בפחות משעה. אבל עכשיו כבר ידעו המגינים מה זה: איל ניגוח. איבצן לא האמין למראה עיניו. הוא לא יכול היה לתפוש מה לאיל ניגוח בחומה של יזרעאל. אבני החומה כאן ובכל הנדבכים התחתונים שלה היו בעובי של אמה ומחצית האמה כל אבן. איל יכול לנגוח ולנגוח עד סוף הדורות בלי שיזיזו אבן כזאת ממקומה. האם לא ידוע לאשורים איזו חומה עומדת מולם? האם, בכל מקרה, ינסו לקרקר ולפרוץ בה פתח בעזרת תכסיס חדש ובלתי מוכר? ההגיון הקר של איבצן אמר לו שזה לא ייתכן. הוא הורה לחייליו להמשיך ולתפוש את מקומם סביב כל החומה ולהמתין לבאות.

בסוף האשמורת הראשונה התחיל האיל לנגוח. בתחילה היו אלה נגיחות חלשות ובלתי קצובות – כאילו ביקשו הנוגחים לנסות את המכשיר ולכוון אותו. מאוחר יותר התברר כי האיל הזה מצויד ביצול ארוך במיוחד. לא פחות ממאה חיילי אויב יכולים ללפות אותו ולשגר בעזרתו נגיחות במיומנות מפליאה. אחרי כל עשרים וארבע נגיחות קצובות היו הנוגחים מרפים מן היצול ופורשים לאחור. את מקומם תופשים מאה לוחמים אחרים, רעננים. עד חצי האשמורת השנייה ספגה האבן שממול לאיל לא פחות משבע מאות ועשרים נגיחות. ההד נשמע היטב בכל רחבי העיר. כל תשומת לבם של המגינים הוסטה אל האיל המבעית ומקרקר. לכן לא השכילו לראות ולא הצליחו לשמוע או לחוש איך הוקפה העיר בארבעה עשר אלף חיילים נוספים שהגיחו ממרום הגלבוע. החיילים האלה הביאו אתם מאתיים וארבעים סולמות מצור. בחסות החשיכה ובשקט מופתי הניחו החיילים האשורים את הסולמות, ממתנינים לאשמורת השלישית.

מחצית השעה לפני שטיפס הליל בן שחר מעל לגלעד המשחיר נסדקה האבן שממול לאיל אחרי שנוגחה כשלוש אלפי פעמים. המגינים שמעל לאיל וגם אלה שבסימטה בפנים החומה, חשו ושמעו היטב את השינוי שחל בצליל המגח. תיכף אחרי שהאבן נסדקה – חדלו הנגיחות. עשרים אשורים ניגשו אל תחתית החומה ותקעו מוטות ברזל אל תוך הסדק שבאבן. עיני איבצן הדלוקות מעייפות קרעו את החשיכה במאמץ לנחש את כוונת האשורים. בלי ברירה פקד איבצן על החיילים הצופים באיל להשליך למטה לפידיים בוערים כדי שאפשר יהיה לראות מה מתרחש. החיילים לא התאפקו. יחד עם שלשת הפידיים השליכו למטה גם עשרים אבנים. שאגות כאב נשמעו. אור הפידיים האיר קבוצה של גברתנים אשורים. הם חיטטו בתחתית החומה בעזרת מוטות ברזל. אבל האויב היה מוכן לכל. תוך שניות נשלפו למטה מאות צינות שהובאו קודם לכן. עכשיו כוסו המעתיקים, הנוגחים וגם האיל עצמו במעטה שריון אטום, נתמך בידי עשרות לוחמים מאומנים.

איבצן פלט שטף קללות. הוא טפח על מצחו ואמר לעצמו: "אני עייף. מוחי לא פועל במהירות הדרושה. עד שאנחנו ממתנים סביב החומה ואני מנחש את התכסיס האשורי הם יפרצו כאן חור, עוד לפני שיאיר היום." תקיעת שופר קצרה וחדה הזעיקה אל המקום מאתיים מגינים. איבצן פקד לרגום ולהמטיר חצים על מנת לגרש את המקרקרים הרחק מן החומה. האויב לא טמן את ידו בצלחת. מאות קלעים השיבו, מלמטה, במטר חצים בוערים שכוונו היטיב אל גזרת החומה שמעל לאיל. אילו היה איבצן רענן יותר ולא חושש לצלילות שיקוליו ודאי שהיה דואג להיוודע איזו אבן, בדיוק, עמדה להישבר. כך היה מתברר לו כי הסדק נגרם לאבן מן הנדבך השני, מאלה המצויות ארבעה נדבכים תחת המילוא. לפחות שבוע ימים היה חולף, עד שהיה עולה ביד האויב לפרוץ שם פתח.

אבל איבצן היה עייף עד מוות. אין אונים שמע את פרץ ההלמות האדירה והמוכרת של תופי הקרב האשוריים. אין אונים שמע גם את הקול העז של השופרות מנסר למרחקים. מוחו התשוש ידע כי משהו מתרחש. אם לא יתפוש מיד מה – תאבד העיר. עיניו הלאות קלטו את התשובה לפני ששכלו פענח את הנעשה: אבל מאוחר. מאוחר מכדי להציל את העיר שעמדה עכשיו לנפול כמעט בלא קרב. כאמור בתחילת ההיזכרות, היתה ההפתעה שלמה. לפני שהספיקו המגינים להבין מה אירע באמת כבר היו אלפי אשורים זורמים פנימה, בעזרת הסולמות, להכרית ולאבד כל מה שבדרכם. צמאי נקמת דם חבריהם שנטבחו בבוקר הקודם עשו הקלגסים, בהנאה, את מלאכת ההרג. הפקודה המפורשת של סנחריב הייתה להרוג, להרוג ולהותיר רק אלפיים איש ואישה צעירים, בריאים וחזקים שיכשרו להריסת החומה ולגלות. הכובשים נכנסו אל כל בית, אל כל מרתף ואל כל מחילה. הם לא חסו על נפש חיה. מאות מתושבי העיר שתפשו כי המוות בא עליהם טיפסו על החומה וטרפו את נפשם בקפיצה ממנה לריסוק אברים. אחרים נרדפו להידקר ולהישסף בכל פינה ובכל חור באין מפלט. קומץ חייליו האמיצים של איבצן נלחם בחירוף נפש. הם הצליחו לקטול עשרות אשורים לפני שנפלו אחד אחד, דקורי חרב ורומח. איבצן עצמו ידע מה ממתין לו אם יפול בשבי. הוא סירב להעניק לסנחריב את הטקס המקובל בהמתת מצביא היריב: עריפה ומילוי הקרביים בתבן. בהחלטיות השליך את חרבו, אחז בשני חיילים אשוריים ומשך אותם להתדרדר אתו מראש מגדל האריה, להתרסק ארצה.

לא כל תושבי העיר נטבחו אבל איש לא הצליח להימלט, לבד מתריסר בני משפחת אחייה ופואה בראשם שמיהרו אל ניקבת המפלט ומשם אל המערה השבע-עשרה. מי שהצליח להגיע, במהלך הטבח, אל רחבת השער שהאשורים פתחו לרווחה, ניצל ממוות מידי. הוא אולץ לרבוץ על פניו בין רחבת השער לשוק הגדול. שלשת אלפי גברים ונשים וילדים וזקנים הגיעו לשם. כשנגמר ההרג נלקחו כל הילדים והזקנים, כאלף במספר, בחזרה אל תוך העיר, שם נקטלו. אחר כך הציתו האשורים את העיר באש. רוח הצהרים, הנושבת פה תמיד, נפחה וליכתה את האש. עמוד עשן אדיר, התאבך מעל לכל מה שהיה פעם העיר העליונה. את עמוד העשן הזה ראו גם בשומרון הרחוקה.

אז החל טקס הדראון. שנחריב היה מקפיד שלא להפיל ולא לסטות ממנו אף כמלוא הנימה. תחילה נצטוו כל הניצולים לעמוד בשורה. אחר כך הופרדו כל הנשים מן הגברים. הן הוכרחו להתרחק עד שבעים ושתיים אמות מן הגברים. אז נצטוו הנשים לשכב על הארץ ולהמתין. בזו אחר זו ניגשו קבוצות של עשרים חיילים אשורים אל כל אישה. ברצונה או שלא ברצונה, מכוח בעיטותיהם, זחלה האישה, נשקה וליקקה בלשונה את רגליהם עד שנותרו לה. אז היה עליה לכרוע, ראשה מול גברי העיר, המביטים במחזה בעיניים קמות. בזה אחר זה באו עליה כל עשרים החיילים, לעין השמש. אשה שהתמוטטה תוך כדי התפלשות או ביאה, נקטלה בו במקום. זה היה הדין בכל גבר שהניד עפעף נוכח הזוועה.

במשך שבעה שבועות, נאלצו הנשים והגברים, כשהם מוצלפים בפרגולי האשורים, לעמול בפרך, להרוס ולנתץ במו ידיהם את חומת העיר ואת מגדליה עד ששוב נחשפה הגבעה החרבה אל רוחות השמיים, מוקפת אלפי אלפים של אבנים, קטורת באף השטן. בתום ההרס נשלח, מי שנותר בחיים, בשיירות אסירים אל סְפְרֹיִם הרחוקה. מסען של השיירות יארך שלוש שנים. אחרי תשעה חודשים תלדנה כל הנשים, שלא מתו בתלאות הדרך, ממזר או ממזרת אשוריים. אל סְפְרֹיִם יגיע רק קומץ קטן ועלוב של פליטים ממשפחת בלע, לובשים קרעי פשתן. כשיגיעו – יכנו אותם המקומיים: "הפשתונים מעשרת השבטים" – עד עצם היום הזה. במקום כל הניצולים וכל המתים יובאו לכאן, אל הגבעה הזאת, אלפי כותים, ספרונים ומדים. הם יבנו פה, מחדש, עיר אשורית וישבו בה.

אתם, אל תבנו חומה. תמה האשמורת השלישית.

בוקר טוב

בעוד רגע קט יפציע כדור האש על קדם הגלעד. לרגע נוסף, כבכל יום, יבהיקו הגלבוץ וגבעת המורה בפז אדמדום-כחלחל שיזהיר אור יקרות בצריחו הנאה של חדר האוכל החדש, אותו בניתם על מקומם של צריפים ודשא שהיו ואינם עוד, שגם הם זכאים להיזכרות. רוח בוקר קרירה נושבת. הטל מרטיב כהוגן את רגליכם השוקעות בעשב. עיניכם אדומות מליל השימורים ומבקשות להיעצם כבר. אבל הצינה מרעננת ומקלה על ההיזכרות. את סופה, מוטב שנעשה תוך כדי צעדת בוקר קצרצרה מפתחו של כביש הכניסה המזרחי של הקיבוץ שלכם. הכביש נמתח בין סככות הרפת לבין מאגר המים העליון ופונה מערבה בדרך אל ביתכם הצנוע. אם תזכרו להתעכב לרגלי מגדל ענר וחצצון, במקום בו עמד פעם דיר הצאן ועכשיו זרועות שם אבניו של האמן ברני פינק שעושה גם פסלי בעל – תוכלו שוב להשקיף על הגבעה הירוקה שבטבורה שרידיו של חאן דרכים שנבנה על שרידי מצודת צלבנים. עדיין קשה להבחין בדברים ממרחק כזה. אם תתאמצו תוכלו לראות שוב איך מתוך ערפילי השחר הנמוגים עולה היא, מתנשאת באצילות קוויה המתלכסנים אל על: עיר, חומה ומגדלים שגיאים קוראים תיגר מול פסגות

הגלבוּע. מרגלותיה עוד טובלים באפלולית הבוקר אבל ראשי המגדלים כבר מופזים בנגה השמש. והם שם כפי שאתם ואנחנו כאן: לא חלום, לא מציאות, רק היזכרות כואבת, בחיך.

עכשיו עולה כאן, כפורחת, משוכת נפילים של צבר ירוק. כל ילדי הקיבוץ נוהרים אליה בשבת לקטוף, להידקר, ליהנות מהפרי העסיסי וגם ללקות בעצירות מעיים שיפה לה זלילת התאנים. שם מלבב יש לבתכם הקטנה, הישנה עדיין. ראינו אותו רקום בחוט אדום על שרוכי הגרביים שבתוך הנעליים הקטנים, האדומים: "אָהֶליכָה." אני בַּעַל.

ס ו ף.